

श्रीमन्ति उत्तराध्ययनानि.

वाणिज्यकुलीन-कोटिकर्णपि-वज्रशास्त्रीय-श्रीगोपालगणिमहत्तरशिष्य-
(जिभदासगणिमहत्तर) कृतया चूर्ण्यो सुमेतानि

प्रकाशयित्री—मालवदेशीय रत्नपुरान्तर्गत-

श्रीश्यामभदेवजी केवारीमलजीन्यामिया श्रीश्वेताम्बरसंस्था.

इन्दौरनगरे श्रीजिनवन्धुप्रणालये—श्रेष्ठी बुहारमल मिश्रालाल पालरेवा द्वारा मुद्रापयित्वा ।

वीर संवत् २४५५.

विक्रम संवत् १९८९.

आश्ट सं १९३३.

पृष्ठ ४-०-०

श्रीउत्तराध्ययनचूर्णिः

शङ्ख तावत् आवश्यकनन्दीजनुयोगद्वारदशवकालिकनामधेयानामगमानां चूर्णयः संस्थयतया श्रादुष्कृताः, अधुना तु श्रीमतामुत्तराध्ययनानां चूर्णिः श्रादुभोव्यते, यथा प्राक्तनचूर्णानां मुद्रेण मूलमूत्राणि न धृतानि न च निर्युक्तिर्भाष्यं च धृतं, किन्तु प्रादुसुद्रितानामेव दृष्टिपुस्तकानां गायार्घकाः पत्रार्घकाश्च धृताः तद्वद्वापि न मूलमूत्राणि न च निर्युक्तिर्नापि भाष्यं च सुद्रेतानि, किन्तु तत्र तत्र श्रादुसुद्रितायाः श्रीशान्तिस्वरिद्यत्रितयाष्टिकाश्रतः पत्रार्घका धृता गायार्घका अपि तत्रस्था एव धृताः, एतस्या अपि चूर्णैः श्रादुसुद्रितचूर्णानामिव नात्यन्तगुणयोगः यत्रार्घवगमे तथापि साहित्यरसिकानां पदार्थवैचित्र्यान्वयेण भविष्यत्यवाप-
योगोऽस्याः, श्रादुष्करण चास्याः प्राचीनसाहित्यप्राकट्यायैव यतो नात्र श्रादुक्तसंख्या तथाविधा, भाषा श्राकृता विद्यतिश्च संक्षिप्तेति हेतुरपि तत्र, भविष्यति चाशास्मेह आचारांगमसुद्रकृतांगभगवतीनां चूर्णानां मुद्रेणक्रियां, श्राधधामेह च सज्जनान् यदुत यत्किंचित् सूचनीयं विधाय कृपां ज्ञातव्यमिति

अलेख्यानन्दसागरैः

वीरसंघत् २४५९ आश्विनशुक्ला प्रतिपद, सुरत

ॐ नमः श्रीसर्वज्ञाय ।

॥ श्रीउत्तराध्ययनचूर्णिः ॥

कथपत्रयणप्रणामो, वोच्छे घम्माणुयोगसंगदियं ।
उत्तराध्ययणुयोगं, गुरुवण्माणुसारणं ॥ १ ॥

ग्रोन्यन्ते अनेन जीवाद्यः पदार्थो इति प्रवचनम्, अथवा प्रयत्नं प्रधानं प्रधानसादी या वचनं प्रवचनं, एवं द्वादशमं, तदुपयोगान्वयत्वाद्वा तद्वयः, प्रणमने प्रणामः पूज्यार्थो, कृतः प्रवचनप्रणामो येन स कृतप्रवचनप्रणामः, 'वोच्छे' वक्ष्ये, 'घम्मा-
णुयोगसंगदियं' ति, इह, कर्तारोऽनुयोगः प्रोच्यन्ते, तद्यथा—चरणकरणाणुयोगो, घम्माणुयोगो, गणिताणुयोगो, दम्बाणु-
योगोऽपि, तत्र चरणकरणाणुयोगो कालियमुत्ताति, घम्माणुयोगो इति भासितादि, गणिताणुयोगो मूर्खपण्यचादि, दम्बाणुयोगो
दिद्विनादादि, अत्र घम्माणुयोगोऽभिधीकारः, समस्तं गृहीतम् आख्यात श्रूयितमित्येकोऽर्थः, किं तत् ? उत्तराध्ययण-
योगं, उत्तराध्ययणाणि वा उच्यते अपिहन्ति, अनुयोगेनमनुयोगः अर्थव्याख्यानमित्यर्थः, उत्तराध्यायानामनुयोगः तदुत्तराध्या-

यानुयोगं, गृणति शस्त्रार्थमिति मुरगः ब्रुवन्तीत्यर्थः, ते पुनराचार्यो अर्हदादयो वा तदुपदेशा—तदज्ञा, गुरूपदेशानुबुधचिरित्वर्थः, तथा गुरूपदेशानुबुध्या, गुरूपदेशानुसारेणिति ॥

तस्म फलजोगमंगलसमुदायस्या तदेव दाराहं ।

तन्मेदनिरुक्तिक्रम, पञ्चोपपाहं च वच्चाहं ॥ २ ॥

‘तस्ये’ति तस्योत्तराख्यपनानुयोगस्य फलं प्रयोजनं योगः—मन्वन्धो महर्गल-उपचारः समुदायार्थः-विषयार्थः द्वारा-
 णि-उपक्रमादीनि, ‘तदि’त्यनेन द्वाराण्येव संबन्ध्यन्ते इति, तद्वेदाः-तत्प्रकाराः, निरुक्तिः—निर्वचनं क्रमो—व्यवस्था प्रयोजनं-
 नास्तोपकारः, एतं अधिकारा वाच्याः । आह—किमुत्तराध्ययनानुयोगे फलम् ।, उच्यते, इह जीवस्स अद्विविदकम्भबंधणबद्धस्स
 समर्पणनचरिचोहं मोक्षो मयति, सम्यग्दर्शनज्ञानचरिवात्सकानि चोचराध्ययनानि अतः तन्माख्यानारम्भः, पापेण
 च न धर्मकथामन्त्रेण दर्शनादिप्राप्तिरिति, अवस्तद्विकलस्याकारणता, कारणतश्च कार्यनिर्दिष्टास्तीत्यत उचराध्ययनानुयोगा-
 दर्शनादिप्राप्तिः, तवो मोक्ष इति फलवानुत्तराध्ययनानुयोगारम्भ इति । कः पुनरुत्तराध्ययनानुयोगस्याभिसंबन्ध इति ।, उच्यते,
 उत्तररज्यपणा पुवं आचारस्तुर्वीर आसि, तस्येव तसि तवोद्युतसंनधाभिवत्पाणं, ताणि पुण अप्पमिहं अज्जसैत्तंभवेण मणगपि-
 तुणा मणगहियत्थाए णिब्बुहियाणि दस्स अज्जयणाणि दसविधात्थेमिमिच्चि, तस्मि चरणकरणापुण्येणो यण्णिज्जति, तस्मिभेदं च तस्सु-
 वीरं ठविताणि, एतेणाभिसंघेणुत्तररज्ययणाणि आगतानि, अहवा माधुगुणसंजुचं भोहं धम्मं पुच्छेज्जा, पच्छा सो तेसि विण-

यमनुचाणं धम्मं परिक्रुहे चउच्चिदाते क्रुदाते, तं०असुखेवणीए निमखेवणीए संवेवणीए निव्वेवणीए, तत्थ परीसहेहिं अक्खित्ता चाउरंभित्तं निक्खित्ता अंसरतेणं संवेवमाणळीति, उवसिंयु निव्वेवमाणळीति, एस्स अभिसंघो । इदानीं मंगलंति- 'वहु-
त्रियाइं तेवाणि तेण कयंसगलोपयोहिं । घेचवो सो सुमहाणिहिंव्व जह वा महाविज्जा ॥ १ ॥ तं मंगलमादीए मज्जेइ पज्जंतए य सत्थस्मा । पइमं सत्थस्साविग्गयारगमणाय णिदिट्ठ ॥ २ ॥ तस्सेव य थिल्लज्जथं, मच्चिमयं अंतिमंपि तस्सेव ।
अयोच्छिचिणिमित्तं सिस्सपसिस्सादिंवत्तस्स ॥ ३ ॥ आह-आचार्य ! मइगलमणाव् आसं तेजंगलमापघते, अयेवह मइ-
गलमरुत्तापि आहस्स अन्यन्मइगलमुच्यते अवत्तास्साप्यन्तस्साप्यन्तस्मइगलमादेयप्, इत्यतोऽजइस्था, नचेदनवस्सा
श्रतिपघते ततो यथा मइगलमीप आसं अन्यमइगलान्यत्वादमङ्गलं तथा मद्गलमप्रेऽन्यमंगलान्यत्वादमइगलमिति भावः,
उच्यते, यस्य आह्लादयान्तरभूतं मइगलं तं प्रत्येषा कल्पना भवेत्, इह तस्माकं आह्लामेव मइगलं, यद्यत्र मइगलमुपादायते निमत्रा-
मङ्गलं का पाऽन्यस्येति, नायमस्माकं पथो, किन्तु यस्यापि आह्लादयान्तरभूतं मङ्गलं तस्यापि नामङ्गलप्रसंगो न जानवस्था,
तुतः ? स्वरानुग्रहकारित्वान्मइगलस्य त्रदीपपत्तु लवणादिवद्वा, आह-मइगलश्रयान्तालद्वयं न मङ्गलमापघते,
अर्थोपक्षितः, यदि येह सर्वमेव आसं मङ्गलमिति प्रतिपाद्यते, मङ्गलग्रहणमनर्थकम्, उच्यते, समस्तमेव आसं तथा विभज्यते,
इतोऽन्तालद्वयपरिक्लप्येति यदमङ्गलं भवेत्, तत्तुथं पुनः सर्वमेव आसं मङ्गलमिति चेदुच्यते, निजार्थत्वात्तपोवेत्, आह-यादि
स्वमेव आसं मङ्गलगमित्यतः किमिह मइगलग्रहणं क्रियते ? उच्यते, ननु कंचेवह आह्लादयान्तरभूतं मङ्गलमुपादीयते, किन्तु
मङ्गलमिदं आह्लामिति केवलमुच्यार्यते, आह-तदुच्चारेण किं फली, यदि मङ्गलमिति न संशब्धते किं वदसङ्गलं भवति ? उच्यते,

शिपमनिमलपरिश्रद्धान्तरं तदभिधानम्, इह शिप्यः यथं ज्ञात्वं मद्गलमित्येवं परिशुद्धीवादिति, यस्मादिह मद्गलमपि
 मङ्गलबुद्ध्या परिश्रद्धानं मद्गलं भवति, साधुम्त, आह—ततः सर्वमेवं मद्गलमित्येतावदस्तु, नार्थो मङ्गलत्रयबुद्धिपरि-
 श्रद्धान्, उच्यते, ननु तदापि कारणमुक्त—यथैव हि ज्ञात्वं मद्गलमपि सत् न मङ्गलबुद्धिपरिश्रद्धान्तरेण मंगलं भवति साधुवत्,
 तथा मंगलत्रयकरणमर्थं, अधिष्ठासायनादि न मंगलत्रयबुद्ध्या विना सिद्ध्यतीति अतस्तदभिधानमिति, मंगेर्गित्यर्थस्य
 अलप्रत्ययान्तस्य मङ्गलमिति रूपं भवति, गम्यतेऽनेन द्वितमिति मंगलं, गम्यते साध्यत इति यावत्, अथवा मङ्गो धर्मो, ला
 आदाने, मद्गलतीति मंगलं, अथवा मां गालयते भवादिति मद्गलं, तंसारदानपर्यात्यर्थः, अथवा ज्ञातृस्व मा गलो
 भूदिति मद्गलं, गलो-विहं, मा गलो वचीदिति मद्गलं, गलनं गालो नाग इत्यर्थः, तत्र मंगलं चतुर्विधं, तंजहा—नाममङ्गले
 ठवणामङ्गलं द्रव्यमंगल भावमङ्गलमिति, एवं षडव्यिहमपि आवस्सकाणुषमेण परूवेज्ज भावमंगल गंदी, सा तदेव चड-
 विहहा, तस्यापि भावणदी पचविहं नाणं, तापे आवस्सगाणुषमेण परूवेतव्यं जाव केवलनाणं, गंदी मंगलमिति चेह परिस-
 मचारं, अहुणा स मङ्गलत्थो भण्णति, पगओ अणुयोगोऽस्यि, केवलज्ञानमिह परिसमापितं, तत्समाप्ती च नन्दी तत्समाप्ती च
 मद्गलमिति ॥ इदानीं मङ्गलार्थोऽनुयोगः, मङ्गलमार्थोऽस्येति मङ्गलार्थः, अथवा अर्च्यतेऽसावित्यर्थः, गम्यते साध्यत इति यावत्,
 मङ्गलस्यार्थो मङ्गलार्थः, मद्गलसाध्य इत्यर्थः, म च काः, प्रकृतोऽनुयोगः, प्रकृतोऽधिकृत इत्यर्थः, सोऽनुयोगो मतिज्ञानादीनां
 कृतमस्य इति, उच्यते, श्रुतज्ञानस्य, न शेषाणाम्. अपराधीनत्वात् अपरप्रबोधकत्वाच्च, श्रुतं तु प्रायेण यतः पराधीनं परप्रबोधकं
 च त्रदीपवत्, अनुयोगश्च परप्रबोधनायारभ्यते अतः श्रुतस्यैवासाविति, आह—ननुसाध्यनामनुयोगं वक्ष्यामीत्युक्त-

मेवासौ, कः पुनः कस्य ज्ञानस्येति किमनया चिन्तया !, उच्यते, इह श्रुतज्ञानस्यानुयोग इत्यभिधानादेर्वाञ्छयनं श्रुतविशेष इत्युक्तं भवति, आह—अनुयोग इति कः शब्दार्थः !, उच्यते, श्रुतस्य स्मरणेनानुयोजनमनुयोगः, अथवा सूत्रस्याभिधेयव्यापारो योगः अनुरूपः अनुश्लो वा योगः अनुयोगः, अथवा अर्थतः पश्चादभिधानात् स्तोक्तत्वाच्च सूत्रमनु तस्याभिधेयन योजनमनुयोगः । आह—यद्येवमुक्तस्य यनानामनुयोगः तच्च श्रुतविशेषः, अतस्तत्किं अङ्गं अङ्गादं सुयकलन्यो श्रुतस्कन्धाः अङ्गयणं नुयोगः । आह—यद्येवमुक्तस्य यनानामनुयोगः तच्च श्रुतविशेषः, अतस्तत्किं अङ्गं अङ्गादं सुयकलन्यो नो अङ्गयणं अङ्गयणा गो अङ्गयणा उदेसो उदेसा !, उत्तरज्वर्याणि यो अस्मै नो अङ्गादं सुयकलन्यो नो सुयकलन्या नो अङ्गयणं अङ्गयणा गो उदेसो यो उदेसा, तस्मा उत्तरं निश्चिन्तयिस्मामि मुक्तं निश्चिन्तयिस्मामि संधं निश्चिन्तयिस्मामि, तस्य पठमं दारं उत्तरं वि, तस्य इमा निष्कृतिगाहा—‘गामंठयणा’ गाहा (१-३ पत्रे) तं उत्तरं पनसविहं, तं—गामुत्तरं ठवशुत्तरं दय्युत्तरं लेषुत्तरं दिसुत्तरं ५ तावलेषुत्तरं पण्यवशुत्तरं पति० काहु० संचयु० १० पथाणु० पाणु० कमु० गणणु० भावुत्तरं १५ मिमि, तस्य गामुत्तरं जस उत्तेति गामं कञ्जति, ठवशुत्तरं अकषाणिकेवादी, यद्वा चित्तकम्मादिसु उत्तरा दिसा ठाविता, दन्वुत्तरं जणगसरीरं भविष्यसरीरं, तव्योतीरितं खीराड दधि, तस्य पुत्रं खीरं उत्तरं दधि, सेतुत्तरं उत्तराः कुरवः, अहवा पुत्रं साल्लिखेत् अस्मि पच्छा उच्छुखेत् जातं एवमादी, दिसुत्तरं उत्तरा दिसा, तावलेषुत्तरं मंदरो पवतो, सव्वेस्मि उत्तरेण भवति, पण्यवशुत्तरं पण्यवगस्स जं वामं तदुत्तरं, प्रतिउत्तरं एगसो ज्वरित्ताणं देवदत्तजण्णदचाणं देवदत्ताच्चो जण्णदत्तो उत्तरो भवति, काहुत्तरं पुत्रं समयो पच्छा आवासिया, अहवा पुत्रकालाच्चो पच्छाकालो उत्तरो भवति, यथा ‘पूर्वोत्तराविरुद्धार्थं, भारतं तु युधिष्ठिर ! । कथं !, पूर्वमन्यथोक्त्वा पश्चादन्यथोपदिष्टवान्, संचयुत्तरं संचयस्सोवारे ववित्थं विणं कट्ठं पत्तं वा तं संचयुत्तरं, पहाशुत्तरं,

पदाशुचरं तिविहं, तं०—सन्निचं अञ्चितं मीसति, सन्निचपहाशुचरं तिविहं, तं०—दुपयं चउपयं अपयंति, दुपदेसु तित्यं-
को चउपदेसु सीहो अपदेसु रुक्खाणं जंयु सुदसणा, पयसं कताणं फलाणं, अचित्ताणं मणीणं वेदलियमणी सुवण्णाणं वटणसुवण्णं,
मीसपहाशुचरं दुपदेसु जहा स एव भगवं तित्ययो गिहवासे सन्नालंकारविभूतितो, शाशुचरं केवलण्णाणं, सव्वण्णाशुचरं
सुवण्णाणं, जओसुयनाणं मीहदुपयं, केवलं तयणंतरं। अप्पणो य पेयेसि च, जग्हा तं परिमाकं ॥ १ ॥ अथवा शुतहानं ज्ञानो-
चरं, कमुत्तरं क्रमाः परिपाटी आनुपूर्वी इत्यर्थः, कमुत्तरं चउविहं, तं०द्वयो खेतओ कालओ भावओ, दव्यओ परमाणुयोग-
लसु दुपयसिओ उचरो दुपयसिस्स तियपसियो एवं जाव अंतिमो अणंतपसिओ खंधो, खेतओ एगपएसोगादस्स दुपयसो-
मादो उचरं, एवं जाव अंतिमो असंखज्जपएसोगादसि, कालओ एगसमयतिवियस्स दुसमतादिविओ उचरो एवं जाव अंतिमो
असंखज्जसमयतिताडनि, भावओ वण्णादणं एकेके एगगुणा(६)पदकमो जाव अणंतगुणपज्जवसाणोचि, गणणाउचरं गणेज्जंटाणं
एकगाउ दुरुचरो दुगाठ तिगो एवं जाव सीसपेहेलियचि, भावुचरो छातिओ भावो, उचरो सवोत्तट इत्यर्थः। एतोसि लस्वणं
'जहन्नं सउत्तरं लल्लु' गाहा (२-४) जहन्नं आद्यमित्यर्थः, जहणो परमाणु स उचरो एवं जाव अंतिमो खंधो अणंताणंत-
पयसिओ निरुचरो, सेसा खंधा सउत्तरा अणुत्तरा य भवंति, एवमिहापि विणयसुयं सउत्तरं जीवाजीवाभियमो निरुचरो, सर्वो-
त्तर इत्यर्थः, सेसज्जयणाणि सउत्तराणि निरुत्तराणि य, कइं १, परिमहा विणयसुवस्स उत्तरा चउरंगिज्जस्स तु पुब्बा इतिकंठं
निरुत्तरा, एवं जेयं ॥ इत्थं क्रमोणुचरोणादिपारो १, उच्यते, 'कमुत्तरेण पयसं' गाहा (३-५) उचरज्जयणाणि आया-
रस्स उवारं आसिचि तग्हा उचराणि भवंति। एयाणि पुण उचरज्जयणाणि कओ केण वा मासियाणिचि १, उच्यते, 'अंगप्य-

भवा' गाहा (४५) तस्य अंगपरवा जहा परीसहा चारसमाश्रं अंगाओ कमपपवायधुव्वाओ णिज्झा, विणभासिया जहा इमपचादि, पंचयपुदभासियाणि जहा काविलिज्जादि, संवाओ जहा णमिपवज्जा केसिगोमेज्जं च, तं एते सत्वेव वंघप्पमास्सुदयं छत्तीसं उत्तरज्झयणा कया । उत्तरंति भणियं, इयाणि उत्तरज्झयणंति तस्सेवेगद्धियाणि, अज्झयणंति वा अज्झीणंति वा आउत्ति वा झरणत्ति वा, एएसिं निरुचं मण्णाति सुतं अज्झयणं जणेतिचि अज्झपलणणं, प्पकारणकाराणं लोवातो अज्झयणंति, अहवा अज्झपणयणं प्पझरणकारागारलोवातो अज्झयणंति, अहवा रोधादीनामाधिक्येन अयनमध्ययनं, अयनं गमनमित्यर्थः, अक्षेणमार्धिम्यो दीयमानमधवा अवबच्छिचिनयोपदेगच्छोक्कवित्तं, आयो लाभः प्राप्तिरित्यनर्थान्तरं, कस्य ! ज्ञानादीनां, धूपणा अवचयो निर्जरेति पर्यायः, कस्य ! पापानां कर्मणामिति ॥ अधुणा निज्जुत्ती एवित्त्यारेति- 'णामठवणज्झयणं' गाहा (५-६) अज्झयणं णामादि चउव्विहं, दब्बज्झयणं पत्तयपोत्तययलिहियं, भावज्झयणं इमाणि चेव उत्तरज्झयणाणि, तस्य गाहाउ 'अज्झपस्साणयणं' गाहा (६-६) 'अधिगम्मंति च अत्था' गाहा (७-७) जथा एयाणि पढतो सुणतो सुणतो अज्झप्पे य अप्पाणं णित्तंति तग्हा अज्झयणंति, अज्झीणंति एमेव नामादिचउव्विहं, दब्बज्झीणं सव्वान्नाससेदी, भावज्झीणं 'अह [या] दीवा दीवसयं' गाहा (८-७) आयोवि णामादि चउव्विहो, दब्बाओ सच्चिदादीणं दब्बाणं आयो, भावाओ दुविहो-पस्सथो अपस्सथो य, तस्य गाहा 'भावे पस्सथ' गाहा (९-७) भावाओ पस्सथो विविहो, तं-भाणाओ दंसणाओ चरित्ताओ, अपस्सथो भावाओ फोवायादित्तो, ज्झवणावि णामादिया चउविहा, दब्बज्झवणा 'पल्लुत्तिपया अपत्था' गाहा (१०-८) मोवज्झवणं दुविहं-

१ यत्तौ यद्वि धूपणया न श्रद्धास्तेतस्तथा विभागः, तथाप्यत्र कर्मजसो ज्ञानादेरावधारकत्वावश्यास्तस्यपण्यत्वं, तत्क्षयणासाधनानां च ज्ञानादीनां प्रशस्तव्यपश्चात्त्वगुणं.

पमत्थभावज्जगणं अपमत्तथभावज्जगणं च, अपमत्तथभावज्जगणा इमा गाहा 'अद्विविहं' गाहा (११८) पसत्थभावज्जगव-
णा वाणादीणि, अज्जगणत्ति गतं । इदानीं सुत्तं, तेषि वाणादिक्खविहं जहा अनुयोगेकारे, भावसुत्तं तं दुविहं आगमओ णो-
आगमतो य, आगमतो जणए उवउत्तं, णोआगमतो एषाणि चैव उत्तरज्जगणाणि सामिमासंबद्धानि । खंघोडवि जहा अणुयो-
गद्वारे, भासत्थो एतेसि चैव छत्तीमाए उत्तरज्जगणं समुदयतोमिति समागमणं उत्तरज्जगणभावसुत्तकसंधिति लम्भह, ताणि पुण
छत्तीसं उत्तरज्जगणाणि एतेहि नासिहि अणुगतं व्याणि 'विणयसुयं च परीसह' गाहाओ जाव जीवलीयाभिगमो'त्ति (१३-१७९)
एतेसि इमे अत्यादिगारा भवति, वेज्जहा- 'पदमे विणओ' गाहा, एवं अत्यादिगारागाहा भागियत्ताओ (१८-२६।१०) एवमुत्तरज्जा-
याण सिंहाये वणिज्जो समागमं । एषो एकेकं पुण अज्जगणं किच्छस्सामि ॥ १ ॥ (२७-१०) समुदायत्थो गत्तो,

इदानीं वाराणि, जग मयममध्ययनं विनयसुत्तामिति, विनयो यस्मिन् खंघे वण्यते तदिदं विनयसुत्तं, विनयसुत्तत्वाच्च धम्मस्य
सर्वगुणापारभूतं, यतो न विनयद्वये गुणावस्थानमिति, तस्य महापुरस्येव द्वाताप्यनुयोगद्वाराणि चत्वारि, अनुयोग इत्यध्ययनार्थः,
द्वाराणि तत्प्रवेदसुखानि, यथेह पुरसद्वातामधिगन्तुमशक्यं, एकद्वारमपि च कृच्छ्रेणाधिगम्यते कार्यात्तिपत्तये च भवति, वृत्तभिः पुनर्मू-
लद्वारैश्च सुखेनाधिगम्यते न च कार्यात्तिपत्तये भवति, तद्वद्विनयसुदमहापुरसपि अर्थाधिगमोपासद्वातशून्यमशक्यमाधिगन्ताम्, अनुग-
मैकद्वारमपि तत्कृच्छ्रेण द्रापीयसा च कालेनाधिगम्यते विहिततत्प्रवेदोपक्रमद्वारचतुष्टयं पुनरत्यनेनात्पीयसा च कालेनाधिगम्यते इति
द्रोपोपत्त्यासः । तानि चानुयोगद्वाराणीमानि, तं० उवक्कमो निक्खेतो अणुगमो जया इति । इदानीं तद्वेदो उवक्कमो छक्खितो, णिकखेतो

विधिहो, अनुगमो दुर्विहो, यथा सचविहो॥इदानीं निरुची, तत्र शास्त्रस्यापक्रमणमुपक्रमा उपक्रम्यतेऽनेनोति अस्मिन्नेति, उप सामर्थ्ये
ब्रमुपादविधेये, शास्त्रसामर्थीकरणं शास्त्रस्याग्यासदेधानयनमित्यर्थः, तथा निक्षिप्यते अनेनोति अस्मिन् वेति निक्षेपणं वा निक्षेपा,
'क्षिप प्रेरण' इति नियतो निश्चितो वा धेयः निक्षेपः न्यासः स्थापनंति यावत्, अनुगम्यतेऽनास्मिन्नेति अनुगमनं अनुगमः, अनुगो
वा ह्यत्रस्स गमोऽनुगमः, ह्यनुसरणमित्यर्थः, गीष् श्रापणे, तस्य नय इति रूपं, वक्तव्यं सुश्रायश्रापणे गम्यं परोपयोगावयति
नयः, नीवते चानेन अस्मिन्नेति नयनं वा नयः, वस्तुतः पर्यायाणां समवतोऽधिगमनमित्यर्थः, एषां चापक्रमादिद्वाराणामयमेव
क्रमः, यतो ननुपक्रान्तं अस्मिन्नेति नयनं वा नयः, न च नामादिभिरानिधिसमर्थतोऽनुगम्यते, न च नयमतविकलोऽनुगम
इति, वस्तुतः शास्त्रं संवन्धात्मकेन उपक्रमेण स्थापनासमोपयानाय नामादिन्यस्तानिधेयमर्थतोऽनुगम्यतेऽनुगम्यते नाम नयः, अतोऽ-
यमेवानुयोगाद्वारक्रम इति । तस्यैवैकमां छव्यहो, तं—यामोव० ठगोव० दव्योव० रोचोव० कालोव० भावोव० जहावत्सए
जाय अहवा भावोव०कमो छव्ययो, तंजहा—आणुपुर्व्या नामं पमाणं वचनया अत्रादिगारो समोयातो, सत्वं एयं अणुआगदा-
राणुक्रमेण परस्मैकण इमं विणयामुत्तमपणं जत्य अत्य समोयातं तत्तय समोयातत्वं, तस्याणुपुर्व्या दसविहा, तं—यामाणुपुर्व्या
ठगणपुर्व्या दव्याणु० रोचणु० कालाणु० ५ ठकिंत्तणु० गणणु० यंठणु० साभायरीआणुपुर्व्या माघणु० १०, एतथ ठकि-
त्तणगणणुपुर्व्यासु समोयसह, ठत्कीचर्त्तं—संभन्दनं, तं—विनयसुतं परीसहा इत्यादि, गणणं परिसंहाणं एकं दो तिचि इत्यादि,
तत्र विणयसुयं पुन्याणुपुर्व्याए पठमं, एच्छाणुपुर्व्याए छचोसहमं, अणणुपुर्व्याए अणिययं, कयाइ पठमं कयाहं चितियं इत्यादि,
अणणुपुर्व्याइ इमं करणं एमादियाए एगुचरीए छचीसगच्छमयाए सेटीए अणमणन्मासो दुल्लूणोत्ति, पुन्याणुपुर्व्या पच्छाणुपुर्व्या

य दोषि फोड्याओ तेराओ अणुपुण्यवीओ भण्णति, इमाउ पत्थाराहाओ—एवादी उचरिवाड्डिताण ठाणाण दच्छियाणं तु ।
लो जो आदी य भरे सो सोतु अणंतरो नेवा॥१॥ अहिं व भिक्खसो(अहिंमि उ भिक्खिचो) पुणरवि सो चेव होइ निरुखो ।
सो होइ समयभेदो वज्जेय्यो वतो निवभा ॥ २ ॥ पुब्बाणुपुब्बि हेट्ठा समयभेदणअंतरो देयो । उवरिमत्तुलं पुरतो हस्सो
हस्सादि तो सेतो ॥३॥ अमती अणंतरस्स उ देयोअंतर अणंतरो वत्तो । तत्तोडवि परतरो पुण वा जाव अणंतरो णत्थि ॥४॥ एवं
गितु हाणेसु परारं इंगइ १२३, एस पुब्बाणुपुब्बी, तत्तेयस्स अणंतरो णत्थि, दुग्धणंतरो एको तवो दुग्धं हेट्ठा एकं ठावैऊण
उवरिमत्तुलं ठवेति तिण्हं हेट्ठा तिचि निरुत्त० आदीय चेणि से, ज्ञाता २१३, वटियपरियाडीए (दोण्हमणंतरो एको, ते
जति ठवेति समयभेदो भवति, एकस्साणंतरो णत्थिचि तिण्हमणंतरो दुगो दिज्जद, एगं विगं च आइए, जातं १३२, चउत्थपरि-
वादीए) एकस्साणंतरो दुगो तं जति ठवेति समयभेदो भवति, तो अणंतराणंतं ठवेति एकं, उवरिमत्तुलं दो दोण्हं हेट्ठा
ठवेज्जाअर्पए विचि ठवेति, जातं ३१२, पंचमपरियाडिए तिण्हमणंतरो दो तं जति ठवेति तो समयभेदो भवति, अणंतरा-
णंतरो एको तेणवि समयभेदो भवति, तओ तिण्हं हेट्ठा ण ठवेति, एमस्साणंतरो णत्थि तत्थवि ण ठवेति, दोष्ठाणंतरो एको
वतो दोण्हं हिट्ठा एकं ठवेति, आदीए हस्सचि ने विणिण य, जातं२११, छट्ठपरियाडीए दोष्ठाणंतरो एको, तेण समयभेदो भवति,
तो वीज्जाणंतरो दो तं ठवेति, उवरिमं तुलं नसे इकं, आदीए ठवे तिचि, ज्ञाता एच्छणुपुब्बी ३२१, एवं तिसु चचारि अणाणु-
पुब्बीओ, एवं सेसावि पंचित्थारा नेवा । इह यदत्थुनो अभिधानं चातिरूपादिपयायप्रभेदादनुसारास्वमायं तन्नाम नमनं प्राहि-
त्वमिति, वस्तु नमनात्-श्रुतिवस्तु नमनात् भवनादित्यर्थः, तच्च दशप्रभेदेभकनासादि बहुभेदं वाऽभिलाषविषयत्वात्,

तदय छविहं नामो छविहो वणिज्जति, तत्र क्षयोपशमिक एव श्रुतवतां नान्यत्र, श्रुतज्ञानवरणक्षयोपशमजत्वाद्
धुतस्य, प्रमाणं दव्यादि चउब्धिहं, प्रतीयेतेऽनेनेति प्रमाणं, तस्य सावप्यमाणे समोपरति, सावयुगप्यमाणं च तिविहं-गुणप-
माणं गपप्यमाणं संरुप्यमाणं, गुणप्यमाणं दुविहं-जीवगुणप्यमाणं अजीवगुणप्यमाणं च, ततो जीवाज्यत्वाद्दिनयस्रस्य
जीवगुणप्यमाणे समोपरति, तं तिविहं-गाणगुणप्यमाणं दंसणगुणप्यमाणं चरिचगुणप्यमाणं, तत्र बोधनात्मकत्वाद्दिनय-
ध्रस्य गाणगुणप्यमाणे समोपरति, गाणगुणप्यमाणं चउब्धिहं, तं-एचक्षं अणुमाणं उवं आगम इति, तस्य विणयसुयस्स
प्रायः। परोपदेशकत्वादागमप्रमाणेऽन्तरां, आगमो दुविहो-लोइओ लोउचरिओ य, लोउचरं समोपरति, लोउचरो द्विविहो-
मुत्तं अत्यो तदुसचति, तिसुयि समोपरति, सो तिविहो-मुचागमो अणंतरागमो परंपरागमो (तस्य सुत्तओ धेराणं अत्तागमो
अत्यओ अणंतरागमो, धरतिस्साणं मुत्तओ अणंतरागमो अत्यओ परंपरागमो, तेण परं सुत्तओवि अस्यओऽधि) नो अत्तागमो नो
अणंतरागमो, परंपरागमो, गतं गुणप्यमाणं । मूढणयिं कालियं सुचंति नापुना नयप्रमणावतारः, ' आसि पुरा
सो णियेते अणुयोगणमपुहुत्तभायंमि । संपति णसि पुरुत्ते होज्ज व पुरिसं समासज्जा ॥ १ ॥ संरुप्यमाणं अट्टविहं-गाम-
संरा टवणसंरा दव्यं उव्वमं परिमाणं जाणणासंरा गणणां भायसं, तस्य परिमाणसंखाए अवतरति, सा दुविहा-
कालियमुत्तपरिमाणसंरा य दिट्ठिवायमुत्तपरिमाणसंरा य, तस्य कालियमुत्तपरिमाणसंखाए समोतरति, कालियमुत्त-
परिमाणसंरा अणेगविहा पज्जमसंरा अरुपरसंरा संघातसंरा पदसंखा णायसंखा गाहां सिलेगं वेडगं निज्जुत्तिं अणु-
ओगद्धारं उदेगं अज्जपणं मुवक्खंयं अंगसंरा वेदि, तस्य विणयसुत्तं स्रतः परिचपरिमाणी, परिमितपरिमाणमित्यर्थः,

अर्थतोऽनन्तर्योपरतादनन्तरिमाणं, तेन अनन्ता एवञ्चा संश्लेषा यस्मिन्ना संश्लेषा संघाता संश्लेषा पदा संश्लेषा पदा संश्लेषा मिलोया एया निज्जुली संश्लेषा अणुयोगदश एवो अल्लयणे, वचन्या तिविधा--सप्तमयचव्वया परसप्तमवत-
ज्या सप्तमयपरममयचव्वया, तेन समयः सिद्धान्तः वक्तव्यता--पदार्थविचारः, तेन स्वसिद्धान्तवक्तव्यताभिमितमिद-
मप्यनं, पार्श्वपिह कश्चिदप्यनं परसिद्धान्तोभयवक्तव्यता वाजुश्रूयते साऽपि हि यतः सम्यग्दृष्टस्तत्तदशनपरिश्रद्धान्
रसप्तमयवक्तव्यतैपत्यतः सर्वाध्ययनानि रसप्तमयवक्तव्यतानियतानि-- मिच्छवमश्रमयं सम्भवं चे च वदुववार्तामि ।
यद्वति परसिद्धान्तो तो तस्म ततो ससिद्धान्तो ॥ १ ॥ अथ अर्थाधिकारो, सो विणयणं,--अधुना समोयतारो जेण समो-
वारीये पदहार । विणययणं सोऽणुगतो लाघवओ ण उ पुणो धव्यो ॥ १ ॥ उवक्कमो गतो, 'गण्यति धेप्पति य सुहं निक्खेव-
पदाणुसारतो सत्थे । ओहो णामं सुत्तं निक्खेवचन्यं ततो तस्स ॥ १ ॥ ओहो चं सासणं सुत्तभिहाणं चउव्विहं ते च । अल्लयणं
अवधीर्णं आयो हवणा य पत्तयं ॥ १ ॥ णामादि चउम्भवं वण्णंउणं सुवाणुसारणं । विणयसुखं आयोज्जा चउसुयि कमेण भावेहु
॥ ३ ॥ ओहनिष्फण्णो गतो । णामनिष्फण्णं निक्खेव विणयसुत्तं विणयओ सुत्तं च दुपयं णायं, एत्थ निज्जुत्तिगाहा 'विणयो
पुत्तुविट्ठो गाहा (२९-१५) विणयो चउव्विहो नामाह बहा विणयसमाहीणं वहेव भाणिययो, सुत्तं पुरवद्, गतो णामादि-
निष्फण्णो, इदं नि सुत्तलायणनिष्फण्णो 'वो सुत्तपदण्णाहो सो सुत्तलायण निक्खेवो । इह पचलक्खणो सो निक्खिणयति ण
पुणं किं रुज्जं ॥ १ ॥ गुत्तं च व न पावद् इह सुत्तलायण कोअसोत्तं । सुवाणुगमे क्कहिति वत्तासं लाघवनिमित्तं ॥ २ ॥ अहं यति पत्तोऽ-
वि ततो य णस्सए रीस भज्जए इहं ॥ दाइअद्द सो निक्खेवमेव सप्तमयचो नयं ॥ ३ ॥ संपदिमोहादहं सव्विक्खिवाणमणुगमो कओ ।

सोऽपुनर्मा दुर्विक्रमो जेओ पिज्जुचिमुचाणं ॥ ४ ॥ पिज्जुचियणुगमो विविद्धो, तं० पिक्खेवाणिज्जुचियणुगमो उवोग्यात-
 विज्जुचियणुगमो गुणफासियविज्जुचियणुगमो, वत्थावि पिक्खेवनिज्जुचि अणुगया वा एसा उत्तरज्झयणां क्खेवादि
 अभिहीया, उयोग्यावणिज्जुचियणुगमो ' उदमे णिद्धेत्त य विगमने रोच काल पुरिसे य । काण पब्बव लउरण णए समो-
 तारणाऽणुमति ॥ १ ॥ किं कविभिंदं कस्स खदिं केसु क्खं केचिंरं इदं कलं । क्वति संतरमविराहं, मवागस्सिफासण
 निरुची ॥ २ ॥ ' एतानि दाराणि वहा सामादए ॥ संपति मुत्तफासियणिज्जुचो चं सुवस्स वक्खणं । तसिंउसरो
 मा पुण पत्तारि ण मणए इहं ॥ १ ॥ किं ? जेणासति मुचं कस्स तदं तं जता कमा (मुचं) । एतो मुत्ताणुगमो वोळिंदि
 होदिइ तणि तथा भागो ॥ २ ॥ अत्ताणभिंदं तसिं जदि तो सा कीस मवए इहं ? । इह सा मणति पिज्जुचिचित्तसाम-
 प्पतो नवरं ॥ ३ ॥ ' अतोअनेव सन्वयेनदानीं नियुक्कियणुगमानन्तरं ध्यानुगमः, धरस्वानुगमः २ ध्यानुसरणमित्यर्थः, किं ? ,
 नूनाधिहविषवस्तादीदुदुमहाधिविदोषमिति !, निर्दोषस्य च व्याख्यानं धारयते, अपस्य चापनीतदोषस्यत्यतः
 ध्यानुगमे धममुच्चारणीयं, — ' असुरालेयं अमिलियं अधिध्वामेत्तिवं पटिपुजं पटिपुणजोणं क्खेदुविपमुक्कं, न क्खालियमुप-
 लाकुलभूमिगतुलवत्, न च मिलितममानधान्यसंकरवत्, अविषयस्तपदवाक्यग्रन्थमथरा न संसक्तपदवाक्यं, विच्छेद-
 विपर्यस्तमिति, इह च ध्याविद्विषयस्तपदवानग्रयोरारवं विदोषः-वर्षण एव व्याविद्धं, पदं वाक्यं ग्रन्थतो विपर्यस्तमिति,
 केचित्सु ध्याविद्धं वर्णपदवाक्यं ग्रन्थतो मन्यते, संसक्तपदवाक्यं विच्छेदविषयस्तमिति, न च व्यत्यासोऽदितमेकशास्त्रग्रन्थसङ्ग-
 राद् अस्थानच्छिन्नग्रन्थनादा पायसमेतिव ' प्राप्तान्यस्य रामस्य राक्षसाणा ' मित्वादिवद्वाध्यातिपूर्वमर्थतो ग्रन्थतश्च, तत्र

प्रपतो मायादिभिर्बन्ध प्रसन्नितवमानं छन्दसा वा, अर्थतो न साक्षाद्बुद्धमभ्यासस्तत्रं वा. श्रोतवर्णघोषमुदात्तादिभिर्वि-
 कल्पधोषमिति, 'कंदोद्वलित्यश्रुक' मिति स्पष्टमाह, नान्यत्कं बालभूकमाप्तिवत् । एवंशुणमग्नं भूत्रमुच्चारणीयं, ततो तत्तथ
 यज्जिह्वति ससमयपदं वा परसमयपदं वा बंधपदं वा मोक्षपदं वा विषयपदं वा, तौ तौमि लब्धसिंते समाने केसिंति भगवन्नामं
 केदं अर्थोपधारा अधिसया भवति, केदं अणगोदिया, तस्मिं अणगोदियाणसंस्थानं अभियमपट्टाणं पदं वदइत्तामि इमेण विहिंणा-
 'संहिता व पदं चय, पयसो पयसिमाहो । चालणा य पसिद्धो य, छान्विहं विदि लक्षणं ॥ १ ॥' तस्य संहितपट्टाचारणं संहिता,
 'परः सन्निर्गमः संहिते' ति वचनाह, पदं गोमिमादि पंचविहं, तत्राथ इति नामिकं, रात्त्विति नैषातिकं, परित्योपसर्गिकं,
 धावदीत्याख्यातिकं, संवत् इति मित्रं, पदार्थश्रुतिबंधः कारकादिक्रियः, पचतीति पाचकः, समसविषयः राहः पुरुषो राजपुरुषः,
 तद्वितपिपचो वसुदेवस्माभत्यं वासुदेवः, निरुक्तपिपचो भ्रमति च रीति चेति भ्रमः, अपवा त्रिविधः पदार्थः-क्रियाकारकभेदतः
 पर्यायवचनतो भूतार्थाभिधानत इति, तत्र क्रियाकारकभेदतो 'वट चेष्टायां' घटवेष्टावेति घट इत्यादि, पर्यायवचनतो घटः
 कुम्भाः इत्यादि, भूतार्थाभिधानतो योऽसावृच्यकुण्डलोपतस्तद्वतीतिरूप इत्यादि । 'पायं पदविच्छेदो समसविषयो तस्य-
 थियमस्यं । पदोन्मिहोचि भण्णद सो सुद्धवे न संभवति ॥ १ ॥' इह शयेण यः समसविषयः पदयोः पदानां
 वा छेदो अनेकार्थसम्बे इष्टार्थनियमनाव क्रियते स पदविग्रहः, यथा राहः पुरुषो राजपुरुषः, श्रेयः पदा-
 श्रेयति श्रेयपटाः इत्यादि, सुत्तगतमत्यसिप्तं च दूतणं चालणं मतं तस्स । सदत्थण्णाभावो परिहारो पचवत्पणे ॥ १ ॥
 इह वत्तज्जविपमयविपयं वा दूषणभारम्यहं विध्यचोदकाम्यां तच्चालनं विचारो वेत्तर्थाः, तस्य शुब्धचिन्तापापतो

नयमतोविशेषान्न परिहारः प्रत्यवस्थानं, दूषितशक्तिद्विरित्यर्थः । ' एवमनुसृतमत्यं नयन(सदनये)प्रतावतारपरिसुदं । भासेजे निरवसेसं पुरिसं च पदुच्च जं जोगं ॥ १ ॥ होति कवत्यो वोतुं सपयच्छेवं सुं सुताणुगमो । सुचालावगमासो नामादिप्यास- विनियोगं ॥ २ ॥ इह सुव्रतसदच्छेदाभिधानात्सत्रानुगमः कृती जायते, अवसितप्रयविन इत्यर्थः, सुत्रालापकन्यासोऽपि नामा- दिन्यासविनियोगमात्रं, 'सुतफासिभनिज्जुचिनियोगो सेसयो पयस्याह । पायं सोचिय जेसमभवादिमयगोथरो होई ॥ १ ॥-- तिष्ठतस्पर्योक्तनिधुक्ताविनियोग इत्यर्थः, शेषः-- पदार्थविग्रहविचारश्रवणस्थानभेदः सत्रार्थानुगमनस्वाभाव्यात्, स एव हि प्रायो नैवमादिनयमतोविषयः, प्रायोऽभिधेयमात्सदविधानन्यासोऽपीति, 'पादं पदविच्छेदो सुतफासं च संहिता जेण । कस्तइ इहव्य- फारयफालादिगती ततो वेव ॥ १ ॥ प्रायः यदविच्छेदोऽपि क्वचित् यत्रस्यार्थान्तर्भाव्येव, यतः क्वचित् पदविच्छेदोदेवार्थः काल- फारव्वादयो गम्यन्त इति, एवमनुयोज्यमात्रपरलोक्येण भोगियं, हेहा दासगाहा । एवं गिस्विचर्चति । ' एव्य य सुत्ताणुगमो सुत्ता- लावयफफओ य गिस्सखेयो । सुत्तफासिभनिज्जुवी णमा य यइसोत्तमावोज्जा ॥ १ ॥ सुत्तणुगमे सुत्तं उच्चारयव्यति, तं चिमं सुत्तं-संज्ञांगा विप्पसुक्कस्त, अणमाग्रस्स भिज्जुणो । विणयं पायो करिस्सामि, आणुपुण्वि सुणेह मे ॥ १ ॥ (१८ प०) ' संज्ञांगे निक्खेवो ' गाहा । (३०-२१) संयुज्जत इति संयोगः, येन वा संयुज्जते स संयोगः, सो संयोगो छविहो-णामसंज्ञांगो ठवणसंज्ञांगो दव्वसंज्ञांगो रुत्तसंज्ञांगो कालसंज्ञांगो मावसंज्ञांगो, नामठवणाओ यथाओ, दव्वसंयोगो दव्वयोद्रेच्याणां वा सयोगो दव्वसंयोगः, सो दुविहो-संयुज्जगदव्वसंज्ञांगो इतोत्तरदव्वसंज्ञांगो य, तस्य गाहा ' संयुत्तग- संज्ञांगो ' गाहा (३१-२३) इत्य संयुत्तदव्वसंज्ञांगो णाम वो पुव्वसंयुच एव अण्णेण दव्वेण सद संयुज्जते, सो विविधो-

सचिचसंजुतद्व्यसंज्ञां अचिचसंजुतद्व्यसंज्ञां भौससंजुतद्व्यसंज्ञां तत्थवि सचिचसंजुतद्व्यसंज्ञां णाम जहा
रसो पुब्बं पूर्वोत्तरे पुद्गलसंज्ञां उत्तराकालं कंदेण सह युज्जते, एवं वावचि ताव नैवं, एत्थ गहा 'मूले कंदे' गहा (३२-२३)
सचिचसंजुतद्व्यसंज्ञां इमे गहा— 'एगस्स एगवणो' गहा (२३-२६) जहा परमाणुसंगते एगवणो एगवंधे एगस्से
दुस्ससे, स ए जहा सालगं धडिचइअं नीलमत्तेण परिणमति तदा गहादीहि संजुते एव लीण(लील)मत्तेण संजुत्तेण, एवं लोहित-
होतिसुविच्छेदोवि, नीलमो वा जहा नीलमत्तेण परिचइअं कालमत्तेण परिणमति तदा गंघादीहि संजुत्ते एव लीण(नील)मत्तेण
मंजुत्तेण, एव लोहितहोतिसुविच्छेदोवि, एवं संज्ञा वासं भाणित्था, गंधतोवि, जहा युग्मिगंधं परिचइअं दुग्मिगंधत्तेण
परिणमति तदा यन्मासफामसंजुत्त एव दुग्मिगंधत्तेण जुज्जते, एवं दुग्मिगंधोवि, सो जहा वण्णो, फासे दुत्तु, जहा सीत-
फासो उत्तिणफासं परिणमति तदा वण्णगंधरसफामणिदुत्तराण फासाण एवत्तेण संजुत्त एव वसिणं संजुज्जते, उत्तिणफासोवि
गीतं फामं पीणमति, जिट्ठोवि रक्खफागं, रक्खोवि निट्ठफासं, जहा एगमुणकालयो होचिअं उत्तरकालं दुग्गं कालमो
भवति तदा कालमग्गत्तेण संजुत्त एव, पुणरवि त्तेण वा अधिक्कत्तेण संजुज्जते, एव गेयो जहा अणंतमुणकालमोचि, अवसेसं
ए वण्णगंधरसफासं भाणित्वं जग अणंतमुणदुत्तराण, एवं दुग्मिगंधादिमुग्मि विभासा, अचित्तसंजुत्तद्व्यसंज्ञां गतो॥
इदं विमसिचसंजुतद्व्यसंज्ञां, स च जीवकर्मणो, तयोः स्थानादिसंज्ञां सति यदुपचीयते स भिन्नसंजुत्तसंज्ञां भवति, जह धादू
कणगादी' गहा (३४-२६) जहा धातवः सवर्णादी रमेन स्वेन भावेन परस्परसंयोगेन संयुक्ता भवति, अवचेत्तां क्रमेण पृथग्भावा
भवति, अन्यत् विट्ठं अन्यत्त मुग्गं, एवं गृहाण जीवसापि भवति कर्मणा ज्जादिसंयुक्तसंज्ञां भवति, स च यदा निकटसंज्ञा-

श्रवो भवति तदा जीवकर्मणोः पृथक्त्वं भवति, दूस्वति (सचित्ते) मूलकंदे अचित्ते परमाणुयोगमलमगहनं वृष्णगंधरसकामासादीहि संततिकर्मति मिश्रस्स गहतो जह धातु कृणवा इति, उक्ताः संयुक्ताः संयोगाः । इदानीं इतरेतरसंयोगो, तस्य निज्युक्तिगहा 'इतरेतरसंयोगो' गाहा (३५-२५) इतरेतरसंयोगो अच्यहो, तजहा परमाणून् पयसाणं अभिप्रेयस्स संयोगो अणभिप्रेयस्स संयोगो 'अभिलावसंयोगो' संवधनसंयोगो, तस्य दुष्पाभित्तीय परमाणून् वां संयोगो सो इतरेतरसंयोगो भवति परमाणून्, पदेसेसु दुपदेसा-दीण नेयमिति, तस्य 'दुविहो परमाणून्' गाहा (३५-२५) परमाणून् इतरेतरसंयोगो दुविहो-संठाणता रंघतो य, उक्तञ्च-समगिदुक्काए वंधो ण होइ समलुसरातायि ण होति । वेमायणिदुलुसखचणेण वंधो उ खंघाणं ॥ १ ॥ तत्थेगुणणिदिदो एगुणणिद्वेण सह न वज्झति, तहा दुगुणणिदो वंघुणणिद्वेण समं ण, अपंतानिदो अपंतानिद्वेण ण, एवं एगुणलुक्के-वि एगुणलुक्केण सह ण वज्झति, एगुणलुक्को दुगुणलुक्केण ज्ञान अपंतगुणलुक्को अपंतगुणलुक्केण, एवं सन्नत्य समगुणेसु वंधो गत्थि, वेमातानिदुलुसखचणेणत्ति विपमा मात्रा विमाता, एवं भवति, कंदं पुण १, उज्ज्वते 'णिदस्स णिद्वेण दुताहि एणं' लुक्कस्स लुक्केण दुयाहि एण । णिदस्स लुक्केण उतेति वंधो, जहवज्झो विसमो समो वा ॥ १ ॥ एगुणनिदो विगुणणिद्वेण वज्झति, विगुणनिदो पंचगुणणिद्वेण, पंचगुणो सत्तगुणणिद्वेण, एवं दुयाहि एण वंधो भवति, तहा दुगुणणिद्वो चउगुणणिद्वेण, चउगुणणिद्वो छगुणणिद्वेण, छगुणणिद्वो अट्टगुणणिद्वेण, एवं पेयं, लुक्खेवि एवं चेव, णिदुलुसखस्स पुण जहउगुणवज्जेसु सेसेसु विसमेसु समेसु वा वंधो भवति, 'जहउगुणो' चि एगुणणिद्वो एगुणलुक्खेण ण वज्झति, सेसेसु दुगुणविगुणट्टलु वज्झति, अण्णे पुण गणंति एगुणस्स दुगुणाधितेण वंधो भवतीति, दुगुणाहि एणत्ति एगुणस्स विगुणेण दुगुणस्स पंचगुणेण विगुणस्स

सत्त्वगुणेषु, एवं सत्त्वस्य दुःखगुणाधिष्णं वंधो भवति, तस्य ग्राहान्दोषद्वन्द्वगुणान् विद्वान् वद यः सुखसुदयान् । एगादिऽविद्ये गुणे गुणबंधस्म परिणाहो(मो) ॥ १॥ गुण होति बंधस्म (इ.) जेडाविद्य-निर्द्विगुणाधिष्णं वंधो निद्वस्म होइ दयस्म । सुखसुविगुणाधिष्ण य, सुखसुस्म समागमं एव ॥ २॥ नन्दति निद्वलुस्मया विसमगुणा अहव समउषा जतिवि । वज्जेतु जहन्नगुणे वज्जेतो पोमाला एवं ॥ ३॥ एमेव य एवणं दूयदेसादीन् बंधपरिणामो । जो होइ जहा अहितो सो परिणामेति तदज्जं ॥ ४ ॥ जति विसमे संजानो परिणामे तस्स केवलं तु एवंच । अवसेव परिणामो तारिसगं चरं तं दव्वं ॥ ५ ॥ सस्सिगुणा सरिसगुणं अम्महिियगुणाण हौणगुणमेव । परिणामिडं समत्था न पुणं उभा तु अहियानं ॥ ६ ॥ परिणाममा समाहिय परिणामिज्जति समो य हीणो वा । दय्यगुणाधियमावण न पुणं दव्वाभिगतोने ॥ ७ ॥ जति यदुयं एकगुणं धंणीपिब यदुगुणं जति हवेज्जा । परिणामिज्जति यदुगुणं धौरेण गुणादियगुणेने ॥ ८ ॥ जति कात्तियमेगुणं सुकिलयोपि हवेज्ज यदुगुणं । परिणामिज्जति कालं दुक्खेण गुणादियगुणेने ॥ ९ ॥ जति सुकिल्लममेगुणं कालयदव्वं तु यदुगुणं जति य । परिणामिज्जस्स सुकं कालेण गुणादियगुणेने ॥ १० ॥ जति सुकं एगगुणं सत्त्वमदव्वं पि एगगुणमेव । कमाते परिणामं तुल्लगुणं जस्स संभवति ॥ ११ ॥ एवं पचवि यथा संजोएणं तु वण्णपरिणामो । समहियहीणगुणेण य यण्णतरसंगयानं च ॥ १२ ॥ एमेव य परिणामो गंधाण रसाण वद य फासाणां संठाणाण य माणितो संजोएणं बहुविगण्ये ॥ १३ ॥ दव्वं मणियं सप्पज्जयं निगुणा गुणा होति । जहि दव्वं तस्य गुणा जत्थ गुणा तत्थ परिणामो ॥ १४ ॥ एयं पासंगिकं, ते हि परिमाणवः संहन्यमाना अग्याल्लज्जा दुषदेयागादि संघं निव्वंचन्ति न संठाणं च, मूत्तिण्डवच्च, यथा मूत्तिण्डः कालान्तरेण पिण्डत्वेन परिणामन् घटत्वेनोत्तरेण घटत्वेनोत्तरेण तत्संस्थानेन च, तदत्तराणु त्तो पिढो सुंघच संठाणं च ।

पदेसायगाढे", एतत् ने तिन्नि तस्य एतोसि एयस्म उरारि एको कीदृशः उक्तोत्तरेण तदेव चउरसि दु०-यणे पधरे य, पधरे दुविह-ओए
 जुम्मे य, ओये जहणेण पवपएसिए पवपदेसायगाढे ॥ उक्तोत्तरेण तदेव, जुम्पपदेसिए जह० चउपदेसिए चउपदेसोगाढे
 ॥ उक्तोत्तरेण तदेव, जुम्पपदेसिए जह० अटुपएसिए अटुपएसोगाढे ॥, एतोसि च उरारि अत्रे चचारि, एते अट्ट, उक्तोत्तरेण
 तदेव, आयते दुविह-सुदीआयतो घणायते य, सेदीआयते दुविह-ओये जुम्मे य, ओये जहणेण विपदेसिए विपदेसोगाढे ॥ उक्तोत्तरेण
 तदेव, जुम्पपदेसिए जहणेण दुप्पएसिए दुप्पएसोगाढे ॥, उक्तोत्तरेण तदेव, पयरायतो दुविह-ओये जुम्मे य, ओये जह० पण्यारसपदे-
 सिए पयरायतोसोगाढे ॥ उक्तोत्तरेण तदेव, जुम्पपदेसिए जहणेण छपपदेसिए छपपदेसोवगाढे ॥, उक्तोत्तरेण तदेव, घणायते दुविह-
 ओए जुम्मे य, ओए जहणेण पणयालीसएसिए पणयालीसएसोवगाढे, एतोसि हेट्टा उरारि च पण्यारस, एते च पणयालीस
 मवति, उक्तोत्तरेण तदेव, जुम्पपएसिते जहणेण वारसपएसिए वारसपएसोगाढे ॥, एतोसि उरारि अत्रे छपपएसो गाविति, एवं वारस
 हवति, उक्तोत्तरेण अणवपएसिए असंसेल्लपण्णोगाढे, एवं परमाणूनां संठाणओ गते, इदानीं त एव परमाणवः संहन्यमानाः स्फुब्धत्वं
 निर्वचयन्ति न च संस्थानं, तदथा-अचिच्चमहास्फुब्धः, जे व अण्णे अणित्थत्थसंठाणं शिखिता, अणित्थत्थं णाम अणोपपगारं,
 पंचगुहं संठाणाणं एगतमविषयं भवति, एतो परमाणूनां इतरेतरसंयोगो गतो, इदानीं पदेसाणं इतरेतरसंयोगो, तस्य गाहा धम्ममाह-
 पदेसाणां गाहा (४२-२९) तस्य धम्मत्थिकाइयाइणं पंचगुहं अतिक्कयाणं यः स्वैः सैः प्रदेसैरन्यद्रव्यप्रदेशश्च सह संयोगः स
 प्रदेशव इतरेतरसंयोगो भवति, तस्य धम्मत्थिकाय-अधम्मत्थिकाय-आगासत्थिकायाणं एतोसि तिण्हवि अयातीओ अपज्जवसिओ
 इतरेतरपदेसंयोगो भवति, जीवद्रव्यस्यापि आत्मप्रदेशैरेव सह इतरेतरसंयोगः, तत्त्ववि य तिण्हं तिण्हं अयातीतो, सेसाणां

सातीतो, अहना जीयस्स कम्मणो गल्लेहिं सोहिं वंक्षेण संयोगो भवति, न तु वंक्षेण, वंषो जागा यदात्ता कम्मयोग्यदुल्लानो
 स्सदेनोः परिणमवाति परस्परं धीरोदक्रमत् तदा वन्यो भवति, नान्यथा, पश्चात्तस्यैव वियोगो भवति, यदा संसारस्थस्तदाज्यानि
 कर्माणि यप्ताति अन्यानि दृष्टाति, दुष्टद्रव्यमाणामपि अन्योज्ञ्यपु धर्माधर्माकाश्रयेण सार्द्धं संयुज्जते, विजुज्जते अथवा, क्रिया-
 वद्द्रव्याणां तु क्रियावद्द्रव्यैश्च संयोगः सो आदिमान्, पदेसाणं इतरेतरसंयोगो गतो । इदानीं अभिप्रेत्यसंयोगो, तत्तद्य गादा-
 'अभिप्रेत एतानिप्येतो गाहा(४१-२०) अभिप्रेता णागं अनुल्लः, नेपासनुल्लः, उच्यते, इन्द्रियवतां पंचाभिरिन्द्रियाथैरुलोभैः
 सह संयोगः सोऽभिप्रेतः, अतोऽभिप्रेतस्तु प्रतिलोभैः स तैरेव, अयमपरः वन्यः सख्या ओसहजुत्ती' गाहा (४१-२०) सत्वेति यानि
 स्वादीनि यानि च द्रव्यादृत्यापधयः स सर्वोऽभिप्रेतसंयोगः, का ताहिं मानना, सो तदाभिप्रायेण औपधमुपशुद्धं, एवं शेषमपि
 छेयमेयादि वस्तुद्रष्टव्यं, अथान्त एव शब्दादयः वन्यस्येष्टा भयन्त्यन्यस्यानिष्टा इति, यथा आक्रोशोऽपि कस्यचिदिष्टो भवति, स्तुति-
 रपि च वस्यचिदिर्नष्टि, एतं गंधजुत्ती भोगवर्तिहवि, रागोदरी रागो कुतुभरागोवि, गीतविधीवि यातिचिर्नहीवि, एषां या इष्टा
 सा विसयाजुलोमा भवति, वा अनिष्टा सा पडिलोमा, अतीभिप्रेतस्यैव, अभिप्रेतानभिप्रेतसंयोगो गतो । इदानीं अभिलावसं
 योगो, तस्य गाहा 'अभिलावे संजोगो' गाहा(४५-२१) अभिलावसंयोगो नाम योऽभिलवर्णयिस्स अभिलापेन सह संबंधः, स
 च चतुर्विधः-द्व्याभिलावसंयोगो रिताभिलावसंयोगो कालाभिलवसंयोगो भावाभिलवसंयोगो, तस्य द्व्याभिलावसंयोगो यथा
 पटः, रिताभिलावसंयोगो यथाऽऽस्त्रमिति, (कालाभिलवसंयोगो यथा समय इति) भावतो अभिलावसंयोगो यथादधिकमिति,
 जमि वा भावे, स चाभिलावसंयोगो दुविहो, तं० अत्यनो वंजणतो य, तत्त्वतयातो अभिलामसंयोगो भवति यथा स च स च तो

श्रीउच्चा०

पूर्णा

१ विन्या-

त्यने

॥ २२ ॥

स च तौ च ते, एवं दुर्गादीयो, अकारसंज्ञोगमादी व्यञ्जनं भवति, तत्र व्यञ्जनसंज्ञोगो भवति यथा ह्री, कोऽर्थः?, व्यञ्जनान्यने-
 शानि, एसोऽभिलाषसंज्ञोगो। इदानीं संघषणसंज्ञोगो, सो चरन्विहो, तं० द्यसंघषणसंज्ञोगो खेत्त० काल० भाव०,
 तत्र दत्ते 'संघषणसंज्ञोगो' ग्राहा (४६-३२) सच्चिद्व्यसंघषणसंज्ञोगो विविहो, दुपयादी, तस्य दुपयसच्चिद्व्यसंघषणसंज्ञोगो
 यथा पुत्रयोगापुरी, एवं चतुस्पदेऽपि यथा गोसंयोगात् गोमान्, अपदे यथा आरामसंयोगिकादाराभिरुः, अचित्ते यथा
 कुंडलसंज्ञोगा कुंडली, मिश्रे यथा रथेन गच्छति रथिको गच्छति। 'खेत्ते काले य तद्वा' ग्राहा (४७-३२) खेत्तं
 संघषणसंज्ञोगो द्विविधो, तं० अपिहो अणपितो य, अणपितो—अवेससितो, अपितो—विससितो, तस्य अणपितो
 यो जेण ऐसेण संजुतो अपिहो, जहा सोरहुतो भालवतो सगहो इत्यादि, एवं कालेऽपि दुविहो, जवरं अपिहो
 जहा वसन्तगो, तेतऽपि कालेऽपि एवं दुविहं तु तेण दोऽपि दुविहो य संज्ञोगो, इदानीं भावसंघषण-
 संज्ञोगो गाहापच्छेदण मणति—'भावमि होइ दुविहो आदेसो' भावे दुविहो-आदेसो चैव णादेसो, भावे
 दुविहो-आदिहो अणादिहो य, तस्य अणादिहो भाव इति ण्णां भागनामन्यतः, एतथ ग्राहा—उदइयउचसमत्वइपसु तह
 तए य उयसामिए। परिणामसन्निगाए य खेन्विहो होतिआदेसो ॥ (४८-३३) इहं पुण, जहा उदइयओ भावो आदेसइ तदा ण
 णज्जति किं मणुसस्स उदइओ अणुसस्स उदइओ, उदइओ पुण सामनो जीगजोवदन्नेहि भवति, उवसमिओवि तेहए, एवं जाव
 परिणामिओदि, सामनएपि भवति, 'आदेसो पुण दुविहो' णापा (४९-३३) आदेसो दुविहो—अपिपववहारगो अण-
 पिपववहारगो य, इकरंनेके विविहो-आत्मन्यपितः वदिपितः अनालवनीत्यर्थः उयपपित इति, अत्रात्मन्यपितो णाम 'उचस-

भेगय' गाहा (५०-३०) आपमोमदः श्वायंपसागरः पारिवाभिको य अपितो वा भवति तदा आत्मनि प्रत्यवसेयः, एवं च उच्यते अतमस्योगो भवति, एते हि जीमवा भवति एतेषु भावेषु जीवो ऋणो भवति, तदात्मक इत्यर्थः । अनपित-
स्तु माय एव, 'जो सन्नियाद्रितो खलु' गाहा (५१-३४) जो सन्नियाद्रितो भावो उदयियवजितो भवति तथैव साग्नवादिनि
चउहं मावाणं दुगसंजोगेण विगसंजोगेण चउवसंजोगेण एवकारस मंगा भवति, तस्य छ दुगसंजोगे चत्तारि विगसंजोगे
एवको चउवसंजोगे एते एवकार संजोगा भवति, एसोवि अचसंजोग एव, गतो अत्तसंजोगो । शास्त्रसंयोगो नाम 'हेसा
कसाय रेदण' गाहा (५२-३४) यदा ओदयिका लेस्याः कृपया वेदनं वदो अज्ञानं मिथ्यात्वं च अपितं भवति तदा अनात्म-
कमिति प्रत्यवसेयः, किमुक्तं भवति । कर्मपुद्गलोदयादेतानि भवन्ति, अनपितस्तु भाव एवादिपिकः, उक्तो बाह्य अभ्यन्तरश्च
भावसंयोगः तदुभयसंयोगो इमो-नो सन्नियाओ खलु' गाहा (५३-३५) सन्ने ओदयिकं अनुचमाया संजोगा कायव्वा, तस्य
दुगसंजोगा ओदयिकं अनुचमाणेण चत्तारि विगसंजोगा छ चउवसंयोगा चत्तारि एवो पंचसंयोगे, एवं औदयिकभावे
अनुचमाणेण पन्नास एवोभा भवति 'यित्तिओवि आदेसा' गाहा (५४-३५) अवसपरः किळ ओदया, भावसंजोगो विविधो-अत्त-
संजोगो पसंजोगो तदुगमसंजोगो, 'ओदयिय' गाहा (५५-३६) तत्रात्मना एव भावाः संबध्यन्ते, जहा ओदयियो
मणुस्सो स एव उभसंव रुसाओ, स एव सीणदंसणोहणीओ, स एव उओवसमसुचणाणो, पारियाभियो जीवो, अयमात्मसंयोगो-
उभ्यन्तर इत्यर्थः, शास्त्रसंयोगेण 'णामपिय' गाहा (५६-३७) इह नामिनो नाम्ना सह संयोगो भवति यथा देवदत्त इति, द्रव्या-
दिभिश्च शास्त्रसंयोगो भवति यथा दंडसंयोगादंटी, क्षेत्रेण आकाशेन सह संयोगः ग्रामेण नगरेण वा इत्यादि, काले दिवसादिना,

भवेण उ संज्ञांगः अंतर एव, नाहं भावो भाविनोऽन्यन्तरयुतो भवति, या भूदभावाग्रसंगः, तदुभयसंज्ञांगो दन्वेण क्रोधो दंडो-
 क्रोधो द्रुकुटल्येवमादि, तथा क्षेत्रेण क्रोधो मालवका क्रोधो सैराष्ट्रक इत्यादि, कालेनापि क्रोधो वासंतिक इत्यादि, अयमन्योऽ-
 पि बाह्य एव परस्परं संयोगो भवति, 'आयारियसीस' गाथा (५७-३७) एवा आयारियसस सिस्सेण सद्धि संयोगः, असावपि बाह्य-
 संयोगो भवति, आयारिया इत्युक्ते अवश्यंक्षेपेण तादितरेण भवितव्यं यस्मात्सावाचार्य इति, तथा शिष्य इत्युक्ते अवश्यमाचार्येण
 भवितव्यं, आह-कीदृशोऽसावाचार्यः? शिष्यो वेति, उच्यते- 'आयारिओ तारिसओ' गाथा (५९-३९) किमुक्ते भवति? आयारिओ
 तारिसो जायारिसा आयारिया भवती, आयारियगुणेहि उपवेओ यथाचार्यः स्वगुणमाहात्म्ययुक्तः तादृशः, शिष्योऽपि तच्चतुगुणसदृशः,
 यथा शुश्र इत्युक्ते अवश्यमेव तस्य पित्रा भाव्यं, तथा पित्रेत्युक्ते अवरयं पुत्रेण भाव्यं यस्य सो पिता, एवं मातापुत्रयोर्मतादुहित्रोः
 तथा भार्यापत्याः, एवं शीतोष्णयोः, दीनमित्युक्ते अवश्यमुष्णं संग्रत्ययो भवति, एवं तमउद्योतयोऽध्यायाऽतपयो, ' एवं
 जाण' गाथा (१६-४०) तथा ज्ञानमित्युक्ते अवश्यं ज्ञानस्य ज्ञेयेन वा सादं संयोगो भवति, तथा चरणमित्युक्ते चरणभावाव्यं
 स्वमित्यर्थः, न ज्ञानी ज्ञानादन्यो भवति, यद्यन्यस्तस्मादज्ञानी स्यात्, तथा चरणादपि यदाऽन्यः स्यात् तेन न चारित्रो स्यात्,
 तस्मान्चावजाणचरणिनोऽरुत्वं, तेनेवैस अम्यन्तरसंयोग एव, न बाह्यः, तथा ज्ञातुज्ञानिना सह संबंधो भवति, ज्ञानस्य च ज्ञेयेन
 उभयसंबंधो भवति, एवं चारित्रिणाऽपि, तथा स्वामित्वेऽपि ममैव स्वामी, अथवा स्वामित्वेनोभयसंयोगो भवति, ममैव दासस्य
 (स्वामी) एव च मम पिता पुत्रः मम कुलाभ्यन्तर इति, एष संयोग उभयसंबंधो भवति । ' पन्चयतो य बहुविधो ' गाथा
 (६०-४१) प्रतीयतेऽनेनायं इति प्रत्ययः, ज्ञायत इत्यर्थः, एव बहुविधः, तद्यथा—घटं प्रतीत्य घटज्ञानमेवमादीनि प्रत्यय-

ज्ञानानि भवन्ति, आह-यद्वै घटं प्रतीत्य घटज्ञानं तेन किं प्राप्तं, विनास्यापि तत्प्रत्ययपूर्वकमेव ज्ञानं भवति, मा भूदप्रत्ययं, उच्यते, यदयमेव यथा प्रतीत्यप्रत्ययतो ज्ञानं भवति नाप्रत्ययमिति तेन तस्यापि भवतीत्यत्र ब्रूमः, अस्तदेतत्, कस्मात् ? सिद्धान्तापरिज्ञानात्, यदेतत्प्रत्ययपूर्वं ज्ञानं एतादृ ह्यवस्थानां, विना हि भगवतः सर्वज्ञाः सर्वदर्शिनः भिन्नव्यक्ताः, तेषां हि निरर्चितप्रत्ययं ज्ञानं, तेषां माहात्म्यं विभूतिरपि भगवतो निरावरणस्य सर्वभावावभासकं ज्ञानं भवति, अन्यच्च-फेगलिनस्तु फेगलज्ञाननिर्वर्चितप्रत्ययं, एकप्रकारमेव, यस्मादेकं केवलज्ञानमिति, अथ एकेन हस्तेन यद्वयः पटा दृश्यन्ते, न तेषामेकत्वं, एवमेकेन केवलज्ञानेनानन्ता भावा एककालं दृश्यन्ते, न च तेषामेकत्वं भवतीति । देहा य इदृशवृक्षा आग्नि-वत्संज्ञागो भवति, तस्य अग्निमतरं कम्मागं वाहिरं ओरास्त्रियं, जाणि संपयं सरिराणि वद्दाणि सो अग्निमतरसंज्ञागो, जाणि सुक्काणि सो वाहिरसंज्ञागो, एवं मातीणिविमुक्तादिषु जेतु संपदं कट्टति ते वचसंयोगा, जे अतिकंता ते परसंयोगा भवन्ति, 'संबंधण-संज्ञागो' गाहा (६१-४२) एवमग्निमोहिं संवदस्स कसायस्स जीवस्स जो अभिण्वोहिं सह कम्मोहिं वंचो भवति सो संबंधणसंज्ञागो भवति, जेहिं भगवंतो विदितसमरा छिन्ना, ण हि वंधणा ते तेहिं भगवंताणं कोदि णडिबंधहेलु विज्वति, तथा प्रशुत्वादुरसघटो ममेदमिति अहमस्य स्वाधी, अप्रभोल्लाघते स्थानाद्यापि स्वामिसंबंधेन भवोक्तेरिति, एवमेतत्परिचिन्त्यमानं यस्य हि ममेदमिति भवति तस्य संबंधनसंयोगसंबंधो बहुभूतो, नान्येयमापि, 'संबंधण' गाहा (६२-४४) यस्य संबंधनसंबंधयोगानिलापः एय संसारहेतुको भवति, अनुचारावासथ भवति, तच्छेदुधुधुताः साधवः, अत्रः अस्माद्भावसंयोगाद्विप्रमुक्ता इति संबंधणसंयोगो भणितो, इतरंतरसंयोगो य गतो । इदाणि खेचकालभावसंज्ञागो भवन्ति--तत्त्व गाहा--संबंधणसंयोगो

लेतादीणं विभास जा भणिया । त्वत्तादृशु संजोगो सो चेव विभासितव्यो तु (६४-४३) अथवाऽऽकाशप्रदेशैः सार्द्धं संशुद्धमाने इतरेतरसंजोगो भवति ; संसं यथा सम्बन्धसंजोगं हेत्वादी यणित्वा तथा विभासितव्याः, एव संयोगाः, अस्मात्संयोगाद्विग्रहकस्य विशेषेण प्रयुक्तो विग्रहकौऽवस्तस्य, संयोगात् विग्रहकस्त, न गच्छतीत्यगा- वृक्षा इत्यर्थः, अग्नौः कृतमागारं गृहमित्यर्थः नास्य आगारं विद्यत इत्यनगारः, अवस्तस्य अग्न्यागारस्त, भिक्खुणसालो भिक्खू, भिक्खु- गृहणं भिगचारिणापविभाषं दृढ्यअग्न्यागारण गृहासत्तयं, वे दि दृढ्यअग्न्यागारवि विगविअ ण भिक्खुवो भवंति, निदानोपहत- पाततपःक्रममभिरदवजीवितत्वात् अप्रागुक्ताहारकावाञ्च मिथवा, अथवा अनगार एव भिक्खुः अवस्तस्य अग्न्यागारस्त भिक्खुणो, 'विग- यंति' विनयंति चाष्टप्रकारं कर्मे विनयः, 'प्रादुः प्रकाशने' उक्त हि—“प्रादुरासीत् मुनिः सिद्धस्तास्मिन्नृणति चेन्मति (जन्मनि) ” तथा पातककर्मं दुर्विहं- पातककर्मं एसासकर्मं च ' आणुपुब्बि सुणेह मे ' आनुपव्यवृत्तकर्मः, परिपाटीत्यर्थः, ययोपदिष्टं यथा कार्यं यथा क्रमः सो वा, तथा पठते च ' आणुपुब्बि सुणेह मे ' ॥ १ ॥ स्यान्मतिः कथं विनीतो भवति ? उच्यते- ' आणागिबेसकरे ' सिलोमी (२ सू० ४४) आज्ञाप्यतेअया यया आज्ञा, निर्देशनं निर्देशः, आज्ञैव निर्देशः, अथवा आज्ञा-सूत्रोपदेशः, तथा निर्देशस्तु तदनिर्णयं गुरुवचनं, आज्ञानिर्देशं करोतीति आणागिबेसकरो, गुरुवैव गुरुः वस्स गुरुणो, उप- पत्तनमुपपातः, शुश्रूषाकरणमित्यर्थः, ' इंगिताकारसंपन्नो ' इहगितमेव आकारः इदंगिताकारः, अथवा इहगितं कोपिवापित्यर्थः, तदथा-निरःक्रमो ब्रह्मस्तद्वैव वा, आश्रितिराकारः, तथा ' नेत्रवक्त्रविकाराभ्यां, गृह्यातऽन्तर्गतं मनः ' अथवाऽऽतुगमागारं चेति संतुमाकारं, वेत्तुमाकारं, जहा ' अवलोचयणं दिसाणं खियंमणं साडगस्स संठवणं । आसणासिद्धिहीकरणं

पद्वियलिगाइं एयाइं ॥ १ ॥ 'एवमादि संपन्नान् संपन्नः, स एवाविधो विनीत इत्युच्यते, न हि विनयो विनीतमन्तरेणा-
सीति अपादिश्यते स एव विनय इति ॥ तस्मात् विनयस्ताद्विषयोऽविनया, तदा हि मूढणशियं कालियं, अर्थापत्तिचक्राङ्ग उच्यते-
'आगाऽणिघेसकरे' सिलोगो (३ सू० ४४) पुब्बदं कळं, 'पडिण्णिण्णि असंबुद्धो' अनीकं प्रति यद्व्यदनीकं तत्प्रत्य-
नीकं, सत्तयं-प्रत्यनीकीभूत विलोमकारि इत्यर्थः, सम्मबुद्धः—संबुद्धः न संबुद्धः असंबुद्धः, विनयाद्यक्रोविद इत्यर्थः, मे अवि-
नीयति युच्यति ॥ तद्विषयान्तिहैव 'जहा सुणी एतिकाण्णी' सिलोगो (४ सू० ४५) येन प्रकारेण यथा, श्रसति स्था
स एव शुनीत्युपदिश्यते, अथ शुनीग्रहणं शुनी गहितवरा, न तथा स्था, एतं यस्याः कर्णां सो भवति एतिकाणी, 'निकसिज्जति'-
ति निकृष्यते 'सच्च्यसोत्ति' सच्च्यपागारं सर्वावस्थानु वा सर्वम्, 'एवं' अवधारणे, दुद्धुलीलो दुःशीलः, अनीकं प्रति यद-
नीकं, स चायं प्रत्यनीकीभूतो श्रुतिलोमकरोत्यर्थः, अहं तं मणितं न कदं, उचो वोरिसि तत्थ वासेज्जा (सोच्चा) किं अरिं जराओ,
पेणुं उदरं ण दिण्णोमि ॥ १ ॥ मुहेण शरिमावहतोति मुहरी, यत्किञ्चित्प्रलयीत्यर्थः, स्याद् बुद्धिः किं सो एवं करोति जेण
निकसिज्जति १, उच्यते, सभावावपातार्थ, दिट्ठो- 'कणकुंडगं' सिलोगो (१ सू० ४६) कणा नाम तंदुलाः, कुंडगा-
कुक्कमाः, कणानां कुंडगाः। कणकुंडगाः, कणमिस्सो वा कुंडकः कणकुंडकः, सो य बुद्धिकरो, दूषणं ग्रियस्सथ, सः तदभयि कणकुंडकं
'जहिण्णाणं' ति 'ओहाक् त्यागे' तत्थ जहातोति भवति, स्वभावोपहतबुद्धित्वाद् 'विट्ठं मुंजति सुयरो' विट्ठं-पुत्तिं,
येथेति वाक्यशेषः, एतं शीलं जहिण्णाणं दुःशीलभावो दोःशील्यं तस्मिन् दोस्सीत्ये, रमति, सुगवत् युगः, दुःशीलो सोमंवेहिं णिक्क-
सिज्जति, अतः 'सुणियाऽभावं' सिलोगो (६ सू० ४६) शुत्ता-सुणिपा, असोहणो भावो अभावो, जहा असोहणं सीलं

अस्तेति अश्लिः, अथवा न मायः, उहा दमावो देसस्स गगरस्स या वट्ठति, माणस्स एविक्कणस्स झयरस्स कणगकुंडकं
चत्तणं, एवं दुःसीठनरस्सेति, यस्ताम्यामनुसासिति एवं दुःशीले पटिशीए, विणये तवेज्ज अप्पाणं पच्छंदं कण्ठं, सो हि ण
एविमुग्गो ए णिक्कसिज्जति, यत्थं ' तम्हा विणपमेसिज्जा ' सिलोगो (७ द० ४६) तम्हा इति कारणाद्विनयं
' पसेज्ज ' चि विरपं कुपादित्थयं, केन किं तम्यते !, विनयाच्छीलं प्रविलम्ब्यते, कोऽपिमायः ! आचार्यो हि मय्यगुणचर्य-
माणाः युतेन सामयन्ति, सोए (चोव) कादिमिअ, इत्यतो विनयकरणाच्छीलं प्रविलम्ब्यते, विनयः प्रविलम्ब्यते इत्यर्थः,
' युद्धयुत्ते णियागद्धी ' युद्धरुक्तं युद्धोक्तं ज्ञानमिस्सयं, तदेव च नियाकं निजकमात्मीयं, एवं शरीरादि सर्वं पराक्यं, बुद्धा नामा-
चार्याः, युद्धानां वा युद्धाः, नियाके वस्मार्थः स भवति णियागद्धो, ण णिक्कसिज्जति कण्ठुती, न इवविधपोत्तर्यः । एवंविधश्च ण
णिक्कसिज्जति ' णिसंते सिया ' सिलोगो (८ द० ४६) आहंयं शवो निशान्तः, अकोषवानित्यर्थः, अत्यन्तशान्तवेषो या,
हरो अस्माभिरावाति हृदयी, न हृदयी अमुखी, दान्गेन्द्रियः, बुद्धाः आचार्याः, अविममस्यामं, तेषामंतिकं तिष्ठन् सुप्रशान्तो
अमुखी दान्तश्च भवेदिति, अथवा प्रदान्तोऽमुखी दान्तश्च तेषामंतिकं तिष्ठन् अत्ययुतानि सिक्खेज्जा, अर्थेन युक्तानि वृक्षा-
लुपदेवपदानि वा, न वेषामर्थो मियत इति चित्तराणि, तु विशेषणं, बहा ' मारहरामाणपादीणि ' अथवा दिच्छो ददिच्छो
पायड इति, अथवा इत्यिकहादीणि ॥ इति पुन णित्थमाणि सिक्खराणो आचार्यादीहिं वषुसासिज्जेज्ज तदा ' अणुसा-
सितो ण कुप्पेज्जा ' सिलोगो (९ द० ४७) अणुदलं सासते स्म अणुशसितः, कुप्पते येन स कोपः तं न कुपाद, क्षमता
धीनिः तं सेवेज्जा, पापाहीनः पंडितः, पण्डा वा मुदिः, पण्डितः तथाऽणुगतः, स एवंविधः सुहोदि समं संसरं, बालकैरित्थयं,

श्रुण्वतीति ध्रुवः, कृत्स्नमो इत्यर्थः, ध्रुवकर्माणो वा, संसर्जनं संसर्गः, हास्यं च श्रीहा च हास्यक्रीडे, तत्र हास्यं भासिता पासिता सुगुणा संभरेत्ता य भवति, हस्ततो मांशेणिवं वंशति, लोचनपरिवायो सन्ध्यायोरवरोहे सलादि वा होज्जा श्रतिहासात्, उक्तं च—
 “जविणं भते ! हसमाणेण वा उस्तुयमाणेण वा कति कम्मपण्डीओ वंशति ? गोयमा ! सत्तविह्वंघण
 वा अट्ठविह्वंघण वा” नोडदोऽप्यमेव, क्रीडा गहा वक्खाल (वण्णलो) वादीहि, अहा जं कीटपुण्यं हास्यं तदिह्वयेत्तु॥
 अपमन्यो विनयोपदेशः. ‘मा य चंडालियं कासी’ सिलोगो (१० दू० ४७) चंडो नाम क्रोधः, श्रुतं सत्यं, न श्रुतमनृतं, पागते
 तु तमेन अलियं, चंडं च अलियं च चंडालियं, अथवा चंड इति क्रोधः, अल पर्यायो, चंडेन अल यस्य भवति चंडालः—पर्याप्तक्रोध
 इत्यर्थः, चंडमात्रः चंडालिकं, चंडालेन कलितः चंडालः (लिङ्गः), तं मा य चंडालियं कासि, चंडाल इव चंडालः चंडालमागलाय-
 ति, चंडेन वा आगलितः चंडालः, वास्तोवि य हासयिक्कापसंसे‘बहुयं मा य आलवे’ बहुयं बहुपरिमाण, अमानोनाः प्रतियेधं भृशं
 लपयलपेत्, स्वाध्यायादिव्याधातः वायुसंपदे मा (आत्म) वाधायै, तेन कार्यमात्रं भाषेत्, ‘कालेन अहिउज्जा’ कलाभिनिर्वसितः
 काठः, हस्मानि कलां कलयत इति कालः, सकलयति भूतानि वा कालः, यो हि यस्य अध्ययनस्य कालः कालिकस्मेतारस्य वा तीस्मिन् काले
 अर्थात् ‘ततो ह्यापज्ज एक्खओ’ उक्तं हि—एकस्य ध्यानं द्वयोरध्ययनं त्रियथृतिश्रामः, एवं लौकिकाः संश्रुतिपत्ताः, वयं तु सत्सहायो
 असहायो वा रागद्वेषासहायवान् एक एव, ‘आहञ्च चंडालियं कट्ठु’ (११ दू ४८) आहञ्चोति कदाचित्, यदिह नाम कदाचिच्चिग्रह
 सस्मापि सतः सहसा चण्डालः उदीर्यते तस्मिन्निन्देत्, तद्यथाऽऽह्वानं निन्दन्, व्यपलाप इत्यर्थः, योग्यक्राशः क्रोधः, सोऽपि न
 विहाविलक्ष्यः, तत्रात्मानिन्दन् एव भवति, संदा वा अचक्षुर्दानादिभिः परैरुपलक्ष्यित्वा उच्यते भवान् ममान्यस्य वा रुपित इति,

तथापि न निन्दीतव्यं, एवं प्रकाशमपि कृत्वा अनुपधानोऽपि प्रत्युद्यमकरणत् त्रीत्यहम् श्रान्त इति, एष निन्दवः, एवं
मृगागोऽपि प्रत्यये वाप्रत्यये वा न निन्दवितव्यं, यदाचिदिति अहनि रात्री वा, प्रत्यादिष्टस्वपणे 'कञ् कञेति भासेज्जा'
नायमहं शेषत आसीत् अदृष्टं वा मयोक्तं, अकृते तु न परस्मै सत्त्वेण वक्तव्यं- यथाऽहं कारीति, मा मूढस्य भूयावाद इति । जे
एवमसि भद्रिचोहन्ति अराहरे तस्मात् प्रभृत्येव नियतित्वे 'मा गलीअस्सेव कस्' सिलोगो (१२ छ.४८) मा गलिअस्सो—
कपिहो हां गलिराक्षी अवहमाणो स्वयमेव कस् प्रहारादीनि दृच्छति, कस्मैवत्कर्मकर्ता इतिकृत्वा स्वयमेवासी कशमिच्छति, जहा
पाहं नच्छेत्, एवमपमपि यथा कृत्येष्वपेक्ष्य वर्तमानः पुनर्वचनमिच्छति, चोदनामित्यर्थः, 'कस् व दददुमाइधो' कयतीति कशः
'कया गलिजावनयोः' व(त)था यलोवेनयसीगुल्पादिगर्भयुगोक्त्यर्थ इति आह्वानो, स हि कस्मेव दददु गृहमाणसुरिभृष्यमाणं वा
तारयेदुहन्तं गच्छति, एवं सिस्सोऽपि इमितादीह आचरियमावसुलसत्त्वेण तदा करे, पावं वज्जइत्ता, पापमकृतेत्यर्थः,
तं वज्जय् नैनपिहं मेवितो, एवं हि कुर्वताऽऽचार्यस्य धाम्नादिश्रमः परिहृतो भवति (तंहीति वा गलीति वा मरालीति वा एगद्धा, सो पुण
पव्वत्तो कीरइ आसणे वा गोणेण वा, आइणे वा विणीए वा मदए वा एगद्धा) ये पुनरिदानीं 'अणासवा धूलवया' सिलोगो
(१३ छ.४९) न दृग्गन्तोत्यनाश्रयाः वं मणितं न काहं, पयत्ते ' अणामुणा पूलमया ' ण सुणोति अणामुणा, धूराणि वयोसि
पेपा, अनिपुणातिस्फुटयन्दा अविनीतेत्यर्थः, कुत्तिवदीलाः कुशीलाः, भिंदुपि चंदं पभ्तेति सिस्सा, भिंदुपि-अक्रोहणसील्येपि
सोपपणीति भोति, अपिअन्दात् अन्यमन्नतमेकाधी वा, उक्कोह— " दिग्भक्त्यैव तत्त्वाब्धं, यदाचार्यः प्रमादिवार । कुदारुपु सु-
तीस्सोऽपि, पाटुः प्रातिदन्त्येते ॥ १ ॥ " दे पुण चिवाणुगा चित्तं अणुगच्छतीति चित्ताणुगा लघ्वेनोपेता दशत्वेन च उत

साधयेतावितरमाना निर्देशायोपेत्यते, दक्षोपपत्ता नाम आद्यां शांघं श्रुवन्ति, यदान्तात् वेवाष्टत्याय, 'प्रसादये' प्रसादयन्ति
'त' इति एवंविधा सिस्त्वा, हु विस्सणे, दुष्टमाश्रयति तमीति दुराश्रयं, आश्रित्, अत्रोदाहरणं चंद्ररुहेण- अवंतीजणवए
उज्जेणीए ष्वर्वाणां गुज्जाणे सादुणां समोसरिया, तेसि सगासि एगो जुवा उदग्गवेसो वयससहितो उवायतो, सो ते वंदिऊण
मणति ते शलुके- तुज्जं मम संसारतो उवाओही, पब्बयामिचि, वोहि एते अग्गे पवंचेतीचक्रऊण 'धृष्यतां कलिना कलि'
सिति चंडरं आयसिय उवादिमोते, एस तं नित्यारिहन्ति, सोय सन्मारेण फल्लसो, ततो सो तं वदिऊण मणति-मगवं ! पग्गवेह
ममोदि, उज्जालमाणंहिचि, आणिएण लोवं क्राऊण पब्बाविओ, वयसा य से अदिंति क्राऊण पाडिगता, तेऽपि उवसयं णिययं
गया, विलविए धरे पथं पडिलोहिचि विसज्जिओ, पडिलोहिउमागतो, पब्बूसे निग्गया, पुरओ वच्चचि भणिओ, वच्चंतो पंथाओ
स्तिदिओ, चंडरुहो राणुए पक्खलिओ, लूसिएण हा दुइसेहचि दंडएण मत्थए आहंतो. सिंरं फोडितं, तदापि संमं सहति, विलले
पमाए चंडरुहंण रुधिरान्गलताविदारियमुद्धणो दड्डो, दुइडु कयंति संवेगमावणेण खामिओ, एवं दुरासज्जंपि
पसादए । विनयाधिकार एव आशीर्यसमिचि वसतो 'पापुद्धो वागरे किंचि' मिलोता, (१४ प. ५१) ण
अपुच्छिओ वागेरज्ज किंचिदिति अरययं पुववचं वा इहं वा चरिय वा जतिवि जाणदि, 'पुहो वा णालियं व-
दे' पुहो वा-पुच्छिओ आरसिएहि, जहा-अज्जो ! तुमं किर अहुकं जाणसि ? तत्थ अजाणमाणेण वत्तवं-जहा
ण जाणाभि, जाणमाणेण वा जाणामिचि वत्तवं, सन्मयेव वत्तवं, सिदिणादि पुहो णालियं, अन्यत्र सावथात्, यदिवा मोधकारणे
सत्थाक्रोशादौ परस्य रुम्यते कथंचित्, तत्र तं क्रोधं असत्त्वं कुब्बज्ज, अफलमित्यर्थः, कथं, तच्छते, क्रोवसुदयनरोहो वा उदय-

पतस्म वा क्रोहस्म विकर्त्तारणं, अयोदाहरणं-कस्म्य कुलपुत्रस्य भाया वीरिण वावदतो, सो जणोए भण्णति-पुत्तं पुत्तधा-
तयं पावेसुतो, ततो सो तेण जीवंतो गोविण्हस्स जणगिसमावहुमणीतो, मणिओ य जेण-भातिघातय । कहि ते आहणाभिन्नि, तेण
मणिदो-तोइ शरणागता आहम्मंदि, तेण जणणी अयोजिता, ताए भण्णति-भुत्तं पुत्त ! णं शरणागता आहम्मंदि, तेण भण्णइ-
एवं रोमं सहलं करोमिचि, तीए भण्णइ-ए सुवत्थ रोसो सफलो कज्जाति, एच्छा सो तेण विसज्जतो, एवं कोहं असज्जं कुव्वज्जा ।
स्यान्मतिः-अथमसस्यः क्रियते, उच्चते, धारयता प्रियमप्रियं, एत्थोदाहरणं-असिबोवद्दुते णारे विनि भूयवादिता रायाणसुवगतं,
अन्ने असिबं उपसामेसोचि, रायणा भणियं-मण्यो कथोवाएणोति, तथेयो मण्णति-असि महेगभूते, ते सुखं विजिज्जण गोपुर-
रयासु परिअहादि, तं निहालियं रूसति, जो पुण तं निहालेति सो विणस्सति, जो पुण तं निहालिज्ज अहोमुहो ठाति
सो रोगाओ मुच्चते, तया भण्णति-अस्सादि एतेण अवितासणोति, चित्ठ भण्णति-महच्चं भूतं महम्महालयं रूपं विज्जति संबा-
दं दिट्ठिमक्खि पंचाठिं एक्कपादं विमिहं विस्सत्थं अट्ठहासं विणिन्नुपतं गायंतं एणच्चंतं विक्कातरुवं, द्दट्ठणं जो पहासति
एवंच वा तस्स सवहा मिंरं फुट्ठति, जो पुण तं सुहादिं वायादिं अभिणंदती धूपुण्णार्हादिं एतति सो सज्जामयाओ मुच्चति, राया
मण्णति-अलमएणंति, तततो मण्णति-भमवि एवंविहं एव, णातोपेससं भूतमत्ति, प्रियाप्रियाणिव्विसेसं तु, एवंचिज्जमाणं व लोएहि
तदा पूहज्जमाणं पुच्चमाणं एवंचिज्जमाणं अभिनिदज्जमाणं एसादिं पूहज्जमाणं सुक्खेव प्रियप्रियकारिणं दरिसणदेव रोमोहि-
तो नाययति, राशणा भणियं-एवं होउत्ति, तेण तदा कए असिबं उज्जंतं, एवं साधवि असारूपचे सति शब्दादिप्रतिकूलगाभित्तेन
एसादिं परिभूतमाणो एवंचिज्जमाणोवि हम्मिज्जमाणो वा पूहज्जमाणो वा तं प्रियाप्रियं सहेत, किंच मा आयरिस्स

परिक्रान्तिं कलिसिद्धिं प्राप्ता आश्रयिणा उच्यते मण्यते सिद्धात् तदा मम सो दाम्भादिसिद्धिं वदो मण्यते 'अप्यपणमैव दमए'
सिलोगो (१५५५२) दमो दुर्विदो-इदियदमो गोदंदिदमो य, इदियदमो सोदंदिदमो य, गोदंदिदमो कोहकसायादिदमो,
अतो अ तेण दुर्विदोविदमो ण अप्यपणं दमए, स हि आत्मा दुष्टाश्रयव् वसवत्सु दुःखं दमयितुं, उक्तं हि- "निरनुग्रहमुक्तिमानसो
विषयाशोकलपुस्तुतिर्जनय त्वयि किं परितोषमेव्यति ? द्विरदस्तं भ इवाचिरग्रहः ॥ १ ॥" इमे अदंतोसा-सरेण
मतो रुवेण पतंगो सहवरो य मंथेण । आहारेण य मळो बन्धाति फारिसेण य गहं दो ॥ १ ॥ दांतगुणास्तु 'अप्या दंतो सुहो होह'
दुहंतो अदन्तापति, जे बडंदितादिजा यदा इतरे मुक्का, इहलोके जे अदंतिदिवा पारदरीकादयो विनश्यति, तदिपर्ययवस्तु इह
पत्र च नंदरी, अगोदाहरणं—दो भायतो चोरा, तसि उवस्तए साहुणो वासावासमुवाता, तेसि वासाचपरिसमचीए गळंतेहि
तेसि चोराणं अण्णं वतं किंचि अपडिबळभाषाणं सचिं न मोचव्यंति यवं दिण्णं, अण्णया तेहिं सुवहुतं गोमाहिंसं आणीयं, तस्य अने
साहिंसं मारेणु मंसं एउमाद्धा, अण्णे मज्जस्स गता, मंसं एउमा संपहारित्ति-अद्वगे मंसं विसं पक्खिवाभो, तो मज्जादत्ताण
दाहामो, ततो अम्हं सुवहु गोमाहिंसं भायेण आगमिस्सति, मज्जदत्तावि एवं चैव समत्थीति, एवं तेहिं विसं पक्खितं, आइच्चोड-
वि अस्यं गतो, ते भाधरो ण भुत्ता, इतरे परोपरं विससंजुत्तेण मज्जमंसेण उवमुत्तेण गता, मरिक्का य कुवाति गता, इतरे इह परलोए
य सुहमाणो जाया, एवं ताव जिन्मिदियदमो, एवं सेसुवि इदियसु यया दंतो सुहो होह अस्सिलोए परत्थ य । किंचान्यत् १-
'वरं मे अप्पा दंतो' सिलोगो (१६४०५३) कंठ्यः, उदाहरणं सेतवणो गंधहत्थी, अहवीए जूहं महलं परिवसति, तस्य जूहपत्तो
जाते २ गतवल्लभे विणासेति, तस्येमा करणी आवणसत्ता चित्तेति-चति रुद्धिचि मम गयकलभजो जायति सो एतेण विणासिज्जति-

निकाटं भंगतो ओम्सति, इहादिनेण जहे ह्युन्मति, पुणो पुणो ओससति ताहे निवतवति यदिवसे जहेण मिलति, ताहे एणं सिसिया-
ममि एवं दिट्ठं, मा तस्य अट्ठाणा, संवाणिया य गाए सिसियो, सा पइया सेतमयं कलमंयं, सो तेहि सिसिक्कमारोहि सहितो पुष्पा-
रामे सिंचति, मंतणयानि से नाम कते, वयस्यो वातो, जहे ददृष्टण जहेवति हंतण जहेण्ण पडिवयं, गंतण य अणेण सो आसमा
रिणांसितो-मा अस्मिन्ना एव एव कादिचि, ताहे ते सिसिओ कसिता पुष्पफलादिपानी सोणयस्स रण्णो सगासमुवगया, कडियं
जयोहि-परितो मयल्लसतसंपण्णो मेषहत्थो सेवणओ णामा, मणिओ हरियमहणेणं जिगतो, सो य हत्था देवयापरिगगहिता,
ताए ओहिणा आमोदओ जहा अवसंसेष्यति, ताए सो मण्णति-पुत्ता वं ते अप्पा दंतो, ण वसि परेहि दंततो वंघोहि वहेहि य,
सो एवं भणितो तसंमय रत्तीए वारि गंतण आलाभसंभं अस्सितो, एवमिहापि, वरं मे अप्पणा दंतो० सिलो गो, उक्तं च-वरं हिते
करुणमनिप्रदोचिता, वदेज्जया इन्दियवाजिनः उठ ।। न चास्मि (सि) तैः नृभिर्मनश्चमामिभिर्दुःखाण्यवश्वप्रतट्टेयु पातितः
॥ १ ॥ ” अयं ताए अप्पणा ठियो उमदिट्ठो, अयमयो-आशीरस्स न य अविणओ एउजियव्वो ‘ पट्टिणीयं च बुद्धाणं ’
सिलो गो (१७ मू० ५४) शट्टिणीतो मणितो, बुदा आशीरिया, तस्य वावाए ण तुमं जाणसि, तुमं हंसति वा मणति, यद्वा
अन्यदपि ताना विट्ठं गुरुममस्तं पोत्तं वा मणति, ‘ कंमुणा ’ आपीओवद्धावाणं सेज्जासंयारए णिसीवति, हत्थ-
पाणि वा संपेद्वति, आसणानि वा मण्ठमादि (गमयमादि) केरति, ‘ आवी वा जति वा हस्से ’ आतिः प्रकाशे, आवि-
वी मारीय, य त्वाणे, उमयप्रहणं मा भूत् कीधेदकं करिष्यति, आकुले मध्ये वा वित्तं च हापरिष्यति, एताणि पट्टिणीयादीनि
णो कुर्याद् कदाचिदपि ॥ अयमण्णो पण्डुयासणानिनयो आपरीरस्स-कयस्मि पदेने ष ठातिव्वंति ? मण्णति- वा पक्कत्ता ।

मितांगो (१८ प्र० ५४) पञ्चत्यनेनेति पञ्चः, पुरुषस्य हि भुजावेव पथो, गतः पथतयेति इत्युक्तं, तथा पथयोः भासमाणस्य से
मुह्योरेवा गृह्योऽङ्गला कृष्णविलम्बमुपविशति, कृष्णसमसदो पथो, ततो न चिद्रे गुरुं विष्य, तदा अङ्गमाता भवति,
पुरतो श्रुतस्त्वपि न विष्य चंदमाणा य विष्यतोचि, समं पादौ पद्वयो, षेव ठिञ्जा किञ्चाण पिद्वतोत्त, आयसिं पिद्वतो
श्रुतं आयसिण पादौ दाडन न चिद्वञ्जा, उरुमुल्लेखेण संपद्वृज्ज्जा एवमपि न चिद्वञ्जा, ज्ञेति य कर्हि वि आयसिणसिद्धिं सदिदो
शेञ्जा ततो गत्ये न पदिमुञ्जे, सयणे सयणीयं तमि निदश्चो निसद्यो वा न पादिसुजेञ्जाऽऽयसिस्स वयणं, किन्तु आयसि-
सुगामाङ्गलं वदिद्वृज्ज्जा विणस्स पदिमुजेञ्जा, इमो कायसो विणयो, गुरुसमीवे 'णिव पन्हरियं कुञ्जा' सिलोणो (१६ प्र० ५४)
पन्हरियया पंचे न कञ्जाति, पकरापिदो दोहिं चिदाहि उरुगजाणीण घेचूण अञ्जणं, ससं कञ्जं, इमो आयसि वयणपदिमुज्ज्जा-
विणयोः 'आयसिपदि चिदिद्वृज्ज्जा' सिलोणो (२० प्र० ५४) वाहिदो ज्ञाम सदिदो, 'ण कयाइवि' ति दिया वा रातो वा भुंजमाणो
विममाणो वा, पसादपेही पसादए जेण प्रसीदनं वा प्रसादः तं पसादं 'पेहि' ति केणायं उपकारेण विणस्स वा पसिज्ज्ज्जा, १,
'विणयाद्वी' विणायं विदणं निपणमित्यर्थः, विणायं आत्मीयमित्यर्थः, सेसं सतिदि सञ्जं परायणं, विणया-
जडो जसो विणयाद्वी, उपेत्य विद्वेत वा चिद्वृज्जा, गुरुं-आयसिं, सदा-सञ्जकालं । आयसिस्स वयणं कदं सुणेतव्यंति १,
मण्णति--' आलचंते लवते वा ' सिलोणो (२१ प्र० ५५) आलवं एवमसिं, लवणं पुणो पुणो, आलवते लवते वा आयसि सोंसण
न विसीविता सोंतव्व, इज्जण आसणं पीठमादो धीरो धोः-बुद्धिः इतः-परिमतः तथा इति धीरः ' यतो ' मनोवाक्कायैः
' जणे ' प्रत्येनेन पदिसुणे । इदाणि किञ्चकाणं वचोवामाणं वा वामाणं वा पुञ्छमाणो सीसो आयसिं ' आसणगतो ण

पुच्छे' सिलोगो (२२ दृ० ५५) 'आसन्नं-पीठं फलजं भूमिं वा तत्प्रयतो यदुक्तं उर्वहो, निमित्तजगतो नाम भूमीए संधारए वा संचिहो, 'क्याह' कदाचिद्, परिसागतं अपरिसागतं आयसियं दिया वा राशो वा, क्वं पुच्छेज्जा ? , उच्यते—'आगममु-
क्कुट्टो संतो' आगम गुत्तसासं उक्कुट्टासणो पुच्छेज्ज, पंदलित्तो अडांति सत्थए कांटाणं । इदाणि आपारियस्स विणओ मण्णादि- ' एवं विणयउत्तस्स ' सिलोगो (२३ दृ० ५६) क्को । ' चागरेज्ज जहा सुतं ' विज्झा सिद्धियमिति, मणितो
पञ्जुवासणाविगतो, अयमणोस्सि पञ्जुवासणाविणय एव, अहवा चरिचविणयो, आयसियं पञ्जुवासमाणे 'सुसं परिहरे भिक्खु'
सिलोगो (२४ दृ० ५६) सुसं-वित्तहं तं परिहरे, अहोसिणी नाम यदवधारणेनोच्यते, एवमहं करिप्पामि वप्पामि मग्गि-
प्पामि वेदि, ' भासादोसं परिहरे ' भासादोसा अतत्त्वभूतावपानिक्कसाणिट्टरुद्धवयणादि अणेयहा ते परिहरे, मादा-
नियडी तामपि वज्जेय्त्तं सदा-सर्वकालं ॥ अयमपि भासादोस एव ' ण सवेस्स पुट्ठो सावज्जं ' सिलोगो (२५ दृ० ५६)
पुट्ठो नाम पुच्छित्तो भृगाबुद्धकं वा सावज्जं, अहवा नक्खत्तं मुविणं तोगं सावज्जमव्ववुत्तं, णिरत्थयं जहा दस दाहिमा-
नि पट्ठूपा इंदमजाजिनं पल्लोपिठं पूरकीटिकं दिवा दिशमुदीचीं सधेन कस्सा(त्वं)पिता प्रतियीत इत्थादि, अयवा-पंडुलफल-
वित्तमोसा उच्चस्सुद्धुसुभमालिखा सुरमो । यत्तुगस्स विरायति ओलमा अम्मसिगेहिं ॥ १ ॥ एवंविहं ण मासेज्जा,
त्रियते येन तन्मग्गं, मग्गं कुन्ततीति मग्गं, यथा इत्थिकारी भवान्, तं तु लोगसायविकुदं वा, मयियं च—“ जम्मं मग्गं कम्मं
निक्षिचि एयाइं परिहरेज्जासि । मा जम्ममग्गमविद्धे मरेज्ज मारेज्ज मा कांदि ॥ २ ॥ ” तं तु ' अप्पणट्ठा
परट्ठा वा ' आत्मार्ये-मग्गं क्षिचिदास्यति, पागर्थं श्रवणेन निजेन चार्पितो त्ववीमिति, एवं श्वेत्सावचसुसयार्थं प्रदिहो त्ववी-

मीति, एवं मम कर्माणि, आत्मायै अधिक्षितः रोषिताः प्रेक्ष, परार्थं यथास्य ज्ञातुकः शुद्धा केनचिदधिकृतो, भवति, मर्षाणि वा स्पृष्टः वदऽसौ तन्मर्माणि पठित्थवति, जहा 'कच्छूच्छुद्धियाए जो जातो गदमेण मूढेण । तस्स महाजणमज्जे आचारा पागडा होति ॥ १ ॥' अंतरेण वचि मिहो अंतराले, मियो रहस्से, योगे च द्वयोर्वहनां वा बुवतां मिथः, नेडतराले वा अमनमंतः अभ्यते वा, नांतरक्यं कुवात्, मा शुद्धिपं तेणं तयोवा, उक्तं च- 'द्वाम्यां तृतीयो न भवामि राजन् !' अपं चान्यथाविधिविनयः- 'समरेणु अगारीसु' सिलोगो (२६४०५७) समरं नाम जस्य हेहा लोहयारा कम्मं करेति, अहवा सहासिभिः समरः, अरिभूता हि यतिनां स्त्रियः, समरं नाम दिडादिदुसंबंधो तस्मिं, आगारं नाम सुण्णागारं, असुण्णा- सारं संघाणं संधि, वहुण वा घराणं तिण्हं घराणं यदंतरा, महापहो रायपहो, महापहगहणं अभिजणाइणो, किण्ण विजणो, अहवा महापहो बहिवार्दिणं, उमओ वहुणो गंभीरो, अण्णसु तु एवमादिएसु संकणिज्जेसु 'एवो एगित्थीण' सेसं कंठ्यो॥ जइ य इत्थिनिमित्तेण अण्ण वा ऋणइ खलितो वा होन्न तत्थालंबणं' जं मे वुद्धाणुसासति' सिलोगो (२७४५७) अदि तस्मिन् रालिते वुद्धा-आचार्या अनुकूलं सासति, गीतेन स्वादुना इत्थयः, अथवा गीलाविरुद्धेन गीलेन गीलमेव वा आचार्याणामनुसासनं, यथा मास्ताः भूपतिः, 'फरुसेण' ति पदं स्तेहवन्ति यत्परां निष्ठुराभिधानं वा, यदेवत् सर्वमपि मम लाभे' ति पेहाए, एमेव य मावयन्, मां कृतापराधं गीतेनानुशासति यन्व मां परुषं वदंति न निष्काशयन्ति, अथवा किं गुरुणं परिहायिस्सति यदहं अनाचारखलत्वादिप्राधियिभ्यामि वोधि, तदेतच्छीलं परुषं वा अनुशासनं मम लाभोति पेहाए, लोमेन वा प्रसभं यतः, तं पडिणुणे कृतांजलिउत्फुल्लविनयः॥ अयंच विनयः 'अणुसासणमोवायं' सिलोगो (२८४०५८) अणुसासणं पंससणमित्यर्थः, उवाये नाम आपरियस्स सुस्ससांसाथारकण-

विद्यापणादि यस्यान्वदपि नम्य कृत्यं स उतामदुस्मदस्य य चोपणा, बुक्कूखलिण्णु, चोदेषा, तदेव अनुसासनं उवातं दुक्कचोदणं
 व दितं मज्जतां पज्जे, दिहेमिह पण्डवावान् प्राञ्चो, वेस्सं होति असाहुणो' तान्येव अनुसासनं उवावं चोदनादि, अनेकेमेका-
 देवान्, दिहं नतु मन्यतेऽप्राञ्चः देम्यं अमायोः असायुत्तकाणिः, असायुरिव असायुः ॥ स्वात्क्रियालंबनं कृत्वा प्राज्ञः तादृशं मन्यते-
 'हिंनं विगतमया बुद्धा मिलोगो' (३१५, ५८) विगतं मयं यस्य विगतं वा मयतो मयमितल्लस्य मयं विगत, तस्य न मयमुत्पद्यत इत्यर्थः,
 यत्रापि मयं नोत्पद्यते दितमेव यदा (मन्यते), अत एतामैरित्यतमयस्तत्साद्विगतमयाद्, बुध्यते स्म बुद्धः, एकात्म्यनुशासनं, मयत् इति
 पास्वठेष, कुलपुत्रपत्न्य, प्रमादस्त्रालिते गुरुचने, तदेवाकुलपुत्रस्वैव गुरुचनं वेस्सं तं होइ मृदाणं द्रव्यं, तदिति वेस्सं, मृदत्वात्
 मृदः, धामयं धान्तिः सोशिमंय फोति रादिमोदिराणं, तस्य हि रसमारोपदत्त्वाद् धान्ययुक्तमपि पदमसकृत् पसादाधिकारं वेस्सं
 होति मृदानं। इमोरे मग्गुरामगाणिणय एव-आसणं उवचिद्वेज्जा' मिलोगो (३०५, ५९) इत्येत्य विष्ठति जति वरिसासु आसणं
 मेवेन्न धीढकल्पादी नया अनन्वे य गुफप्रासाणा मुमादिहं वा, 'कुच स्पंदने' न कुचनमकुचं विराहणा संजमाताए, तस्य ठितो
 मंगो, अमुद्धादं विगट्ठाण, अन्यपमुन्दः अमाये द्रष्टव्यः स्रो' (स्रो) हं वा, नयामुचिष्टवी निरर्क्कं, अवेऽपि परिमितमेवोचिष्टते, आहार-
 नीदासतिनिर्गं गुदिदुत्तां वा, विष्ठअपि 'अप्पकुक्कुप्' नि न यापणी स्पंदयती य वा अरद्धामणो भवति, अन्तयूसासणी-
 गणितादो अन्यसोइ हस्सम देममकुक्कुचो । अइत्तितायतिपधे कुचितं, तत्परिणापार्थमित्युच्यते—'कालेण मिक्खिवे' (कुम्भमे)
 मिनागो (३१५, ५९) श्राननमगादिषु अवेचितं भिरागोलाए, फालेनेति दूतीया तेन सहायभूतेन, निरसने यदिस्मवातो मच्छेज्जा,
 फानिचलतिदिहं, फालेणय पोरकमे-यादिनियतेज्जा, एतत् सुखं यहणति खालो वरण्या धाव वरण्या, ते अन्तं यदा सोपयव्या

वहोचिंयं, निरीयं 'अकालं च' नि अकालमपचमतीतं वा एव 'विवस्त्रेता' चर्येण (ग) केवलं सि(भि)श्रवाए पडिलइषादी-
पमधि जहोचिंते फाले ॥ मिश्रयुद्धतो 'परिवाडीए न चिद्विज्ञा' सिलोगो (३२४०५९) परिवाडी गाम संखडिपरिसणाए अंतए
चिद्विज्ञा, जति आगतो(तं) मनो चैव न हन्मति ता बोलइ, परिवाडी चिद्विमाणस दोसो, दुराहडं अंतरी मोयथापेच्छाइ उक्खेवणिक्खे-
वार्दा दायगस्स, अबिय-श्रूरे चिद्विमाणस उवसामणा दचेसु, दचोपि सव एसणीयं गेण्हइ, पडिस्सं गाम सोभणस्सं, जहा पासदीये
दसिर्णज्जे अडिस्सं पडिस्सं, रूपं रूपं च प्रति यदन्यस्सं तत्तातिरूपं, सर्वधर्मभूतेभ्यो हि तद्रूपमुत्कृष्टं, तच्चदू रयहरणोच्छय-
दिग्गहमात्राए, जे वा एणिपडिमहिद्या विगमपिवा तेसिं गहणं, तेसिं विणस्सप्रतिरूपकं भवति, यतस्तंन प्रतिरूपेन एसीत्ता,
एगना मार्गणा, मितं माहू माने' 'वर्षीसं' किर कबला आहारो कुच्छिपूतो भणितो' कालेनेति दिवसतो, न रात्रौ अच्छ (मिए) वा,
अदुसमिर्लर्ष भस्सए-अश्रीयात्, पविद्धो गोपयग्गतो भिक्खुनिमिचं धम्मणुपावेस्समाणो जो तत्थ कर्हिचि पुव्वपविद्धो सवणवणी-
मगादी होज्जा ततो तेसिं दायगस्स वा अप्पन्निवादिदोषपरिहरणत्थं न पविमिज्जति, कर्हि च पडिवालेज्जा'-पाइदूरे अजासणो'
सिलोगो (३२४०५९) दूरयो ण यणाति-किं विगमया गवचि, आसणत्थो यज्जाति जहा एस परिवाडतो अच्छति, अण्णेहि च
अडिस्समाणो, जहा तेसिं संका न भवति, एस ते वणीमगादी विगमस्सते पडिवालेति, जतो चिद्विज्ज भिक्खुणीमितं वणीमगादिराहिते,
एगो अ रागदोसविउचो, लामालाये अरागदोषवान्, लंघिया तं णातिककमे' 'चि ते वणीमगादी लंघिज्ज ण पविसे ॥ अयमपि गोयर-
विणए एव' 'णातिउच्चं च' सिलोगो (३२४०६०) अतिउच्चं उट्टुमालोहडं भवति, ण य दायगस्स उक्खेवणिक्खेवा दीसति, अति-
भीणरि अयोमालोहडे, ण य एसणं सोहेति, अन्वासणोवि एयस्स भिक्खुनिमिचं ठायमाणस अपाचियं तेणसंकादिदोसो होज्जा;

भणियं च 'अदिधर्मि न गच्छेज्जा, गोयरग्गगतो मुणी। कुलस्स भूमिं ज्ञाजित्ता, मितं भूमिं परक्कमे ॥१॥' अति-
 द्रोहि एसां न सोहेति 'फासुयं परकटं पिंडं' फासुयं-भोजीवं परेणाम असंतता तोसं अट्टाए कटं पिंडं समयेसणाए भत्तपाणं
 तं 'पाटिगाहेज्ज संजते' संजए संमं जए संजतो। एवं गहणविणयसुद्धस्स भुंत्तणविणयो उवादिस्सति- 'अप्पपाणाप्पवर्त्तिमि'
 सिलोमो (३५५०६०) अप्पाणेति वत्तब्बं चंघाणुलोमे अप्पाणे अप्पवीए, ग्राणप्रवहात् संय्याणीनां ग्रहणं, वीजग्रहणात् तदभेदाः,
 यदिवा पीजान्यपि वत्तर्धति, किमुत हस्तिप्रसादयः, तं तु आरामादिषु उवस्सए वा, अपविच्छब्बं नामाकुट्टं अट्ठीए वा कुंडगादीसु,
 संवुडो नाम सौव्यदियगुचो, 'समयं संजए भुंजे' समतं नाम समयं रागद्वेषविशुतः एककी भुंक्ते, यस्तु मंडलाए भुंक्ते सोऽपि
 समगं संजएहि भुंजेज्ज, सहान्यैः साधुभिरिति, अहमा समयं जहाराविणिओ लंबणे गेण्हइस्सणे वा, तथा अविकिकतवदनो गण्हति,
 'जत' न्ति न यागसिगाळादि, भुंक्ते 'अपरित्सादयं'ण परित्सादंतो। सावयववणवत्तवविणएणं 'सुकट्टेसि' सिलोमो (३६५०६१)
 सुद्धइ कटं सुद्धं तं पसंसाययणं मज्झपुमोयणं च एवं सावयं वज्जेयं, सुकट्टेसि सर्वक्रियापसंसाणं, सुयक्केति परामस्सा, तं पुणो
 पेदसमपादि, सुच्छिउणं एकसादियुसुद्धे मेवेवातित्तु, (गामयातोदिसु) सुमहे मुमारियवयणकटाए अणुवसेदादि, सुगोहिए बहुमेसाणं
 सण्णं भिट्ठाणमादि सुलुहं, एवंगतीयमण्णंपि सावज्जेण लवे सुणी, अणवज्जे पुण लोयक्काणं वंमचेरागियागसिण्हपासच्छेदसे-
 दाहरणपीडयमाणसुद्धविहकम्मनिद्वयमसुलुहयममकडादि सिलोमो वहासंसेण ठमे से ॥ एवं विधीयविणयस्तथा करोति यथा
 क्वचित्त्रमादस्तादितं चोदयन्नोऽप्याचार्याः- 'एमति पंडिते सासं' सिलोमो (३७५०६१) स्मत् इव स्मते, इत्यत इत्यर्थः, पंडिति
 इतिः साऽप्य जागेति पंडितः, स हि तं विधीयविणयं पंडितं स्मते आचार्योः सासतः, विट्ठलो इयं भदं व वाहते, भाति भाग्यतेऽ-

नेनेति मद्रः सुशीलो, भद्रेण तुल्यं मद्रवत्, वादतीति वादकः, स हि दंगिष्ठं मत्वा स्मरोवेः ईषत्वेऽद्येषं स्पृष्टो वा यथेष्टं वहते, स हि यथा रमते तं वाहयन् एवमाचार्यो अपि विनीतवाद्यापयन्तः क्वचित्प्रमादस्त्विति रमेत्, तद्विषयस्तु 'बालं समग्रसाक्षेता' स तु नित्यप्रमादवशात् सासत् धाम्नीति, एवं कुरु मा चैवं कुरु पुनः २ चेदयन् कलनात्यासाऽपि सिधति, दिद्वेता-गलियस्सं वहाए, उभयं हेतुयतीत्यर्थः, शिष्यस्याप्यस्यैव श्लोकाः-रमति पंडिते सासं' आस्यमान इत्यर्थः, बालं समग्र सास्यमान इत्यर्थः गलियस्सं वहाए, स एवं गलियस्संभूतो 'खड्गुगा मे' सिलोगो (३८ सू० ६२) खड्गुगाहि चवेडाहि अकरोसेहि वेडाहि या एवमादि भिक्खु शासने प्रकरो तस्माचार्यं कल्लाणमणुसासेत्तं, कल्लयमानयतीति कल्लाणं, इह परमोक्षं (कहिंत्तं) इत्यर्थः, तथापि तत्फलयाण-मनुशासत् कल्लाणं वा तमाचार्यमनुशासनं पावादिद्विचि मण्णाति, अयं हि पापो मां हंति, निर्घृण्यत्वात् क्रौर्यत्वाच्च चारकपालक-षट्पाधयति, अपरकल्पः- 'खड्गुगा मे चवेडा मे' सो उ गम्यो इति, एस आयरियो अकोवियो एवं चवेडत्वावएहि मे आउस्सेहि आउस्सति, एवमसौ कल्लाणमणुसासितं पावादिद्विचि मण्णाति, अपर आदेशः-यामिभयसावनुशास्यमानः मन्यते तां यावे 'खड्गुगा मे चवेडा मे' तथा हितामीयं याचं अकरोसतिचि, तासति यं वा, तत्प्रातिपक्षस्तु 'पुत्तो मे भाति पानिन्ति' सिलोगो (३९ सू० ६२) कटुकैर्मधुरैर्वा वचोभिरनुशास्मानोऽपि सतिमान् मन्यते पुत्राभिवाये मामनुशानति, नावमया, केवल शिष्यसौहार्दात्, माथुवे साधुः, तमनुशासनं कल्लाणं मन्यते, एवं माता, पाती योऽन्यो पितामहो वा, सधं तत्क-व्याणानुशासनं सुष्ठु च समवेतद्विगमिति मन्यते, इतरस्तु-पावदिद्वो तु अप्पाणं पापं अशोमनं, स हि पापदष्टिरात्मानं हितानु-शासनेनाप्यनुशासमानं दासमिव मन्यते ॥ स एवं नित्यप्रमादवान् गुर्वाराधनपरः 'ण कोचए आयत्तिपं' सिलोगो,

(४० सू० २२) कथ्यते येन प्रश्नोऽपि क्व वाचिरेव वाऽऽचार्यः अन्यो वा तं न कुर्यात्, यदा पुनर्निर्णयं कुर्वताऽऽचार्यः क्वचित्पुन-
 द्ना परस्मै २१ प्रश्नोऽपि अणुमासिज्यति तदा अनुशास्यमानः आत्मानमपि न कोपयेत्, अनेसु वाऽऽचियचकारणेषु तासिमा-
 यरियाणं रद्धानां भवति अशेषं वा साधुणं तदा बुद्धोपधातो न स्पीत्, बुद्धो-आवरियो बुद्धानुपहन्तुं शीलं यस्य स भवति बुद्धोपधातो,
 उपेत्य घातऽपधातः, स तु त्रिविधः शाणादि, भाणे अप्पमुतो एसं देसं गोप्पवइ इओं देसं पण्णवेति सदहति वा, चरणे पासस्यो
 पा कुशलो वा एवमादी, अहवा आमारियस्स शुचिमुपदेति, जहा एको आयरिओ अ (ववा) यम्मो (अगमओ), तस्स सीसा
 विवेति-केच्चिं कालं अदेहि एयस्स योडुयव्वांति १, तो तहा क्कामो जहा भवं पन्वस्सति, ताहे अंतं एव (विरसं भत्तं) उप-
 पेदि, भणति य-यं देति सङ्गा, किं कोमो? मावयाणं च क्कदेति- जहा आयरिया पणीयं पाणभोयणं ण इच्छंति, संलेहणं कर्तेति,
 ततो सङ्गा आगंतूणं भणति-किं सुमासमणा! संलेहणं कोह १, ण वयं पडिचारया या णिविज्जासि, ताहे ते जाणिज्जं वेहि चेत्त चारितति
 मर्णदि-किं मे सिस्सेहि तुम्हेहि शाज्जोहि एहि! १, उच्चमारियं उच्चमं पडिबज्जामि, १०२ भत्तं पन्वस्सयायंति, इत्येवं बुद्धोपधातो ण सिया-
 आशंकायामवधारणे च स्वाच्छब्दस्योपयोगः, इह त्ववधारणे द्रष्टव्यः, पुनरप्यवधारणमेव यथा बुद्धोपधातो न सिया,
 तदा ण सिया तुत्तगोसस, तुत्तये येन तुत्तं, न गुरोराध्यानेपीत्यर्थः, यदापि चास्य ग्रामादाचरितं क्वचित् आयरिओ तस्सेव इताए रूसाए
 तदापि आयरियं कुवियं णच्छा सिलोमो (४१ सू० ६३) कुवितं संतं, कुपितं अप्पमाहि परतो वा जाणिज्जं, इमेहि लिंगेहि 'अचक्षुदानं
 तुत्तपूर्वनाशनं, विमाननं दुच्चारिताय कीर्त्तनम् । कथाप्रसंगो न च नाम विस्मयो, विरक्तभावस्य जनय लक्षणम्
 ॥१॥ परो वा से क्कहेस्सा जहा गुरू ते कुवितो, तद्देनं 'पत्तिण्ण पसाइए' ण राजाभिधायवत्, मे हमे रायाणियां, प्रत्यंतगमो-

पायैः समेनायं अनुग्रह इति कृत्या प्रियं भवेत् प्रसादयेत्, तत्कथं प्रसादयेत्, उच्यते- 'विज्जविज्ज पंजलियदो' विज्जवणं क्षामणिमि-
त्यर्थः, विस्सेण झएज्जा विज्जवेज्ज, प्रसादनं विद्यापनमिति च पुनराभिधानादनुग्रहनादयोः, शंथानुलोम्याद् वा तदेवं, बहज्ज
णो पुणोचिय ॥ आचार्यविनयश्रुतिमिदं- 'धम्मज्जियं च बवहारं' सिलोगो (४२६०६४) धार्मिकं चीति धम्मज्जीति, इकारस्य
इस्तत्वं काटं, विदिहं वा पश्यणं विविधो वा अपहारः बवहारः, 'बुद्धेहारितं सदा' बुद्धा 'सदे'ति अतीति काले संग्राप्ते वाऽऽश्चर्येते
'तन्मायरोति बवहारं' तमिति धम्मज्जितं बुद्धेयमिदं आचीर्णं वा, गराहाणाम एत दंडस्त्वं निमिषणो वा, अप्यं धर्मजित्प्रहणान्मा
भूच्छ्रुत्योऽयं मम णीविच्छ्रयो वा एहवफारी तेन कश्चिन्मयीकाराच्च दंडयेत् इत्यतो धर्मवीरप्रहणं, उक्तं च- 'यस्सापि तं वा०'
गाहा, ह्यग्नारवार्यं बुद्धेहायसिं, सरागेरेन केनलमाचरयेत्, अहं हि वीतरामचरित एव श्रियैरपि सुगम्यते ॥ अयमन्यः ब्रह्मो विनय-
'मणोगतं' सिलोगो (४३६०६४) नेत्रवक्रविकारयनेनो गतं भावं लक्षयेत्, वाक्यगतं तु अर्थेन उक्तेषु वा, यथा इंगितज्ञाय मागधाः,
तदेवं सणोगतं वक्रगतं वा अभिप्रायं दाभिज्जण आचारियस्स उ तं परितिज्ज वायाए, तमिति अभिप्रायः, एवमिति वा दायाए परितिज्ज
कम्मणा वदीप्सितमस्य समीपमापादयेत् उपपादयेत् ॥ अपि पठति- 'मणोगयं' (रुहं) यक्कणं जाणित्तां सुतं, मनसो रोक्कतीति मनो-
रुचि मनसः साचिचस्य यत्र तत्र चार्थे गतो, मनसा रोक्कतीत्यर्थः, आकारैरिमितादिभिः तां मनोरुचिं, एवं वाक्यरुचिमपि अर्थोक्तादिभिः,
तां मनोरुचिं वाक्कलाचं, सेसं तदेवय, एवमभिप्रेतमप्यभिमाराधयति, ते 'चित्ते अचोति एणिच्चं' सिलोगो (४४६०६४) चित्त एव चित्तं
तस्य विचयिक्रमबंदं, अचोदितेनैव मया यत्कृत्यं गुरोस्तत्कर्त्तव्यं, श्रेयाणीह कृत्यानि, बलवदीनीतपुययन् (अपि) प्रतोदोत्थेमपि नो,
[सिंहो] कुतस्ताहि निपातना। एवं असावप्यचोदित एव सर्वकृत्येषु लयते, प्रसन्नान् प्रसन्नः, नाहमाज्ञातव्य इति कृत्या प्रसन्नो भवति' अपि

प्रसाद्यते दृष्टान्तं समये मय्यनुग्रहं शति, तच्च विश्वं करोति, धामान् नामानलसः, धामो नाम बलं, किमभिप्रेतं सति बलं करोति, अन्यथा करोति, तदा सर्वकालं ॥ 'णवा णमिति मेदाची' सिलोगो (४५ सू० ६५) ज्ञात्वा वैनयिकानि यो वा यस्य विनयो यथा कार्यः तं इतरा नमति, नमनेन च तस्योत्पद्यते गुणः, तत्करोति यः तस्य हि लोके कीर्तिर्भवति, स्वपक्षे परपक्षे वा कीर्त्यते विनयवानेनः गुर्वाराधनस्य, स चेन्न विनयवान् सणं भवति किञ्चाणं, शिराचितमिति सरणा, सेवंत इत्यर्थः, स हि कृत्या नाम कृत्यासेविभिः प्रमुद्यमानानां शरणं यवति, तत्र हि तानि निरुपद्रवानि विंशति, अयमा शरणं घां, गृहवदसौ तेषां कृत्यानां शरणं, तदा भगति दिङ्ढो-भूतानं जगती जहा, भूतानामिति जीमानां, जायन्ते तस्मामिति जगती, पृथिवीत्यर्थः, एवं तस्म गुहं णिणयमाणस्त कृत्यानां शरणभूतस्य पूजनीयाः अत्यनेन कालेन तुप्यन्ति ॥ तदेवं पुज्यैः तुष्टः किं भवति, उच्यते, 'पुज्या जसस पसीयन्ती' भिलोगो (४६ सू० ६५) पूजनीयाः पूजा इत्यर्थः, यस्येति यस्य साधोः, बुद्ध्याचार्या एव, ते एव पूज्यते पञ्चाशदीदिति, स्यादेतत्-प्रसादे सति यथा हरिहरादिराण्यगर्मादयः साक्षात्सर्वे किल नयति किमेव तेऽपि स्वर्ग मोक्षं वा नयति? इच्छते वायं देति, न, किमुच्यते?, तेषां सम्मगाराधनविशेषः प्रवृत्ताः प्रसादे सति लामयिण्याति ' विपुलं अद्वितं सुतं' अर्थेन युक्तमर्थिकं सुतं—युतं ज्ञानं उक्तं नम (विन) यथुतं ॥ तदादेशकारिकलं तु 'समुज्जसत्थे' इत्तं (४७ सू० ६६) स इति शिष्यः, पूजनीयाः पूज्याः आचार्या इत्यर्थः, पुज्यैः श्रामितः सपूज्यैर्वा श्रामितः सपुज्यसत्थे, मुष्टु विनीतः संशयो यस्य भवति स मुष्टु विनीतमुखाः, आचार्यस्य मनसो रुचितं चिह्नितं कम्मसंपदं, अनुभवमान इति वाक्यग्रन्थः, विनीयकरणं तु यनो-रुचिं चिह्नितं कम्मसंपदं, यमोसुचितं याति मृत्वा शीघ्रसंपदं, कर्मविभूतत्वा इत्यर्थः, अकसीणमहागसीयादिहृदिभुजो, अहवा

विशुद्धा कर्मसंपदा, अथवा मनोकृतिता विद्यति तस्य कर्मसंपदा, चारणा कर्माविभूतिरित्यर्थः, नागार्जुनीयात्तु पठति-मणिच्छियं
 संपदमुत्तमं मनो, अहंसाय चरितसंपदं शान्त इत्यर्थः। 'तवोसमाधारिसमाहिंसुद्धो' तवो वारसविहो, सकारस्य हस्वत्वं वृत्तमे-
 गमयत, समाधानं समाधिः, संस्मरणं संसुद्धो इदियनोर्दिदृष्ट, स एवविधो समाधारीसमाधिंसुद्धो महती द्युतिर्यस्य स भवति
 महद्युतीः, तपोदीप्तिरित्यर्थः, पंच यथाणि पालिय अनुपालयित्वेत्यर्थः ॥ 'सदेवगंधज्वमणुस्सुद्ध' वृत्तं, तपाद्युणिरान्वितत्वात् स
 देवगान्धर्ममनुभूयः श्रुतः, स्तुत इत्यर्थः, 'जाहितु देहं मलयंकुण्डल्यं' त्यस्या देहमौदारिकं शरीरं मलयंकुण्डल्यंति मल एव पंकः
 कर्मणो हि पंकास्या भवति, जहा पाचे घज्जे चरे पंके पणए य' तथा कम्मगणुव्वयं हि सरीरं, अहंसा मलयंकुण्डल्ययानि च मातु-
 उयं पिटगुक्कं एयं मलयंकं जीयो पुब्बं आहारेऊण सरीरं निव्वत्तेति ततो मलयंकुण्डल्ययान्ति, तं त्यज्या, यत उक्कं ओरालियपेउज्वियाहा-
 रकत्तेयकम्ममाहं सत्तावि विप्पजह्माहं उप्पाययित्तासि' सिद्धे वा भवति सासते, सासयमहणं विज्जासिद्धादिगिरागणरथं,
 सावत्तेमकम्मं एण देवे भवति, 'अप्परय' चि अप्पकम्मं, लवसत्तेमसु देवसु विजयादिदु वा अनुत्तरेसु 'माहिद्दीय' चि सेससु वा कप्पेसु
 इंदत्ताए सामाणियत्ताए वा उज्जत्तति, इतिसदो अपंगहो, इह तु परितेसए विसयो, अहंसा एवमत्थो, एवमिति, वेमि-ज्जीमि, धेराणं
 वयणमेयं, मगवता सर्वविदा उपदिट्ठं अहमाणि ज्वीमि । एवमेयं उज्जयणं उवक्केमण निक्खेवसमीवमाणेऊण सुत्तालावगे निक्खेवि-
 ऊण सुत्तफासियणिज्जुचीए जहासंमवं यक्खाणिणं, इदाणि चतुत्थं अनुओगद्वारं णयचि, ते य यक्खाणंगं, इत्येव सुते सुते उव-
 योज्जा, तहावि दारासुणत्थं भण्णाति, तंजहा णंगमसंगहवहारउज्जुसुसदसमिगुरुएवंभूता, एते सत्तावि जहा सामाहए तहा
 पक्खेऊण समासेण दुहा विमज्जन्ति, तंजहा-णण्णतो करणणतो य' णाण'हीणं सच्चं णाणणयो भण्णाति किंच करणेणं?। किरि-

याम् करणणओ तदुभयगाहो य सम्मत्तं ॥ १ ॥ णायम्मि गिण्हियन्वे'गाहा ( ) णाउत्ति परिच्छिण्णो गेळ्हो जो कज्जसाहलो होइ । ओण्ह अणुववारी अत्थो दव्वं शुणो ववि ॥ १ ॥ जतितव्वंति पवचो कन्वे सव्वामि गिण्हितव्वोत्ति । अग्गेज्झड-
णादिययोअघारणे एवसरोज्जं ॥ २ ॥ इति जेतो एवमिहं जो छेदसो स जाणणापयो सेत्ति । सो पुण समदंसणमुत्तसाभइयाइ
योद्वयो ॥ ३ ॥ गतो आपणणयो । इदानीं चरणणयो 'सव्वोत्तिणि गयणं' गाहा ( ) मन्वेति मूलसाइप्पसाइमेदादि-
सइवो वेत्ति । किं पुण मूलपचाणं ? अइवा कियुताइसुदाणं ॥ १ ॥ सामणविसेसाभयमदा वचव्या बहुविहत्ति । अइवा णामादोणं
इच्छति को केण्यं साहुं ॥ सोऊ सदहिल्लय य णाळण य तं जिणोवेदंसण । तं सव्वणयविसुदंति सव्वणयसम्मत्तं जंतु ॥ ३ ॥ चरणगुणसु-
हितो होति साधुरेवस शिरियणो णाम । चरणगुणमुदितं जं (साधुं) साधुत्ति मज्जेद ॥ ४ ॥ सो तेण मावसाधू सव्वणया जं च भावमि-
च्छति । णाण्णिरियणयोमयसुतो य वतो सदा साहू ॥ ५ ॥ विणयसुत्तचुत्तरी समस्ता ॥ १ ॥

अथ परीपहाध्ययनं २

उत्तोअस्मिन् प्रथमंउपयोगे प्रियम्, उत्सु मिनयमिन्नतस्य साधोः कदाचित् परीपहा नामप्रकारा उदयेवे, ते अयाइलेण अव्यहितेण
सम्भं सहितव्या, ते च सुधाद्याः, अनेन संबंधेनदमध्ययनमावातं परीसहा इति, तस्स चचारि उवक्कमादीणि सव्व्याणि परुवेळणं
णामणिफ्फण्णे गिप्परोवे परीसहेत्ति, भागोव्यवनाये निर्जरायं च सम्मद् परिणोढव्या, तत्थ 'णासो परीसहाणं' गाहा

(६५-७२) ते परीसहा चउज्जिहा गामादी, नामठवणातो गतातो, दव्यपरीसहा दुविहा-आगमतो षोआगमतो य, आगमतो जाणते अणुवउत्ते, षोआगमतो विविहा, तस्य गाहा 'जाणगसरि' गाहा (६६-७२) सणं पस्वेउणं जाणगसरिस्वहरिचि दव्य-परीसहा दुविहा, तंजहा-कम्मदव्यपरीसहा य षोदव्यकम्मपरीसहा य, जाणि परीसहवेदणिज्जाणि कम्मणि यद्वाहं ताव मउदेज्जति ते कम्मदव्यपरीसहा, ' षो कम्ममि य ' गाहा (६७-७३) विविहा षोकम्मदव्यपरीसहा- सचिआचिआस-गा, मविचणोकम्मदव्यपरीसहा जेहि सचिओहि परीसहा उदेज्जति चहा गिणिज्जदणणीयं, एयस्स छुहा उदेज्जति, अचिन्ते षो-कम्मदव्यपरीसहा जहा अगिदीवणियसुब्बेहि छुहा भवति, षोसे सुल्लएणं छुहा भवति, पिवासापरीसहो लोणपाणीएण वा यद्वा उदेज्जति, तेलोहि य अचिन्तेहि, षिद्धलवणादीहि मिसोहि दग्गेहि सुब्बंवेहि य तण्हा उदेज्जति, एवं सेसाचि परीसहा जहामेभदं जोगवव्या, भवो षोकम्मदव्यपरीसहो, दव्यपरीसहा य । इदानीं सवपरीसहा, ते वेदणिज्जाणं कम्मणं, उदिण्णाणं वेदणिज्जाणं भवति, तस्मिं परीसहाणं इभाणि तस्मिं पदाणि भवति, तस्य गाहा- ' कस्तो कस्स वदब्बे (ससवारो) अदिवात णए व वचना कोलं । तुत्तोहेस्स पुन्था गिहेस्स सुत्तफोस्स यत्ति (६८-७३) एत्थ पुण आदिदारं कचो एवे परीसहा निज्जहा, उच्चवे, ' कम्ममप-आद'ब्ब्या सत्तरसे पाहुडमि जं सुचं । सणयं सउदाहरणं तं चेव इहं पि जातब्बं (६९-७३) कत्तोत्ति गतं, इदानीं कत्तन्ति दारं, सस्स ते परीसहा !, किं संजवस्स वत्तंजवस्स संजयासंजवस्स !, एत्थ णयहिं गमणया इति, कोड्यो !, उच्चगे, नयाः कारका दीपकाः व्यञ्जको भावकाः उपलम्भका इत्यर्थः, विविधैः प्रकारैरर्थविशेषान् सेन सेनाभिप्रायेण नयन्तीति नयाः, ते च षोआगमदयः सप्त नयाः, तदथा- षेगमसंगदवहरउज्जुत्तसमिस्सुदण्णवृत्ताः, एत्थ गाहा- ' तिण्हं पि षेगम ' ।

याए करणणओ तदुं भयं गहो थ सम्मत्तं ॥ १ ॥ णायम्मि निणिह्वय्वं गहा ( ) णात्तत्ति परिच्छिण्णो गेस्सो जो
 कज्जसाहो होइ । अमंज्ज अणवकारी अत्थो दन्वं गुणो वावि ॥ १ ॥ जवितव्यंति पयसो कज्जे सज्जामि सिणिहतगोत्ति । अमोज्ज्ज-
 णादिययोऽयथाणे एमसाज्जं ॥ २ ॥ इति जोत्ता एवमिदं जो उद्देशो स ज्ञापणायो सेचि । सो पुण समंसणसुत्तसामइयाइ
 पोइव्वो ॥ ३ ॥ गतो ज्ञापणायो । इदाणि चरणयो 'सच्चोत्तिं पयसं' गहा ( ) सचेति मूलसाहससाहभेदादि-
 सरवो वेसि । किं पुण मूलप्रमाणं ? अहवा किमुताविमुद्धानं ॥ १ ॥ सामण्णविसेसो भवेदा वत्तज्जया यहुविहत्ति । अहवा गामादीणि
 इच्छति को कंणं साहुं ॥ सोऊ सरहिल्लण य णाळण य तं जिणोवेदं सण । तं सव्वणयविमुद्दोति सव्वणयसम्मत्तं वंतु ॥ ३ ॥ चरणगुणइ-
 दिवो होति साधुरेवस किरियणो णाम । चरणयुणमुद्दितं वं (सायुं) सायुचि मज्जेइ ॥ ४ ॥ सो तेण सायसायू सव्वणया वं च भावामि-
 ष्छति । जायकिरियाणयोमयवुत्तो य जतो मदा साह ॥ ५ ॥ विणयसुतचुद्धी समत्ता ॥ १ ॥

अथ परीपहाभ्ययनं ?

उक्तोऽस्मिन् ग्रथमंडप्यारं विनयः, अस्य विनयविनीतस्य साधोः कदाचित् परीपहा नामाप्रकारा उदायते, ते अणाइल्लेण अव्यहितेण
 सम्मं सहितव्या, ते च धुषाद्याः, जनेन संवधेनेदमध्ययनमायातं परीपहा इति, तस्म चचारि उवक्कमादीणि सव्वयाणि परूवेज्जं
 णामाणिफ्फणो णिक्खेवे परीसहेत्ति, भागाज्जवनाय निव्वसारं च सम्वडू पारिसेटव्या, तत्थ 'णासो परीसहाणं' गहा

(६५-७२) ते परीसहा चतुर्विधा नामादी, नामठवणातो भवतो, दृव्यपरीसहा दुविधा-आगमतो षोडशमतो य, आगमतो ज्ञाणते अनुवृत्ते, षोडशमतो विविधा, तस्य गाहा 'जाणगसररि' गाहा (६६-७२) सगं पल्लवजं ज्ञाणगसरीरवहरिचे दृव्य-परीसहा दुविधा, तंबहा-कम्मदृव्यपरीसहा य षोदृव्यकम्मपरीसहा य, ताणि परीसहवेदणिज्जाणि कम्माणि यद्वाइ ताव न उदेज्जति ते कम्मदृव्यपरीसहा, ' णो'कम्ममंमि य' गाहा (६७-७३) विविधा णो'कम्मदृव्यपरीसहा- सविताचित्तमसि-गा-सविताणो'कम्मदृव्यपरीसहा उदेज्जति परीसहा उदेज्जति बहा गिरिनिज्जरणाणीयं, एवस्स छुहा उदेज्जति, अचित्ते णो-कम्मदृव्यपरीसहा जहा अभिदीयवियचुण्णोहिं छुहा भवति, गोसे गुलल्लएणं छुहा भवति, पिवासापरीसहो लोणपाणीएण वा तपहा उदेज्जति, तेलोहि य अचित्तेहिं, णिदल्लयणादीहिं मिस्सोहिं दृव्योहिं खज्जंतेहि य तपहा उदेज्जति, एवं सेसावि परीसहा जहासंभयं जोएयज्जा, गतो णो'कम्मदृव्यपरीसहो, दृव्यपरीसहा य । इदानीं मावपरीसहा, ते वेदणिज्जाणं कम्माणं, उदिण्णाणं वेदणिज्जाणं भवति, तेसि परीसहाणं इमाणि तेरस पदाणि सवति, तस्य गाहा- ' कत्तो कस्स व दब्बे (सप्तवारो) अदिपास णए व पचणां कले । खेत्तोइंसें पुच्छां णिदेसें सुत्तफासे यत्ति (६८-७३) एत्थ पुण आदिदारं कचो एते परीसहा विच्छाः, उच्चये, ' कम्मप्प-वाद्यपुब्बा' सत्तरसे पाहुंभि जं सुचं । सणयं सउदाहरणं तं चव इदं पि गातव्वं (६९-७३) कत्तोसि गतं, इदानीं कस्स गतिं दारं, कस्स ते परीसहा !, किं संवतस्स वसंतवत्तस्स संवयासंतस्स !, एत्थ णएहिं मग्गणया इति, को'र्थः ? , उच्चये, नयाः कारका दीपकाः व्यञ्जका भावकाः उपलम्भका इत्यर्थः, विविधैः प्रकारैर्यदिपेणान् स्वेन स्वेनाभिप्रायेण नयन्तीति नयाः, ते च णैगमादयः सप्त नयाः, तदथा- ' णो'कम्मसंहववहासउल्लुचसदसमिस्सएवंभूताः, एत्थ गाहा- ' तिणंदि पि णेगम'

गाहा (७०-७३) नृत्य गेयमनयस्य तिष्ठन्पि परीसहो भवति, तंजहा-संजतस्सवि असंजतस्सवि संजतासंजतस्सवि, एवं जा उज्जुमुत्तस्स, तिण्ढं सद्धणवाणं संजतस्सव एवस्स परीसहो ममति, तंजहा-संजतस्स-विस्सस्स, ण सेसाणं, कस्सस्सत्ति गतं, इदाणि दन्वस्सि दारं, करेण दब्बेण परीसहा उदब्बंति?, किंजीन्दब्बेण? जीवदब्बेहि? जीवदब्बेहि २ जीवदब्बेहि ३ जीवदब्बेहि ४ उदाहु जीवदब्बेण अजीन्दब्बेण ५ य तहा जीवदब्बेण या अजीवदब्बेहि यदुदाहु जीवदब्बेहि अजीवदब्बेण यउदाहु जीवदब्बेहि य अजीवदब्बेहि यट एते पुच्छा अहुमंगा भण्णिदा, तत्थ गेयमणयो भण्णि-अहुद्विहि भोहि परीसहा यंति, क्कं?, उच्यते, एणं पुरिसेण परीसहे उदीरितो च्वेडिया दित्ता, गजीवदब्बेण एणं कंटगाइया, जीवदब्बेहि बहूहि पुरिस्सिहि चोडादिहि आसाइतो, अजीवदब्बेहि बहूनां पासाणकंटगादीणि उवहि भड्डितो, जीयेण अजीयेण एणं पुरिसेण एणं सस्सत्तिणा, एवं विभासित्त्वा अहुवि मंगा, संग-हस्स जीयेण अहुवा गोजीयेण, कथं कृत्वा?, यो हि जीयेण दब्बेण याऽप्यजीवदब्बेण सवोअवसो जीवस्यैव तेण जीयेण, गोजीवो कथं?, अतो पोजीयेण उदीरंज्जवि तदा जीवोवि गहितो तस्सो उदीरंति, यहास्स गोजीवो क्कं?, जीवस्स कम्मेणेव परीसहा भवति, सेसाणं जीवस्स, क्कं?, पमति वेयस्सचित्तत्वा जीवस्संवि परीसहो, णो अजीवस्स, तेण जीयेस्सेम भवति, दब्बेति गतं, इयाणि समोत्तरो, तत्थ गाहा-‘समोत्तरो खलु गाहा’ (७२-७५) समोत्तरो दुविहो-यदीसु पुरिसेसु य, तत्थ पमडीसु चउसु समोत्तरंति-‘णणाप्पणे’ गाहा (७३-७५) णाणावणे वेदंणिज्जे मोदंणिज्जे अन्तारावे य बावीसद् परीसहा, कत्थ कोसि समोत्तरो?, आह— ‘पम्राप्पणाणपरिस्सहा’ गाहा (७४-७५) पम्रापरिस्सहो अजाणपरिस्सहो य नणावणस्स उदण्णं, पक्को य अलाहपरिस्सहो खंदरायस्स उदण्णं, मोदंणिज्जे कम्मे दुविहे पण्णेचे, तंजहा- दंसणमोदंणिज्जे चरितमोदंणिज्जे य.

चरिचमोहनिज्जे सुच परीसहा समोतरंति, तत्र गाहा-‘अरती अचेले’ गाहा (७५-७६) ‘अरई दुयुण
 ‘दंसणमोने’ गाहा (७७-७८) अरती अरतिवेदनिज्जस्स कम्मस्स उदयणं समुप्पज्जति, अचलवपरीसहो समोतरंति दुयुण
 इत्थीपरीसहो पुरिसंपदम्स कम्मस्स उदयणं, नितीहियापरीसहो नयस्स उदयणं, जायणापरीसहो भवति, सेसा एक्कारस्स
 कोहस्स उदयणं, सकार-एक्कारपरीसहो लोभस्स उदयणं, दंसणमोहस्स कम्मस्स उदयणं एको दंसणपरीसहो तंजहा-दिग्गिहापरी-
 परीसहा वेयणीए समोतरंति, तत्र गाहा-‘मचेव आपुण्णवी’ गाहा (७८-७९) (७९-८०) सचविह-
 पिवासाप० तीरप० उसिणप० दंसमसपरीसहो आपुण्णवी एते पंच, करिया सेज्जा रोगप० तण्णफातीवि जल्लप० वधपरीसहो एते
 एक्कारस्स वेदनिज्जे, एवं पगडीसु समोतारो भणितो । इदानीं पुरिसेसु-‘धावीस पादरंसंपरागे’ गाहा (८०-८१) सुहउमत्त-
 अट्ठविहयंधगानं पमचंसंजतप्पाभित्ताणं जावयादरंसंपरागो ताव धावीसं परीसहा भवंति, अज्जिहवंधगस्स वीतरागस्स वल्लउमत्त-
 भिगतोदित्तस्स वा मोहनिज्जपभया अट्ठ परीसहा वज्जिज्जग सेसा चोदस्स परीसहा, एवं एगविहवंधगस्स शोषा नास्ति,
 स्स उयसामागस्स एमगस्स वा चोदस्स एव, एगविहवंधगस्स सज्जागीभवत्तकैवलित्तस्स एक्कारस्स परीसहा वेदनोपाधया, शोषा (८०-८१)
 पुरिसेसु समोतारो य दारं गंतं, इदानीं अधियासणा, वद्ध परीसहा अधियासिया भवति, ‘एसममणेसेजेज्जे’ गाहा (८०-८१)
 तत्र विहं आइल्लणं पवाणं जो एसणिज्जे वा अणेसाभिज्जे वा ण पडिग्गाहेति ण वा भुंजति ततो अधियासिया भवंति, उज्जुतुतस्स
 तिहं सइपपाणं च जो फासुतं गेण्हइ तेण परीसहा अधियासिया भवंति, अधियासणेत्थिगतं । इवानि पया, सो णयो के परीसहं
 इच्छइ ?-जं पप्प मेगामणयो’ गाहा (८१-८२) येममणयस्स जं पप्प तीवठासियादिपरीसहा उवीरिज्जंति स एव तस्स परी-

सहो भवति, संग्रहप्रवहाराणं चैष्य परीमहा भवति त्रैवणा यं तं दोवि इच्छति, उज्जुमुयस्स वेदनं प्रतीत्य जीवस्येत्यादि जीवे परिसहा भवति, तिष्ठं स एषयाणं आत्मैव परीमहापयुक्तः परीमहो भवति, ययति गतं। इदानीं वचना-एकस्मिन् काले एगपुरिसि कति परीमहा वतते ? 'वीसं उकोसपदे' गाथा (८२-७७) जस्स वनीसं परीमहा तस्स उकोसपदे वीसं परीमहा उदेज्जेज्जा, सीतो-कहं, ज्ञेण सीतोसिन्ना चरियाणिसीदिवा एते दो दो जुमवं एगसमए ण संभवति, जदा सीतं न तदा उमिणं उदेज्जेज्जा, सीतो-सिन्ना चरियाणिसीदिवा सपडिक्खेण, जस्स चउत्तस्स तस्स उकोसपदे वारस्स, जस्स एक्कारस्स परीमहा तस्स उकोसपदे दस्स परीमहा उदेज्जेज्जा, सीतोसिन्नापडिक्खेण, सव्वेसं एवीसं जइज्जेण एको परीमहो उदेज्जा, वत्तणेतिगतं। इदानीं काले, केळिचंरं काले एको परीमहो भवति ? 'वासग्गसो तिण्ढे' गाथा (८३-७८) तिण्ढं आदेक्कावं णयाणं वासग्गसो जाव सम्मतो परि-यावेचि, अत्रोदाहरणं जहा सणकुम्भारस्स स च वरिससयाणि परीमहो, जहा 'कंइ अ भत्तच्छंदो' गाथा (८४-७८) उज्जुमुत्तस्स येतामुहुत्तं, तिण्ढं सएयाणं एगं समवं परीमहो भवति, कालोत्तिगतं। इदानीं खेत्तेसि, कतरंमि खेत्ते परीमहा? केवठिए वा खेत्ते भवति? 'होणे संधारंमि य' गाथा (८५-७९) अत्र नया-अविमुद्धो नेग्गो यणति-तिरियलोए परीमहा, विसुद्धतरो उ भणति-जंइवि परीमहे, विसुद्धतरो भणति-यारिण्ढं, विसुद्धतराओ भणति-गडलिपुवं, विसुद्धतराओ भणति-देवदचमिहं, विसुद्धतराओ भणति-जोमि उरस्सए साधू मयति तंमि परीमहो, एवं ववदारस्सवि, संग्रहस्स संवारे परीमहो, उज्जुमुत्तस्स जंइ आयासपदंसेसु अप्पा ओगादो तेसु परीमहो, तिण्ढं दुइदणयाणं आतभावे परीमहो भवति, खेत्तेति गतं। 'उदेसो युरुवयणं' गाथा (८५-७९) उदेसो जहा इमे खलु वारिंसं परीमहा, पुच्छा'कतरे ते वारिंसं परीमहा' गितो 'इमे खलु ते वारिंसं परीमहा' गतो णामणिक्कणो,

इदानीं तेऽसं दारं गुह्यकृतोच्यते, तं च सुचं उच्यतेऽपि यथार्थं च शर्म सुतं मे आउसतेण भगवता एवमकखातं श्रुतं मया आयु-
प्सन् अजानंशु, गुह्यमो अजानंशुषामं आमेतिचा एतं मणति, एवं मया श्रुतं भगवता आयुप्सता एवमकखातं अथवा आयुपि सति जीवता,
अथवा पादसमीपे अधिरसता, अथवा गुह्यभादानामुपवनता, श्रुतमेतं, न स्वच्छंदविकल्पत उच्यते, गुरुपारम्पर्यागतमेतत्,
भगवता इति, भगो दस्य अतिथ भगवान्, अत्यजसयम्मलच्छीरुसचविभवाण छण्ड एतसि मग इति नामं, जस्य संति सो
मणति भगवं तेण भगवता, 'एवमकखातं' एवंशब्दो प्रभाराभिधायी, एतेन प्रभारेण शोऽयं मणिदिति तं हृदये काज्ज
मणति एवमकखातं, अस्मदात् कहितं, 'इह खलु' इह अल्लं सामणे, उल्लसदो विससणे, अत्रोवि तित्थयरा भगवंतो समाण-
विष्णाणचि तेहिनि एसेव, 'वायीसं परीसहा' वायीसं इति संख्या, परि सर्वतोभावे, मार्गाच्यवदार्थं निर्जगार्यं च परियेदव्या
परीसहा, 'समणेणं भगवता महावीरेण' समभाषा सप्रणा, भगवता इति मणिदं, पहाणो वीरो महावीरो, एवमकखात-
मिति मणिदेऽपि पुणो विसिसिज्जति-समणेणं भगवता समभाषो केवलता य दरीसिज्जतिविति, णामठवणद्वयसमण-
थिसिज्जत्तयं या, एवं भाषसमणेण एव भगवता महावीरेण, 'कासवेण' कासु-उच्छुं वस्य विकारः कासयः रसः स यस्य पानं
स कासय-उत्तमसामी तस्य लोमा दे जाता ते कासवा तेण, यदमाणो सामी कातवो तेण कासवेण, 'पवेदिता' विद् झान
सापु वेदिता पवेदिता, सापु धर्गिता, 'जे भिक्खू' जे इति अणिविदुस्स णिदंते, भिक्खुणसीलो भिक्खु, अइवा सुधं-कम्मं ते
भिदितिचि भिक्खू 'सोच्छा यच्छ' क्रमदर्शनं, पूर्वं थूयते पथाद् ज्ञायते, अनुक्रमपि चैतद् ज्ञायते, पूर्वमधीयते पथाद् अयत्
ज्ञायते वा, थूयते अर्थतः ज्ञायते च, ज्ञाना कथितं न तावदधीते उपदेजेन श्रुत्वा जानीते तेन समस्तः क्रम उपदिश्यते,

‘त्रिच्या’ ते विणिजा, कथं !, ‘अभिमूय’ चि प्ताजिणिजा अभिसुखी भूत्वा, अभिभूय इत्यर्थः, चरणं चर्यो भिक्षोश्चर्यो भिक्षुचर्यो तया भिक्षुचर्यया, समंवाद् रजवो परीजज्जो. विविधैः प्रकारैर्हिन्यते विनिहन्त्यते, अमानोनाः प्रतिपेधे, गो विहन्यते, गतो उदेसो । इदानीं पुच्छा, ‘कतरे ते बार्वासं परीसटा जाव गो विणिहण्णेळा’ पुच्छा गता, इदानीं णिहेसो ‘इमे लल्लु ते बार्वासं जाव गो विहण्णेज्जा, तं० दिगिंछापरिसहो जाव वंसणपरिसहेत्ति चि ‘परीसहाणं पविभत्ती’ (४१ घ ८३) विमज्जे विषयिक्ता प्रकषेण विमत्तः प्रविभत्तः कासवेण प्रवेदिता एवं गणितं तं वे(मं) उदाहरिस्सामि, व्याख्या-स्सामीत्यर्थः, तत्र तवन् भुवापरिसहवोपायः ‘विणिंछापरिगते देहे’ सिलोयो (५० घ ८३) दिगिंछा गाम देसीतो रुहाजमिहाणं, परि समंवावायः परिताणः, दिगिंछया परिताणं, तेषां हि दिगिंछापरितापेन तपस्सी भिक्खु धाम्मं, वपमिग्रहणं आहारायत्तत्वात् प्राणिनो, सर्वतपसां हि अन्नशनमेव मुदुक्करं तपः, आह हि-‘भुवासमा नास्मि शरीरवेदना’ इति वचनात्, आदिकरणमपि चास्स परीपहस्सायमेव हि सर्वपणिहाणामादितो भवति, कथं !, आहारायज्जत्ती पढमं होह, उक्कच्च-“माउउयं पितुमुक्कं तप्पदमाए आहारमादारेत्ता वग्गमत्ताए वक्कमह” चि, भिक्खुरिति भिक्षुनिर्देशः, धाम्मं नाम प्राणयान्, सति शमो जोगसमरयो तुवं अधियासेज्जासि, ततिवि ण सक्वेत्ति छुदं सहेत्तं तहावि क्कसुएप्रणिज्जं अंतपडिप्यंता (निमण्हि जा) होरहिं चउत्थादहिं तवस्सी अत्थामो छुहापरिगतो होवि, पच्छा छुहापरिगतो भिक्खुणा भवेत्तित्थया णव कोटीपरिसुद्धा, ण छिदावए ण फए ण पयावए ण किमे ण विणावए, एता णव कोटी पुद्धाजो, छिंवेत्ति वा इणंति वा एगद्धं, तेषां ण इणारए इणंत्तं पाणुभोदए ओमि, तदेव भूळयत्तंवादि ण छिंदे ण छिदावए छिंदतमवि पाणुभोदए, पुब्बाच्छिंदियमनि ण

सोऽपि धेरो वेषणत्तो दोद्विषं चैव कालगतो, सुदुग्धो न चैव जायति तदा कालगतो, सो देवलोऽसु उवन्नणो, पच्छा तेण ओदी
पटत्ता, किं मया दत्तं भूतं वा? जाव तं सरीरं पेंच्छं, तं सुदुग्धं च, सो तस्स सुदुग्धास्स अणुक्काए तं चैव सरीरं अणुपवि-
सेत्ता सुदुग्गेण सद्धि उल्लंघतो अच्छति, तेण यणितां-वच्च पुत्त ! भिन्नहाए, सो भणति-कदी, तेण मण्याति एतं धवणणिग्गो-
हादी पायवा, एतेमु तन्निपासी पागवतो जे तव भिस्सं दाहति, तदाच भणित्तुं गतो, धम्मतामेति ह्वउहट्ठेसु, ततो साल-
कारो हत्थो निग्गोच्छदं भिस्सं देति, एवं दिवसे दिवसे भिस्सं गिहत्तो अच्छति, जाव ते साधुणो तंमि देसे दुग्धिभक्खे जाव
पुणोपि उज्जेणिगं देसे आगच्छंता तेषव मग्गेण आगता भित्ति संवच्छेरे, जाव गता तं पदेसं, सुदुग्धं पेंच्छंति वरिसस्स अंत,
पुच्छित्तो भणति खतोऽपि अच्छति, गता जाव सुक्कं सरीरं पेंच्छंति, तेहि पायं-देवेण होइस्सण अणुक्का कएल्लिया होहिचि,
उतेण अहियांसितो सीसहो, न सुदुग्धं, अहवा गुदुग्धं वि आधयांसितो, न तस्स एवं भावो भवति जहाज्ज न लमेस्सामि
भिस्सं तयो फलाइ भिण्हस्सं, पच्छा सो सुदुग्धो साधूहि नंतो । दिग्गिच्छापरीसहो गतो । इदाणि पिवासापरीसहो,
'ततो पुट्ठो पिवासाए' सिलोगो (५१ सू० ८६) ततो लुधापरीसहो, अहवा भुचस्स संभवति पातुमिच्छा पिपा-
सा ताए स्पृष्टः, परिगत इत्थं, दुग्धुल्लंघीति दोगुल्लं, अस्संजम दूगुल्लवी, लद्धो संजमो जेण स भवति लद्धसंजमः, एत्थं च
'लज्जसंजते' लज्जा एव संजमो, लज्जाते वा अस्संजं कावं, तथा लज्जा संजमवीत्यर्थः, 'सीतोदगं न सेवेज्जा' सीतोदगं
नाम अफासुगं, संवणापाणाधोमणाभिसंषणादि, विगतजीवं, विगतजीवां एसबायं चरेदिति ॥ अक्खागृहाते 'छिन्नायातेसु
पंथेसु' सिलोगो (५२ सू० ८६) आपत्तत्वेनेत्यापातः तेषु छिन्नायातेसु, निरवशाच्चानेचित्यर्थः, अत्यर्थं तत्तीत्याहारः,

मुन्यु पिपासा सुपिपासा यद्यपि जातोऽस्य, तेन तु छिन्नावातसु पंथसु तृणया परिशुष्यते मुखं, तथाप्यसौ परिरुक्कमुहो दीर्घो
शुक्राण्यते स्म शुक्लः सर्वतः शुष्कः सुखः परिरुक्कमुहः, बहिर्तश्चेति, दीयते दीनगानं वा दीनं, न तां तृणां तितिक्षन्, सहमान
इत्यर्थः, सर्वतो ब्रजते परित्रजते, ग्रामे नगरे पथि वा सर्वत्र सर्वतः । अहा केन अदियासितो ?, तत्र नदी इति दारं, उदाहरण-
'उज्ज्वणी धणमिस्तो' गाथा (१०-८१), एतत् उदाहरणं किंच षड्विंशेन किंच अणुलोभेन, उज्ज्वणी नगरी, तत्र धणमिस्तो
नाम वाणिज्यो, तस्मै पुत्रो सम्मधम्मो(शणसम्मो)नाम दारलो, सो धणमेत्तां तेन पुच्छेन(समं)प्रवृत्तो, अत्रया तं साहु मज्झण-
वेलाए एलक्कण्यहे पट्टिता, सोऽपि सुइतो तण्हातो भगवतो अतो, सोऽपि सं खततो सिणेहाणुराणेण पच्छतो एह, साहुणोऽपि
पुरतो पच्चति, अंतरापि नदीं समावडिवा, पच्छा तेण वुच्चति-एहि पुच ! इमं पाणियं पियाहि, सोऽपि खतो नोई उच्छिणो,
चिंदेह न-भयाणं ओसरासि जावेस सुइओ पाणियं पियह, मा मम संकाए न पाहिति, एवते षड्विंशे वाव सुइओ पचे नदी, न
पियातिचि, केई मणाति-अजलीए जामिखचाए अह से चिता जाला-पियामिचि, पच्छा चितेति-कहमहं एते हालाहल जीये
पिविस्सं, न पादं, आसाए छिन्नाए कालगओ, देवेसु उववओ, ओही पदचा, वाव सुइगसरीं पासति, तहि अणुपविट्ठो, खते
लयति, खतो एवीति पट्टियतो, पच्छा वोंसे तेण देवेण साधूणं तिसिताणं गोडलाणि विजवियाणि, साधूवि तामु चदियाइ-
तु तकादीणि गण्हति, एवं वइयापरंपरणेण वाव जणवयं संपचा, पच्छिणए वइयाए तेण देवेण वोंटता पग्गुसाविया जाणणा-
णिमिचं, एगो साधू णियतो, पेच्छति वेडियं, नत्थि वइया, पच्छा तेण णायं सादेवचि, पच्छा तेण देवेण वंदिया साहुणो, न खतो,
तं च मज्जं परिक्हंदि, मणति-तेण अहं परिचत्तो, तुमं एतं पाणियं पियाहिनि, अहं मे तं पीतं होवें तो संसारं भमंते, पडियतो,

एवं अहियासंतं, पिवासापरीसहो गतो ॥ इदानीं सीधपरीसहो 'चरंतं विरयं दूहं' सिलोगो(५६६०८८) गामाणुगामं
 धम्मे वा चरंतं, रितं अगिसमारंभतो गृह्णारंभतो वा, बाह्याभ्यंतरत्नहपरहारा, स्निग्धाहारस्मा हि अभ्यंगितस्य वा नातिशतिं
 भवति, (अंगारितं) अनातिं शतं स्पृशति-आमिद्वेति एगता-सिसरे, अहसा एगता रात्रौ, यद्यप्यहनि सति एगताविज्जंतो-
 नि, ज्ञानिचेलं चिह्नं रजा, न श्रितपेये, वेला सीया मर्यादा सेतुरित्यनयांतरं, तावतीत्य वेलां विहन्येत-विविधैः प्रकारैः हन्येत,
 यद्यपि गुरीरतो विहन्येत अग्राशुत्वात् तद्वाचि न विहण्येज्ज कंनयूषणादिभिः, शासयति पातयति वा थापं, दर्शनं दृष्टिः, पापे यस्य
 दृष्टिः स पापदिष्टी, शोऽभियोगं मन्यते, अधिदत्तपरमार्थत्वात् सः न पापदृष्टिः, संसारसद्भादर्शनत्वं न शीतादुद्विजते इदं हि शीतं
 सक्कमस्य तदनीयं, (अकामेन) नरकेत्यपि, काश्यपेनोच्यते चान्यथा 'णातिचेलं सुणी गच्छे, सोबाणं जिणसासणं' जिनानां
 गामनें जिनमासनं तत् जिनमासनं धृत्या, तत्र हि विविधसंसारस्वभावं नरेषु अतिशीतेवेदना, तथा तिर्यङ्मपि निष्परित्राणेन
 शीतान्मनुभूतानि, नो चैवं कदाचिदपि चितयति- 'ण मे ति णिवारणं अत्थि' सिलोगो(५६६०८८) त्रियते येन तद्वारणं नियतं
 निश्चितं नियुगं वा वारणं निवारणं ग्रामणमित्यर्थः कंदलाजिगदु, छविस्त्राणाय भविष्यति ततोऽप्यदिष्य(श्य)ते-छविस्त्राणं न विद्यते,
 एतदि छियतं वा छवि त्वमित्यर्था, असां हि शीतोष्णादीनां ग्राहकत्वत्वात् न शीतराणां, तदेवमत्राणः अशरणश्च शीतवातादुत्पतः
 अहं तु अगिग सेवामि, अहं तु अनुभूतार्थे संश्रयणं वा, मिमिदानीं करिष्यामि अत्राणो अशरणश्च ? तदिदानीमग्निं सेवामि,
 इति भिन्नरूपं चित्तं, अत्रोदाहरणं, लेणदि दारं, तत्र गहा 'रायगिहंमि वयंसा' गहा (९१-८९) रायगिहे
 तमो चचारि वयंसा वाणियया सहसिद्धतया, ते भद्रादुत्स अतिए धम्मं सोत्त्वा पण्डसा, ते मुत्तं बहुं अहेज्जिता अणया

क्याति एगल्लविहारणडिमं पडिवन्ना, ते समावचीए विहरता पुणोवि रायगिहं नगरं तेषचा, हेमंतो वट्ठति, ते य भिक्खुं कांठं
ततिपात्ते पोरिसीए (निगयता) तेसिं केन्धारोगीरिणं गंतव्वं, तत्थ पडमस्स गिरिमुहावारे चरिमा पोरिसी ओगाढा, सो तत्थेव
ठितो, विनियस्स उज्जाणे, तवीयस्स उज्जाणसमीचे, कत्थस्स गगरन्भासे चैव, तत्थ ज्ञो गिरिमुहन्भासे चैव तस्स निरायं सीयं,
जो समं सहंतो समंतो य पडम्भासे चैव कालगतो, एवं जो गगरसमीचे सो चउत्थे जामे कालगतो, तेसिं जो गगर-
न्भासे तस्स गगरन्द्वाए ण तहा सीतं, तेण पच्छा पच्छा कालगता, ते समं कालगता, एवं समं आहियासेयव्वं जहा तेहिं चउहिं
आहियासियं, सीयपरीसहो गत्तो ॥ सीयपडिक्को उद्धं, तदेव उच्यते-‘उसिणपरितावेण’ सिलोगो (५६ सू० ८९) उपती-
रुण्णं समश्कृता वा उसिणमिति (संज्ञा), उष्णाभिधानमेव, सर्वतः तापः परितापः; गह्वाम्यंतर इत्यर्थः, ‘उत्थीर तावेह रवी-
रधिकरपरितायिता दहद भूमी । सव्यादो परिदाहो दसमलपरिगतगा तस्स ॥ १ ॥’ तृणया च स्रव्यंगितो दाहो परि-
दाहो, तद्धितो भस्तिस्तः, स्यात्-उष्णं कस्मिन् काले भवतीत्युच्यते-‘ चिसु परितावेण ’ व्रसत इति ग्रन्थिः धिसु या देशतः
समयतो वा स्यात्, किमत्राधिः, उक्तं येन ग्रीष्मे विशिष्यते ?, उच्यते, अत्रादिव तास्मिन् ग्रीष्मे अत्रादि वा उष्णपरितापितः
‘सातं णो परिदेवए’ स्रव्यं सातमिति सातं, परिदेवं क्रन्दनं स्थानं आह्वानमित्यर्थः, कथं ये सातं स्यात्, ग्रीतसुखमित्यर्थः,
ग्रीतलो वा कालः स्यादिति । ‘उष्णहाभि’ सिलोगो (५७ सू० ९०) दशति वेत्तुष्यं तेण उद्धाभितेतन, मेहया धावतीति
मेधाधी, स्यात्ते येन सर्वाङ्गिकं स्नानं, अभिमुखं ग्रथियत् कुश्रुं वा अर्थयति, देशस्नानमापि प्राप्तुकेनांभसा, ‘गायं नो परि-
सिंचेज्जा’ सर्वतः सिंचति, षोडशीज्जा दसवद्वयपात्रादिभिर्णो वीएज्जा य अण्णं, जहा केण आहियासियं, तत्थ सिलह-

तत्सत्य इत्या उदाहरणमाह— 'तगराह आरिह' भिन्नो (१२—१०) त्वरा पयसी, नृत्य आरिहमिषणाम आय-
रिजो, नृत्य मन्त्री द्यो नाम शालिरजो भद्रामरिषजो पुत्रेण य अहभ्रणेण मदि पव्यदतो, यो तं रुद्रुगं ण कय्याह
मिसराए दिराचो, पदनादिनादेशदि द्विगच्छिणोहं योमेति, यो सुकुमालो, माहूण अण्यचिर्य, ण तरति क्षिचि भामिडं,
वपसा यो मंगो झानयजो, मायाह तस्य दो निभि य दिरते दाउं मिस्सस्स उमारिजो, सुकुमारमीरो सो गिम्हे उवरि
रहा उन्नेतो शो य, यथाभिपूतो छायाए योगमनो पउयथायाए मणिपमहिलाए दिट्ठो, उरालमुकुमलत्तिरारिचक्राउं होति
मदि यन्नेवरारो जाओ, योराए गरारिजो, 'किं यममिषि', भिस्सं, दिआ मे सोयसा, पुच्छिआं-हीनं तुयं धम्मं करोमि ?,
मन्त्री मुनीमिषं, मन्त्रीओ मण् पंर तमालं भोगे हुंजादि, सो उण्ण तज्जतो उवसागिपज्जतो य पटिमगो, मोगे धुंजति,
यो माहूदि मन्त्री मोमगओ, न दिट्ठो, यण्यमागाभिं यमिदो. पज्जो मे माता ओपत्तिया जावा, पुत्तमोगेण, पगारं ममति
अररन्त्ये सिद्धं, यं अहिं यमोति यं गहिं सयं मचति-अतिथे ते कोद अररन्तो दिट्ठो ?, एवं विल्लमणी भमति, जाव
यससा येण पुंमंल श्रोत्रोस्समेव दिट्ठो, एत्थोमिप्पमाता य, वेहेन उचारिआ पाण्णु पीडतो, ते पेच्छिउण वेहेन योसरयचित्ता
याता, ताए मन्त्री पुन ! पस्सादि, मा द्रुगादि आरिणि, यो मन्त्री-ण तयानि क्खं मंजमं, जइ परं अणमणं करोमि, एवं
वेहेदि, मा य यमंयओ नगादि, मा मन्त्री मोमोहीन, वज्जा मो वेहेव तथाए मिलाए पात्रोयणमणं करोति, सुकुलेण सुकुमाल-
मणी सो उण्ण रिताओ, पुनं जेव योपवागिओ पल्लो यदिसामीओ, पुनं अप्पिनामित्तं, उस्सिणपरित्तो गतो। इदानीं वंस
नमगपरीतेश 'पुटो य वंसमत्तणदि' भिन्नो (५८ पृ० ६१) एट्ठेनान् एट्ठ, मन्त्रीभिः ममं, रत्न्यति 'नामो व' किं,

व्यवहृताभिधानमेतद्, महान्तं शुनर्नाति महशुनिः, 'नागो संगमसंसि वा' नास्य किंचिदगम्यं नागः, समं प्रवृत्त इति संग्रामः, शरीरं इति शिरः श्रिताः तस्मिन् इति प्राणा वा शिरः, शुवत्सौ युद्धं शुचि वा तमिति श्रुः, यथाशौ नागः सारं शौरिभिर्हन्ममानः शूरो वा योयः परानभिहन्ति, परे नाम श्रवणः, एवमसमपि देशमर्कः तुहमानोऽपि मोहशब्दे विविगीयुः तात्र गणयति, अन्येऽपि यूकामरकुणादयोऽवगृह्णन्ते, स तैस्तुहमानोऽपि 'न संतसे ण वारेज्जा' 'सिलोगो' (५९ सू० ९१) संव्रसति अंगानि कृपयति विक्षिपति वा, न चैव हस्तवक्ष्णालाभ्यादिभिस्तात्रिवारणोपायैरयति, न चैवमसंज्ञित्वाद् आहार-कांक्षिणां, शुंजमानानां मच्छरीरं साहारणं, यादे मक्षयन्ति किं ममात्र श्रेयेत्यतः, न 'मणपि ण पदोसए' अपि पादार्थादिषु, किमुपायेन वा निवारणमभिधातः, 'उवेह ण हणे पाणे' उपेहा णाम उपेक्षा, न वात्यति ह्यायमानं शरीरं, हणे पाणे 'हन हिंसायत्योः' प्राया अस्य संतीति प्राणी, अतस्तेन प्राणे न हिंसत इत्यर्थः, ते हि केवलमेव मांसशोणैर्ते शुंजते, न मामात्म-द्रव्यं वा, अत्रोदाहरणमाहा- 'चंपाए सुमिणभदो' गाहा (१३-१२) चंपाए नयरीए जियसत्तुत्त १शो पुत्तां सुमणभदो जुदराथा, घममायरीयस्स अंतोए घम्मं सोऊण निविक्कामयोगो पव्वइतो, तहचैव एगल्लविहारपडिमे पडिबबो, एच्छा हेद्वाभूमाए विहरतो सरयकले अठवीए पडिमागतो, रत्तिं मसयहिं खअति, सो ते ण पमज्जाति, समं सहति, रत्तिं पियमाणितो कालगतो, एवं अहियामेवञ्चं, दुंसमसगपरिसहो गतो । इदानीं अचेलगपरिसहोऽपि इति, अचेल-अचेलगतं परिसहतीति अचेलगपरीसहो, तस्य हि स्वयमेव अचेलगतत्वमभ्युपगम्य नैवक्षुषयदते' परिजुभोहि वत्थोहि' 'सिलोगो' (६० सू० १२) यत्त इति वत्तं परि सर्वतोभावे सर्वतो वर्णानि परिवर्णयति, परिशुज्यमानानि परिशुजाणि ते वत्थाणि, अतो वोहिं पारीजुभोहि,

होत्सुतामिति अचेलए, तस्स एवं अधिति भवति-परीणिणं सत्तु अचेलगो इदाणि भविस्सामिचि, यच्च दुःखमचेलकत्वं, कथ-
मिदानीं शिष्यो इमं दिट्ठं धम्मंभित्तुं अहिंसासेज्जा, यथा यस्य विचं नास्ति स हि न विचिनिमित्तलपट्टवर्धाध्यते, उक्तं हि-
'परिग्रहेयश्राप्तनेट्ठुं कांशोदाकः' अपि च- 'कतिंया वच्चाति सत्तो? किं मेहं?' कथं? केषिंया भूमो? । को कयविकय-
कालो? णिव्यसति किं इहि? रेण? ॥ १ ॥ अयं चापारो गुणः स्वयमेवाचेलत्वे ज्ञायाते 'अथवा सचेलगो सोमि' ति,
तस्य हि अचेलकत्तरे सति न कदाचित् अपुपपद्यते-अहं वसवान् शोभाभाति, अन्यानि वा शोभनतराणि वस्त्राणि सुगयिष्ये वः
शोभिष्ये, इत्येवमसौ मिथुनं चितवति, उक्तं च-पंचदिं ठाणेहिं संमं शुरिमपल्लिमाषं अरिंताणं मयावंताणं अचेलगे पसरये भवति,
तं०-अप्पा पहिलेहा? विसासिए रूपएतवे अनुमयेइलाषवे पसत्यधविपुले इंदियणिगहे' अदिप्रसक्तार्थनिवृत्तये व्यपदेश्यमाने
मा धूदपयसोऽपि अचेलकृत्यं करिप्पतीत्यर्थः ॥ 'एगता अचेलगे भवति' तिलोगो (६१ इ० १२) एगता नाम जदा
लियकप्पं पहिवज्जति, अहं दिवा अचेलगा भवति, ग्रीष्मे वा, वासासुवि वासे अपाहिंटे व पाउपाहिंटे, एवमेव एगता अचेलगो
भवति, 'सचेले पावि एगता' तंक्का-सिसिरातीए वरिसारचे वासावासे पडति सिक्कं दिट्ठते, पळते च 'अचेलओ सपं
होइ' अचेलओ स्वयमेव, नाभिभागत इत्यर्थः, अहंवा यदाऽस्य चीराण्युत्थयति तदा सचेलको जाणें अलभ्यमाने वा अचेलकः,
सर्वपाप्यचेलकत्तमेव स्यात्, क्कालेन कृत्वाऽचेलकत्वेन सहितः, उच्यते, 'एयं धम्ममहिंते णक्का, 'पाणी णो परिवेवण'
एवदिति मत्तुपादिष्टं धर्मस्य हिलाय, न धर्मापरोधायेत्थं, धम्मोवेगगहकारं कालेण, णाणो णो परिवेवण, णाणि णो परिवेवणं विदित-
परापरस्यान्न लज्जते, आयस्तिर्वज्जो नथा, नारकास्तु नथा एव, न हि ते लज्जते, न चैवं(णी)हीत्वात्तपरिश्रानानि भ्रंति वासांसि,

मयापि च तारकीर्तयमवधयेव विद्यमानान्ये स्वयमपोहितानि इत्यतः श्रुतवातादिभिरभिहन्यमानोऽपि गाणी नो परि-
देवए, परिदेवणं नाम अहं अचेलो सीएण उण्णेण दसोहं वा णीडिज्जागि, विष्णाणि पोचाणि, अतो अण्णाणि भविस्सति,
एतए उदाहरणं महहेति दारं, सोवि अज्जराक्खिअपिता तस्स पुण थादी 'वयिमयं देवदत्ता' 'दट्ठण चेडिमरणं' 'माया य
इदसोमा' 'सिद्धिगिरि अइगुस्ते' (१४-१७-१६) चचारि गाहाओ नियसडिमाउपाधिं क्खेउणं दसपुरुप्पवी अज्जराक्खितपवज्जा
दिदिग्वाताधिगमो जाव अज्जराक्खितेण पिआ पव्वाविओ जाव चोलपट्टगो कओ,तेणं पुब्बं अचेलपरिसहो णाधियासिओ, पच्छा
अधियासिओ, अचेलपरिसहो गतो । इदानीं अरतिपरिसहो गामाणुगामं रीयंतं सिलोमो (६२-१७) प्रसते बुद्धयादीन्
गुणानिचि ग्रामः, ग्रामादन्यन् पयि अनुलोमं वा गच्छतो अनुग्रामः, अवा इथाः तैः कृतमभारं नास्व अयारं विद्यत इत्यनगरः तं पुण
अपनारं 'अकिचनं' नास्य किचनं सोऽयमकिचनः निष्काचिनो वा, स हि सुहेन रीयति अग्रतिवद्धः गृहवानपि, सकिचनः दुःखं रीयति,
उदाहरणं तच्चक्रितओ, आपरियं उदिस्स पच्छतो गच्छमाणेण नवलओ दिट्ठो, सो वेण गहितो भयतः आचार्यं समेत्य ब्रवीति-विभेमि
पच्छतो, पुरतो गच्छामि, उज्जम मयवीत्युक्तः, पुरतो वीमेवि, आयरिसमीपरयो विभेमीत्याह, उज्जम भयामिति पुनरुक्तः,
तस्य धम्मसंज्ञा मुच्चिन्ता, दूतोच्चित्तः, आचार्योक्तः-किमिदानीं न विभेसी १, वं तुरतो वा गच्छसि, सो भगति-उच्चित्तं
मे मयं, इत्येवं अकिचनो सुहं विहरति । तमेवं परीयंतं यदि नाम अस्ती अणुपरिस्सज्ज, पथादि अतीत्यसु, विभ्रतामिति संजमे
अरति, वितिक्खे णाम सहमानस्सां परिक्खेव, अतस्स हि नापि घमो, नो चदंतेपि नाः शको व्यवस्थापयितुं धम्मे इति अतो
धम्मपिक्खारिणी मत्वा तां 'अरतिं पिट्ठतो किच्चा' सिलोयो (६३ ख० १९) पृष्ठतो नाम दूरतः उच्चित्ता, विततवान्

विरतः, वित्तस्य हि सतः कुतोऽरातिः संयोगे स्यात्, आत्मोपात्तानं रक्षतोत्पात्तरक्षितः, किमभिप्रेतं ? आत्मसमुत्था दोषा अरतिः, आत्मानं च वैराग्यमस्योत्पन्नं, किं वारति प्रयोजयेत्, अरतिः स्यात्कुचरतः तदिदमुच्यते—‘धम्मारागे’ अत्यर्थं रमति तस्मिन् इत्यारामः धर्म एवाराग धर्मागमः, शुलभावनदध्वनादिषु आरंभ्यत इत्यारंभः, आरंभो नास्तीतिकृत्वा, कृत्येष्वारंभवतां रादिभवेति, ‘उचसंते मुणी’ उपेत्यं शांताः उपशांतिः श्रद्धांतः, अकमवधानित्यर्थः, अत्रोदाहरणं तापसेन, तस्य गाहा—
 ‘अयल्लपुरे जुवराया’ (१८—१९) अयल्लपुरं नाम अहिद्वानं, तस्य जियसत्तु राया, तस्स पुत्तो जुवराया, सो राहाय-
 रियाण अतिए पव्वइतो, सो य अण्णया विहरतो गतो तगारं गमिं, तस्स य राहायरियस्स सज्जंतं वासी अज्जराइल्लमणा
 णाम उज्जेणीए विहरंती, सतो आमता साहुणो तगारं, मया राहस्समीवं, ते पुच्छता णिरुवसगां, ते भणति— रायपुत्तो
 पुरोहिणपुत्तो य बाहंति, तस्स जुवरायापव्वतियमस्स सो रायपुत्तो भविज्जतो भवेदि, मा संसारं भमिहिंतिचि अपुच्छि-
 ज्जम आपरिए गतो उज्जेणिं, भिस्सवेत्ताए उग्गाहंज्जण पड्डितो, आवारिएहि भणितो—अच्छाहि, सो भणति—अच्छाणिम, बवरं
 दाएह तं पड्डिणीतं धरं, चेत्थयो भणितो—वच्च दाएहि, तेण दाइतं, सो तस्य गतो, गंस्सथो य पविट्ठो, तस्य ते दोऽवि अच्छंति,
 ते तं वेच्छिज्जण उट्ठिता, तेकावि महासदेण धम्मलाभियं, ते सणंति—अहो लहं, एव्वइयो अम्हवेण(आ) गतो, वंदामत्ति, मणति ते-
 आपरिया ! तुम्हे गारियंतं जणह, वंण भणियं—आमं जणामो, तुम्हे वाएह, ते आट्ठा, जाव ण जाणंति, तेण भणति—
 एरिसगा चं व तुम्हे कोलिया, ण किंचिवि जणह, ते दट्ठा उदाइया, तेण वंणुं वेसिं णिजुदं जाणतएण सज्जं संघी खोहिता,
 पढमं ता विट्ठियता, ते हम्मंता राहिं कोदि, परियेणो चाणह—सो एस एव्वइयो हम्मंता राहिं करेह, सोऽवि गतो, पच्छा वोदि

दिट्ठा, यधि जीवति, णवि मरंति, णवारं निरिस्सुंति एकमेकं दिट्ठिणं, पच्छा रण्णो सिट्ठं पुरोहितस्स य, जहा इत्य उ कोइ पब्ब-
इतो, तेण दोषि दणा विसंखल्लिज्जण मुक्का, पच्छा राया सव्वल्लण आगओ, पब्बइत्तगण मूलं यतो, सोवि साहु एगपासे अट्ठति
परियट्ठतो, राया आयासियाणं पादेहिं णडितो, पसायभाज्जद, आयासिण्हिं मण्णति अहं ण याणाभि, महासाम ! एत्थ एगो
साहु पाहुणमो आगतो, जति परं तेणं होज्जा, राया तस्स मूलं यमागतो, पब्बभिण्णातो य, ततो तेण साहुणा मणितो—धिरत्थु
ते रायत्तणस्स, जो तुमं अप्पणो पुत्तयंढाणवि णिमहं ण कोसि, पच्छा राया मणति—पसायं कोद, मणति—जति परं पब्ब-
यंति दोण्हं मोस्सो, असहा नत्थि, रायणा पुरोहिण्ण य मण्णति—एव होउ, पब्बयंतु, पुच्छया मणंति—पब्बयामो, पुब्बं लोओ
फओ, पच्छा मुक्का, पब्बइया, सो य रायपुत्तो भिस्संकिओ चं चम्मं (कुणति) पुरोहितपुत्तस्स पुण जातिमतो, अन्दे य महाए
पब्बविचा, एवं ते दोवि कालं काळण देवलोगे उववया, इतो य 'कोसंवीए सेट्ठी' गाहा-(९१—९९) कोसंवीए नयरीए तावसा
नाम सेट्ठी, सो मरिज्जण निययरो खवरो जातो, जाइसरो, तवो तस्स चं दिवसमं पुत्तोहं मारितो, पच्छा तहिं चं घरे उरगो
जातो, तदिपि जाइस्सरो नाओ, तरयवि थंतो घरे मा वाडितिनि मारितो, पच्छा पुणोवि पुत्तस्स पुत्तो जातो, तत्थज्जि
ताइं सरमाणो चित्तेअहं अहं अप्पणो सुण्हं अम्मति वाहरीदामिं, पुत्तं वा तांतोहिं, पच्छा मूयत्तणं कोदि, पच्छा महन्तीभूतो,
सायणं अट्ठीणो, धम्मोअण्ण सुतो, सावमो जातो, इत्तो य धिल्लाइय देवो महाविदेहं वित्थणं पुच्छति-किमहं सुलहवाहिओ
दुद्धमवोहिपिचि, ततो सामिणा भणिओ-दुद्धमवोहिपिअसि, पुणोवि पुच्छति-अत्थाहं उवज्जिस्सामिं, मगयथा मण्णति-कोसं-
वीए मयस्स भाया भविस्सति, सो य मूयो पब्बइस्सति, सो देवो भगवंतं वंदिज्जण गतो मूयगस्सगासं, तस्स सुवहुयं दब्ब-

जतं दाऊण भणति-अहं तुमस पिउषो उववज्जिबस्सामि, तेसिं य दाहल्लो अंवरण्ह भविससति, असुमे य 'एव्वते मथा अंवरणे
सदाएणुफल्लगो कृतो, तुमं ताए पुराओ णामं लिहल्लवासि बहा तुमं पुचो भविससति, जइ तं मम देसि तो हे अणियासि-
अंवरण्हतायिचि, तवो ममं जाते संतं तदा करेज्जासि बहा धम्मं संबुज्जायिमिनि, येण पटिवक्खणे मतो देवो, अण्णयां 'कंसवयं-
दिसससु चरल्लण ताए सग्गे उववक्खो, अकाले अंवरण्हलो जातो, स मुगो णाममं लिहवि, तदेव करेइ, ताए भण्णति-दिज्जति,
तेण जाणीताणी अंवरण्हतायि, विणेतो दाहलो, कालेण दारगो जातो, सो तं सुइडवयं चव हंतं सारुण पाएसु पाडोति,
सो धादाओ करोति, ण य वंदति, एव्वा संतपडितवो मूयसो एग्गओ, सामं कालेण देवलोगं गतो, तेण ओहो चंडलो,
जाव नेण सो दिहो, एव्वा नेण तस्स जलोदरं कतं, जेण ण सुकंति उट्टं, सब्बंजोहि एव्वक्खातो, सो देवो होमयकूवं कालेण
पोसितो दिहति--अहं वंजो सव्ववाही एसमंमि, सो भणति-मम पोहं सुज्जावंहि, (जइ समं वयसि) तेण भण्णति-वज्जामि, तणे
सग्गमरीवो, गतां तेण सद्धि, तेण तस्स सत्तयोसगो अल्लविहो, सो ताए देवमायाएज्जीव भारितो, जाव य एव्वविक्खया एगमि
एदंमं पडति, ऐज्जेण मो भण्णति-अति एव्वयसि तो तं मुयमि, सो तेण सोरेण भरिताविज्जितो चितोदि-वं मे एव्वइउं, भणति--
एव्वयामि, एव्वइतो, इंदे गते णाविसस उप्पच्चइतो, तेण देवेण ओदिया पेच्छिऊण सो चव से पुणोऽपि वाहि कजो, तेनेव
उपाएण पुणोरे एव्वविज्जो, एवं एक्कसि दो विवि चाराओ एव्वइतो, तदसावासाए मच्छवि देवो तेनेव सयं, तणमारं भादाव
पालिपत्तवं ग्रामं एविसीत, तेण भण्णति-दिं तणमारएण पल्लिचं सामं विसमि, तेण यच्चइ-तुमं कइ कोइसाणमायासोयसंजलितं
गिरुसासं परिअमि, तदायि ण संबुज्जति, एव्वा पुणोऽपि दोवि जणा मच्छति, एववं देवो अदवीए उपादेव पडितो, तेण भण्णति-

तुमं इदं धोमउपदं मोक्षं संसाराद्वि पविशसि !, तदावि ण संयुज्जोति, पुणो एगमि देवकुले वाणमंतरो अञ्छि(न्नि)ओ दिट्ठाहुतो पडति, अदो वाणमंतरो अघणो अपुणो य वो उगग्गिहो कयान्निच यतो य हेट्ठाहुचो पडति, तेण देवेण भणति- अहो तुमं अहो वो पराहुचो ठवितो अञ्चणिज्जे य ठणे पुणो पुणो उपव्ययसि, तेण भणइ कोअसि तुमं !, तेण मयस्स दंसियं, पुणमवो य से कहितो, सो भणति-ओ पच्चओ जहाअ देवो आसी !, पच्छा सो देवो तं गहाय गतो वेयहु पव्ययं मिदायणवूढं अ, तस्य तेण पुवं चं संगाते अहो, जहा जति वं ण संयुज्जोत्ता तो एयं ममअयं कुंडलपुलं सनामं- वि ये मिदायणपुवरणीए दसिहिज्जासि, तेण से तं दंसियं, सो तं कुंडलं सनामं पच्छेज्ज वातस्सो जातो, संयुदो पव्यहो, संजमे य से गी जाता, पुवं असी आसी, पच्छा गी जाता, अरतिपरीसहो गतो । इदानीं इत्थिपरीसहो, स्यादि- सङ्गथा आसि !, उच्चते, गीसङ्गथा, 'संगो एस मणुस्साणं' सिलोमो (६४ सू. १०३) सज्यते इति संगं, एय इति प्रत्यक्षीकरणे, एय एव सर्वसंगानां संग इति, यथासी !, 'जाउ लोंगसि इत्थितो' जा इति अनिदिट्ठस्य निर्देशे, लोको विविधो— उद्धलोको अहोलोको तिरिलोको, अस्मिन् लोके इत्थिओ तिरिसुजोणीओ मणुस्सीओ देवीओ, जस्सेया परि- णाता नाम लुहिसियाए "एता हंसति च ह्वति च अर्थहेतोर्ध्वात्तयति च परं न च विद्यसति । तस्माध्मेण कुलशीलसम- न्वितेन, नार्यः स्मशानगुमना इव वर्जनीयाः ॥१॥" इति, समुद्रवीचीनपलस्वभावाः, संध्याध्रेस्ता व सुहृतरागाः । द्वियः कृतार्थाः गुरुमं निरर्थकं, निपीडितालकवत् त्यजति ॥२॥" एवं ज्ञापणपरिणाए परिजाणिज्ज चचा पच्चसज्जपरिणाए इत्यतो जस्सेता परिणाता, उभयधापि परिणाता, 'चुक्कं' सुक्कं क्रियत इति सुक्कं, सुद्ध वा कयं सुक्कं, निधार्थग्रहणं परिजाणिज्ज

गच्छन्ति नृपस्य, हिं व मयमजयस्य दुर्यो, समस्यार्थं प्राप्त्यं ॥ 'गृध्रमाताय मेधावी' सिसाणो, (६५ सू० १०६)
 पञ्चनेन द्रष्टव्यं कृष्णशर-पादुतलभ्येभ्यः, पञ्चने च-गृध्रमाथाय मेधावी' ज्यत्सागिज्ञानमादाविति उहा एषा लक्ष्मिणा
 हृत्पाद, हिं व दुन्या रंरुपा उहा पेठ निमज्जने मज्जने, एवमेवायु यालिङ्गाः मन्त्राः संसारपदे निमज्जने, 'जो ताहि विनि-
 द्वावित्ता पोरुत्तासंवेसाय, पात्रो नाम नागु अभिसंमो लक्ष्मिणो वा एवमयत्तिन्वाणां, चर इति अनुमवाधे, आरमाने
 मंमदेषोमि जगणेवेव, इधं न आत्मा न मेमासावेति, कथं वा मे चरियात्मा लोभिते इत्येव इति ॥ अयादाहरणं-पाठि-
 माय गृध्रमेधो वस' याहा 'उत्तमभूर' पंम गादात्रो (१००। १०४-१०६) भाषियद्वयाजो, एते न असदा-
 दध, वसयाज० एतदेव लक्ष्मिणो वृत्तो, मेमा भिन्निमायू. एवो मयमभरिष एवो यपरमहीण एवो दुरगठ, आप संमज्जयणे
 पेरिनिमाय एदे, उहा एतमेव अदिगावितं उहा अदिगावेवजं. न उहा तेन मादुना न अधियामितं उहा वाहियमित्यज्जि
 रभियमिपदो मतो । इदानीं चरियातरामहो 'एव मय' विमोणो (६६ सू० १०७) एवो वाम रागद्वेगसहियो, अहम
 एवो 'जनमादावि वसोमो गादा ( ) एवो पुन पदोम' एवो नाम अमदायमान, एवमयविदारी,
 गिरिपदेवदने आणद्वेगान्, पोरिन्नुमगाधे, लोट इति कम्मण उमानादिमुदण लोटो, पापुणोहि वा लादय इति
 आदरेतो, अभियुयं पूगा मंदजान्, न गीमिपूत इत्येव, इय पामो, रिमायं ? नेमुज्जे-माये या नगरे वा 'प्रयति
 दुरगदो न काम इति, नाग एवो रिखे इति नगं, मज्जीमि निगमान् एव नगान्, नानाप्रमत्तिन्यज्जयण इत्येव, न यत्र
 इति न विमने, गादः पानी मयधानो, एवम पुदि - रिमस्ये न रम्योक्ति, उज्जे, मोक्षयणा रि गम्य प्रामुद्धारात्मभिः,

तेन जनपदे वसति, तत्रापि यातो वसन् 'असमानो चरे भिक्खु' सिलोगो (६७७ १०७) असमान इति असमादिनिर्णयः, असानिहित इत्यर्थः, यथा असमानिकृत्यान् गृहान्, तस्मै वदमयी ण वहति, एवं सोऽपि ज्ञेय वसाति तत्र ण सडितस्स पडिप्पस्स वा उदंते वडइ, अहया असमाण इति नां गृहितुल्यवत्, न हि तदुदंत्तवृत्ता मूळतायास्मिन्, अथवा असमानः अतुल्य-विहारः, अन्यदोर्थकः, परिग्रहो नामो उपस्सगरसेव तदुपकारिणं वा कोपादीनां घनधान्यस्य वा, मूर्छो परिग्रह इतिकृत्वा, वैः सह वसति तैः ग्राम्यैर्नगरैः प्रातिघटकैः वा, तस्मै 'णेव कुल्ला परिग्गह' मर्माकारमित्यर्थः, ग्रामादिष्वपि च वसन् नासने, गृहादीनामाराधनादिषु 'असेस्सत्तो विट्थहि' असेत्तयो असंसक्त इत्यर्थः, गृहे दिष्ठतिर, कथंचिन्नाम आसन्नोपि वसन् तेन भावतः संसज्जेत, निक्कंते-गृहे, नास्ति निकेतनमस्येत्यनिकेतः अणियववासो वा, अन्नोदाहरणं ससि(ण)दिङ्गेण, तत्र गृहा, 'कोल्लुयेरे' गाहा (१०६—१०७) कोल्लयेरे वन्यव्यो संगमथेरो आयरिथो, जंघावलपरिहीणो, दुग्ग्भिक्खुं न दिड्ढो, तस्मै सीत्तो आहिड्ढको दत्तो नाम, जहा पिडानिज्जुत्तीए तदा धान्यं, एत्थ य तस्सायरिस्स णववसिहिभागिस्स जयणाजुत्तस्स जच्छवत्तस्सि एक्खहि भावचारिया एव, जेण जुट्ठो, दत्तस्स पुण दब्बथरिया अविमुद्धा, जेण न जुट्ठो, चरियापरीसहो गतो, इदानीं निसिहियापरीसहो, तप्पडिक्खेण णिसीहियाचि वा ठाणंति वा एगहं, तं तु तस्स साधोः कुत्र स्थाने स्यात्?, णिसी-हियमित्यर्थः, 'सुसाणे सुत्तगारे वा' सिलोगो (६८ सू० १०८) सुसाणं सुत्तगारं, रुक्खस्स आसन्नं रुक्खमूले, एतागी-असहायसो राणोससिहिया वा, अकुक्खुओ निसीएल्ला, विविधं ज्ञासनं विज्ञासनं । 'तत्थ से अच्छमाणस्स' सिलोगो (६९ सू० १०९) तत्थिचि वस्मिन् सुसाणादिषु, उपसज्जयंत इत्युपसर्गाः, विविधा। समस्ताः श्रत्येकं सोढा, अभिघाणा नाम

प्रायेना, अभिमुखं वा धारयतीति अभिधारणा, केचित्तु पठति-उपसम्गमयं भवे' स तैः प्राचर्यमानो बद्धदाणो वा संका-
तीतो न गच्छेज्जा, संका अष्णणतो देवं पेच्छेज्जा भावसंका सा घेप्पति, ताए संकाए मीतो न गच्छेज्जा, अत्रासंका,
भापनीत्यर्थः, भयं, आसंकिं वा भयं, किमत्र भयं स्यात्, न विमति, भयं तु प्रत्युत्पन्नमेव येनाभिद्रुतः स्यात्, पलायति वा
विक्रोशति वा, एवं गामेवि हितोत्यचौ अणुपविसोत्ते, एत्थोदाहरणं— 'अगणिं चि, तत्थ गाहा—'णिकखंतो गयपुरात्तो'
गाहा (१०७—१०९) कुद्वचतो णाम हम्मपुत्तां, त्हास्सुत्तां, त्हास्सुत्तां, त्हास्सुत्तां, त्हास्सुत्तां, त्हास्सुत्तां, त्हास्सुत्तां, त्हास्सुत्तां,
पडिबन्नो, साएस्सत्त जगस्स अदूरस्सामन्ते पोस्सो ओगाढा, तत्थेव पडिबं ठितो च्चरे, ततो एक्काओ गामाओ गार्थोओ
हिरिज्जोविओ वेणोणोसेण. जीताओ कुडिवा मग्गमाणा सागता ऐस्संता पदेण जाव साधू दिट्ठो, तत्थ दुवे पंथा; पच्छा
ते ण तेण जाणादि क्कतेस्स पंधेण णीतातो, ते साहू पुच्छंति-क्कथेण पंधेण गाथितो गीतातो, सो भगवं न चाहरति, तेहि
कट्ठहिं ण वाहरतीतिक्कज्ज तस्स सोस्से भट्ठियाए पाळि पंधिक्कम विवत्ताओ अंगारा पंधूण सोस्से कूटा गया य, सोडवि भगवं समं
सहति, तेण गिस्सीहियापरीसहो अहियासिओ, निस्सीहियापरीसहो गतो, इदाणि सेस्सापरीसहो 'उच्चावयाहिं' सिलो गो
(७० दू. ११०) उच्चा अचाराय, उद्धविता उच्चा, उपाचिता गुणैः उच्चत्वेण वा, अयानेकप्रकारासु उच्चावयासु गते तस्मा-
मिति शुभ्या भिस्तु धाम्मां पात्तिवेलं विहण्णिज्जा, वेत्ता सोमा सेतुमयीदित्यनर्थान्तरं, अतिवेलं विहण्णेज्जा, विविधं हन्यते
विहन्यते, विघातो णाम जेण सेतुमयीवयाओ हन्यते, उच्चाए अहो इमा शीत्ता उतुक्कमा, अवचाए अहो इमा पावा सेज्जा
अन्तुक्करमा, एवं पावदिट्ठ विहण्णाति, पावट्टिणं, अभियोगमिम मन्यते, चास्सपालंवा जति महेो चस्सेसा पवाा वा

जिघाता वा पतिरिषा वा, एवं अवचितसु, उच्चासु त अहो मे मणुष्या सेज्जा, एवं पावदिद्वि विहण्णति । स एवं अपाप-
दिद्वी “ पथरिक्कुवसयं णच्चा ” सिलोमो (७१६०:११) पथरको णाम पुण्णो, अच्चावहो वा असु(ब्धु)णवो वा, ण किंचिचि
तस्य ठविया, जं निमित्तं तस्यागच्छिस्संति, अयं सुसुखमितो, ण कप्पडियादिहिं य उवसुज्जति, कल्यतामानयतीति कल्यणं,
पापको नाम पांसु हरे वा अतिरुसमो वा पापकः, पडिक्खिअि वसन्-‘किं मज्झ एगारतीए?’ किमिति पारिपदो, किमेकराज्या
भविव्वति, सो हि एगच्छविहारी नामे एगारतीए, समीए तावत् अथवायं समीयः उपाश्रयः, हिज्जो अन्नो
मभवति सोभणो असोभणो वा, पापकोऽपि अथवायं प्रमादोभनो, हिज्जो अन्नो भविस्सति, यत्रापि चिरं वसति तत्राप्यालंबते किं मज्झ
एगारायए’ किमयं एगारात्री देवात्री भविष्यति, वदोऽपि एकरात्रं लंबवति, एवं आलम्बनं कृत्वा एवं तस्यऽधियासए,
अत्रोदाहरणं ‘जिब्बेगं’, तस्य गाहा— ‘कोसंयि सण्णदत्तो’ गाहा (१०८—१११) कोसंबी वयरी, तण्णदत्तो धिज्जाति-
तो, तस्स दो पुचा-सोमदो सोमदेवो य, ते दोवि निविज्जकामभोगा एब्बइया, सोमभूतिस्स अणगारस्स अंतीए, बहुसुता
बहुआगमा य जाता, ते अत्रया सन्नातवणिल्लिमागता, ते य तेसिं मातापितरो उज्ज्वाणं गतिष्ठिया, तेहिं पयसिए हिज्जा-
इणिण्णो विपडं आविंति, ताहे तेसिं विमडं अण्णदब्बेण मेल्लण दिन्नं, केदं मण्णि-विमडं चैव अयाणंतीए दिस्सं, तेहिं-
विय तं विसंसं अयाणमाणेहिं पीयं, पच्छा विमडचा जाया, ते चित्ति-अब्बेहिं अनुत्तं कत्तं, प्रमाओ एसा, वरं मत्तं एच्चक्खाय-
ति ते एगाए णदीए तीरे कट्टाण ठवरे पाओवयथा, तस्य अक्खले वसिंसं पडियं, एसो य आसतो, हरिता बुज्जसाणा य उदएण
समुदं गीया, तेहिं सम्मं अदियासियं, वदाउयं पालियं, सेज्जापरीसहो अदियासिओ समविसमाहिं सेज्जाहिं, एवं सेज्जापरी-

सहो गतो । इदानीं अक्रोशपरीसहो 'अक्रोशसज्ज परो भिक्खू' सिलोगो (७२ घ० १११) आहुस्स्यते यतस्स आक्रोशः-
अनिष्टाभिधानं, परे णामाधयो बहिरात्मानं व्यवस्थाप्य विधुण्णयितो भिक्षुः एतेसि अक्रोशसंताणं पडिसंजले, प्रति संजलवीदि
प्रति संजलेत्ति, समस्तं वा जलवि संजलावि, ईशेषे वा अगो, संजलियल्लक्खणं तु पडिअक्रोसेति आहणंति वा, जो एयं पडिसंज-
ल्लहि सो सरिसो होइ बालाणं, जो पडिअक्रोसेति आहणंति वा, अत्रोदहरणं— देवता उवसंता, सा अभिक्खुणं वदिता एति,
यदइ य ममं कज्जमाणेज्जाणि, सो एएण धिज्जातीएण सह अंसंउठं लगो, सो तेण बलवतेण छामसरारो पाडितो खल्लिओ य,
रविं देवता तं वदिता आगता, यदति, खुमगो दुमिणीतो अच्छवि, सा मणइ-कंद मम अवराधो !, सो मणति-तुमे ण किं
तस्स धिज्जातिवस्स कंतं !, सा मणति-अहं तस्य विसंसं चेत्त ण याणापि-को धिज्जाओ रुस्सगो वत्ति, होइवि तुछा तुज्जे,
सम्मं पाडिचोपपात्ति पडियच्छं, इत्थतः सरिसो होइ बालाणं, तस्य ण पडिमंजले, यतश्चवं 'सोच्चाणं फरुसा भासा' सिलोगो
(७३ घ० ११२) फरुसा निम्नेहा अनुपचारं, भ्रमणको निछज्जा इत्यादि, मणं दासयतीति दारुणा, प्रसत इति ग्रामः-इंद्रिय-
ग्रामः तस्य इन्द्रिग्रामस्य कंटगा, जहा पणं गच्छंताणं कंटगा विघ्राय, तहा सदादेयपि इन्द्रियग्रामकंटया मोक्षिणो विघ्रायेति,
ताणं च कंटकात्तु दुमिणीओ उवेहज्जा, उपेक्षा नामसंलसादरः, मनःकणं नाम तदुपेक्षा; मनसोऽस्माधिरित्यर्थः, एतस्य अज्जुण
उदहरणं, मोगरेत्ति दारं । कथं ग्राहा— 'रायगिह मालागो' ग्राहा— (११०-११२) रावगिहे गारो अज्जुणओ
नाम मालागारो परिवसति, तस्स मज्जा खंदरिसरी जामा, तस्स रायगिहस्स नमस्स वदिता योगरवाणी जाम अज्जुणफस्स
खुल्लदेवतं, तस्स य मालागारस्स आरामणं चैव वक्खो, उब्बदा खंदरिसरी भव तस्स भयारस्स णेतुं गटा, जगगाइ पुप्फादं

परं पेतुं गच्छति, भोग्यराणीं घराय य विभाए वृढा, सा ताए गोद्वीए छहि वणोहिं दिट्ठा, चित्तिवि एसा अज्जुणगस्स भज्जा
पडिस्सा गिण्हा मो णं, तेहिं सावि गइया, छवि वणा तस्स जक्खस्स पुरतो मोगे भुंजोति, सो हि मालागारो निच्चकालमेव
अगोहिं वरोहिं पुण्होहिं जक्खं अच्चेति, अन्विचकामो सो वतो आगच्छति, ताए ते भविता—एसो मालागारो आगच्छति, तुभे
मए किं विसज्जेहे !, तेहिं णाते एताए पियं, तेहिं भणियं एवं मालागारं वंधामो, ताहिं सो वंदो अवडडण्ण, जक्खस्स पुरतो ठवे-
उग पुरतो चंय से मारियं भुंजति, सावि तस्स भत्तारस्स मोदुणाइयाइ इत्थिसइयं करोति, सो मालागारो चित्तिवि एयं अहं
ज्जणं निच्चकालमेव अगोहिं वरोहिं उतुगेहिं पुण्होहिं अच्चेमि तहावि अहं एतस्स पुरतो चंय एवं कीरामि, जति एतय कोइ
जक्खो होतो तो अहं ण कीर्त्तिो एवं, सुव्वत्तं एवं कट्ठं, जत्थि कोइ भोग्यराणीं । ताहे सो जक्खो अशुक्कंपतो मालागारस्स
सत्ताएणुपविट्ठा, तट्ठयजस्स वंधाण छित्ठण लोहमयं फलसइस्सनिप्पन्नं भोगारं गहाय अणाइट्ठो समाणो तत्थ छप्पित्थिसत्तमे
पुरिसें घातेति, एवं दिणे दिणे इत्थिसत्तमे छ पुरिसें घातेमाणो गिहरति, जणवतोवि रायगिहाओ णगराओ ताव ण गिग्ग-
च्छति जाव न सत्त घातिता । तेणं कालेण तेणं समयणं समणे भावं गहावीरे समासरति जाव सुइसणो सेट्ठी वंदओ णीति,
अज्जुणएण दिट्ठा, सागारपीडिमं ठित्ठा, ण तरोति अतिकमठं, पारिसेतोहिं ममेचा वसितंतो अशुण्णओ, सुइसणं अणिमिसाए
दिट्ठीए पटोएति, जक्खो य भोगारं गहाय पडिगतो, गट्ठो य तं पुच्छति—कहिं गच्छासि ?, भणति-
साभित्तइओ, घम्मं सोन्ना पब्बइओ, रायगिहे य भिकरं हिंदतो सयणमारगोचि कोयण अक्कुसति णाणापगारेहि,
सो यम्मं सहति वुमति, तुम्मं सहस्स केवल्लणं उप्पन्नं, एवं अक्कोसपरीसहो गतो । इदानीं गदुपरीसहो—इतो ण

संजले भिक्खु' सिलोगो (७४ घ० ११४) हन्यते स्म हतः, संबलनं नाम रोपोद्गमो मानोदयो वा, संजलितलक्षणं " कं पति रोषदायिः संयुधितवच दीप्यतेऽनेन । तं प्रत्याक्रोश्यादिति च सन्वेत येन स मत्वा ॥ १ ॥ " मरणं न पदोसए, किमु प्रत्याहणणं?, अथवा मनःप्रदोषा एव कारयेत् अत्युद्धृच्छत्याक्रोश्यानि वा, स्वात्-किमालंबनं कृत्वा न शटिसंज्वलेदिति ?, उच्यते, 'तित्तिकत्वं परमं गच्छा' तित्तिकरणं सहणमित्यर्थः, परं मानं परमं, नाशः परं निर्जराद्वारमस्ति, भिक्खुवधमं विचितए, इमानो य आलंशणातो सहिष्यन् 'समणं संजयं ददु' सिलोगो (७५ घ० ११४) 'समो सब्बत्य मणो जस्स भवति स समणो, सम्मं जतो संजतो-इत्थपादातिंजलो, को णाम दुज्जवो से दोषोपहतत्मानं हन्यात् बाहम्ममाणंवि, स एव हत्य-पायाइत्तवओ, ण पच्छां सस्यतीवि, दुज्जवणा हि पच्छां सरणभयादेव ण परं वावापयंति, उक्तं हि— " अविनयमनसो हि दुर्जनः, क्षमिणि जनेऽप्याक्षिं हि वर्चते । जनपिह तु समेत्यकर्कशः, परिदुद्वयोऽरमनि न प्रवर्त्तते ॥ १ ॥ कोऽपीति कवि-दालः, कथयिचि गामे नगरे वा उवस्सए वा, तथालंबणं ' अक्रोशहणमारणधम्ममंसाण वालसुलभणं । लामं मन्नति घोरौ लहुत्तराणं अभयमि ॥ १ ॥ अक्रोशति कोति विधते एवं बालेसु, अयं तु लामो-अं मे ण तालेति, तालेति जं मे ण मारेति, मारेति जं मे घम्मावो ण भेसिह, निस्सत्तात् अमूर्तत्वाच्च न शक्नोति जीवं नाशयितुं, एवं 'णत्थि जीवस्स णास्से' चि णाऊण 'ण ता पेहे असाधुवँ ति, साधू हि मति सचीए न प्रत्युद्गमनयोपीवुद्धि, असत्तो पुण लो न मणत्ता संकोलस्सति, अथवा 'ण य पेहे असाधुत्वं' असाधुभावो असाधुता, पठ्यते च 'णत्थि जीवस्स णासोत्ति एवं पीहेज्ज संजए' पीहेज्ज-चित्तज्जा, एत्थ उदाहरणं वर्णयि दां, तत्थ गाहा— ' सावत्थी जियससु' गाहा ' सुणिमुच्चयंतेवासी ' गाहा 'पंच सयां जेतुण गाहा

(१११ । ११२-११५) साक्ष्यनिवारीण विद्यमानू राया, धारिणी देवी, तसि पुत्रो खंदओ नाम कुमारो, तस्स भगिणी पुंदरजसा, कुंभारो गभरो दंडो णाम राया, तस्स दिव्वा, तस्म य दंडमिस्स रण्णो पाल्लगो नाम पुरोहितो, अण्णदा साव-
र्याए हणिमुव्वयसामी वित्थंज्जो समोसरितो, परिसा निग्गला, खंदओऽपि णिगतो, वम्मं मुच्चा सावगो जातो, अत्रया
तो पाल्लमरुओ द्युत्ताए आगतो सावस्थि नगरि, अत्थाणिमव्वं साधूण अवणं ववमाणो उंदएण णिपिण्डुपसिणवा-
सारणो क्तो पदोऽसमावज्जो, तप्पभिरं चेव खंदगस्स छिदराणि चारण्णुसिंहो मयावतो विहरति, ज्ञात्र खंदओ पंचवज्जसएहि
कुमारालगणहि सद्धि हणिमुव्वयसामिसमासे पव्ववित्तो, बहुसुतो जातो, तदेव सो पंच सत्ताणि सीसत्ताए अण्णत्ताणि,
अण्णया खंदओ तामि पुब्बजित्तयाभि भगिणिसयासं, सामिभा भणियंउवसम्यो भारयतिओ, मणत्ति-आराहया विराहया वा ?
सामिभा भणियं-सव्ये आरावसा तुमं मोहं, सो भणत्ति—लुहं जति एत्तिया आरावसा, गतो कुंभकारकंदं, मरुण जहि उज्जाणे
ठितो तहि आयुहाणि यण्णमिताणि, राया वुग्गाहितो, जहा कुमारो परिसहराइतो एतेण उवातेण तुमं मारेचा रत्नं निग्गिदित्ति,
जह विपल्लवओ उज्जाणं पलोपेहि, आयुषाणि ओल्लवाणि दिट्ठाणि, ते वंभिरुज्ज तस्स चेव पुरोहितस्स समप्पिता, वेणं सव्ये
पुरिमसंतणं पाल्लवा, तेहि सम्मं अहियासियं, तेसि केवलनाणमुपपणं, सिद्धा य, खंदोऽपि पात्तए धरिओ लोहितचिरिक्काइ
मोर्ज्जंतो तव्वपच्छा पील्लिओ, गिदलं काळण आमिक्कमारोहि उववज्जो, गंणि से रत्नोहरणं कथिरालितं पुरिसइत्यउत्तिकाउं गिदोहि (गदियं)
पुंदरजसाए पुरतो पाडितं, सावि तदिक्कं आयतिं करोति, जहा-सायू ण दीसंति, तं वणाए दिट्ठं, पच्चभिन्नातो कंवलओ, णिसि-
ज्जाओ दोए चेव दिव्वाओ, वीए नायं, जहा ते मारिया, ताए पिसिखो राया-गव्वा विण्णोसि, ताए चितियं-पव्वज्जामि, देवेहि

शुणिसुख्यसार्मासगासं गीता, तेण देवेण गकरं दंष्ट्रं, सखणवजो, अज्जवि उंटगारणं भण्णति, अरणस्स थ चणकसा भवति, एत्थ तेहि सापूहे पथपरीसहो अहियासिओ, एवं समं अहियासितव्वं, ण जहा खंदएण पाथिवासियं, थथपरीसहो गतो, इदानीं जायणा-
परीसहो, 'दुकरं लवु' मो निखं सिलोगो (७६६, १६६) दुकां (सवे) ऊज्जति चि दुकरं, खलु विसरणे, किं विससेति, दुकरं हि गिरुपकारिणा
सता प्रतिदिपसं हि पिडाये परा प्रणयितुं, मो इत्यामंत्रणे, गिन्वं नियतं कालं, आहाराय चत्वात् ग्रणीनां, यावज्जीवाभित्यर्थः, नास्य
अगारं विद्यते अनगारः, भिक्खुसणीलो भिक्खु, अण्णेवि अगाराः संति मृगचरोदिगायाः तद्व्युदासायं भिक्षुग्रहणं, तत्रापि च ये
भिक्खवः शास्त्रादवः (ति) अस्मासुमाहास्वात् उदकादिरन्यग्रहाद् द्रव्यो भववः, भवो भिक्षुस्तु उद्गमउप्यायणे सपासुद्धं भिक्षुगदीलत्वाद् भिक्षुः
अतस्तस्य भिक्षोः 'सखं से जाइयं होइ' सखंति आहारोपकरणे सज्जादि अथवा अस्य ग्रसिपकरणत्वात् दंतशोधनाद्यपि, अदंतं
कल्पनीयं, न प्रतिपेधे, अपरोग्रहस्यापि अदत्तादानविरतेष्व, नास्ति किंचिदयचित्तं ॥ 'गोयरगगपाविट्ठस्स' सिलोगो (७७-
६, ११६) गोरिव चरणं गोकरो, जह सो वच्छजो सदादिविसयसंपटचाक्खिणीए अणुच्छिओ, एवं साधुवि गोयरस्स अगं
गोयरगं, अगं पहाणं, जगो एसणानुत्तं, ण जहा चरगादीणं परिकखे तोसल्लिणं, आगतो गोयरपविट्ठस्स पाणी णो सुप्पसारए
पतौति पिबति वा तेषेति धमी, णो सुप्पसारए जहा सम देहिचि, अवि य-धणवइसमोअवि दो अस्सुहाइ लज्जं भयं च मोल्लोणं।
देहिस्ति जाय ण भणति पढइ सुं नो परिभवस्स ॥ १ ॥ स एवं तेण जायणापरीसहेण वज्जजो 'सेओ अगारावासो' ति अयंति
तमिति श्रेयः, सेयो अगारावासो, यय हि अयाचितमेव उदकादि, यत्र वा वेदादिकर्मभिः स्वसृष्ट्याज्यं मृतवान्धवैथ पूर्वकमुपनीतं
साधुजनदीनानाधकृतं सर्वविभागैर्गुल्यते, एवं चित्वा भिक्खू च, एत्थ रामेण उदाहरणं, तस्य गाहा- 'जायणपरीसहं' गाहा

आहोति, पच्छा सन्त्वागं उटुवेति, सन्त्वागोवि तदेव तेण विसाएण किच्छण्णो क्तो, ततोए कामे बलदेवं उटुवेति (चउत्थे वासुदेवं उटुवेति) वासुदेवो (बलदेवो वासु) देवोअवि तेण विसाएण तदेव गण्णति, वासुदेवो गण्णति-गमंअणेज्जितुं कइं सहाए खाहिसि?, उटुं लग्गो, जहा जहा खुल्लते विमाते तहा तहा वासुदेवो आह-अतिवतणको अयं मद्धो इति तुस्सते. तहा तहा विसाओ परीहि-यति, सो तेण एवं उटितो तेण विहुं उवाइयाए छटो, पमाते पसंते विविवि वे भिक्खवाणुकोपरे, केमांति पुट्टा भणंति-विसाएण, वासुदेवो भणन्ति-मे एस कोउवि विसायरूपधारी मया पसंतयाए छितो, उवाइयाओणीएण दारिसितो, एस अत्ता भयरिस्सहो गतो, तेण जेतव्यो एत्थ सुक्काणुदाहरणं पुरेति, पुराणिवदस्स तत्थ गाहापच्छदं ' किसिपारासरदंढो अलामय होइ आहरणं (११४-११८) एगमि गामे पारासरो गाम, तम्मि व अमोवि पारासरा अत्थि, सो पुण किंसो तेण किंसीपारासरो से गामं, अइवा फिअए पुसलो तेण किंसीपारासरो, सो तंमि मामे आगत्थियं राउत्थियं चारिं गहावेति, ते य गेणादी दिवसं छातेल्लया भत्तवेले पडिच्छाति, पच्छा ते मत्तेअवि आणीते मोएउकोमे मण्णि-अककेककं इलयं देह तो पच्छा भुंजहा, वेहिंवि छहिं हलसएहिं वाहिता, तेण तदिं पट्टुं अंतराइयं बंढं, मरिअणं सो संसारं मरिअणं अण्णेण सुक्काविसेसण वासुदेवस्स पुवो जातो ढंढो नाम, आहतो अरिहुनोमिसाप्पीसगासे पय्यट्ठो, तं अंतराइयं कम्मं छदिंज्जं, फीताए बारवतीए हिंहेतो न लम्भइ कहिंज्जि, जदावि लम्भति तदावि जं वा तं वा, तेण सामी पुच्छितो; वेहिं कहितं-जहावचं, पच्छा तेण अमिमाहो गहितो, जहा मे पारस्स लामो न गिण्णिइयव्वो, अण्णया वासुदेवो पुच्छति तिरथमां—एतामि अट्टारसणं समणसाहस्तीणं को दुक्कळकारओ?, वेहिं मथितं-जहा ढंढो अण्णारो, अलामकरारीसरो कहितो, सो कहिं?, सामी गण्णति-गमार् पविंसतो विच्छिदिसि, दिट्ठो पविंसवण, इतिपसंसाउ उचरिअम बंढितो,

सो एककेण इमेण दिट्ठो, जहा महणा एसु लो वासुदेवेण चरित्तो, सो य वं चैव शरं पविट्ठो, तेण परमाए सङ्गाए मोयगेहिं
पडिलाभितो, भमिज्जम साभिस्स दावेत्ति, पुच्छइ य-मम थलायपरीसहो राणो? सामिणा मण्णि-न राणो, एस वासुदेवस्स लाभो,
तेण परलारे न उवलीयामिचिकाउ अमुच्छित्तस्स परिट्ठोवत्तस्स केवलनाणं उपपन्नं, अधियासितवो अलाभपरीसहो जहा ट्ठेण
'सिलोगो' (८०-८१) उत्पत्तिअं रोगं दुक्ख वा,
अपराणं ॥ इदाणि रोगपरीसहो—'णञ्चा उप्पत्तिं दुक्खं' सिलोगो (८०-८१) वेदनादुहट्ठितो 'अदीणि' न दीयते
स तु रोगो वार्तिकः प्रैचिकः श्रेय्यअथेति, वेदंत इति वेदनाः तामिद्वेदनाभिः आर्त्तिकुतः वेदनादुहट्ठितो 'अदीणि' न दीयते
स्म, तिष्ठति कोचित्, प्रज्ञायतेज्जयेति प्रज्ञा, स्पृष्टवान् पुट्ठो, 'तरये' ति तत्त्वं वेदनावा (अध्यासीति) अथवा अदीनतां थाप-
यति प्रज्ञा, अथवा प्रज्ञालक्षणे ज्ञानमागमस्य हि फलं ॥ कथं अधियासितं भवति? 'निहच्छिन्नाभिणंदिज्जा' सिलोगो (८१-८२)
(१२०) चिकित्सितं चिकित्सा रोगप्रतीकार इत्यर्थः, अभिमुहो नन्दते अभिनन्दते, सम्यक् विदुते संचिक्खे, ण कूजति कक्कुराय-
ति वाः आत्मानं गेपयत्तित्तामभवेपकः चरित्तात्मानं, चारित्तात्मानं गेप्यमाणं ब्रव्यात्मापि गविट्ठ एव, न परित्यक्त इत्यर्थः,
स्मात्कथं? एवं तु तस्स सामण्णं एवादिदि प्रत्यक्षः, श्रमणभावः श्रामण्यं, यदुत्तरेषु तत्प्रतिकारायोगमं न कुरुते, तत्रमवयोग-
लेपादिभिः स्वयं करण, न स्नेहविचिन्नादिना स्वयं करोति, कारापणं तु वेद्यादिभिः, श्रम्यं हि निरोगेण श्रामण्यं कर्तुं, यस्तु
रोगवानपि न सावधीक्रियामारमते तं प्रतीत्योच्यते-एवं तु तस्स सामण्यं, जहा केण ण कतं? केण वा ज कारावियं?, भिक्खाए
ओमहं दिट्ठं, जहा कालसवेसियुत्तस्स, तत्थ गहा—'महुराए कालवेसिय' (२१५-२२०) गामे महुराये जियससुरण्णो
काला पाम वेसिया, णडिरुत्तचिकाउ ओरोहे ह्ढा, तीसे पुत्तो कालाए कालवेसित्ति कुमारो, सो त्थारुवाण धेराण अंतिए

धम्मं सोऽज्ज पब्बद्दो, एवादिहरपाट्ठिंयं यदिवन्नो, यतो मुग्गसेल्लपुं, तस्स सद्धं मग्गिणो हतसत्तुस्स एणो मद्दिला, तस्स साधुस्स अंसिवा उअलंकि, सो य विग्गिच्छं ण कारेवति सवज्जेति, पब्बा तीसि मग्गिणोए वेज्जा गुच्छतो, तेण केचिद्वरसंजोगा संजोएज्ज सा मग्गिवा-आहरेण से संयं देज्जादि, तो मिकखाए सम् दिण्णं, ताहे ताओ अंसिवाओ पडिबद्धा गंधेण चव, पब्बा सो चित्ते-मम निग्गिचेण राया मग्गिणी विज्जा य आरंभति, किं मम जीविण्णं?, मच्चं पच्चक्खामि मुग्गसेल्लमिहरे, तेण पुनरचे सद्धं सियाल्लण सद्धं सोढं पुच्छता ओलमगा-हे एते जेतिस सद्धं सुव्वदि?, ते मग्गति-एते सियाला अहयियासिणो, तेण मग्गति-एतं मम संरिज्जण अण्ह, तेहि सियालो यंधिज्जण अण्णितो, सो तं हण्णति, सो हम्मंतो खिक्खियति, तत्तय सो रद्धं विदर. मां सियालो साहम्मतो मओ, अक्कामनिज्जाए वाणमंदतो जालो, तो वाणमंदरेण सो मचपच्चक्खखाओ दिट्ठो, ओहिणा आभोहिता इमो सोति आण्णेण लपेल्लियं सियालिं विठव्विज्जण सिरिवंतो साति, राया तं साधुं मचपच्चक्खाययान्निकाउं एसापेति पुरिसोहि, मा इमं से उवसग्गं करेस्सहति, ज्ञाते ते पुरिसा तं ठाणं एति ताय ताए सियालीए सुद्धो, जोहे ते पुरिसा ओसरेन्ता होति ताहे सद्धं करेती एदर, जोहे आयता वाहे न दीसद, सोअवि उवसग्गं सग्गं सद्धति खमति, एवं अहिवासेयुव्को, रागपरीसद्धो सोल्लसुमो समत्तो ॥

इदानीं तत्र पासापरीसद्धो-एवानि स्पृशंतीत्यतो तत्र पासापरीसद्धो-‘अचेलगस्स’ सिलेगो (८२ द्य. १२१) नास्य चेलमस्तीति अचेलः अतस्तस्य अचेलमस्स, ‘लुहस्स’ चिं रुद्धो बाह्याभ्यन्तरतः संजवस्स, तपोऽन्यतः तवस्सी, तवस्सिन्नहणं तपोयुक्तस्य दिं रुद्धा लुतुर्भवति, तस्य चास्तरणविवर्जितस्य आर्द्रभूम्यादिषु ‘तपोषु सुयभाणस्स’ वतीति तृणं, तेषु वृथादि, नत

पललादि, सुसिरेः, तेष्विपमसाधिभिः तीव्रराश्रित्यैव शेज्या गावविराहणा, यच्छति गत इति वा गात्रं आधिराधितं भवति, विविधराह
कृतं विराहत्-पंडरास्तस्य रात्रयो रूक्षस्योपादिष्ठति, फालिज्जति य दन्महि, स्निग्धगात्रस्य हि पंडरा रेखा न भवति, द्विगिच्छ-
सम्राणेहि य न तथा लंछिजति, स तात्रो लोहाजो न मुंलसेति समहरवेति, न वा भीतो तौमुं तपेसु न सुविज्जा ॥ किंच- तेसु
तणकुरएसु गोम्हे सरदि वा 'आतवस्स पिवातेण' सिलोमो, (सू० ८३-१२१) आताप्यते येन स आतपः, निपतने
निपाता, निपातो नाम स्वेद एव विशेषितः, तेन च निपतनेन त्वषधेतु पुंहेसु ' तिउत्ता होइवेदणा ' तुदतीति तिउला वेदना,
यं च सह निन[ान]माणं सोढो तणफासपरिसहो भवति, नतु मयमानस्य, 'एवं णज्जा ण सेवन्ति तंतुजं' एवं-इमं उपदेसं अथवा एवमपि
ज्ञाला वेदणोदयमिमं तयावि अकुरणद्धा ण सेवेज्जा तंतुज्जं, तनोत्यसौ तन्यते या तंतु, तंतुम्यो जातं तन्तुजं, अथवा तन्यत इति
तं-येमाविसेखनछनिकादि तत्र जातं तंत्रजं, तनुवत्तं कंबलो वा, तं ण सेवेति, जिषकपिया वे अवेला, ' तणतज्जिता ' वृणाप्रः
विपमैश्च तज्जिता-भविता, सा यथा केन सहिताः, एत्थ संथारोति दांरं, तत्थ गाथा 'सावत्थीए कुमारे' गाथा (११६-१२२)
मावत्थीए नयरीए लियसगुस्स र्को महे नाम कुमारे, सो पव्वइतो, एगच्छविहारी पडिमं ठितो, सो विहंतो वेज्जे चरिज्जति-
झाटं गहितो, सो वंधावेज्जण खारेण तच्छित्तो, सो दन्मोहि चोडज्जण सुको, सो दन्मोहि लोहितसमिलितोहि दुष्पराविज्जतो सम्मं
सहति, एवं सहितव्वं, 'तणफासपरिसहो गतो ॥ इदार्णि जल्लपरिसहो-किलिद्वगाए मेधावी' सिलोमो (८४ सू० १२२)
अखलस्य सुवेसु नेनेसु स्वपवः सेदसंधात् जल्लेन किल्लः कायो भवति, पयसे च- 'किलिद्वगाते' छिटो नाम रजोमलपरि-
तापितः स एव किलिद्वगाए, मेहया धावतीति मेधावी, पंतत्यस्मिन्निति पंका, पंको नाम स्वेदबद्धो मलः रजस्तु सर्वशुष्कः,

कमहोपगतो ज्ञो शुक्लमानस्तु खः, पीनेन वा खण वा, ख्यत इति खः, यदा दु यको यंयति तदा न ख इत्यतो विपाके
 'धिसु वा परितापेण' विसु वा नाम झप्ते, समंततो तावः परितापः, सज्जत इति सादः, अमानोनाः प्रतिषेधे, परिदेवनं नाम
 सातमाह्वयति, जहा कलायथाः होन्ति नयो वेति, तथा चन्दनीतीररक्षीपचयवः, एवं परिदेवति, न परिदेवमानः अपरिदेवमानः॥
 स एवं अपरिदेवमानः सावं 'वेदेज्ज निज्जरापेही' सिलोयो (८५ सू० १२३) वेदेज्ज इति अनुगतार्थे, सम्यग् वेदेज्जा सि,
 नो तस्मा परिष्कारं संज्जा वि, मिमर्थं वेदेज्ज-निज्जरां पेहीति, जहं धारयतो हि विउला निज्जरा भवति, एवं निज्जरां पेहमाणो,
 पेहति अभिलषतीत्यर्थः, 'आपरियं घम्मायुत्तरं' धम्मं ज्ञानं पश्यति चेति वाक्यझणः, अथवा 'विद ज्ञाने' वेदेज्जा निज्जरापेही,
 बुद्धनयान् प्रतीत्योच्यते-वेदेज्ज निज्जरापेही, वेदितां ज्ञाणतां इत्यर्थः, करोति धम्मं, अथवा जलुधारणमेव धर्मे, तं तु ' जाव
 धारीर भेदाग्, धारत्परिसागन्नधारणयोः, धियवीति भेदः, जायते तीयते वा जल्लं 'जल्लो काएण उवट्टे' उद्धत्तर्नमित्यर्थः, किमंग
 पुण सिनागादिः, पट्ठते च ' जल्लं माएण धारए ' एष इव्यमलो भाममलनिज्जरायत्वं धारिज्जति, न च शक्यते निर्मलं धारीं
 श्रुतं, यदि शक्यवदंत्यो, एव दां 'मलधारणे' वि, तस्य गाहा (११७-१२३) चेपाए मुणंदो जाम दाणियओ,
 धामओ, आपणाओ चेम बो वं भग्गति साहू तस्स तं देइ ओसदयेसज्जं सुमुगादीयं च, सव्वमोडओ सो, वस्सज्जता गिग्हेसु
 साहूणो जल्लपरिदिग्गता आपणं आमता, तेषि गंयो जल्लस्स ताण सव्वदव्याण यंवे निदिउं उव्वसति, तेण सुगंधदच्चभविणण
 चित्तिउं-सत्थं लट्ठं साहूणं, उति धाम जल्लं उवदेवा वो सुंदरं होतं, एं सो अणालोइयपडिक्कतो कालमतो कोसंबोए नयरीए इहम-
 डेले पुत्ताए आपाओ, णिज्जचसामभोगो धम्मं सोऊण पव्वतिवो, तस्स तं कम्मं उदिणं, दुइयवंपथे जतवो, जतवो जतवो

गच्छति तत्रो तथो उदाहो, पच्छा सो मायूहि भणियो-तुं भा निगच्छीते, उदाहो, पदिस्यए अच्छादि, रति देवताए
काउस्सगं करोदि, पच्छा देवताए सुगंधो कजो, से वेहानाए कोट्टपुडाण वा०, पुषोऽपि उदाहो, पुणो देवताए आराधणं, साभा-
वियगंधो जावो, तेण गाहियासितो जल्लपरासहो, एवं यो गाधियासितव्यं, जल्लपरीसहो गतो ॥ इदाणि सकारपुरस्कारपरीसहो,
करणं कारः, गोभनस्कारः, सस्कारः, सस्कारमेव पुरस्कारोति सकारपुरस्कारपरीसहो भवति, स त्वं सोढव्यः, स तत्कारः एवविय 'अभिवादण'
गाहा (८६ सू० १२४) ' अभिवादणं ' अभिमुखं उट्ठणं ' सामी कुज्ज ' चि राथा कुज्जा एताणि, णिमंतणं यत्तपात्र-
लेखावसधिमो'रालाडमात्तो वा मरुयाणं पांसहोणं वा अण्णं वा सकारं कुज्जा'जे ताइ पडिसेवंति' य इति ओणिदिट्ठस्स उदेसे ताइ,
ताणि अभिवादणादीणि प्रतिसेवंति- पडिसेवंति 'ण तेसि पीहए मुणी' अहो इमे सुहिया रावादिभिः पूज्यते यं नेति, कथ-
मस्माकमप्यंधविधा पूजा स्वादिति, स तेसि अपहिमाणो ' अणुत्साय ' गाहा (८७ सू० १२४) ' अणुत्सायो ' अणुद्यब्दः
स्वोत्सायः, इतो नेत्यनु, कपयतीति कथायाः क्रोधायाः, न रुच्यत्वपूज्यमानः, न वा मानं करोति, मां लोकः पूर्वं पूजितवान् इदानीं न
पूजयतीति ' अमहेच्छ ' अल्पेच्छ इत्यर्थः, न पूजासत्कारभासंशयति, अत्रातपी, न ज्ञापयत्वहमेवंभूतः पूर्वभासीति, न वा क्षपको
वहुयुतो वेति, आहारोपकरणादिषु अलोलुपः, न लोभ इत्यर्थः, भूयिष्ठत्वादहारो लोप्यमस्य जेतोभिवतीतिकृत्या व्यपदिश्यते
' रसि' एषु णातिगिह्मेज्ज ' रसमहिनाणि रसियाणि तेषु रसिएषु णोभिगिह्मेज्ज, अहवा रसेसु णाणुगिह्मेज्जा, रसाइ अद्रिवादयः
स्वस्यानपटवः यदा ये चानुशूलाः तेषु यथा पूर्वं गृह्णन् तथा न गृह्येत, ये च रसानुशूला नहारयति लभंति वा परं तत्र ण तेसि
पीहए मुणी ' पटते चान्यथा ' नाणुतपेज्ज पण्णं ' वा, यथा मया द्रुटं कृतं इह लब्धियापडे सर्वधैरिणि वा प्रवजता, तत्रो-

को एत आरिश्चो वन्दति ? तेष भण्यति-कालमायारिवा, तं तणपररेण दुसंतं कोइं समसत्तमणस्स संपत्तं, जहा-कालमाय-
रिया आगच्छति, मागससमणो भणति-संत ! सुत्वं मम पितामहो आगच्छति । नेव भणति-मयापि सुतं, आगवा साधुणो, सो
अस्मादुतो, सो वेदि मायुहिं भण्यति-रमासमणा चेइं इहागता । पच्छा सो संकिंको भणति-पुवो एको परं आगतो, ण तु
जाणामि तमारागमणं, पच्छा सो एवमेति, भणति-मिच्छामिदुक्कटं चे एतय मए अस्मादिवा, पच्छा भणति-रुमासमणा ! कोसिं
अइं पस्साणमि । उमासमणेण भण्यति-उहुं, विंहु मा मयं केहि, को जणति कस्स को आगमाचि, पच्छा धूलिणाण्य
निस्सिउलपिटण्य य आहरणं करोति, ण तहा कायअं जहा सावारुमणेण कं, तण अज्जकालमाण सभोवं सको आगंतु
निगोपजोवं पुच्छति, जहा अज्जसिद्धयाणं तेष ताव साद्व्यकरणं च, पण्णापरीसहो गतो ॥ इदानीं णाणपरीसहो, सोऽवि
जहा पण्णापरीसहो तहा उमयवा भगति, णाणपरीसहो अण्णाणपरीसहो च, तस्य णाणपरीसहं पडुच्च मण्यति-‘गिरस्थयं मि
विरतो’ सिलांगो (९० पृ० १२८) एवाच रत्थइ वा अथो, नास्य अथो विद्यत इति निरर्थकमिति, ततोऽसिलेगो (?) निरर्थके अथे,
गिरत, दिरति, पंचप्रदारा, तत्र तु गीपसो मयुनादितोयेनापदिश्वते ‘मेहुणतो सुसंयुद्धो’ सुदुदु संयुद्धो, यतः संयुद्धवे
मति किं मयति-‘यमकमं’ नाम गहपाधिम्यां मायात् यमवं तो साक्षात्, अभियुद्धं जानामि, त्रियत्ते स्म धर्मो, स्वभाव इत्यर्थः,
कः कल्याणपथमः ? कः पापपथमः ? इति, काणि वा दृष्टाणाणि वा कम्मणि काणि वा पापमाणि कम्मणि ? किमभिप्रेतो-केवविधा-
नि कृत्वाणफलनिर्वत्तानि स्माणि येनामां कल्याणो जायते यवो पापक इत्यर्थः, ताणि वा (न), अस्मैतथ अथो विद्यत इति
निरर्थकं, भिति एवां ‘तयोपहरण’ मित्तो (० ? पृ० १२८) वप्पत इति तेष, उपधीयत इत्युपधानं, तयोपधानानित्यर्थः,

पट्टिमा नाम मामिकादिता, तपोपधानश्रवकाः श्रुतिगाः पट्टिवज्ज्वलो, इतरथावि तपोपधानानि कर्तामि ग्रामनगराणि च अम्युद्यत-
विशारेण विहरामि, तदापि 'पुन्यं पि दे विहरतो' एवं अनेन अश्रितवद्दिवहारेण, छादयतीति च्छदः छादयतीत्यर्थः, नियतं वचनं न
निमर्चते, 'परिततो' ग्राहा (१२०-१२१) अत्रोदाहरणं-गंगाकुले देवि. साहृ पयस्या मातरो, तत्पेगो बहुस्तुतो एगो
अपस्तुतो, तस्य ज्ञो सो बहुस्तुओ सो सोमेहिं सुतत्यभिभित् उपसंपद्येहिं दिवस्ततो विरगो णत्थि, सत्तिपि पट्टिज्जण सिक्खादीहिं
सोविहिं प लद्धि, वो सो अपस्तुओ सो सत्त्वं सत्तं सुज्जद, अण्णया सो यापरिओ निदापरिक्खोदितो विंतेति-अहो अयं साहृ
पुण्यमंतश्रो सो सुज्जद, अग्ने मंदपुण्णा न सुवितापि लब्धमिति, एवं नाणपउत्तण गाणावरणीज्जे कम्मं पद्धं, सो तस्स दाणस्स
अणालोपपादिकतो कालमांसं कालं किञ्चा देयलोणे उववण्णो, ततोविं पुओ समागो इहेव भरहवासे आभीरकुले दारओ
जातो, कमेण संभट्ठितो, जोषणत्थो च विवाहितो, दारिका य से जाता अतिस्वर्णिणी, सा य मद्दकमगा, अन्नया कयाइ ताणि देवि
पियापुत्ताइं अन्नं हिं आभीरेहिं समं सगहं पयस्स मरेत्तण पगरं विक्खण्णए पत्थिताणि, सा कय (भद) कयगा सारहिंत्तं सगहस्स
इदं, ततो वं गोवदारगा तीए रूपेण अयिदत्ता तीसे सगहस्स अन्मासयाइं सगडाइं खंडेति, तं पलोएत्ताणं वाइं सपळाइं सगडाइं
भग्गाइं, तीए नामं कयं-असगडा, असगडाए पिता असगडापिता, तस्स तं चय वेगंगं जातं, तं दारियं परिणवेत्तण सत्त्वं से
पयसारं राज्ज धेराम समीपे पन्नइतो, तेण तिचि उक्खज्जयणाणि चाप अधीताणि, असंखते उद्विहे तं पाणावरणं उदिणं, गता
दोविं दिवसा अंघिलछट्टेण, न आलावगो ठाद, आयसिएणावि मण्णति-उद्विहि, जा ते एवं उज्ज्वणं अणुण्णवेज्जति, सो भणत्ति-
एयस्स केरिसो जोगो, आवास्या मणत्ति-जाव ण उद्विहि ताव आयंखिलं, सो मणत्ति-अलाहि मम अणुणाएणंवि, एवं तेण

अदीनेण आपविहाहारेण वारसहि तंरच्छोहि अधिज्जयं असंखयं, उन्नसंतं, संपं लहुं चैव अधिज्जितं, एवं पण्णापरासिहो
 अधियासेयव्यो जहा असमदपिडणा, तव्पडिक्खसो इमं उदाहरणं, एगो धूलभदो नाम आपरिओ बहुस्सुतो, तस्स एगो पुब्बभिचो
 आसि सण्णाहगोअपि य, सो तस्स घरं गतो, महिलस्स पुच्छति-सो अमुगो कहि गतो?, सा भणति-वाणिज्जेण, तं च घरं
 पुब्बि लहुं आसि, पच्छा सहितवडियं जातं, तस्स य पुब्बएहि एवस्स एवस्स इहा दब्बं निहिल्लयं, तं सो आपरिओ नाणेन जाणति,
 पच्छा तेण तओहुसो हत्यं काल्म भण्णति- ' इमं च एरिसं तं च तारिसं ' गाथा (१२२-१३०) इमं च इत्तिवं दव्वं, सो य
 अण्णाणेण ममिति, सो य आगतो, महिलाए सिद्धं, धूलभदो आगतो आसिचि, सो मणइ-किं धूलभदेण भणियं?, सा भणइ ण
 किंचि, णवरं एमहुचं दायंतो भणति-इमं च एरिसं तं च तारिसं, तेण पंडितेण णातं, जहा-अस्सं एत्थ किंचि आत्थि, तेण उतं,
 णवरं णाणापमारयणण भारता कलसा अच्छति, तेण णाणपरासिहो णाधियासिओ, एवं ण णाधियासितव्वं ॥ इदानीं दंस्सण-
 परीसहो, येहिक्कामुभिक्कं च तपोफलं अपरयतः कस्सति दिट्ठिवाभाहो होज्ज, तत्रैहिंक्षीराश्रमरणादि पारलौकिकं देवेन्द्रादि,
 तरतवं प्रित्या, एवं दारेसणपरीसहो भवति, तं तु अदर्शनपरिपह एवाच्यते, को दृष्टान्तः?, यथा वध्यमानः साधुपदा न सुम्यते
 तदास्स वधपरिपहो भवति, एवमस्यं तपोफलानि संति, यो हि दर्शनान्मुखाते तस्य दर्शनपरिपहो भवति, तत्रोच्चैर्देहिक्-
 माधिकृत्यापिदयते ' णत्थि णूणं परे लोए ' सिलोणो (१२ सू० १३१) कथं?, यस्मात्तपोफलं प्राप्य देवा इह नागच्छंति,
 नैव दयंते, इत्थतः परलोको नास्ति, कथितु जातिस्मरणादिभिः परलोकास्तित्वमभ्युपेत्य इदं न श्रतिष्यते। इदं वाचि तवास्सिणो
 न हि तपस्विनो देवलोकोपपत्तिरस्ति, न चैषां सुचर्जणे सति मृदिरास्ति, न तु परलोकास्त्याग्य एव घम्यफलस्य वा, यत्तु इह

नागच्छति परलोकादन्गदित्वात् पतायन्त्याचोति, यद्येवंविधं परिज्ञानमेव न समस्ति तेषां, यथा ययमसुरं स्थानादागतता इति,
यतश्चेत्ततः 'अहंया चंचितो भित्ति' यदुच्यते अथयन्दः, सो अहं यंचित इति कथं यंचित इति?, न भोगा भुक्ता, न च परलोका
अस्ति, धर्मफलं वा मिश्रितं 'इति भिन्नरूपा निनये', व्यापदिश्यते- 'अभू लिप्ता' (१३ म० १३२) अभू जिणा इति
प्रपमादयः, अतिय महासिद्धेः, भविस्सति महापउमादयो, वचनान्यदेवमिति तत्सर्वं मृषा वदति अकरातं, न यतं एतं, मांप्रतं प्रज्ञापयन्ति-
यथा अभू जिणा, एष तु अजिनकाले परीपहः, एवमन्यदपि यत्सरोक्षं लिनोक्तं तदथद्वयतः दंसणपरीसहो भवति, तत्रोदाहरणं
'ओमाचिउक्कामोडविम' गाहा (१२२-१३३) यस्याभमीए अज्जासाढा णामायरिया बहुसुला, तस्य गच्छे जो कालं करेह
नं निज्जातिवि, भत्तपडिवाइकिउतातो बहुया पिज्जाविता, अप्पाहि ता पज्जयंति, अण्णया एवो अप्पणो सीसो तेण
आदत्तरेण मणितो-देवलोसाओ आणंतु मम दरिसावं देवजासिचि, न य मो आपच्छति, पच्छा सो चित्ति-सुगडु कालं
मिलिहोइदं, तालेगेण चैय ओयमावि, पच्छा तेण सीसेण देवलोगमेतण ओघाइतो आमोइतो, पेच्छति ओघावंतं, तेण तस्स परे
नामो विडविओ, गडपेच्छा य, सो य तस्य छम्मासे ओच्छतो पेच्छतो, ण छुहं ण तण्हं कालं वा दिव्यपभावणेण वेदेति,
पच्छा देणेण तं सादत्तिं गमस्स वडिआ बिज्जे उज्जाणे छ दारए सत्थालंकारविभूतिए विउव्यति, सो चित्ति-गिगहामि तेसिं
आमगयणणि, परं गुहं जेवतांचि, सो एतं दारगं मणति- आणेहि आमरणवाणे, सो मणति-मयवं ! एवं ताव मे अक्खणयं
गुणेह, पच्छा गंहेज्जासि, मणति-सुणेमि, एवो कुंभकसो सो मडियं सुणतो तडीए अक्खो, पच्छा एसो मणति-जेण भिन्नं
पल्लिदेमि' गाथा (१२३-१३४) एवं मयं अन्धे धारणयथा तुन्मे सरणमुवगत, तेण भवति-अतिपंडितवादिओइसि, धेत्तूणा-

भरणाणि पदहन्ते इहापि, पुढाविकायो गतो । इदाणि आउक्काओ विनियओ भणति, सोअवि अक्खाणयं कहेति, जहा एगो तालायरो पाउलो नाम, मो अक्खा यंग उचत्तो उवर्हि बुढोदण्ण हीरति, वं पासिय जणो भणति- 'बहुस्सुतं' माथा (१२४-१३४) पच्छा वेण पडिअणितं माथा 'जेण रोहंति बीयाणि' माथा (१२५-१३४) वस्सवि तेहव गेण्हति, एस आउक्कातो ॥ इदाणि तेउक्कातो वेत्तिओ, सोह अक्खाणयं कहेति एसस्स तावस्स अग्गिणा उठलो दुड्डो, पच्छा सो भणति- 'जमहं दिया य राओ प' गाहा (१२६-१३४) अहमा 'वग्ग्यस्स माए भीएणं, पावगो सरणं कतो । तेण अंगं मंहं दड्डु, जातो सरणतो भयं' (१२७-१३५) वस्सवि तेहन गेण्हति, एस तेउक्काओ ॥ इदाणि वाउक्काओ चउत्थो, तेहव अक्खाणयं कहेति, जहा-एगो जुराणो पणनिचियसीसो, सो पच्छा वाएहं गहिओ, अण्णं भण्णति- 'लंघणएवणसमत्थो पुण्वि होऊण संपपं कीस ? । वंदलति यग्गहं पयंस । किं नामओ वाही ?' (१२८-१३५) पच्छा सो भणति- 'जेढासाहेसु मासेसु' गाहा (१२९-१३५) अहमा 'जेण जीवंति सत्ताणि, निरोहंमि अनंतए । तेण मे भज्जती अंगं, जातो सरणओ भयं' (१३०-१३५) वस्सवि तेहव गिण्हइ, एस वाउक्काओ ॥ इदाणि वणस्सत्तिकाओ पंचयो, तेहन अक्खाणं कहेह, जहा एगोमि रुमडे केसिचि सदण्णं आवासो, तहि अटपेण्णणि सयं च अऊठति, पच्छा क्खसाग्गसातो वल्लो चड्डुता, रुक्खं वेढंती उवर्हि विलग्गा, वड्डोअणुमारेण संपेण विलमिगटण ते पेहुमा यउत्था य एहिवा, पच्छा सेसमा भणति- 'जाव बुद्धं सुहं चुच्छं' गाहा (१३१-१३५) वस्सवि तेहव गेण्हइ, एस वणस्सत्तिकाओ गओ ॥ इदाणि नुसकायो छड्डो, तेहव अक्खाणयं वंदेति, जहा एग नगं पसक्केण रोहिण्वति, तत्थ य वाहिंरायाए हरिएसा, ते अन्धतरपहि बिण्णज्जति, वाहिंर-

याए परवक्त्रेण वेपयति, पच्छा केणति अक्त्रेण मण्णति- 'अन्निमत्तरमा खुमिता' गाथा (१३२-१३६) अहया एगत्य
नगरे राया उपमेव चोरो, पुरोहितो मंडेति, पच्छा दोवि हरति, पच्छा लोपो मण्णति- 'जुत्थ राया सयच्च रो' गाथा (१३२-१३६)
अहया एगस्स धिज्जाइयस्स धूया, सा य जोव्वणत्था शट्ठिरूवदरिसिणिज्जा, सो धिज्जाइओ तं पासिउण तीए धूयाए अज्जोवक्त्रो,
तीसे तणएण अतीव दुदलीमवोति, वंथपीए शुच्छिओ गिन्वंधेण, कदावे, ताए मण्णति- मा अर्विति करोसि, तहा कोमि जहा
केणइ पओगेण संपत्ती अमति, पच्छा धूतं भणति- अम्ह पुवं दारियं जक्खा भुंजति, पच्छा देज्जति, तव कालपक्खुचाउइसिए
अक्खो एहिंति, मा ण धिमाक्खेहि, सेमणोदिसि, मा य तस्य तुमं उज्जोतं काहिसि, तीएयि जक्खकोज्जहेण दीवओ सरावेण
उरतो, सो य आगतो, सत्तं परिमोक्खं तत्तलील्लो पमुत्तो, इमावि कोउगेण सरावयं कोडती, णवरं वेज्जति तायं, ताए नायं,
अं होड तं होड, पुवं भुज्जामि भोगे, पच्छा वाइं गविकिल्लताइं, उग्गवोवि हरे ण विवुंजति, पच्छा वंमणो मण्णति- 'आचिरुग-
त्तए य सुत्तरि, मागहिया (१३४-१३७) पच्छा सा तीसे धूया तं सुभेत्ता पंडिपण्णति- तुमएव अम्म ए लवे' मागहिया
(१३५-१३७) पच्छा सा धिज्जाइभी मण्णति 'नव मात्त कुच्छीइ पात्तिता' मागहिया (१३६-१३७) अहया एगेण
धिज्जाइतेण तलामं रत्तावियं, तस्यवि य पालीए देउलं आरामो य इतो, तस्य य तेण तणओ पवचित्तो, छगलगा एत्थ मोरे-
ज्जति, अण्णया य कमाइ सो धिज्जातिओ मरिउण छगलिओ चैव आयातो, सो य थेनुण अण्णणिज्जएहिं पुत्तेहिं तस्य चैव
तलाए जणिण मरिउं वेज्जति, सो य जातिस्सरो धिज्जमाणो अण्णोन्नियाए मात्ताए वोज्जयति, अण्णया चैव सोयमाणो,
जहा मए चैव पवत्तियं एत्थं, सो य शुन्निपयाणो साधुणा एगेण अत्तिंसीएण दरसति, तेण मण्णति- 'सयमेव य लुक्ख लोविया'

मागादिना (१३७-१३८) सो तं सोऽज्ज तुण्हिक्खो चेव ठितो, तेहिं पिञ्जाइएहिं चित्तियं- किमिह पवइएणं पटियं तेण एस उगलओ तुण्हिक्खो ठितो, ततो साधूणं गंतु मज्झति- किं भयं ! एस उगलओ तुण्हिं पाटियमेचेहिं तुण्हिक्खो ठितो ? तेण साधूणा वेसि कहितो सम्भारो, उदा- एम तुज्ज पिप्पा, किं अभिण्णाणं ? तेण मज्झति- अहं पि जाणामि, किं पुण एसो चेव फेइहिदि, तेण उगलंण पुवभवे तेहिं पुत्तेहिं समं जिहपयं पिहत्वं तं गंतुए पाएहिं खलमलेति, एयं अभिण्णाणं, पच्छा तेहिं दुरको, स साधुसमीने घग्गं सोऽज्ज भत्तं पच्चस्पाइज्ज देवलोगं गतो, एवं तेण सरणमिति काळं तलागासमे जण्णा पवत्तिआ तमेय से असार्णं जातं, एसोपांअ समनवारः एवं तुब्भे इमे म्हे सत्थं गतो, तदेव तस्स वि आभरणगाणि घेत्तूण सिग्गं गंतु- मादत्तो एये, णरं संजाति मदिवाडिक्कतां, तेण सा मज्झति- 'कडगा य ते कुंडला' गाथा (१२८-१३८) पच्छा ताए मज्झति- 'समणो असि संजतो असि' गाथा (१२९-१३९) एवं ताए उवदिट्ठो समणो पुणोवि मज्झति, णवरं पेच्छति पुणोवि खंधारां एतं, तस पिमइमाणो दंडिपत्तेव सवडिहुत्तो आमनो, तेण हत्थिउपाओ उरुहित्ता वदितो, भणितो य- भगवो! अतो मम परं मंगलं निमिस्सं च वं साधू मए दिट्ठो, मयं ! मम अनुगहनिमिस्सं फासुयसिज्ज इमं मोदकादि सेबलं धेप्पत्तु, मम अनुगहया, सो पेच्छति, मायमेसु आभरणाणि छूटाणि मा दित्थं, तेण दंडएण बलाभोडिइ पडिग्गहो गहितो जाव मोदगे थुमामि, णरं पेच्छति आभरणगाणि, तेण सो रिज्जितो उवाल्लो य, पुणोवि संवोषितो, पच्छा दिव्वं देवरुवं काज्ज चंदिज्ज पडिगतो, तेण पुच्चं दंसणपरीसहो णाधिवासो पच्छा अधिवासो पच्छा उवाडिद्धा सच्चेसि पुल्लो कासजो भवत्तं चट्ठमावसासी वेण पवेदिता

'पुत्ते परीसहा' मिलोरो (९४ य० १४०) एते उइदिद्धा सच्चेसि पुल्लो कासजो भवत्तं चट्ठमावसासी वेण पवेदिता

कहिता 'जे भिपन् न निहण्णेज्जा' विहण्णा-पराजिणणा 'केणह'ति बावीसाए एयतेण 'कणहुचि' ति कञ्चित् । इति

वेमि, जया जहा विणय सुते ॥ परित्तहअग्रयणं समत्तं २ ॥

एवं परित्तहा अधियासेत्तच्चा इमं आलंवर्यं फाउं जहा दुद्धमा इमाणि चचारि परमंभाणि, एतेणाभिसंधेण चातुरंगिज्जे आगत, चउउ अगेयु हितं-चातुरंगिज्जे, एतस्स चचारि अणुयोगदाराणि जहा विणयसुते तहा ववेऊज जहा णामनिष्फाओ निस्सरोरो चउरंगिज्जे, दुपदं नाय, चचारि विविक्खित्तव्वं, तत्थ एयस्स अयावे कतो चतुहुणं, तेण एगस्सेव णिक्खेवो कायव्वो, तत्थ माहा- 'णामं ठवणा' माथा (१४१-१४१) नामठवणाओ गताओ, दब्बेकणं विविहं, तंजहा-एकं दब्बं सच्चित्तं

अचित्तं मीत्ततां च, सच्चित्तं जहा एगो मणुतो, अचित्तं जहा एगो कारिसावणो, मीत्तं जहा पुरिसो वत्थाभरणविभूत्तिओ, मातु-
पदेकणा उत्पण्णेति विगतेति का धुवेदि वा, एते तिचि दिट्ठिवादे मातुपदा, अयवा इमे मातुगपदा अआइ एवमादि, संगहेकणे
जहा दब्बसंचयमुद्धिस्स एगो सालिकणो साली भणति, चहवो सालयो साली मणति, जहा णिप्फण्णे साली, तं संगहेकयं दुविहं-
आदिहं अयादिहं च, तत्थ अणाइहं अविसेसियं, आदिहं णाम विसेसियं, अणाइहं णाम जहा साली सालिचि, आदिहं कलमो,
पज्जविककयं दुविहं आदिहं अणादिहं च, पज्जया गुणादिमंदा परिणति, तत्थ अणादिहं गुणोचि, आदिहं वण्णादि, भावेकणमवि
आदिहं जणादिहं च, अणादिहं भावो आदिहं उदइओ उवसमिओ खइओ स्वओवसमिओ परिणामिओ, उदइयभाववेकणं दुविहं
आदिहमणादिहं च, अणादिहं उदयितो भावो, आदिहं पत्तयमणसत्थं च, पत्तयं तित्थकस्सामोदयादि, अपत्तयं कोहो-
दयादि, उवसमियस्स खइयस्स अणादिह्वादिह्वा मेदा सामणविसेसाणममेदं न संभवति, केइ उयोचत्तमियंपि एमेव इच्छति,

ते ण भवन्ति, तेण सम्मदिट्ठीण मिच्छादिट्ठीण य एओवसमत्तादिओ बहुधा संभवन्ति, तासां दुट्ठिदानं चेय, जाओ सम्मदिट्ठी-
णे ताउ पत्तराओ, जाओ मिच्छादिट्ठीणं तदीओ ताओ अप्पसत्ताओ, पारिणासियमाविककयं पुविहं— आइडमणाइडं च,
अणाइडं पारिणासियभाओ, आदिट्ठं सानियपारिणासिओ व अणादियपारिणासिमिओ य, तत्थ सानियपारिणासिएककणं कसाय-
परिणयो जीवो कयायी, अणादिपरिणासियएवरुयं वीगो जीवभावपरिणतो तदा एवमादि, इह कत्तरेण एकत्थेण अधिकारो १,
उत्तरे, भिन्नरूपा एकरूपा चचारि सदेण संसंहिता भवन्ति, तेण संगहिवरुएण अधिकारो, सुवणणं भावे लओवसमीए वहुत्तिचि
भावेस्सरुएण ओघपारो, दुकादि पत्तरणावसरे पळ्ळंउज्जंति, एवं मेसं पळ्ळंविहं भवन्ति, तन्हा चउक्कणिक्खेवो, सो सचचिथो-‘णामं
उवणा’ गाथा (१४२-१४१) णामचचारि उवणा० दव्व० रोत्त० काल० गणव० भावव०, णामउवणाओ गयाओ, दव्वचउक्के
चचारि दव्वानि सच्चित्ताचित्तयीसयाणि, सच्चित्ते चचारि मणूसा अचित्ते चचारि करिसावणा मीसे चचारि मणूसा सालंकारा,
हेत्ते चचारि आभासपदेसा, वीमि या तेत्ते चउक्को पळ्ळविज्जन्ति, काले च णि समया आरंभियउ या एवमादि, जीमि या काले
चचारि पळ्ळविज्जन्ति, गणणा एक्को दो विन्नि चचारि, मागे एवाणि केव चचारि परमंभाणि, एत्थ गणणाचउक्केण अधिकारो,
सत्तारित्ति रत्तं ॥ इदराणि अंगत्तिदार्, तत्थ गाहा-‘णामं’ गाहा-(१४३-१४१) णायट्ठरणाओ गताओ, दव्वेगे इमा दारगाहा-
‘गंधग ओसंधंगं’ गाहा- (१४४-१४१) दव्वं छच्चिहं, तं० गंधं ओसंधं गंधं अउज्जं सरिं गंधं जुद्धं, एत्थ एगेण अपि
अणेगप्पणं, तत्थ गंधं इमा गाथा ‘वमदग्गि’ गाहा (१४५ १४२) वमदग्गिणाम वालओ रिखुगा हरेणुगा चेय संवरणिंये-
मिध णाम तमालएणं विणिषायण मज्झो, मयंगो- गंधदव्वं रुसुवणे मोचां एवाणि माट्टियावासिताणि कोटि अगंचति, कोटी-

प्रहणमिदुपमा, मदायां अयो(हो) अयरा इमं गंधं 'ओसीर हिरिवराणं' गाथा (१४६-१४७) उत्तीरं उत्तीरमेव हिरिबं बालओ
मद्राहगतपुष्पाणं भागो य तमालपत्तस तमालपत्रमेव 'एयं पद्मणं एयं विलेखणं' गाथा (१४७-१४८) एतं गंधं,
इदाणि ओसधं 'दो रयकोओ' गाथा (१४८-१४९) दो स्वर्णोचि दाहुरिद्रा पिडहरिद्रा य. महिदफलं नाम इद्रजवा, तिन्नि
उत्तिणं इति विरुद्रुंग, कणगमूलं नाम विन्नमूलं, उदगाथो अहुयं, 'एसा हणतो कंठू' गाथा (१४९-१५०) एतां एसा, गंधं
गन्तं। इदाणि मज्जं 'सोलम दत्ताभागा' गाथा (१५०-१५१) कंठ्या, इदाणि आयोज्जं 'एगमुकुंदा तूरं' गाथा (१५१-
१५२) एगा एव हि मुकुंदा तूरं, यथाभिरुद्रमणी य, सरीरं 'सीसमुरोय' गाथा (१५२-१५३) कंठ्या, शुद्धांगानि
'जाणावरण' गाथा (१५३-१५४) जाणं रे आसो हत्थी य, वादि एतां नत्थि किं कोउ पाइक्को, लंदेसुवि त्थ आवरणं क्व-
वादि नत्थि तापि ण सेज्जति, सति आरणं पहरणं विणा किं सक्क हत्थोदिं जुव्विउं?, तति ग्रहणे जाति कुसलत्तं नत्थि
णयि जाणति- किध जोदावब्बं, सति कोसुं नोति एयि रिणा किं कोउ?, समुदं मारेज्जति अवक्कमणं उवक्कमणं च अयावतो,
जहा अगडदो दवत्तणं फेटति हेविति वा, तेसु सज्जसुवि लंदेसु जाति विवसायो नत्थि पंथं जुव्वति अणिब्बं, सवि
वयमाए सरीरेण अत्तमत्थो किं कोउ?, तेणं जाणं आवरणं पहरणं कुसलत्तं नोति दक्कत्तं ववसाओ सरीरमारोणं एताणि शुद्धं-
गाणि ॥ इदाणि भावांगानि 'भावांगं विय दुविधं' गाथा (१५४-१५५) भावांगं दुविधं-सुत्तं नोसुत्तं च, सुत्तं वारसंगाणि,
योसुत्तं चउविद्धं, तेजहा-माणुस्सं घम्मसुत्ती सदा तवसज्जमंमि वीरियं च ॥ (१५५-१५६) एते भावांगानि दुद्धमया संसारे,
तत्थ सरीरद्वयंस्स इमानि एमद्वियाणि-अंगं दस भागं' गाथा (१५६-१५७) अंगंति वा दसात्ति वा भागत्ति वा भेदेति वा

अयमेवेति वा पुष्पोति वा रोदधि वा देसे पदेसा पञ्च गात्रा पठता पञ्चवेति वा खिलेति वा, भावंगस्स इमाणि एमाद्वियाणि 'दया य संजमो' गाथा, दयेति वा संजमोति वा दुग्धा तन्वा छन्वा तितिकवा अहिंसा विमति वा, तत्थ माणुस्सं पढं अंगं, तं च दुल्लमं, कथं? 'माणुस्स खेत जाती' गाथा (१५८-१४५) तत्थ माणुसचं दुल्लभं इमेहि दसहिं दिट्ठेहिं पक्खि-
ज्जमहि, तं० 'चोल्लुग पासमं' गाथा (१५९-१४५) एसा गाथा जहा सामाए, एवं आपरिदं खेचंपि आपरिया जाति कुलं रूवंति
आरोग्गे आउगं युद्धि सक्कं घम्मस्स क्कदं पियसद्धा संजमो तंमि य असदकरणं, तं एताणि लोमदुल्लभगाणि, अथवा अन्नपरि-
पाढेए गाथा, चत्तारि अंगाणि दुल्लभाणि 'इंदियलद्धी णिअत्तणा य' गाथा, भावओ इंदियाणि, तमिसावि कोइ अणिव्यत्तिएहिं
चेय मरति, णिव्यत्तेउरि केइंण सव्यपञ्चत्तीहिं पञ्चयत्तं, पञ्चतण्णुपे पुणरवि उपवावा भवंति कुंटादिमि, अहया णिव्यात्ति-
ज्जामयाणिण उवहम्मन्ति वी(धि)रावाहुगअवाहुगजातंवल्लुब्धादिसु, सव्यनिव्वत्तीएवि खेमं दुल्लभं, खेमो घातं विमदं मुमिकलं
दुल्लमं, अथवा घातं-विमको, आरोग्गं-विरेगता, सद्धा-घम्मसद्धा, गदणंति गाहको उरवेग्गी, अट्टाचि संजमो अट्ट, अथवा इमेहिं
दुल्लभं 'आलस्स' गाथा (१६०-१५१) आलस्सेण साणूणं पासं न अल्लोयति, अहवा णिच्चत्तमपचो, मोहाभिभूतो इमंमि कायच्चं
गरयत्ति मुणं न, अहवा अवमो किं एते जाणंतगा हिंढेति?, अथवा यंमणं यद्धो ण किंचि पुञ्जति, अहवा अट्टाविदस्स मदस्स
अन्नपरयंमण, अहवा दट्टणं चैव पच्चइए कोहो तपपज्जति, पमादेण पंचविहस्स पमादस्स अस्सुरेण, अहवा क्षिक्खिणा मा
एतोसिं किंचि दापनं होहिंचि तंमं ण अल्लयति, मण वा एते णामगिरियाणि दावति अलाहिं तां एतोहिं मुएहिं, अण्णणेण
वा कृण्णहेहिं मोहिंओ इमांमि से ण चैव घम्मसद्धा उपपज्जदु अहवा वसखेवो अण्णो णिच्चंमय आउलो, कोउदल्लेण गढेपच्छादिसु,

परमाण्वे च तान्यंगानि, अणुचराणीत्यर्थः, दुर्बलं तस्यत इति तदुल्लेखानि, इति तदुल्लेखे, दिशतीति देहं देहो जीवो भवति माणुसं तं सुती सद्वा संजयं विभजति इति मनुष्याः, अरणं श्रुतिः, कस्यासां, श्रुतधर्मस्य, अद्धानं अद्वा, धर्मस्यैव, विराज्यत्यनेनैव वीरियं, संजये वीरियं, संजये योगकाशमित्यर्थः, तत्र तावत् प्रथमं माणुष्यं, तस्मिन् सति श्रेयांगाणि स्युरिति, तदापेचापि दुर्लभमेव, कथं ? 'समावर्णणाय संसारं' सिलोगो (९६ सू. १८१) एकतो आबणा समावर्णा, संसरणं संसारः, संसृतिर्वा संसारः, तानाया भयतिरत्ये सति जायत इति, जननं जातिः, नानागोत्रास्ति दुर्णिमस्मिन्मनुष्यासु, कथं पाणागोत्रासु संसरति ? 'कम्मा नाणाविचा कडा' क्रियत इति कर्म नामार्थान्तरत्वे सति तदीनोचजातिनिर्वर्तकं कर्म कुर्या धृयक् धृयक् पुढो अथवा पुणो २ विचिनामस्मकारं प्रजायत इति प्रजा, विचिना मन्तीति विस्मयति वा, कथं विस्मं भविस्यति ?, उच्यते, 'एगता देवलोणे' सिलोगो (९७ सू. १८२) एकस्मिन् काले एकदा, दाव्यंत इति देवाः देवानां लोको देवलोकः, नारा कानां लोको नारकलोकः, एगता आसुरे काये असत्यसवित्तपसुरः असुराणामयमासुरः, चीयत इति कायः, अहितैः कर्मभिरासुराणि तैतित्यर्थः, आथितो वा कर्मसु, अथवा कर्मभिः शुभैरशुभैर्देवतेष्वपि सति उचस्यानवाच् भवति, अशुभैर्नैर्वाः स्वानैः, एवं स्थानादि- गुप्तसंनिदा यथाक्रमेणिनाः, अशुभैरपि आभियोग्यस्मिन्प्रादिषु सर्वदेवभेदा यथाक्रमेणिनाः ॥ माणुष्यमपि प्राण्य 'एगता मत्तिशो हेइ' सिलोगो (९८ सू. १८२) इतत्तत्र त्रायत इति यदियः, 'चंदो' इति चण्डालः, अइवा सुदेण वंसणीए जातो चंडालो, युक्सो वर्णान्तरभेदः, यथा वंसणेण सुदेण जातो विसादोति बुच्चति, वंसणेण वेसीते जातो अयंदोति बुच्चति, तत्थ निमाण्णं अयंदीए जातो सो वाक्कसो भवति, धयियप्रदणादुत्तमजातयो गुहन्ते, चण्डलिप्रदणास्त्रीवजातयः, अथवा वाग्गि-

भाग्यादिषु अन्येषु नीचोत्तमा मातृपुत्रातिवेदाः, तिरिषु 'ततो कीदृ पतंगो य' कंठं, एवं शुद्ध्यादिविषयि च 'एवमावद्ध-
जोणीसु' शिलोगो (१९ दृ० १८३) एवमेव प्रकारेण, आवर्त्ते भ्रम स आवर्त्तः, द्रव्यावर्त्तो नदीसमुद्रादियु, भावे संसार
एव, पुनः पुनर्यथाऽऽवर्त्तते सत्या यथापुत्र ताभिति योगः, आवर्त्त आवर्त्तस्य वा योनिषु, प्राणनं प्राणः, प्राणा येषां संतति
प्राप्तिर्ना, 'कम्मस्सिद्धिसा' इति कम्मोहि किञ्चिन्ना कम्मकिञ्चिन्ना, कर्मोणि तेषां किञ्चिन्नाणि कम्मकिञ्चिन्ना, त एवं तासु
आवर्त्तयोनिषु पृथगतोऽपि किञ्चिद्विज्ञानि संसारे, न इति श्रवित्वे, निर्वदन् विवेदः, संसारति तासु तासु गतिव्यति संसारः, संसारति
वा धारणी तासु जातिषु सधमः, सर्वे अर्था सब्बथा, वे मणुस्सकामभोगोपत्तरिणः ते सर्वे एव गृह्यते शब्दादयः, ते च पर्याप्ता
तस्य, न चासौ तान् भुजानो निर्वेज्जते, अपेक्षासौ यथा यथा भुञ्जते तथा तथा प्रतापोऽभिर्वदते, एवं संसारिणः संसारतः
संसारे दुःखे। शरीरमानसैरभिधुयमाना न निर्निघते, अन्येव रंजते एव, कंठमिप्रायः १, यत्तत्त्वप्रतिपाताय नोद्यमते, अथवा
'सव्यस्य त्वत्ति' च त्वेः कर्मपस्थार्थः स सर्वार्थः, स हि अष्टराज्यः, तस्माद्वा विवथा, यो राजा, कर्मैः सर्वैर्वार्थैः, स च तान्
प्रापयन् न निर्निघते, एवमसावपि संसारी संसारे दुःखाभिभूतः संसारसुखान्येव प्रापेयते, न तैः प्रार्थनासुखेनिविद्यते, ते एवं
संसरतः 'कम्मसंगोहि समुदा' शिलोगो (१०० दृ० १८३) सव्यते यत्र स संगः, पकादयो द्रव्यसंगः, कामसंगस्तु काम-
भोगाभिलाषः, अथवा सर्वे एव कर्मसंगतैः कर्मसंगैः समुदाः समस्तं शुद्धतेऽस्मात् समुदाः, दुःखभोगां जायते दुःखिता, वेद्यत इति
वेदनाः शरीराद्या बहवो वेदना, अथवा अत एव दुःखिता येन बहुवेदना, अथवा क्षुत्पिपासाद्येव बहवो वेदना, 'अमाणुसासु
जोणीसु' मातृपुत्राभियं मानुषी न मानुषी अमानुषी, नियतं निश्चितं माह्वयते निह्वयते, विशेषेण वा ह्वयते, 'कम्ममाण न पहाणाए'

सिलोगो (१०१ सू० १८३) तु विसृजे, किं विसृज्यते ? तेषां शत्रुसञ्जातिनिर्वृत्तानां कर्मणां प्रहायत इति प्रहाणा, अनु-
पूर्वी नाम क्रमः तथा अनुपूर्व्या, प्रदीपमाणेषु शत्रुपयोनिधायितु कर्मसु निर्वर्तकेषु वाऽऽनुपूर्व्येण उदीर्घमाणेषु, कथमानुपूर्व्या
उदीर्षते ?, उच्यते, उच्यते जहा तांयं, अहवा कर्म वा योगं व सर्वं च आशुगं वा मनुस्सगतिभामगोचस्स कस्मिंश्चित्
क्षाले कदाचित्, तु एणे, न सर्वदेवत्यर्थः, 'जीवा सोधिमुण्यत्ता' गुरुयते जनेनेति शोधिः तदाघरणायकमपगमादि-
त्यर्थः, मनुष्यभयो मानुष्यं तमपि च 'माणुस्सं विगगं लहुं' सिलोगो (१०२ सू० १८४) विगृह्यते जनेनेति विग्रहः,
स च यथा दुर्लभा तथा चोक्तं चोद्धमपासकादिभिः, इदमिं द्वितीयसंगं सुति, धम्मस्स श्रवणं युतिः श्रूयते वा, ध्रियते वा
धारयतीति वा धर्मः, दुःखेन लभ्यते इति दुर्लभा, आह-श्रवणादस्य किं भवति ?, उच्यते, 'जं सोच्चा पडिहजंति' यं
इति अनिर्दिष्टस्य निर्देशः 'सोच्चा' श्रुत्वा प्रतिययन्ते, तयो वारसविद्यो, खतिगहवेन दसयिद्यो समवयम्भो गदितो, अहिंसा-
गह्वेण यं व मह्ययानि ॥ 'आहन्व सवणं लहुं' सिलोगो (१०३ सू० १८४) आहन्व वाय कदाचित्, कस्य श्रवणं ?,
धर्मस्य, भद्रा, संयमोपम इत्यर्थः, पामदुर्लभा नास्मात्परं किंचिदप्यन्यद् दुर्लभं परमदुर्लभा, कथं गदि ?, विषयतृपिता हि विला (सिनः)
'सोच्चा जेआउयं मग्गं' नयमदीतो नैयाविकः, यं श्रुत्वापि बहवो सर्वतो परिप्रयन्ते, कोचित्तावत् ददनादपि परिमसंति,
केचित् थदनात्, अथवा सर्वतो अग्रयते जहा णिण्हुवा, येऽपि न अग्रयते तेषामपि 'सुतिं च लहुं' सिलोगो (१०४ सू० १८४)
विग्रायते येन तं वीरितं भवति, च पुनर्विद्येणे, सर्वदुर्लभं हि संजमवारियं श्रेयस्माः, अथवा पठितवहिरिणामिति विशेष्यते,
इति ?, जजो 'यहवे रोयमाणत्वि' केवलं संचमाना एव सम्पादयेन करोते, न तु चरितं प्रतिययन्ते, एवमियं सामग्री

दिनोत्तीति हेतुः, कर्महेतुरिति कर्मनिदानं, रामाद्याः कर्महेतवः, अत्रात्रा विध्यादर्शनाविरतिमादि, यमो नाम संयमः तं संयमं चिरादि, केन ? 'हेतुर्वा' क्षमणं शान्तिः आदिग्रहणात् दृग्प्रकारः श्रमणधर्मः, स एवं यशस्वी विविक्च कर्माणि 'पादवं शरीरं हि-
च्छा' पुरुषादि मंत्रं पादवं, तत्र पृथति पृथते वा तस्यामिति शुश्वी, शुश्वीनां मंत्रं पाधिदे, वैशेषिकसांख्यानां हि पाधिदे
शरीरं, चक्षुःश्रोत्रघ्राणरसनोदि आकाशमेवेवायुसान्त्वोतिव, स्वसमयसिद्धितोऽपि-पाधिदेमिव पादिदे, तदि श्लेष्मीं प्राप्तस्य
मगवतः शैलभूतं भवति, स च पाधिदेः शैल इत्यतः पादवं शरीरं हित्वा, येषुपि न निर्वाति तेषुपि संलिहितात्माभिः तदुत्सृष्टं
शुश्वीतुल्यं मयतीत्यत पादवं शरीरं हिरन्ना, अथवा सुखदुःखविकल्पविकलत्वात् पादवं शरीरं, उक्तं हि-पुण्डरीविद्य सव्यसंहेण मग-
वता, शीर्यत इति शरीरं, हेतुगं बाह्य इत्या, ऊर्ध्वमिति मांशः मृदं क्रमति इति चतुरंगफलमुक्तं ॥ ये पुनः पूर्वकर्मवशेषतः न तत्फलं
याचुवति तेषुपि चतुरंगहेतुकमत एव संसारफलमासाय 'विसालिसेहि सीले' सिलोमो (१०८ सू० १०८) समानं सदृशं,
न सदृशं विसदृश्यं(शं), रत्नारौस्यम्वितकृत्वा, ते हि विशालिता हि शीलवति तमिति शीलं, विसरिताणि, कदं विसदृशानि, न
हि सर्वे तुल्यतपोनियमसंजमा भवति, उक्तं हि- "जहा जहा णं तेषि देवानं तवनियमवंपरेणणि ऊसितानि मयिदे, जस्स जरित
सीलमासि तामिसो अस्सो मवति" याति क्षयमाति वेक्खा, उचरुत्तरा बाह्य तपोविध्यैः स्यानेः सिद्धिसुखसंपदः प्राप्नुवति, यथा
सौधर्मसाणादी, महासुखका च जलंता शोभत इति शुक्रः चंद्रादित्यग्रहणादि महाशुक्लाः प्रत्यक्षत्वाच्च चंद्रादित्यानां न हीनोपमा,
केन वाऽन्येनोपमीयते ? चयनं चयः, पुनश्चयवतीति पुनश्चयं, न हि तस्मिन् देवलोके दीर्घायुत्वाच्चैवं मन्यन्ते यथा वयं न ज्यो-
प्यामः, यथा तेषां नित्यसुखसुक्तानां चित्तैवेवं न भवति ज्योप्यामो ववधिति, 'अर्पित्वा देवकामानां' सिलोमो(१०९ सू० १०९)

अपितमस्यास्तीत्यपि तः अपितवानित्यर्थः, अपितं गमितं दक्षितमित्यर्थः, त ॥ ६ श्रौतकामनतः (तपोऽपि) स्यामि न तप उपनता इव वेपथं रेव-
कामानां अपिता इव अपिता, अथा गवाक्षिर्ललितव्या एते, काम्यते कमनीया वा कामाः, रोचते रोचवति वा रूपं, कामतो रूपाणि वि-
वितुं शीलं येषां ते इमे कामरूपविकृतिषां, अष्टप्रकारधर्ययुक्ता इत्यर्थः, न चैवामल्पकालिकं सौख्यमित्यतोऽपदिश्यते- 'उदुं कल्पेस्तु
चिद्वृत्ति' ऊर्ध्वमेव कलाः २ तेषु उदुं कल्पेस्तु, अहवा उवारेमेसु कल्पेस्तु, दूरवतीति पूर्व, आवर्पतीति वर्धः, बहुणि पूर्वाणि च द्रवतानि च,
अप्रत्यक्षत्वात् न पत्न्योपमताभरोपशानि, क्रियत धर्मधारया, देशकानां च पूर्वार्थं मनुष्यमारम्भ यावद्द्रव्यतायुष इत्यतः तत्प्रत्य-
धीकाणार्धमपादित्यते एव्यावास सता गहू ॥ 'तत्प ठिञ्चा जहा ठाणं' सिलोगो (११० दृ० १८७) तत्र्येति तस्मिन्निव, यथाव-
स्यानमिति इन्द्रसामानिकान्यतुच्छ एति, नहि तेषामुपक्रमो अस्तीत्यतः अनुष्कस्यया ओवेति माणुसं जोति उपत्यायान्तीत्युपेति,
मनुष्यानामिदं मानुषीः युचति लुपति वा ताभिति योनिः 'सं दसंगेऽभिजायति' दशनामंगानां समूहो दशांगं, तद्यथा 'वित्तं वस्तु'
सिलोगो (१११ दृ० १८७) वीमत्त इति क्षेत्र-ग्रामनगरं, यवादिसस्यानि वा यथास्तद्यन्ते, अथवा (आय) क्षेत्रमित्यर्थः, राजगृहमगधाय,
वसति तस्मिन्निव वस्तु. तत्र क्षेत्रं सेतुं सेतुं वा, सेतुं रहद्वादि, सेतुं वीरसेण निष्फज्जते, इत्थादि सेतुं सेतुं, अहवा वस्तुपि
सेतुं भूमिधरादि, सेतुं यदभ्युच्चितं प्रासादाद्यं, उमकथा गृहं सेतुं सेतुं भवति, अथवा वस्तुं छाये ऊसियं दातुसियं, दातुं भूमिचरं ऊसितं
प्रासादो रसादुसितं भूमिधरावरी प्रासादो, हिरण्यग्रहणेण रूप्यसुवणां गार्हितं, पश्यते गमिति पशु, से सव्यं चतुष्पदं गार्हितं ॥
'दासपोरुसं' दापत इति दासः, पुरे अयने पुराणः, एते चत्वारि वि रोचवस्तुहिरण्यपसवो दासपोरुसं च एकं कामंगल्यं, 'जन्य से
उववज्जाति' जेसु वेसु कुलेसु एताणि चत्वारि वि सदा मुचीणाणि बल्यू विज्जति, इतरत्य हि दुक्खं विभवहानि स्यात्, किं तर्हि ?

मायना-येनागौ गर्भलातितमेन भवति, एरुमंगपुच्छं, 'मिस्तवं जातवं होह' सिलोगो (११२ प्र० १८७) मञ्जति मञ्जति वा
 तीयति मित्रे मित्रमस्मास्तीति मित्रवान्, ज्ञातका अस्यास्तीति ज्ञातवान्, मित्रा सहवर्तुवादि, ज्ञातगता तऽस्मापिद् संवदा
 या-नृपति इति गोत्रं दुव्यामोर्न राज्ञा राजामात्तो वा, श्रुतिं श्रुतिं कर्णयति वा तस्मिन् कर्णः (तद्वान्) रूपवानित्यर्थः, अप्पातं के महा-
 पत्नो' अन्पातं नाम असेना, धुत्पिपासाया हि नित्यं अनुगता एव शरीररोगाः, आभयास्तु नैवेद्येपद्यन्ते, उत्तं हि- 'कृत्विचनना-
 तोपमशी मेषा' महती प्रथा यस्य स भवति महाप्रभुः, यद्विदः इत्यर्थः, जयितातो नाम विनीतः अनुकूल इत्यर्थः, यद्यस्ती बलं,
 एतान्नि ददा 'भोऽन्ध माणुस्सते भो' सिलोगो (११३ प्र० १८८) अपादित्ते असतिसे अर्थोह अहाउयं पालिता पुत्राविसो-
 दि पुत्रा योहिं तमेवा ॥ तस्मा 'वडरंगं दुल्लभं मत्ता' सिलोगो (११४ प्र० १८८) मत्ता पातुं संवत् पञ्चविंशत्या तवसा धृतकर्म-
 से मिदं भवति ज्ञाते, इति शेषः । नयाः पूर्ववत्, धातुरंगिज्जं सम्मत्ते ३ ॥

एवं परलं दुल्लभं ज्ञातेषा अप्यमातो कावचो, जहा तेषु न परिभस्सति, तेषु हं पमाद-अपमादणामं अज्जपणमागतं, तस्मा
 नपादि मणुयेगदारा जार जामणिण्णये निकुले पमाद-अपमादं, पमादं वर्णिते तप्पादिवक्खो अप्यमादो वर्णित एव भवति, सो
 पमातो चउज्झिओ- 'जामं ठवणा' माथा (१०९-११० प्र०) तस्य इव्यपमादो लेण सुलेण वा पीतेषु वा पमत्तो भवति,
 जालि वा अप्पाति यत्पुण्णि पमाद-इवण्णि णिज्जासंगं च-आलस्सादीनि, मायपमादस्तु आरयेव प्रमत्ता, स च पंचधा प्रमद्यते
 'मत्तं विमय कसाया' माहा (१८०-११० प्र०) मञ्जवीनस्य हि भावप्रपत्तत्वाद् न कार्यकार्यदक्षो भवति, 'कार्योक्त्यै न
 जानति, वाच्यावाच्यं तथैव च । मय्यामायेअतिविप्रदृश, नापेयं मञ्जविमत्तत्वा ॥ १ ॥ तथा विषकप्रवचोऽपि कृत्याकृत्यादविजो

मराठि, दमागु दिविहं आहणहृ द्विसति अमरोसति कलहसाहसोदोदि, निदापमचोचि पलीवमगादिषु विगस्तति, इंदियप्रमणा-
वि मगादयो विपानं पार्यति, अहा 'संज्ञा मिगो', गाहा, एस पमादोचि पंचविहो मणिओ, वस्स य पडिवक्खे अप्पमादो, सोजवि
पंचविहो, एग चैव अप्पमादण मणिमन्यो, 'पंचविहो य पमादो' गाहा (१८१-१९१) किंच यतो धामनिष्फणो, मुंचालावग-
निष्फणो, तुत्तं उच्चारेत्तव्यं 'असंखतं जीवित मा पमादण' वृत्तं (११५ व० १९१) संस्क्रुते स्म संस्क्रुतं, न संस्क्रुतं असं-
स्क्रुतं, यतः पूर्वकृतकरणं धत्तत्वा विनाशमाप्पत् पुनः संस्क्रुयितं तत् संस्क्रुतं भवति, यथा छिद्रपटः पुणोवि संविज्जति तुभिज्जति-
इवा, जं तु विण्हं पुण न सफवि सस्सुत्तं तदसंस्क्रुतं भवति, यथा घटभेद इत्यादि, अथवा आकाशादीनि वा नित्यद्रव्याणि असं-
स्क्रुतानि, तस्य इमा गाहा 'उत्तरकरणेण' गाहा (१८२-१९४ प्र०) संस्क्रुति वां करणंति वा एगद्धं, तेण करणेन तमेव
निस्सुत्तवत्त्वं 'णाम ठवणा' गाहा (१८३-१९४) णामकरणं, जम्म करणमिति सारं, अथवा णामस्स णामतो वा जं तं
करणं तं णामकरणं, अस्सुणिस्सरो वा जस्स करणस्स आगारविसेसोचि, दब्बस्स दब्बेण वा दब्बमि वा जं करणं तं दब्बकरणंति,
तं दुविहं-आगमतो णोआगमतं च, आगमतो जाणए अनुवत्तं, णोआगमतो जाणयसरं० भविपसरं० तव्यइरिचं, वविरिचं
दुविहं-सण्णाकरणं णोसण्णाकरणं च, तस्य सण्णाकरणं अणेगविहं च, जंमि जंमि दब्बे करणसण्णा भवति तं सण्णाकरणंति,
तंजहा-कडकरं अट्ठाकरणं पेलुकरणं एवमादि, 'सण्णा णामति मती तं णो णामं जसभिहाणं ॥ जं वा तदत्यविपले कीरति
दव्यं तु दविणपरिणामं । पेलुद्वय्यादि गहिं तं तदत्यविहं ण वा सटो ॥ १ ॥ जति ण तदत्यविहं तो किं दव्यकरणं जतो तणं ।
दव्यं नीरानि संज्ञा करणंति य करणस्सोआ ॥ २ ॥ इदाणि णोसण्णाकरणं, तं दुविहं, तं०-पयोसकरणं वीससाकरणं च, विस्स-

सेति क्रोऽर्थः ? , विति विपर्यये, अन्यथा याव इत्यर्थः, स गतौ, विविहा गतीः विभक्ता, तं दुविधंसादीयं अणादीयं च, अणादीयं लहा यस्मापभमायासाण अणोणसमाधायांति, 'णशु करणमणादीयं च विरुद्धं भण्यती ण दोसोऽयं । अणोणसमाधाये जमिदं करणं ण णित्वची ॥ १ ॥ अहवा पदपञ्चयादुपचारमात्रं करणं, यथा गृहमाकाशं कृतं उत्पन्नमाकाशं यित्तं गृहं, गृहे उत्पन्ने विनष्टं आकाशं । इदानीं सादयं वीससाकरणं, तं दुविधं-चक्खुफासियं अचक्खुफासियं च, चक्खुफासियं तं चक्खुसा दीसद, तं पुण्ण अन्मा अन्मरक्खा एवमादि, चक्खुसा जं न दीसद तं अचक्खुफासितं, जहा, दुपएसियाणवि परमाणुरोगमलानं एवमादीणि जं संघातेणं भेदेण संपातभेदेण वा उपपज्जति तं ण दीसति छउमरयेणीति, तेण अचक्खुफासितं, धादपरिणतस्स अणंतपएसियस्स चक्खुफासियं भवति, एयोगकरणं दुविधं-जीवपयोगकरणं अजीवपयोगकरणं च, होद एयोगे जीवविभागो, तेण विणिम्माणे सजीवं अजीवं वा एयोगकरणं, तं दुविधं-मूलपयोगकरणं उत्तरपयोगकरणं, मूलपयोगो णाम मूलं आदिरित्यनर्थातं, तत्थ मूले ओरालियादीणि पंच सरसिणि, एयोगकरणं नाम जी विष्फासो तो निजज्जति, तं तीसं चैव उरालियेउख्यपआहारयाणं तिण्हं उत्तरकरणं, सेसायं तत्थि, तत्थ मूलकरणं अहु अंगाणि अंगोवंगाणि उवंगाणि य, लहा 'सीसं उरो य उयरं पट्टी चाहा य दोन्नि उरुया त । ते अहुंगाणी पुण सेसाणि तोवु-पांगाणि ॥ १ ॥ होति उयंया अंगुलि णासा कम्पा य जहणं चैव, णहदंतमंसकेसु अंगोवंगा एवमादीणि, अहवा इह उत्तरकरणं देतस्स रागो कंणवपुणं नदकेसरायो, एवं ओरालियविउख्ययासि, आहारए नत्थि ताणि, इमं वा आहारगस्स ममणादी इति, अहवा ओरालियस्सेवरस्स उत्तरकरणवित्तेसेण ओसहेण वा पंचह य इंदियाणं विणट्ठणं पुजो चरया णिरुहदाण वा

विषासनं एवमादि, तस्य पुन ओरालियवेत्तन्ययाहारयाणं तिविहं करणं— संघातकरणं णट्टिसाडणाकरणं संघातपरिसाडणा-
करणं च, दोण्हं सत्तराणं संघातणा गत्थि, उवरीह्णाणि दोवि अचात्तीभि, तिविद्वीरुं करणाणि कालओ मगिज्जति, तत्तो-
रालियसरीसंघातरुणं चं पदमसमयोवचमयास, अहा ठेहि ओगाहिओ व्हो तप्पदमताए आदियति, एवं जीवोवि उव-
वज्जति पढमे समये गेण्हइ ओरालियसरीसयोणाइं इब्बाइं, ण पुण मुंचति किंचि, परिसाडणाए हि समयो मरणकालसमए,
एत्थं च सो मुंचति ण गेण्हति, मज्झिमे काले किंचि विण्हति किंचि मुंचति, तं च जहण्णेणं सुड्डायसवग्गहणं तिसमऊणं, उक्को-
सेणं तिक्किं पलिसोवमाखि समऊणाणि, दोविग्गहंमि तमया समयो संघाथणते तेहूणं। सुड्डायसवग्गहणं सब्वजहणो
ठिठी कालो ॥ १ ॥ उक्कोसो समयुणं ओ सो संघातणासमयहीणो। किं ण दुसमयविहूणो? साडणसमएज्जतीतिमि ॥ २ ॥
भण्णाति मयचरिभिनिवि समयं संघातसाहणे चैव। परमपढमे साडणमओ तदूणे ण कालोचि ॥ ३ ॥ जति-परमवपढमे
साडो णिब्बिग्गहतो त तीमि संघातो। ण्णु सव्वसाहसंघातणाओ समयं विरुद्धाओ ॥ १ ॥ जम्हा विग्गच्छमाणं
विगतं उप्पज्जमाण उप्पन्नं। वो परमयादिसमये मोक्खदादणाण ण वितोहे ॥ ३ ॥ जुतिसमए गेहमवो इह देहविमो-
क्खतो न्हा तीए। जति(तंमि) ण परमतोज्जिवो सो को होउ संसारी? ॥ ४ ॥ ण्णु जह विग्गहकाले देहामावि द्वितो परमवो सो।
जुतिसमएवि ण देहो ण विग्गहो जति स को होतु? ॥ ६ ॥ इदाणि अंतरं, संघातंतरकालो जहण्णमं सुड्डणं तिसमऊणं।
दो विग्गहंमि समया तट्ठिओ संघाथणासमयो ॥ १ ॥ तेहूणं सुड्डयं धरितं परमवमविमहेवैव। मंतूण पढसमए संघात-
तो स विण्णेतो ॥ ७ ॥ इदाणि संघातपरिसाडतं, जे 'उभयंतरे जहन्ने समयो निब्बिग्गहेण संघातो। परमं सतिसमयाइं ते-

तसि उदहिणामार्गः१। अणुभविषु देवादिसु वेचसिभिहणयस्स तवियमि। समए संघातातो दुविहं साडवरं वोच्छे॥१०॥ सुडुगयभवग्गहणे
जहण्णमुक्कोसये च तेतीये। तं सागरोवमाइं संघुण्णा पुब्बकोटी या॥१॥ इदानीं वेउल्वियस्स वेउल्वियसंघातो समयो सो पुण विउज्वणादीए।
ओरासियणमहवा देवादीणादियहणंमि॥२॥ उक्कोसो समयदुगं वो समयं वेउल्विय मतो वितिए। समए मुरेसु वच्चति णिउग्गहत्तो यं तं
तस्स ॥१३॥ उभयजहणं समयो सो पुण दुसमयेवेउल्वियमतस्स। परमतारइं संघातसमयदीणाइं तेचीसं॥१४॥ वेउल्वियसरीएरासाडण-
काळोयि समय एव । इदानीं अंतरं, वेउल्वियसरीरसंघातंतरं जहणं एनं समयं, सो य पटुसमयवेउल्वियमतस्स विग्गहणे तविए
समये वेउल्वियसु संघातंतस्स भवति, अहया तविए समयं वेउल्वियमतस्स अविग्गहणे देवेसु संघातंतस्स, संघातपरिसाडवरं जहणं समय
एवासो पुणरोये वेउल्वियमतस्स अविग्गहणे संघातंतस्स भवति, साडस्स अंतरं जहणं अंतोसुडुगमुक्कोसये अणंतं काळं, वणस्सतिकालो,
इदानीं आहारयस्स, आहारे संघातो परिसाडो य समयं समं होति। उभयं जहणमुक्कोसयं च अंतोसुडुतस्स ॥१॥ वंधणसाहुभयाणं
जहणमतो सुडुत्तमंतयं। उक्कोसिणं अवटुं पांगलपरियदुदुक्षणं॥२॥ वियक्कम्माणं पुण संघाणाणादितो न संघातो। भव्याण होउज्ज साडो से-
लेसीचरमसमयमि ॥ ३ ॥ उभयं अपाइनहणं संतं भव्याण होज्ज केसिचि । अंतरमभादिभावादब्बंतउवियोगतो णेसि ॥ ४ ॥
जीवमूलपर्योगकरणं गतं। इदानीं जीवउत्तरपर्योगकरणं, तत्थ याहा 'एत्तो उत्तरकरणं' याहा (१९३-२०१) 'संघातणा य'
गाथा (१९४-२०१) संघायणाकरणं जहा पढो वंतुसंघातेण णिव्वचिज्जति, परिसाडणकरणं जहा संखुमं परिसाडणाए
णिथापिज्जति, संघातपडिसाडयाकरणं जहा समंडं संघावभाए य परिसाडणाए य णिव्वचिज्जति, न च संघातो न च परि-
साडो जहा थूणा उट्ठा निरिच्छा या कीरति, 'अजीधप्पयोगकरणं' गाथा (१९५-२०१) वंचं निज्जीवाणं कीरति जीवप्पयोगयो

तं तं। वष्पादि स्तक्रमादि वाचि तद्वीर्यकरणेति ॥ १ ॥ दन्वकरणं गतं। इदानीं सूचकराणं 'ण विणा आगासेण' गायी (१९६-२०१) सूचं आगासे तस्स करणं नस्य तद्वि वंलगतो परियाण्णं, चमहा ण विणा सूचेण करणं कीरति, अहवा सूचस्सैर करण, वंलणपरियाण्णं नाम जं करणेणं अभिलप्पति, अह चहा उच्छुकराणादीयं, बहुधा, सालिकरणं विलकरणं एव- मादि, अथवा जम्मि खेचे करणं कीरति धोण्वज्जति वा, सूचं करणं आगासेवि, तस्स वंलणपरियावन्नं। इदानीं कालकरणं 'कालो ज्जो जायतिओ' गायी (१९०-२०२) कालकरणं जं जायतिक्कलेण कीरति, जम्मि वा कालमि, एतं ओहेण, अहपेह कालकरणं पवातिओतिसियगाविसेणं धेचब्बं, तस्य चरं सचविहं चसच्चिहं थिरमक्खार्यं, एवं गायी (१९८-२०३) 'सउणि' गायी (१९९-२०२) 'पक्खतिघयो दुगुणिता' गायी। इदानीं भागकरणं, भावस्स भावेण मागे वा करणीति, भावकरणं(व) दुविहं गायी (२०१-२०३) 'वण्णरसमंभ' गायी (२०२-२०४) अप्पण्योयंजं जं अजीवरूताति पज्जवावस्यं ! तमजीवभावकरणं तत्पज्जवावप्यवावेकरं ॥ १ ॥ को दव्ववीससाकरणतो विससो इमस्स ? णणु मणितं। इह पज्जयवेक्खाए दव्वड्डियणयमपे तं च ॥ २ ॥ 'जीवन्तरणं तु' गायी (२०३-२०४) जीवभावकरणं दुविधं-सुतकरणं असुतकरणं च, सुतकरणं दुविधं-लोइयं लोउच- रियं च, एक्केकं दुविहं-चदं अवद्धं च, वद्धं णाम जत्थ जत्थ सुओण्णिण्वधो अत्थ, जं एवं चैव पडिज्जति उपरियं ताणि अयद्धं, तस्य चदसुतकरणं दुविधं-सहकरणं णिसीअकरणं च, उचोत्थ सहकरणं पगासपडं च सरविसेसो वा। गूढचे तु निसीहं वंधस्स सुतत्थ- जं अधवा॥१॥ जं लोइयं यचांसं थड्डियाओ छत्तीसं पच्चिह्वाओ वा सोलस करणाणि लोमप्पवातवदोणि, (अहवा संगामे पंच) तंलहा- चदसाहं समपायं मंडले आलीहं पच्चालीहं, एताणि पंच लोमप्पवाते सुयकरणे निवदोणि, तस्याऽऽलीहं दाहिणं पायं अगतो-

दुनं कलं वामपादं पच्छादहनं ओसरोति, अंतरं दोण्वि पादणं पंच पदा, एवं चेद विवरीयं पञ्चालीढं, वरभादं पण्ढीउ अन्मत्तरादुचीओ समसुदीए करेति अगिमत्तले बाहिरादुचो, मंडलं दोवि पादं समे दाहिण-
वामद्रुवा ओसरोचा उक्कोगि (तदा) आउटयवेति जहा मंडलं मवति, अंतरं चत्तारि पादा, समपदं दोवि पादं समे निरंतं ठोवि, आउटवपवणे पंच आदंसमठाणि जाणि अरदाणि, तथेगा मरुदेवा, णवि अंगे णवि उवंगो पाढो अत्थि जहा
मरुदेया अन्नतथावरा होउण सिद्धिचि, सयंभुरमणसमुदं मन्डाण पउमपचाण य सज्जसंठाणाणि अत्थि, णवारी वलयागारसंठाणं
णत्थि, काउडुठडाण य कुमालाए तंतिं निदमालूपमूले यसदी देवाणकुणं, रुद्धोह पण्णसदिवसोदं चरिसणं, कुमालाणगरी-
विणाते तदिए वरिसं सावते गगारे दोण्वि कालकरणं, अधे सचमपुढवाए कालणपरे ममणं, कुलाणजगरीविणासणकालावो-
नेरममे चीते महावीरस कालमाणुपंची, एवमादि अभिवदं, एतं सुतकरणं, पोसुतकरणं दुविधं—जुजणाकरणं गुणकरणं
प, गुणकरणं दुविहं—तरकरणं मुज्ज० ५, दोवि विसंस्तित्वा, जुजणाकरणं विविधं—मणजुजणाकरणं चउत्विहं मणोमन्वादि, एवं
थयी, क्कपजोगो सचविधो ओरालिधादीओ, एत्थ कउरेणाधिकारो, तत्थये, दब्बकरणे, तत्थवि मूलप्पयोगकरणेण,
तत्थवि पोसमादब्बकरणेन, तत्थयि पयोगकरणेण, तत्थवि औवपयोगकरणेण, तत्थवि मूलप्पयोगकरणेण, तत्थवि आयुकर-
णेण, तत्थ गाया 'कम्ममग्गरिकरणेण' गाया (२०५-२०५) कंथा, असंवत्ति पदं गतं, जीवितमिति जीवते जीवित-
यान् जीपिपति या, वीर, आयुःकर्मवीरणादे वीवते मयति, तत्थेदमायुः कम्म असंस्कृतं मवति, कोअमिप्रायः? नोह जीवितं तुटिंतं
तुओपेन या न ग्रवये पुनः संस्वत्तु निअरसगदित्युक्तं तन्हा चरिचमि अप्पमादो कालवो, जीपि मनेति जहा, जरासुप-

नीतो जरोपनीतो येन, यतो न तत्र त्राणं कैः प्रमशयः ! न जराग्रस्तस्य पुनर्यावनं भवति, 'अदृष्ट उरुजोर्णि नल्लु' सर्वं अस्त्वा-
णं भाषितव्यं, जात्र फलहिमल्लेण मञ्जियमल्लं निहणावळणं णियं धरं गतो, तस्य विमुक्कमुदवाधरो अञ्जति, सो
महल्लोत्तिफाउं पारिभूयते मयणवगेण, जहाअं संपदं ण कस्सति कज्जस्स खमोचि, पञ्छा सो भाषेण तोसं अणापुञ्छाए
कोसिं विणारिं गतो, तस्य वरिसमेचं उवरगमातिगतो रसायणमुवर्बायति, सो बलहो जातो, बुद्धमपव्वते रायमल्लो गिरं-
गणो णाम तं पिहणति, पञ्छा राया मुणइ, तो मम मल्लो आंगतुएण णिहोचि ण पसंसति, रायाणो य अपसंसते सव्यां रंगो
तुणिहो अञ्जति, ततो अदृष्टेण राइणो जाणणाभिमेचं यणति--'सहवट्टयाण सउणाणं साहहतो निययसयणयाणं (च ।) बिहतो
गिरंगणो अदृष्टेण णिक्खित्तसत्थेण ॥ १ ॥ एवं भाषियमेचे रावणा एस अदृष्टोत्तिफाउं तुट्ठेण पूहतो, दब्बं च से पज्जावड्ढो,
आमरण्यं देणं, सयणवड्ढो य एतं सोउं तस्स समासमुवगतो, पाववड्ढणमादीहि पचियाविथो, इवलोभेण अल्लियावितो,
पञ्छा सो चित्तेति-मम दब्बलोभेण अल्लियावोहि, पुणोवि ममं परिभावेस्संति, जरापरिगतो बाढं ण पुण सुमहल्लेणावि पयत्तेण
सद्धिस्सं जुवा काउं, तं जावहं संचेट्ठो ताव पव्वयाभिचि संपधातुं पव्वहतो, एवं जरोवणीतस्स एत्थि ताणं भवति 'एवं वियाणाहि
जणे पमसे' एदमित्तवधारणे, नेव जरोवणीतस्स हुज्जिय ताणं, वरया वा उवणीतस्स सं विपयमिति, अथवा एयमित्तमुमाने, केनाउं
मिनोति?, जहा सो नल्लदामो चाणकण धावितो सपुअदरं चोरान् धादित्वा, एयमेव जणावि, आयासरामत् परलोगानिरेवस्सो पुव्व-
भीणणहि एमादेहि प्रमत्तवान् प्रमत्तः, प्रमादयानित्यर्थः, विविधं जानिहि वियेण वा जानीहि, किमिति परिग्रथे, दुवितकें, कतरानं
कणु, विविधं हिंसतांति विहिंसा, 'अज्जता गदिन्ति' न यथा अथवा असंजता इत्यर्थः, गहितां यद्धति गुह्यंति या तासिति,

विहिंसो काङ् निण्डिस्तांति निगम्यन्ति वा, क्विदं गच्छिस्तांति त विहिंसा । अथवा जरोवणीतस्स दु गतिं तोषामिति, एवमवि
चाणेमाणो न जराग्रहाणायोद्यतो, केवलं हिंसादिपशुकर्मभ्यु पञ्चवो (परमचो), एवं (अभेदाप्रकृषणं विहिंसा, स्यादेतत्-कथमयमेवमनाः।
तत् उच्यते 'जे पाचकम्मोहि' दूचं (११६-२०६) जे इति अणिदिदस्स णिंदेय, पातयेते तमिति पापं, क्रियत इति
कर्म, कम्माणि हिंसातृप्तयेप्रत्यक्षमिदं, धणं हिरण्यमुवज्जणादीणि, समस्तसादीयंति समादीयंति, गृह्णीतव्यं, अणो-
मना मीतेः अमर्ति, यथा अणोमने वचनमवचनं, कथं । प्राणिनां निरोधत्वात् निस्तुणो निस्तुक्रोशो त्यक्तप्रलोकमयः, एवं-
विधां अमर्ति गृहीत्वा, अथवा गतिं परलोके गतिं सुकण्डदुक्कडाणि कम्माणिचि, पल्लवे च 'अमयं गहाय' अणोमनं मतं
अमर्तं अवचनवत्, अथवा अमृतामिव गहाय, अमृतेनेवार्थः संगृह्यते इत्यर्थः, तमेवं वणमुवज्जिणिज्जणं 'पहाय ते पास पयट्ठिप
ने' मृतं हिन्वा अपहाय कृत्स्नमित्यर्थः, प्रसृजि श्रोतुरासंघं, त इति श्रमकर्मिणो, पराद्विदे पवृत्ते, दत्तु (नत्तु) सुहं, 'शरे' इति
पुरुषस्याख्या, वरेण जासकत्वं अनुगता अनुमता अनुवदा इत्येकोऽर्थः क्वरं उवेति-क्वरं-गच्छति, अत्रोदाहरणं 'जे पाचकम्मोहि
धणं मणुस्सा' इति-एवंमि गमरे एवञ्चो चोरो, सो गच्छे विमवसंपन्नसु धेरसु खत्तं खणिं सुपुं दधिणज्जंतं घंतुं अल्लणो
घेरादेस्ते क्वे सयमेव खाणिचा तस्य दय्यज्जंतं पक्खिज्जंतं, बहिच्छिंतं व सुंक्कं दाज्ज्ज कण्णं विवाहेत्तं पसुत्तं सेंति उद्वेत्ता तस्येव
अगदे पक्खिरवति, मा मे भच्चा अवच्चाणि वा पक्खपणयाणि हंतुण रयणाणि परस्स पमासेस्संति, एवं कालो वच्चाति, अण्णता
तेणेगा कण्णगा विवाहिता अतीव रूचिणी, एसा पसुता संता तेण प मारिता, दास्यो से अट्टवरिक्को जातो, तेण चित्तियं—
अतिचिरकालं विपारिता, एवं पुनं उद्वेत्तं पच्चा दास्यं उद्विस्संति तेण सा उद्वेत्तं अगदे पक्खिचा, तेण दास्येण गेहातो

पिगच्छिच्छन्ने कदा (धाया) कया, लोगो मिलतो, तेण सम्पाति- ये माता मारितचि, रायगुरिलेहि सुतं, तेहि गहिओ, दिहो
हो दव्यभरितो, अट्टिपाणि य मुचइणि, सो वंघेऊण रायसगासे समुवणीतो, जायणापगोहिं सव्यं दव्यं दवावेऊण कुमारेण
मारितो, एवं एहाय ते पास पयइते पारे, एवं वणिजादयोऽपि कल्कादिदिनेन (मिथने) उपार्ज्यं दत्तहाय परलोकं वैराविधातमानुवंति,
न केवलं परलोकं चेव ते दुक्खइं पावति, इहापि ते दुक्खइं पावति, दिहुवो ' तेण जहा संधिमुह गहीने ' वृत्तं
(११७-२०७) स्थायत इति तिष्णं, येन प्रकरोण यथा, संधानं संधिः, क्षेत्रमुखाभित्यर्थः, अत्रोदाहरणं—एतांमि गगरे एगो
चोरो, तेण अभिज्जतो घरगस्स फलगीचितस्स पागारक्खविंसीसंगं सणिनुं सचं सवं, खचाणि य अणेगागाराणि कलसातिवि-
ण्दियावचसंइतं(ताणि) पयुमाभि(मुमाचि)हि पुरसाक्खि वा, सो यं वं कविंसीसगसंठितं सचं राणंतो घणसाभितेण विजातो, ततो तेण
अट्टपविट्ठो पाएसु गहितो, मा पविट्ठो संतो आयुषेण चायाइस्सति, एच्छा चोरेण बाहिराट्टिण हस्ये मिहितो, से वेहि दोहि वि-
चलयेतेहि उभयथा कट्टेज्जमायो सतांकिपपागारकाविंसीसमेहि फालेज्जमायो अचाणो विरवति, एवं स्वकर्मभिः कृत्यते पापकारी,
एव दिट्ठो, अयं अरयोवणाय, ' एवं पया पेच्च इहं पि लोए ' एवमवधारणे, प्रज्ञा(आ)वंत इति(प्रज्ञा) कट्टाण कम्ममाण न मोक्खो
अत्थि', इह परत्र च, इहलोकं तावत् थियविषययोगाधीण्यसंपयोगसद्विदोसमदुक्खदेमिजस्सादि, परलोकं पुण
नरातिरिक्खमाणसंस्तु सारारमाणमाणि दुक्खाणि अनुभवति, अवस्सेवणीवाणि कम्मोणि, अथवा ' एवं पया पेच्च इहं पि लोए,
ण कम्मणा वोइह नो फलायि ' प्रज्ञा इत्यामंत्रणे, प्रज्ञा इह पत्र च कर्मोसिः कृत्यन्ते, तेनैवंविधानां कर्मणां(न) पीइयेत् कदा-
चित्, न शतपेये, क्रियत इति कर्म, पीहनं अभिलमतं ग्रार्थनमित्यर्थः, यैः स्तेयादिभिः पापभिः कर्मभिः इह परत्र च पीड्यन्ते

तद्विधायां कर्मणां पोहनमपि न कुर्यात्, किं पुनः क्षणमिति, अत्रोदाहरणं—एषामि नगरे एकेण चोरेण रात्रि दूरातोहि पासादे आरोढुं गतं गतं, मुखं च दब्यजावं णिणितं, नियमधरं व संपावेउं पमाताए रखीए प्हातसमालदो सुदवासो सो तस्य गतो, सो किं भासातिचि लाणभत्वं, जइ तावउज्ज लो गो मं न खाणिस्सह पुणेवि पुब्बठिइते चोरियं करिस्साभिमिन्ति संपहारऊण, तत्प य लो गो बहू मिलितो मेलयति—ऊयं दूरातोध पासादे आरोढुं विसत्थेण तुचं खठे, कदं च खुडलएण खचदुवारेण पविट्ठो, पुणोचि सह दयेण णिगतोचि, सो सुणिठं दसिउं चित्ति-सुचयेनं, किं वदि एवेण णिगतोचि अप्पणो उदरं कदि च पलोएउं एचसुहं पलोयति, सो सयनिउचियहिं पुरिसहिं कुसलोह जाणिचा गहितो, राइणो उवनीतो सात्तितो व, एवं प्रायक्रमपत्थ-णेउचि दोसे, दिगु इरणे, देहे या हिमदीणि पावकम्माणि, एमचा पावेहिं कम्महिं बज्जति, तेवि पावयं च पाविति, जं च परस्स चोएति पानं कम्म कज्जति तस्स अप्पणा चेय वेदिउव्यमिदि, अत्रोच्यते, 'संसार' माथा (११८-२०९) वृत्तं, संसृतिः मंगरणं या संसारः-नराकादि, अथवा कोहादीयं कम्मं, सो संसारो, समापधवान् समापन्नः, परंपरेणवि पुचस्स भज्जाए णट्ठाए एव मादि, उच्यते च 'संसारसमावयो परस्स अट्ठाए ' परो षाम पुचमधवादि, आधारणं नाम सव्वसामन्नं आत्मानमिचं वेधुराज-आलणनिमिच्चं या, 'कम्मस्स तो तस्स तु वेदकाळे' तस्येति आत्मनिमिच्चस्य साधस्यस्येति वा, वेदकते इति वेदः उदय इत्यर्थः, वेदस्स कालः २, दानमानादियया चन्नातोचि वंपुः, वंपुः किल अहितानिअहितप्रवृत्त्यं, न चासौ तदहितं कर्म निगृहीतं समर्थः, उक्तञ्च 'मयस्स सयणमन्दो, एयो कस्साति दुदिट्ठो मंते । सव्वणोऽपि य स एगं ण विरिच्चति णव नासेति ॥१॥' इत्यनेन (न) बांधवा बांधवत्वं उचिचि कंन्ति, अत्रोदाहरणं-एषामि नगरे एगो चाणिओ अंतसावेणं संवहरति, एगामी आभीरी उज्जुगा दो स्वमे

वस्तुन रूपानिमित्तमुद्दिता, कृपासो य तदा समयो वदति, तेन वाणिज्येणस्य रूपस्य संमितं लाडं कृपासो दिष्टो सो, अति दौर्गह्यं स्वभावात् दृष्टोति सा षोडशयं वधिऊण मता, पञ्चा दक्षिणतो चितेति- एत स्वगो ह्राए लदो, ततोऽहं एव उव-
भुंजामि, तेन तस्य रूपस्य समतपयमुलाह किणितं घरे त्रिसल्लितं, भञ्जा संलचा- धवपुत्रे 'करिज्जासिद्धि', ताए वतपुणा-
कया, इत्यंतरे उस्तुगो जामाडजो स्वयंसो आगतो, से ताए परिवेसितो धवपूरेहिं, सो भुंजितं गतो, वाणिज्यो ज्ञायप्यवणो भोग-
त्यमुवगतो, सो य ताए परिवेसितो सामाविण्य भवेण, तेन भण्णति- किं न क्त्वा य वयपूरा ? ताए भण्णति- कया, ते जामाड-
एतेण तेण स्वयसेण लइचा, सो चितेति-पेच्छ जारिसं कयं मता, सा वराई आभीरी वंचेतु परानिसिं अया अणुणेण संजोइओ, एसो
सचिंतो सराचिताए जिगमतो, गेम्हो य वदति, सो मज्झण्वेलाए कयसरारिचिंता एकस्स रुक्खस्सं हेहा वीसंमति, साधू य तणे-
गामेण भिक्षुआणिमित्तं जाति, तेण सो भण्णति- भगवं ! एत्थं इक्खछायाए विस्सम, धम्मवसभण्णंति, साधुणा भणियं- ते व वक्खे-
वाइ, अहं अप्पणोचयं कम्मं करामि, तेण भण्णति- भगवं ! को वा परायचं कम्मं करोति ? कणुं एसं सुवलोणां सकम्मउत्तुवां,
साधुणा भणितं- णणु तुमं चंय मज्जादिहंतुं किलिस्सति, स भर्मेणीय स्पष्टः तेनेव एक्खवंपेणं संतुदो, भगवं ! तुम्हं कस्य अच्छ-
ह ? तेण भण्णति- उज्जणे, गतो सो वं साधु कउज्जमचि य ताणिऊण तस्स सगासं गतो, धम्मं सेउज्जं भणति- पव्वयामि, जाव
सयणं आपुच्छुं एति(मि), गतो णियगवंधवं मज्जं च सणति- जहा आवणे विवहंतस्स तुच्छो लोभो होति, ता यणिज्जं करेमि,
दो य सत्यवाहा, तत्थेगो आदातु एक्खवंपे लोभं ममाति, एगो पुण एक्खवंपेपि देति लोभं च ण ममाति, तं भंणेण (कतेरेण) सद
वच्चांमि ? ते भण्णति- विषयण सादि, वेहिं सो समणुणातो वंसुसाहितो गतो उज्जणि, तेहिं भण्णह- कयंमो संस्थवाहो ? एस साधू

असांगच्छायाए उवाचद्वे। मियसरे वेवहारावेति, ण य लासयं गेण्हइ, एतेण सह सुणोच्चाणपट्टणं सामिच्चि पव्वइतो, जहेव ण वंथया त्राणाय भवति कम्मविमकाळे, एवमेव 'विसेण ताणं ण लभे' इत्थं (११९ सू० २२१) विद्यत इति विसं-धणसुवण्णाहि-रणाभायिमवणसयणादि, त्रायीति त्राणं, च हि तेण वित्तेण लहेत, कः १, अमचा-यमचो विसससु, पुव्वभणितेण वा पमाएण, इहापि तावच्चोके वित्तं न त्राणाय, किमंग पुण पल्लोगे १, अत्रादाहरणं-एगो किल राया इंदमहादीणं कम्मिहि उस्सवे अंतउरं विणिगच्छतो पोसणं पोसावेति, जहा-सव्ये पुरिसा भगरतो निमगच्छु, तस्य पुरोहिदपुत्रो रायकल्लभत्तेण वेसाधरमणुपविट्ठो पोसिपदि ण निमातो, सो य रायपुरिसेहि निमाहितो, तेण य रायवल्लभत्तेण तेसि किंचि दाअम अप्पा व मोइतो, दप्पायमाणो विवदंतो रायसगासदुवणंतो, राइया कल्लो आबचो, पच्छा पुरोहिदो उवट्ठितो- तव्वसंप्पिय देभि, मा मारोज्जसु, तौवि ण पुबको, मूलाए मिण्णो, एवं वित्तेण ताणं न लभे पमचो, इहलोकिकमुक्कुमुदाहरणं, 'अदुवा परत्थ' अदुवेत्यथा, यदि वित्तं न त्राणाय इहलोकं, कथं नु परलोकं त्राणाव यधिससति १, उक्कञ्च-अत्थेण गंदराया ण रक्खिओ गोदणेण बुद्धको १ धकेण तिष्ठयसद्वी पुत्तेहि ण ताइओ सगरो ॥ १ ॥ एयमश्राणः शरीरमानसंदुःखरिभिन्यमानः न तस्स दुक्खसस अहणदासुपलभते, को दिदंतो १, उज्जते, 'दीवे पणट्ठेय अणंतमोहो' दीप्यते इति दीपाः सो दुक्खिदो-दब्बदीवो भावदीवो य, तस्य य दब्बदीवो दुविचो-आसासदीवो पसास-दीवो य, तस्य आसासदीवो समुद्दमब्बो जो दीवो जं बुब्बमाणा पासिउं पासिउं च आसासदी सो आसासदीवो, पसासदीवो य ता जेतनं पमासति, तस्य जो सो आसासदीवो सो दुविचो-संदीणो असदीणो य, तस्य संदीणो पाप जो बलेण छदेज्जति, सो ण जीवितत्थसंताणाव, जो शुभ सो विच्छिण्णत्तेण उरिसत्तयेण य जलेण १ छांदज्जति सो जीवितत्थीयं त्राणाव, असदीणो

दीवो जहा क्रोडणदीवो, पगासदीवो गाम जो उज्जोयं कोरि, सो दुविहो-संजोहो सो तुणपुलकवत्तिअमिनकत्तसमवायेन निप्पट्ठो, असंजोहो चदादिचचमणिमादि, एस्स दब्बदीवो । इदंण भावदीवो, सो दुविहो-आमासदीवो पगासदीवो य, तत्थ मागासदीवो सम्मदंसणं जं पाविऊण भाविया जीवा संसारसहासागरे सदाकुवादिमहीवीरिहि अबुज्जसाणा आससंति, पगासदीवो पडिचारित्तिकाउ गाम पंचपगारा जंदा, तत्थ आमासदीवो दुविहो-संदीणो असंदीणो य, तत्थ दुओवसामयसम्मदंसणदीवो पडिचारित्तिकाउ संदीणो, असंदीणो तु रायससम्मदंसणदीवो, पगासभावदीवोवि दुविहो-विधातिभो संवाहो य, तत्थ संधातिभो अस्सरपदपाद सिलोयो गाथाउदसगादिसंघातमयं दुवालसंगं सुतन्नानं, असंघातिमं केवलमाणं, एत्थ दब्बदीवे पगासदीवमधिकेऊण मण्णातिदीवि पण्णेट्ठे व अणंतमोहो, एत्थ उदाहरणं, जहा-केइ धातुवाइया सदीवगा अग्गि इंधणं च गहाय पिलमणुपविट्ठा, सो तेसि पमादणं अग्गादओ य विज्झाणाओ, ततो ते विज्झातदीवगिया गुहातममोहिवा हतो ततो स्ववो परिमंति, परिमंता य अप्पडिगारमहाविसेहि सप्पेहि उपकम, दुरुचरे य अथे संणिबलिता, तत्थेव निधणमुवगाया, एवं दीवप्पणेट्ठे तुल्लं दीवप्पणेट्ठेय, अमणं मंतः अम्यंते वा अन्तो नान्ताओप्पत्ति अन्तः, जहा तेसि गुहापविट्ठाणं विज्झातदीवगाणं दुवारमलमनाणं तस्स तमसो अंत एव गरिथ, एवमेव संसारीणवि दीवप्पणेट्ठे वा अणंतमोहो भावदीवप्पणेट्ठाणं, 'अणंतमोहे' चि म्हाते येन स मोहः, तुच्च ज्ञानावरणदग्धमोहनीयमिति, अहवा अट्ठप्पारं कम्मं स्वमेव मोहो, तच्चात्सानंतमित्यतोअन्त-मोहे, नयनशीलं नैयापिकं, मग्गापिति वाक्वक्षेपः, तं नेवाउअमग्गसो दट्ठपि अट्ठमेव गवति, जहा सो दीवप्पणेट्ठो तं मग्गं दट्ठणवि अदक्ख एव भवति, एवमसाववि अणंतमोहवान् संसारी आबवंत्तवीमावात् जयति दट्ठ्वा अट्ठ एव भवति,

किमपिप्रेतं । यतस्तत्रोपश्रयानाय नोद्यमते, अथवा नैयायिकं यागं काश्चित् दृष्ट्वापि पुनर्मोहादयत्वं एतत्ति, जहां ते विद्या-
वपदीवा न जानति कुतोपि लद्धारं (तं दारं), एवं पुत्रदारादिआसक्तौ नैयायिकं दृष्ट्वा अट्टं एवेति, मिथ्यादर्शनोदभिनिवेशाद्वा
पेआहयं ददुमददुमेव, एवंविधेषु संसारीषु ब्रान्दजनारणयोद्दनीयमहानिद्राकारिषु ' सुतेसु श्रावित्पटिबुद्धजीव-'
पुत्तं (१२०-२१३) सुषनें सुप्तं सुप्तमस्यास्तीति सुप्तः, सुप्तवानित्यर्थः, चन्द्रदेवोपेक्षेनैवैतदपूरणेषु, सो दुविहो हुतो-
पिदासुतो मावसुतो य, तस्य पिदं पति सुचो जागरो य, एवं मावेति, तस्य पिदासमरणे उदरहरणं अंगहृदंत्तो, सो तेसु
चोरेसु (पुनः पसुत्तेसु सुत्तेसु सु(स)प्रोदपचेण पात्रणिदं एगति जगंतो अच्छति, ते य चोरां परिक्वायगणे विहायमस्यचि जीविजग
सत्ये सिरिच्छिण्या क्त्वा, अमृदुदत्तद्वामेति किञ्चेष पात्रणे पदोरो दचो, वेणवि अगतेण रुक्खुगणमज्जे ठितो, भगिणी भूमि-
गिहिएवसणे, ताणीव अप्पमत्तत्ताए व न सक्कितो व्पेत्तं, एस दिट्ठो भावे समोत्तारिज्जवि, पंसुत्ता चोरा घातिता सो
एगो न घातितो, एवं ने मिच्छादिद्वीणो अविरता य मावतो पसुत्ता घम्मक्कजाइ न पेस्संति, तेसु सुत्तेसु यापि पटिबुद्धजीवी,
अपि वाढार्ये, भावसुत्तेसु या जागरेण होयन्, सुत्तेसुवि च नातिनिद्राप्रमादवान् । भावप्रतिबुद्धो नाम भावजागरः, प्रति-
बुद्धजीवनशालः प्रतिबुद्धजीवी, न विस्ससेन्न कसापिदियसु, ' पटिते व ' पाषाड् दानः पटितः आसुपेत्ति आसुप्रश्ना नाम
संयमं प्रति धणत्वमहुरतयतिवुद्धमानता, आसु प्रश्ना वस्य, धियं प्रश्ना उत्पद्यते तेन न विस्ससतिदत्तं, अहा कल्लकहाण-
(गे) पक्खो, कम्हा । ' घोसा सुहुत्ता ' घूर्णत इति घोसः, निरुक्कोस इत्यर्थः, कोअभिघावा ।, षण्णु जोते शुब्बण्णे अवण्णे वा
काएवि वेलाए भव्णू आगच्छति, अतः बलकालायुक्त्वाद् अनियमितकालत्वान्च पुंसा निरतरपेव संजातपणो भवेत् ;

तमेव सुदुर्लभं न दोषत्वात् यत्ता पुनरत्येति, अथवा समोचप्रसाप्तस्य मथंतीत्येतो घोराः, यथैष मद्रोचं प्रसाप्तः, अस्य तावद् मा-
मारेण मयमस्तु, एवं घोरा सुदुर्लभः, अतीस्यपि अवलं, जल्येनापि उपक्रम्यते, एवं मत्ता- 'भारंडपक्खी व चरउप्प-
मत्तो', एवमेतज्जेनेति पक्षः, पक्षावस्थास्तौति पक्षी, वीर्यं किं दोषं तिपदा, जो मच्चिमतो पादो सो सामण्णो, पच्छा ते अप्प-
मत्ता चरति, मा एको वा एकको वा पच्छा पण्डुपेच्छा, पादो हीरेज्जा, अथवा मा पदिहामो, एवं साधुवि 'चरे पदाणि
पडिस्संप्पमाणो' वृत्तं (१२-२१६). युगपत्संसृष्टानि त्वेन्द्रियाणि, कृपायाश्रितान्येव चापराधपदानि, उक्तं हि 'इन्द्रियविपरुषाया
एतान्यपराधपदानि', यतोऽपदिश्यते 'चरे एवायं पडिस्संप्पमाणो' वृत्तं, चोदियनुमतार्थे, किं कुर्वन्, पदानि परि परि संरुमानो, पद्यते
अनेनेति पदं, परि सर्वतोभावे, सर्वतो संक्रमणो परिसंक्रमणो, मा मे मूलगुणउचरयुणपदसु छलणा होज्जाचि, पास्वते येन
पादाः बंधनमित्यर्थः, जाकिंचि अपणा एवायं प्राप्तति दुल्लिचितादि, दुल्लिचिचिण्णावि बद्धति, किं पुण जो चित्तिउ कम्मणा
सरत्तीकरोति, एवं दुब्भासितदुल्लिचिताति जं किंचि प्राप्तं 'इहे' ति इह श्रवत्ते मण्णमाणो, जाणमाण इत्यर्थः, स्यान्मतिः एवम-
प्रसक्तः क्वं चोत् 'लामंतरे जीवित वूहइत्ता' लभ्यते इति लभाः, अंतरा छिनादि श्रयच्छति वान्तरं, लभं प्रवच्छतीति लाभान्तरं,
लभं धोति वा दातुं कर्तुं वा, जीव्यते येन तज्जीवितं, 'वुहि वुद्धो' वृद्धयित्वा, कोऽभिप्रायः १, जाव निज्जालाभसमत्थं जीवितं
ताव वूहयाभि, समानकर्तृक्योर्वूहयित्वा, पथाव किं कुर्यात् १, उच्यते, 'पच्छा परिणयाय मलावधंसी' पच्छा इति जाहे ज
णिज्जालाभसमत्थं ताहे व जाणिज्ज ज्ञाणपरिणयाए सलावधंसी भवति, कथमिदानीं मह मंदरीए जराए वाधिणा वा
अभिमत्तस्स अरिय निज्जालाभेचि ज्ञाणपरिणयाए जाणिज्ज पच्छा सचधारणाए मलं अवद्धंतीति-सूदेति वमिति, मलं अट-

प्रकारं शोधयतीत्यर्थः, 'सुसुप्तासु अवसंसने' लामान्ते, एतयं गंडितचोरेण दिहृतो- देवायदे नगरे मंडियो नाम तुणाओ परदेवद्वहरणपसत्तां आसी, सो य दुद्वयोगमिति जणे वयासंतो जाणुसु दोसु णिन्वमेव अदपेलवाल्लेचेण रायमगे तुणागसिप्यं उवजीवति, चंक्रमंतोरियं देवधीरणं पदेण कथंचि क्रिलिस्संतो चंक्रमति, राचि व छाषिस्सम दग्गत्तां वेरुण पगारसाग्निगट्टे ठ-
इआगेगदेसे भूमिघरे तस्य निखिखवति, तस्य य से मयिगी क्कण्णा चिह्वति, तस्मा भूमिघरास्स मन्दे कूवो, जे व सो चोरो दक्खेण य लोमैलं सहायं दक्खवात्तरं आपेनि तं सा से मयिगी अयडसमिसे पुव्वणत्तयासणे निवेसितुं पायसोप्पल्लयेणं पांसे गिण्हेज्जं तं-
मि द्वे परीक्खिअवति, तस्य य मूलदेवो रातो, सो तत्थेव विज्जति, एरं कालो वच्चवि बगरं सुसंतस्स, चोरगहा य तं ण सकेंति गिणिहिलं, ततो णनो उपरसो जातो, तस्य य मूलदेवो राया, सो कथं रावा संवुचो?, उज्जेणीए नयरीए सुव्वगणियाणं पधाया देवदत्तां पाप्म गणिया, ताए सद्धिं अचलो नाम वाणियदारओ विभवसंपभो मूलदेवो य सेवंति, दत्ताए मूलदेवो इहो, गणियाभाजए अपलो, सा भणति-पुचि ! किं एतेण पीतिकरणाति !, देवदत्ताए मण्णाति-अम्भो ! एस पंडियो, तीए भण्णाति-किं एस अन्माहिदं विण्णायं जाणमि?, अपलोवि भाग्णीरं क्कसा (लभिसुतो) पंडितो वा, तीए मण्णाति-अर्थ्यते, तन्न अयलं भव-देवदत्ताए उच्छु हाइं सद्धा,
तीए मंगूण मणितो, तेण चित्तिवं-अतो पुनाइं अहं देवदत्ताए पणतेशि, तेण समहं भोक्कण उच्छुल्लुणीण उवणीतिं, ताए मण्णाति-किं अहं इत्थिणी ?, तीए मण्णाति-अन्नं, मूलदेवं भव-देवदत्ताए उच्छुं सद्धं अमिसासचि, तीए मंगूण से काथितं, तेण कइदि उच्छुल्लुणी उच्छेदेहुं कंदादिआ क्कस्स चाउज्जातादिसु वासिनाड कतं येदिआओ, तीए मण्णाति- येच्छ विण्णायंति, सा तुदिआ ठिता,
मूलदेवस्स पदोसभावणा, अयलं मण्णाति-अहं तहा कोमि त्ता तुम मूलदेवं गेहसिती, तेण अट्टसयं दिणाराण तीए

भाडिणिमिदं दिने, ताए गंतुं देवदत्ताए भण्णति—अज्ज अयलो तुमं समं वसाहिंतिचि, इमे दिणारा दत्ता,
अवाएवेलाए आगन्तुं भण्णति—अज्ज अयलस्स तुमिं कज्जं जायं, तेण गामं गत्वाचि, देवदत्ताए मूलदेवस्स पेसितं,
आगतो मूलदेवो, ताए समाणं अच्छति, गमिवामाऊए अयलो संवाहितो, अण्णातो पविट्ठो बहुपुरिससमगो,
वेदियं तं गन्मगीहं, मूलदेवो य अइसंभणेण सयणीयस्स देहा भित्तुक्को, तेण अलसिरतो, देवदत्ताएवि दासवेडाओ
संदिट्ठाओ अवलस्स सरीरमभंगादि घेचूणुबडिवातो, सोवि तंमि चैव सयणिए ठियानिसत्रो मयइ—एतय चैव सयणीए ठियं
अभंगेह, ताओ भण्णति—विणसेज्जति सयणीयं, सो मण्णति-एचो उक्किट्ठवं दाहामि, मया एवं सुविणो दिट्ठो जहा सयणी-
अभंगणउबलण्णादि कातब्बं, तो तहा कयं, ताहे विण्णणगोन्तो मूलदेवो, अयलेण वालेसु यक्साय (पाहाय) कट्ठितो, संलत्तो य
अणेण कच्चु हुक्कोसि, इहहा ते अज्ज अहं जीवितस्स विमसांमि, जति मया जारिसो होज्जाहि तो एवं मुच्चिज्जाहि, ततो
मूलदेवो अवमाणितो लज्जाते णिमतो उज्जेणीओ परयणविवाहितो, वेण्णायं जतो परियतो, एगो य से पुरिसो मिलितो,
मूलदेवेण पुच्छितो-कहि जासि ?, विवायंति, मूलदेवेण भण्णति-दोवि सम्मं वच्चांमोचि, तेण संलत्तं—एवं मयत्ताचि, दोवि
मूलदेवेण पुच्छितो-कहि जासि ?, तस्स पुरिसस्स संमलं अत्थि, मूलदेवो चित्तेति—एसो मम संवलेण संविभागं करेहिंति, एहिं सुए
पाटितो, अंतारा य अहवी, तस्स पुरिसस्स संमलं अत्थि, मूलदेवो चित्तेति—एसो मम संवलेण पुच्छितो पत्तिय एतय अज्जासो गामो ?,
परे वा एताए आसाए कच्चणि, ण से किं(चि) देति, ततो ततिसदियसे छिन्ना अहवी, मूलदेवेण पुच्छितो पत्तिय एतय अज्जासो गामो ?,
तेण भण्णइ—एत गाइदुरे पंथस्स गामो, मूलदेवेण भण्णति-तुमं कय वससि ?, अयुमत्तय गामे, मूलदेवेण भण्णितो-तो म्हाइ
अहं इमं गामं वच्चांमि, तेण से पंथो उवादिट्ठो, गतो तं गामं मूलदेवो, तत्थ पेण भिक्खं हिंसेण कुम्मासा लट्ठा, पवण्णो य

कालो वदति, सो गामातो णिमग्च्छति, साधू य माससुखपरमनिमित्तं (आगतो) पासति, तेण य संममावणेण भिक्षुं पराए भची-
ए वेहि कुम्मासेहि सो साधू पडिस्सहिता, मणिव च णेण-‘घब्बाणं सु नराणं कुमासा होज्ज मासगस्स पारणए’ अविद्य देवताए अहासान्निहि-
याए मण्णदि-पुत्त । एतीए माहाए मच्छिभद्देणं जं ममासितं देसि, ‘मणियं च देवदत्तं दंविस्सहस्सं व हज्जं च’ देवयाए मण्णति-
अचिरा से भविस्सतिचि, ततो गतो मूलदेवो विज्जायंते, तस्य एतं एतं गतं गतिं, तस्य य अपुत्तो राया मतो,
आसो अधियासितो, मूलदेवसमागगतो, पट्टदावणं, एज्जे अभिसिचो, राया जातो, स पुरिसो सहावितो जेण सत्त उज्जेणीए
आयतो, सो णेण मणितो—तुम्भंवाणियाए आसाए आयतो अहं, इतराडं अंतरा चेव विवज्जतो, तेण तुम्भ एत्तज्जुय मामो दत्तो,
मा प मम सगात्तं एत्तसुचि, पच्छा उज्जेणीएण रण्णा सदि पीतिं संजोएति, दाणमाणेण संपूरियं च काउं देवदत्ता णेण मग्गिय-
त्ति, तेण पञ्चुवकारसंघेण दिन्ना, मूलदेवेण अत्तेउं हृदा, ताए समं मागे भुंजति, अण्णया य अयलो पोतवहणेण तस्य
आगतो, तुंके विज्जते मंडे, जाइ गोते दग्गमग्गाणि ठाणाणि ताणि जाणमाणेण मूलदेवेणं सोडवि विण्हावितो, तुमे दब्बं
णमीज्जंति, पुरिसेहिं वंधिऊण रायसमासमुवणीतो, मूलदेवेण मण्णति—तुमं मम जाणेसि !, सो मण्णति—तुमं राया !, को तुमं
ण याणति !, तेण मण्णति—अहं मूलदेवो, सक्कारेणं विसज्जितो, एवं मूलदेवो राया जातो, ताहे सो अण्णं पंगाराविरावं ठुवेति,
सोडवि ण सबकेति चेअं (गिण्हितं, ताहे मूलदेवो सबं गीलकंजं पात्ताणिऊण राचं णिममो, जण्णजंतो एवाए समाए निवण्णो
अच्छति जाव सो मंडितचौरा आगंतुं मण्णति—को एत्थ अच्छति ?, मूलदेवेण मण्णति—अहं कयडितो, तेण मण्णति—एह मण्णस्सं
ते कोमि, मूलदेवो उडितो, एगंमि हेससरे एतं रायं, एतद्धुं दब्बजात मण्णित्तम मूलदेवस्स उव्वरं चडाविदं, पडिया पंगारा-

क्षिरिन्, जातो मूलदेवो पुरतो, पञ्चतो चोरो, अग्निना कट्टिण पटितो एति, संपचा भूमिभ्यं, चोरो तं द्रव्यं निहाणितमारद्धो,
मणिता यज्ञेण भगिणी-एतस्म पादे सोएहि, ताहे कृतिहसनिविष्टे आसणे उग्रोसितो, ताए पायसोयलकरण
गहितो, जाय अतीव अतीवि सुकुमारा पादा, ताए भावं-जैहस कोति भूतपुण्यो विहस्तिगतो, ताए अणुरूपा जाता, ताए पाद-
तले सङ्गितो नस्सचि, मा मरोज्जिहसि, पञ्चा सो पलातो, ताए बोळो कतो-णट्ठोचि, सो असि कट्टिऊण मगिउं लग्गो, मूल-
देवो रावणहे अतिसिणिद्धि पाऊण चत्तरि सिंवतरितो ठिठो, चोरो तं सिवसिं एस पुरिसोत्तिकाउं कुंहुमिणेण अशिणा दुहा-
काऊण पमाताए रक्षणीए ततो निगंतूण गतो वीहिं, अंतरावणे तुण्णागत्तं ज्जेति, राइणा पुरिसेहिं सदावितो, तेण चितितं—
जहा सो पुरिसो जूणं न मारितो, अवस्सं स एत्थं राया मविस्सतिचि, तेहि पुरिसेहिं आपणितो, राइणा अब्भुट्टाणेण संपूततो,
आसणे णिवेसानितो, सुवहु च णियं आमासिउ लग्गो, मम भगिणीं देहिचि, तेण दिवा, निवाहिता य, रायणा योगा य से
संपदत्ता, कइसुमि दिवसेसु गतेसु राइणा भंडितो भणितो दव्येण कञ्जति, तेण सुगहु दव्यज्जतं दत्तं, अण्णया रायणा संपूततो, अन्नया पुणो
मगितो, पुणो दिण्णो, तस्स चोरस्स अतीव सक्कारसम्माणं पउज्जेति, एतेण पणारेण सत्तं द्रव्यं दवावितो, भगिणी य से
पुच्छिता, ताए भज्जति-एत्थियं विचं, ततो पुवादेविलक्करणाणुसारेण द्रव्यं दवावेऊण भंडितो सल्लाए आरोवितो, एस
विट्ठो, जहा भंडितो तेण ताम पूइतो जाव तत्तो लग्गो आसि, एवं सरोरमादि ताम आहारादिभिधिदिवि घेप्पति जाय
निच्चालाभो, सम्मत्ते पञ्चा परिवज्जति, स्यादेतत्—कोज्झो पत्तिाय मत्तं अवचंसयदिति, उच्यते, एषु छंदश्चिरोधो
परिण्या इत्यतोऽपि दशते छंदो आहारं वीतिरे अत्रसु य चाहिरव्यंतरेसु, एतस्म छन्दस्म निरोधेण उमेदि मोक्कं,

को दिद्वौ ? उच्यते, 'आसे जया सिक्खितवम्मापारी' अश्नाति अन्नं वा अद्यानमिति अर्थः, येन प्रकारेण यथा, शिथित-
माद, त्रियंतेडेनेति वासते वा वर्म्म तं वर्म्म घासयतीति वर्म्मधारी, दिद्वौ- एतेण राइणा दोणं कुलपुत्ताणं दो अस्मा दिव्वा,
तयेयो ददिच्छित्तवसथं च जहाकालोपेणेण इद्वेण जसजोमासणेण भत्तसमाणे चंचुच्चित्तललितथाइयजइणयेणा-
दीणि सिक्खीयति, रितिओ को एयस्स इह जयसजोगासणं दादिविचि पोटं वांइल्ल तवो चेज जसं जोगासणं देति, तुसे
रातेति, सेसं अप्पणा भुंजति, संगामभाले उवड्ढिते रण्णा बुत्ता--वेसु चेज आसेसु आस्सटा संगायं वा एविसइ, कत्थ जो सो पुन-
वणिवो आसो सो साराधिमणुओचमाणो संगायपारवो जावो, इपरो य अत्तन्भावभावणभावितत्त्वत् गोधूमजंतज्जुण इव
तरथेव भविउमादवो, तं च परा उवलमसेउ हतसारथि कउं गृहीतवतः, कत्थ पसत्थेण उवया, आसे जहा सिक्खितवम्मापारी,
स्वाम्महे-कसचिरं सिक्खीयेत्तया ? उच्यते, ण हि संगामेति रिचो जह सिक्खरिज्जा, णिक्खिरं ण पुण सिक्खिज्जात्ति, ण
एवं इह, दुविदंदि तिकरं सिक्खरमाणो 'पुब्बाणि यासाणि चरप्पमत्तो' एवेतीति एवं, वर्यतीति वर्यं, ताणि पुब्बाणि यासाणी,
या भावना !, पुण्ण-उसो जया मणुया तदा पुब्बाणि, जहा वरिसापुसो तया वरिसाणि, चरोदित्तनुमतार्थं, अप्रमाद एव इहाध्य-
येन वर्यतेतेनाप्रमत्तः मधादीभिः, तस्मादेतदप्रमादात् शुभिरिति, साधुरेव जणे २, रिप्पमिति एतेण भवेण उवेति-गच्छति मांकरं-
सिद्धिर्गति। अथाह चादकः- तवइवे मुहुजं दिवसं वा अप्पमादो काठं, थं पुण मण्णति--पुब्बाणि यासाणि चरप्पमत्तो, एर-
त्तियं काठं दुवणं अप्पमादो कज्जति, तेण पाळियं कासे अप्पमाद कोस्साभि, उच्यते, 'सपुब्बमेवा ण लभेज्ज पब्बा,'
इमं (१२३ए २२४) स इति निर्देये, नस्स पुब्बं कालपमातिणो, एवमवधारणे, नैगस्यै, न लभते, समाधिमिति वर्यते, आराधने

च, अहं एव उपमाने, एवमतो पूर्वकालप्रमादी अकलपरिष्कारो ण तथे पञ्चिमे काले समाधिगमिषि, उक्तञ्च- 'पुण्यमकारित-
जोगो गुरितो मरणे उच्यते सति । ण च इति व सति तु जे अंगोहं परसहजिवादे ॥ १ ॥ 'गमोवमा सास्तवातिपाण' पुञ्जत
इति वाक्यशेषः, एष इति प्रत्यक्षीकरणे, उपधीयते अनयति उपमा, अद्वयवर्तीति श्रवतं तेषां एषा उपमा पुञ्जते, यथा-पञ्चा
धम्मं कोस्सामी, के य सासवयादिया !, उच्यते, ये निरुत्थवस्मायुणो, न तु जेतुं जेतुं बुद्ध्युभयपुराणि जीविताणि, अथवा
सासयधादी गिणअप्पमतो कालो मरतो जेतुं एसा दिट्ठी, जो पुण्यमेव अक्यवोभो सो 'विस्सीयइ सिद्धिले आउयम्मि'
विस्सेण सीदति सिद्धिलं सोवकमं बहुअपायं, कालं काले कालेण वा उपर्णीतः कालोवर्णीतः, मरणाकालमित्यर्थः, 'गुरीरस्य
भेदो'ति श्रियत इति गुरीरं गुरीरस्य गुरीराहा भेदः, अथवा जीवो वा मरीराजो मरीरं वा जीवाजो भेदो-भियत इति भेदः, एतस्य
दिट्ठतो-एककेण राइणा मेच्छाणं आगमणं जाणिकुजं विसए उग्योसाविठं, अहा गुरीसा (ज्वाणि) नि दुग्गालि य समस्सीयउ, मा जे
मेच्छेहि विणासिज्जहिथ, तस्य केइ अवहाय क्यमसमं च व दुग्गमस्सिया, अण्णे पुण. सवणसाणवसहयणइसु मिद्धा
असइहंवा ण खिप्पं दुग्गालि समस्सिया, मेच्छा य उवयया, तस्य जे दुग्गालि न समस्सिया ते तु सवणभोगोवमोगादिगिद्धा
रावययणं असइहंवा, तं मेच्छेहि केडिया विमोदति, पुत्तदाराविमवभेदं वट्ठते, एवमकुतपरिक्रमणि अपोव्यं । किं-
चान्तं- स एवमकुतपरिक्रमो 'खिप्पं ण सकोति' वृत्तं (१२६० २२४) धियमईनकालं, विविच्यते येन स विवेपा;
अहारोपकरणादिषु सकः पञ्चिमे काले खिप्पं ण सकोति, तत्रा सव्वसाणणा एतपमादपमादाधिविकाउं गिहत्था-
विहु परं परारिचि पव्वइस्सामो सोअवि विवेगमेतुं पुव्वकलत्रादिसकः, जरादि-

परीसहायिष्ठुः, तस्मात् ज्ञात्वा सम्प्रयुक्तानेन समुत्थाय, अन्यान्पि मिथ्यात्वानानि भवति चोरादिक्रियासु कुप्रवचनेषु रक्षापि च निदानश्रव्योब्रह्मानि, इदं तु परलोकाशंतां पति प्रहाणत्वेन 'पण्यहाहि कामे' प्रकृष्येण ब्रह्माहि कामा इत्ये-
षिष्ठया सेमेदियमाणा, कामग्रहणेण भाषावि भण्यति, रिपुषं न सक्तेति विवेकमेतुति एव उदाहरणं- एसां मरुतो परदेसं
गन्तुं साहाय्यतश्च होतुण विसयमानतो, तस्मिन्नेण मरणं राक्षसालिञ्चिकछाड दारिका दत्ता, सो य लोए दीक्षितुगतो
लन्मति, परामिचं ब्रह्माहि, तेण तोसं भारियातं सुदुतं अलंकां दारियं, सा पिच्यमहिता अच्छति, तेण भण्यति- एस
एचंयंततामो वो तुमं एताणि आभरणगाणि विदिषव्येषासु आभिधादि, काहेवि चोरा उवागच्छेज्जा वो सुहं गोविज्जाति,
गा भण्यति- अहं ताए येलाए सिग्येय अयेणेंसोति, अण्णया चोरा तस्य पडिता, ता तमेव य पिच्यमंहितागिहमणुपिष्टा,
सा वेदि सालोकिता गहिला, सा य पबितमोयणत्तात् संतोषचित्तापिपादा न सक्तेति कइगदाणि अवणेतं, तत्रां चोरोहि
तोति हरये क्षिप्तूण अमणीता, गिभिइतं च अगहंता, एवं पुचं अरुपरिकम्मा पंचं काले न सक्तेति विवेकमेतुं, तम्हा ससुट्टाय
पहाय कामे, प्रजहाय शम्भां किं एतव्यं?, उच्यते, समेत्येव चोरं, अहवा वेण कामा चचा भवति तेण समिआ भवति, तं
पुन सविज्ज लोणं, सम्मं एव समेत्य, ज्ञात्तेत्यर्थः, पृथगीकथायादिलोकं, समभावो समता जह यप न पिपं दुक्कतं इत्यतः
प्राणिनां दुक्कतं न रत्तव्यं, भदतं एमतीति महोमं, योसं इच्छतीत्यर्थः, आत्मानं रक्षतीत्यापरस्यः, चरोदित्तुमत्तार्थं, अत्रोदा-
हरणं- एगा वणिजमहिला पणसितपतिचा सरीसुस्समापरा दासभतकाम्मकरे निजपियोगेसु न पिजियोगेति, न य तेसि
पल्लोरस्यं अदिहं आहार मतिं वा देते, तं मन्वे णट्ठा, कम्मत्तपरीहाणीए विमरपरिहाणी, आगतो वापियत्रो, तदाविपं यस्मिज्ज

पच्छा सा तेण निच्छदा, अयं तु सुपुक्खलेण सुंक्रमे वोरति, लद्धा यज्जेण, तेण वांसे नियमा भण्णति- ज्ञाति अप्पाणं
रम्भुदो तो परिणेमिति, तच्चं दुग्गलकम्भाए सोत्तं णियमा यवति- एकस्मिं अप्पाणं, सा तेण विवाहिता, गढो वाणि-
ज्जेणं, सा वि दासकमयकम्भराणं तं संदेसं दाउं वेसिं पुब्बिन्दुकायि काले मोयणं देति. यदुराहिं च वायाहिं यउहेति, भति
वा वेसिं अकालपरिहीणं देति, ण य सरिसुस्सारा, एवमप्पाणं रम्भुदोए मचा उवायतो, सो एवाविं पस्सिऊण सुढो,
तेण सब्बसामिणी कमा, एवाविहापि पसथापसत्थे समोत्तरयच्चं, कथमप्रमत्तमात्मानं रवेत् ? उच्यते, क्षणल्यमुहुत्तमप्रमादयत्तु
अप्रमत्तस्य दि सतो यद्यपि ' सुहुं सुहुं मोहगुणे जयन्तं ' इत्थं (१२५ सू० २२५) मुहुरात्रिंशते पुनः पुनर्मुहं मुहुंमुहुं, मोह-
गुणाः सुब्बादयः जन्तन्ति, अजेना इति अजेगल्लयणा, इहा ये रोचयति रोचते रुवं ' समन् ' मिति सम्पणं तरं कम्मं, कासा
कुत्तति- स्पृष्टं, असमजसा णाम अननुकूला, अनभिप्रेता इत्यर्थः, आवा शीतोष्णदंशमशकादयः, ण वेसु भिच्छ मणसा पटुस्से,
यदा से असमजसाः स्पृष्टंति जहा सणे(दो), तेसावि विक्षया, एतेसिं पुणो विसयाणं सव्वेसिं दुराधियासत्ता कासा, जतो व-
वदेस्सते ' मंदा य कासा यहुलोमणिज्जा ' इत्थं (१२६ सू० २२६) मंदा णाम अप्पा, अथवा मंदंतीति मंदाः स्त्रियः, मंदाणं
कासा २, मंदबुद्धित्वात्, मंदा मंदा य कासा मंदलोक्ता बहू कासा, पायादव्यक्तालात्र मंदाः, पञ्चते च ' मंदाउ तदा हियस्स
यहुलोमणेज्जा ' मंदाः स्त्रियस्ते हि यहुनां कामिनां लोभं कुर्वन्ति, विम्रमगिताकारादिभिः प्रकारलोभं कुर्वन्ति, तेन प्रकारेण
तथा, तदप्पारा- तदावत्था, अतो दुग्गदा इत्यतः तासु मणेषु न कुञ्जा, किं पुण आसेवणं ? एवमगहणे तज्जातीयागहणंति,
सेसेवि वयातियारे ण कुञ्जा, उक्ता मूलयुणक्खा, इमं तु सम्भदंयवस्सुत्थं उवादिस्सति ' जे संस्सता ' वृत्तं- (१२७ सू० २२७)

ने इति निर्देष्टे, संस्कृता नाम संस्कृतवचना सर्वज्ञवचनदत्तदोषाः, तथा संस्कृताभिधानरूपाः, तुल्या नाम असिक्विता इति, प्रवदनशीलाः प्रवादिनः, ते पेञ्जा प्रेम्णो भावः ऐक्यं, दोषणं दोषः, अनुसृता अनुसृता, परत्वा परवसा रागदोषवसागा अजिति-
दिया, अतो ' एते अधम्मोसि दुगुलमाणा ' एते इति ये ते रागदोषपरत्वा अधम्मा य ते, न मोक्षाय, अथवा जो एतोसि
सह सत्ताः तरुनीभिरोच्य एतं अधम्मोचि दुगुलमाणो, उक्तं हि- ' शंकाकांशालुगुणा ' ' कल्ले गुणे ' गाणहंसणचरित्त-
गुणे, केच्चिरे कुल्लितव्वं, उच्यते, ' जाव सररीरभेदो ' विरेगिभि, भिद्यते इति भेदः जीवो वा सररीतो सररीं ना जीयावो ।
विरेगिभि गणाः पूर्ववत् । असंग्रतं सम्मत्तं । इह असंखयाहिहाणचउत्थल्लयणस्स चुण्णी समत्ता ॥

एवं अधममतेण जाव माणता ताव कुल्लितव्यंति गाम, मारणान्तामिति कृत्वा मरणविधिरमिथातव्यत्वेनेनाभिसम्बन्धे-
नाध्ययमायातं, तस्माच्चत्तारि अणुयोगदाराणि, सव्वं पस्सेल्लणः गामणिप्पन्नो निक्खुतो अक्कमरणेज्जे, य कामं अक्कमं,
तथेगे कामं निक्खुतव्वं ' कामाणं तु निक्खवेवो ' गाहा (२०८-२२९) कामा चउत्विहा- गामादिकामा ' पुब्बु-
विट्ठि ' चि ल्लहा सामसुप्पव्वए, गवर् एत्थ अभिणेतक्कमोहि अधिक्कारो, अभिणेतं गाम इच्छाकायो, अक्कामो सकामो
या जो मरणं मरति तं मरण छविहं— गाममरणं ठप्पा० दव्व० खेच० काल० भावमरणं, गामठवणातो गतातो,
' दव्वमरणं कुसुम्मादिपुसु ' गाथा (२०९-२२०) दव्वमरणं लहा— मत्तं कुसुममरणंल्लग, मृतमर-
णव्वजनं, एरमादि, त्तेचमरणं जो जीम एतेच मरति जीम वा एते मरणं वक्खिज्जति, कालमरणं वा (जो जीमि) काले मरति जीम
वा काले मरणं वक्खिज्जति, गाममरणं वाऽऽणुएवो, तं गाममरणं दुविधं-ओहमरणं तन्मवमरणं च, ओपमरणं ओषः संक्षेपः

पिड इत्यनर्थान्तरं, जहा सञ्जजीवाणंवि स बं आयुक्त्वममर्णाति, तन्मरमरणं ज्ञो ज्ञमि भवमरणं मरति गेरइयभवमगाहणादि,
एतथ पुण मणुस्सभवमगाहेण अधिकारो ॥ तस्स पुण एयातो दो दारयायाओ, तंजहा 'मरणंमो(ए)विभत्तो' गाहा(२१०-२३०)
'मरणंमिवि एकमेके' गाहा(२११-२३०) मरणविमचिपरूवणा, अनुभावो, पेदसम्मंरं कइ मरतिचि, कतिवुजो वा एकं मरति५,
एकेके मरणे कतिभागो भवति सव्वजीवाणं६, अनुसमयं ससयं७सतरं वाट्एकेके वा केज्जिन् कालं मरति९, एवमेदाणि णव दाराणि,
सुत्थ पदमं दारं मरणविभत्तीपरूवणाचि, एयाणि तीहिं गाहाहिं उवसंगहिताणि भवति- तंजहा 'आवीह' (२१२।२३०) 'छउमत्थ'
(२१३-२३०), 'सत्तरस्स' (२१४-२३१) आवीचियमरणं अवाधिमरणं आदियंतियमरणं वलायमरणं वसट्टमरणं५ अंतोसङ्गमरणं तन्ममरणं
वालमरणं पंडितमरणं बालपंडितमरणं १० छउमत्थमरणं केवलमरणं वेहाणमरणं गट्टपट्टमरणं मत्तपरिआ१५ इमिणी पाउवगमणात्ति,
तथा आवीचियमरणमाहा- 'अणुसमय णिरंतरं' गाहा (२१५-२३१) आवीचोनाम निंतरमित्यर्थः, उववन्नमत्त एव जीवो अणु-
मायपरिस्समाप्तेः निंतरं समये समये मरति, तं च पंचविधं-दव्वावीचियमरणं रेत्तावी० कालावी० मवावी० भावावीचियमरणं,
इव्वावीचियमरणं चउज्विहं- तं०-गेरइयदव्वावीचियमरणं ज्ञाण देवदव्वाविचियमरणं, जं गेरइया गेरइयदव्वे वट्टमाणा जाइं दव्वाइं
गेरइयाउअत्ताए गहिताइं ताइं दव्वाइं आवीचि अणुसमयं णिरंतरं मरतीत्तिकइदु गेरइयदव्वावीचियमरणं, एवं ज्ञाय देयाणवि। रेत्ता-
वीचियमरणं चउज्विहं- तंजहा- नेरइहेत्तावीचियमरणं०, जे णं नेरइया नेरइयहेत्ते वट्टमाणा जाइं दव्वाइं गेरइयाउयत्ताए गहिताइं
सेसं जहा दव्वावीचियमरणे, कालेनि चउज्विहो, नपरं जं नेरइयकाले वट्टमाणो जाइं दव्वाइं सेसं तेहेव, एवं मात्रआवीचियमरणेवि,
णवरं जणं गेरइयभोरे वट्टमाणा जाइं दव्वाइं सेसं तेहेव । इदाणि ओहिमरणं, (२१५।१-२३२) अवधिर्मर्यादायां, अवाधिनम यानि

द्रव्याणि साम्प्रतं आयुष्कृत्वेन शुद्धितानि पुनरायुष्कृत्वेन शुद्धित्वा मरिष्यति, इत्यतो अवधिभरणं, तेषि पंचविधं, तं० द्रव्यां० ह्यतो०
कालो० भवति० पि० भवेत्तद्विरागे. २-गोधिभरणे चउत्विधे-पेरइया णेरइयद्व्ये चट्टमाणा जाइं सुपइं सरति, तन्नां णेरइया ताइं दव्वाइं
२, एवं संसाधि, ऐचोवधिभरणं चउत्विहं एमेव, णवरं जणं णेरइया णेरइयखेत्तं चट्टमाणा
३-प्राप्ते चट्टमाणा. ओइयणं गतं ॥ इदानीं आदिपंतियं सरणं (२३३-२३१) आत्पंतिकं

तेजहा-यानि द्रव्याणि सांप्रतं मरति, मुंचतीत्यर्थः, न ह्यसौ पुनस्तानि मरि-
जे णेरइयद्व्ये चट्टमाणा जाइं दव्वाइं संपयं मरति ताइं दव्वाइं अणागते कालेण पुणो
एवं संसाधिवि, एवं ऐचोवे कालेवि मवेअवि मावेवि, आतिपंतियमरणं गतं ॥

१ मरति जे तं बलायमरणं, वेसिं संजमजोयो अत्थि ते मरफमन्मुक्काच्छति, ण सव्वथा
३ मन्दा धुधापरीसिहोहिं सरति, ण तु लवसम्यमरणंति तं बलायमरणं ॥ इदानीं वसट्टमरण-
(३) जे इंदियविसयवसट्टा मरति तं वसट्टमरणं, तयथा- बलमो रुववगो चहुंरिद्रिय-
तोसट्टमरणं 'लज्जाण मारवेण' गाहा (२१८-२३२) 'मारव' (२१९-२३२) एयं

, एवं अंतोसट्टमरणं, इदानीं तव्वमरणं भवति, तं केषां भवति केषां न भवतीत्युच्यते-
१ (२२१-२३२) कंठ्या, केमिचिचि मनुष्याणां तिरिक्खजोणिवाणं च, केसिचि, ण सव्वेसाभेव,
बालमरणं, असंजममरणमित्यर्थः । पंडितवान मरणं पंडितमरणं, विरतानामित्यर्थः, मिस्सा णाम बालप-

द्वितीयाः, संयतासंयता इत्यर्थः, तस्मात् मरणं चालंप्रतिमरणं, छन्दस्यमरणं छन्दस्यसंयताय मरणं जाय मरणस्यवशात्प्राणीणं, केवलं
मरणं केवलमरणं ॥ गेद्वपदं प्रायः मृतशरीरमनुवृत्तिश्च गृहद्वाराऽऽत्मानं मथयति, वेदाणसं नाम उन्वयणं, आदिगमहणेणं उस्मासणि-
रोक्ष, एते उण गिद्वपुद्वेदाणस्यमरणा करजाते अणुणाता, 'भक्तपरिणा हांगिणि' याथा (२२५-२३६) मत्तपञ्चक्याणं जाम
केवलमेव मत्तं पञ्चक्याणं, अ तु चक्रमणादिक्रिया, पाणं वा ण पिणंमति, इंसत इति हांगिणी, चलतीत्यर्थः, न चाहारयति चतुर्वि-
धमधि, रायव इव (उवगमणे) पात्रोवगमनं, इत्यादि हि छिन्नो दुसो व न चलति, मरणविमत्तिपस्त्वणात्ति पदमं दारं गतं॥ इदानीं
अणुभागात्, तस्य गाहा-सोवकूमो य निरुवकूमो य' तापा (२२६-२३७) दुविदो मरणायुभागो मवति, तंअहा-सोवकूमो
निरुवकूमो य, अणुभागेति वित्तियं दारं गतं॥ इदानीं पदेसग्गा, अणंताणंता आयुक्कम्पणोग्गला लेहि एगमेगो जीवपदेसो चेदिय-
परिवेदिता, पदेसग्गात्ति तहयं दारं गतं ॥ इदानीं क्वति मरति एगसमएणंति-दोसि व तिक्कि य' (२२७-२२९ । २३७)
तत्तावीवीवमरणं ताद पिक्कमा मरति सुव, तव्वज्जा असेसु आदिअसिपु सिगा मरति, जस्य पुण ओही तस्य आइयति
णत्ति, जस्य वेहाणसं तस्य गद्वपदं णत्ति, एवं जालपंडितमिस्साणिगे पोटपविक्रदाणि, छउमत्तकेवलमरणा य विक्रदाः
सेसाणि बुद्धया पंक्षाणि, कइ मरति एगसमएणंति चउत्तयं दारं गतं । इदानीं क्वतिसुचो एक्के मरति, एतय अप्पसत्थाण संखेज्जा-
णि वा असंखेज्जाणि वा, संखेज्जाणि ताव पंचेदिवाणं देसवितदं सणसावमसा, सेसाणं पुढाविआउतेवाउवेदियतेदिय-
चउरिदिवाएसु असंखेज्जाणि, वणस्सइइवाणं अणंताइं अप्पसत्थाइं, पसत्थाइं सच अठ वा, अहमा केवलमरणं एगं, कइ-
सुत्तो एक्केमं मराइति गणं । इदानीं क्वविभागो एक्केमके मरणं मरिचि, तस्य पदमे मरणे अणंतभागणसुवजीवाण मरणं,

सेतेतु शुण मरणेतु अणेतभागो मरह, तत्थ माहा-‘मरणे’ (२३१-२३९) बुद्ध्या ग्रेयं । इदानीं अणुसमयति, पटमं जाव आयुगं धरोति, तेस्राणं एकसमयं जहि मरति । इदानीं अंतरं-पटमचरिमाणं कल्पि अंतरं, सेसाण जन्विं काळं अंतरं होति । इदानीं केचइयासि केचविणं काळं भवति, बालमरणाणि अणादायाणि वा अपज्जवसिवाणि, अणादियाणि वा सपज्ज-वसिवाणि, पंडितमरणाणि पुण सादियाणि सपज्जवसियाणि, ‘सब्बे दारा एते’ गाथा (२३२-२४०) कंठ्या । ‘एतथं पुण अघिगारो’ गाथा (२३५-२४१) एत्थ अहिगारो मणुस्समरणेण, (ठं) दुविधं- सकामं अकामं च, मोहु अकाममरणं सकाममरणेण मरियणं । गतो णामनिष्कण्णो, सुचाणुगे मणुमुच्चारतव्वं, तं ईसं-‘अण्णवं’ सिलोवो (१२८६० २४१) अर्णवो मन्यते मन्यति वा तमिति महान् माहेति वा तमिति, महांश्राली ओषथ महौषः, तत्र द्रव्यमहाणवः समुद्रो भावमहाणवो भवा, महौषो नाम अनोपारो, अगाधं अप्रतिष्ठानमित्यर्थः, तस्मिन् अर्णवे महौषे बहुसु क्वादिषु गयो तरति दुत्तरं, एगो नाम रागदोस-विरहितो, अइया काममलागमना यदा द्युदमेवंग जीवदव्वं भवति तदा तरति, दुस्खं उचरिज्जतीति दुरुत्तरं, कम्मपुरुत्तात् संसारिणिमः अपरिमण्यात्, अटमानतथ यस्तु तरति तीर्णो वा तत्थेगे महापण्णे, वर्त्तमानकालग्रहणं तरथेवासौ धम्मदेसणं करोति, ये तु निष्ठोच्चारणं कुर्वते ते अग्रानोघनीयादुचरं(तीर्णाः) तत्र तरथेपि सर्वे एव धमेदेसणं कर्तेति, जवो विरुद्धं चीयमानं, तत्थेगे महापण्या, तस्मिन्नि ति संसारार्णवे च्यवस्थितः, एक इति स एव रागेद्विपरहितः, न अक्वाणादिदेहतं, अक्वा संसारार्णवं तमवाच्यापि कथित् एव धर्मं देदयति, तद्वथा- तीर्थकरः, अपरे हि केवलमवाच्यापि नैव धर्मं देदयति, तद्वथा- प्रत्येकबुद्धा, तित्थकरो णियमा पम्मं देसति, सेसा साधु भक्थीया, स एकः महती शत्रा यस्य स भवति महाप्रव्वः, इदं पटमुद्राहरे’ स्पष्टं नामासंदिग्धं उदाहृतवा-

२, पठते च 'इदं पण्डितमुदाहरं' गृच्छति तस्मिन् प्रश्नः, अभ्युदाहरः, सातमः खलु दुःप ०१५॥ सिलोगो (१२१ सू० २४१) संनि-
विधते, द्वे इति संख्या, तिष्ठति यत्र तत् स्थानं, आख्याताः प्रथिताः, मृत्युमरणं अमनन्तः मरणं भवा मारणान्तिकाः, तदथा-
सकाममरणं चेय सकाममरणं तथा, अग्रमस्त मरणं अग्रमभरणं, सकामस्त मरणं सकामभरणं, एवं दुविधं मरणं कस्म भवति ?
उच्यते 'पालाणं अकामं तु' सिलोगो (१३० सू० २४२) द्वाभ्यामाकलितो बालो, रामद्वेषाकलित इत्यर्थः, ते हि बाला अकामा
मर्ति, न उस्सपभृतं मरणं भवति, तस्य असकृत्-अनेकदा, पापाद् दीनः पंडितः, पंडा वा बुद्धिः तथा इतः अनुगतः पंडितः तस्मि
पंडितानां सकाममरणं, तं तु मति-उकोलेण एकस्मि मति, तं केवलिनः, असौ हि तं मरणं नेत्येव इत्यतः सकाममरणं, कामं जीविते
मरणे पाप्यविषदाः अकेवलिनोऽपि, तदावि दीहं संजमजीवितमपि नेच्छति, किमु भवगगहनजीवितं ? एतेसि अकामसकाममर-
णानां किमग पढमं माणितव्यंति ? उच्यते, 'तत्स्थिमं पढमं ठाणं' सिलोगो (१३१ सू० २४२) तस्मिन्निदित्तिस्मिन् मरणविमार्गे
इममिति-प्रत्यक्षं द्विद्वयसंस्थाप्य मणति-पढममिति, यतो द्वितीयाद्यत् प्रथमं तत्, स्थाप्यत इति स्थानं, महंतं वीरियं जस्स सो
महावीरो तेण महाधीरेण, देसियं एरुक्कितं अकयातमिति, काम्यत इति कामाः, गृध्वते स्म गृध्वः, यथा येन प्रकारेण शालो भवति, संति
अस्यथे अतिरुद्राणि कर्माणि कुज्वति कुर्वति ॥ जे गिद्धे कामभोगेहि' सिलोगो (१३२ सू० २४२) वे इति अजिदिदस्स उदेये,
गृध्वते स्म गृध्वः, काम्यन्त इति कामाः, भुज्जंत इति भोगाः, कामा इति विसयाः, भोगाः सेसिदियविसया, कामा य भोगा य कामभोगाः तेषु
कामभोगेषु, एसो एसो नाम यतः, अथवा एकं मरणमवाप्य सुहृद्दन्धान्यान्वहाय कृडाप गच्छति, कूळं नाम इय (यंत्र) यत्र ते
पाप्माः ऊर्ध्वण्योस्य (भिर्वाच्यं) ते, तत्र कूळवद् एव मृगानरकपालच्यार्धिन्यमानो दुःपसुचरति, अथवा कूळं दुविह-दन्तकूळं च भावकूळं च,

द्वयवृद्धं यत्र भृगादयो यज्यन्ते, भागवृद्धं विषयायातो, तानासेवतेत्यर्थः, स च कामभोगादिप्रसक्तः यदि परेणोच्यते (तदा वक्ति-
न मया दृष्टः परो नरकादिः लोकः-प्रयो, विषयरातिस्तु दृश्यते, पश्यति) येन तन्वद्भुः तेण देहो चक्षुर्दिष्टो, इमा इति प्रत्यक्षीकरणे,
येयमित्यपि प्रतीतिप्रादुर्भावात्मिका रतिः, अथेवं 'हृत्थागता इमे कामा' (१३३ सू० २४३) इति येनावृत्य मुखं हन्ति इति
वा हस्ताः, कश्चिज्जातिभरणादिभिरुपमादितपरलोकभगद्भावः मृतो-कामं परलोकोऽस्ति, तथापि हस्तागताः-हस्तागता, न दूरस्था
इत्यर्थः, कालेन मयाःकालिकाम्, इमे हि कामा मृत्युरपकाः साम्प्रतमेव भुञ्जति, दिव्यास्तु कालान्तरेण भविष्यति या नवा, न हि
कश्चित् मृग्येणपि जोदनें बद्धेलनकं कृत्वा कालिकस्योदनस्यारंभं करोति, अवरस्तु संदिग्धपरलोक आह-को जाणान्ति परे लोको,
जानातीत्यर्थकायां, को जानातीति तत्पता, तेन परलोको अरिथ वा गत्यि वा, इत्येवमस्मिन् संदिग्धेऽर्थे ण्यु 'जणेण सद्धिं
होक्वामि ' सिलोगो (१३४ सू० २४४) ज्ञायत इति जनः तेन सह परत्र भविष्यामि, एवं बाले पगन्भवति, प्रगल्भमिति णाम धृतो
भवति, करिष्यमाणकुर्वन्तेतु च प्रगल्भीभूतो कामभोगाणुरागेण कामणुरागेण केसं संपडिवज्जति इह परत्र च ॥ ' ततो से दंढ-
मारमति ' सिलोगो (१३५ सू० २४५) प्रगल्भभावाद् असाविति स बालः, दंढतेऽमेति दण्डः, समित्येकीभावे, एकीभावेन आर-
माहि समारमति 'तसेसु थावरसु य' ज्ञाती उदेबने, वसन्तीति ज्ञाताः, एा गतिमिच्छति, सिंघतीति स्थावराः 'अट्टाप अणट्टाप य'
इति तेन इच्छति वा वमिति अर्थः, अट्टाप नाम यदात्मनः परस्य वोपयुज्जेते, तद्विपरीतयनार्थाय, केवलमेवमेव इति न तदुपभोगं
करोति, अत्रोदाहरणं-अहो एगो पसुयाओ ग्रतीदिनं ग्रतीदिनं मय्याहगतो त्वौ खवासु महान्प्रशोधतस्समाभित्तासु तत्थुत्ताणओ
निवथो येसुविदलेन अबोदीर्णिक्केलास्थियिः तस्य चटस्य पत्राणि छिद्दिक्कुर्वन् विष्टति, एवं स वटपादपः प्रायसः छिद्रपत्रकृतः,

स्मिद्गु मोक्षमिति, स एव भोगेऽवितृष्णात्सा 'कायसा वयसा मत्ते' सिलोगो (१३० सू० २४५) अहो मम सरीसृलं शीरिष-
 यलं वा, तथा बुद्धिर्मनो वाग्वा शोभितेति मत्सा मत्तं, विचं ताणं धणं विभवो वा तेण वा मत्ता, गृह्थं स्त्रीपु, 'बुद्धतो मलं
 संचिपति' द्विधा-दुहओ मृद्राति ठमिति मलं, स्वयं कुर्वन् प्रथे कारयन्, अथवा अंतःकरणेन बाह्येन वा, तत्रान्तःकरणं नाम
 मनः बाह्यं वाचिकं, अथवा रागेण द्वेण च, अहवा पुलं पावं च, अहवा इहलोयवधवं पेज्जं च, सम्मं चिणीति संचिपाति, शंसति
 च तेनेति शिद्युः याल इत्यतः, नास्य अगमं किंचिन्नागः, शिद्युतेव नागः २ गंहपद इत्यर्थः, मृद्यति तामिति मृत्तिका, स हि शिद्यु-
 नागः मृदं क्षुत्सा अहो मलं संचिपति चरिधार्द्रमावत्पाद् देहस्य, स हि पांशूत्करेषु सर्पमाणः सर्वो रजसा विकार्यते, ततो
 घर्मरश्मिक्किणैरपतस्सेहः तामिसेच चरित्तथ प्रतप्ताभिद्युद्धिः, शीतयोनिर्निर्दलमानो विसाव्यमामोति, एष दृद्योतः, उपनयस्तु
 एषमसावीपि पाण(ल)स्वेऽपि तुसंचित्तमलः इहैव मारणातिके रोपरिमिभूयते, कथं नत्र भविव्यामार्, न हि पापकर्माणः सुख-
 धुत्तयो भवति, ते हि कैः पापकर्मीभः प्रत्युद्रवैरिदं कुर्ष्यति ॥ 'ततो पुटो आतंकेहि' सिलोगो (१३६ सू० २४५) ततः-
 तस्मादिति प्राक्यपाकर्मोदयाद् स्पृष्टवान् स्पृष्टः, तेस्तेऽनुत्पन्नकौरात्मानं वेकमवीत्यावेकः, तथाप्यंतकाले सर्वलानवान् ग्लानः
 सम्पत्ताचपव इति परित्यपति, चरित्तथेत्यर्थः, एवं 'पभोतो परलोकस्स' मृद्धं योतः प्रयोतः, परलोकभयं नाम नारकादि-
 प्वनिष्टवेदोदयः, 'कम्मणुप्पेही' तांभि विहिंसादीनि दुययितानि कर्माण्यनुप्रेषमाणः अनुचितकम् इत्यर्थः, अप्या आत्म-
 निर्देयः, यद्यप्यसदुद्गहीन् विषयमयाद्वा प्राक् परलोकं न गणितवान् परलोकं मेयंति च, तथाऽप्यंतकाले सर्वस्यासन्नभयस्य(स्यात्)
 उत्सवते परलोकमयं वा, तथापि भूयिष्ठेषु नरकदुःखेषु मयधुत्पद्यते, तदथा— 'सुता मे गण्ट झणा' सिलोगो

(१३१ दृ० २४६) दीपति पापकर्मणः इति नरकाः, तिष्ठति तस्मिन्निवि स्थानं, तत्र सैवमहादेवलोहाकरदुस्तरादीनि
अथवा कुंती वेयरणी य वा, शीलवतीति श्रीलं, अथवा शुभं शीलं येषां नास्ति तेऽशीलाः, तुर्विशेषणे,
किं विशेषयति? - निरयवाहिमणं, अशीलानां तु जा गति 'पालाणं कूरकम्माणं' कुंनन्तीति कूराः पापा इत्यर्थः, हिसाकम्म-
प्रवृत्ताः कूरकर्मणः, एवादा पाप पिंरतराः, तीव्राः उक्ता, तथेति यत्र, वंघत इति वेदनाः शीता उष्णा च, अथवा शरीर-
मानसाः, 'तत्तथोववातियं टाणं' सिलोगो (१४० दृ० २४७) तथेति नरकेषु, उपेत्य तस्मिन् प्रकृतीति प्रपातः, उपपातात्त-
जातमापपातिकं, न तत्र गर्भव्युत्क्रांतिरस्ति येन गर्भफलान्तरितं तन्नरकदुःखं स्यात्, ते हि उत्पन्नमात्रा एव नरकवेदनाभि-
रभिभूयन्ते, यथा—येन प्रकाशेण 'जे' इति मया 'त' मिति तं नरकदुःखं अणुस्तुवं परलोकभीरुभिः साधुभिरास्था-
पमानं अलुष्टुवं, अथवा बालादयोऽपि सम्प्रतिपद्यन्ते यथा पापकर्मणो नरकोपया भवंति, ते य 'आधाकम्ममेहिं
गच्छन्ति' आधाय कर्माणि आधाकम्मोणि अतः तेहिं आधाकम्मोहिं यथाकर्मभिः, आधाकम्मोहिं तद्वैस्तीव्रवेदनेषु
चित्तिथीयेषु च, एवंविधमध्यमासध्यमेवपि, स एवं परितप्पति, कां दृष्टान्तः? - 'जहा सागाडिओ जाणं' सिलोगो
(१४१ दृ० २४१) येन प्रकारेण यथा, अकथं धनं धान्यादि वोढुं शक्यं, शक्येन वरति शाकटिकः, जानयिषि जानानः, सम्मामिति
पवतगत्तारिहितं, हिन्वा नाम हित्वा, भवतीति महावृ, एवमेवेति पथाः, महाधासो पथधरं राजवर्त्तिनिवि शक्यपथो वा, विसमं
मगममोगाढा अयाणओ षण्णुवुले पत्थरसाणुवुले वा आसुदः अपच इत्यर्थः, अहवा उगाहे उत्तिओ वा, अभुत इत्यर्थः
अधस्य भंगे शोचत इति शोचयति-जतिद्धं सु एण पहेण ण मच्छेत्तो ण मे समहमंगो दव्यविणसो वा होतो, एवं तोयति, दिट्ठ-

तस्स उवसंहरतो इमो- ' एवं घम्ममविधो० ' तिलोमो (१४२ सू० २४१) एवं-अनेन शक्नोत्येव, घरोति संसारतो षडभाणं घम्मो, सो वत्सविधो समणघम्मो, विविधैः प्रकारैः उत्क्राम्य, अवधम्मं-धम्मपण्डितकरो अधम्मो, सो य हिंसो वालो सुसावादी, तं पण्डित-
जित्वा, वालो मच्चुमुहं पक्षो मरणं मृदु, खलते तत् खलते वा तं इति मुहं, मृत्योर्मुहं, प्राप्तवान् प्राप्तः, स यदा मृत्योर्मुहं प्राप्तः
'अकलमग्ने च सोयति' एवं-सोऽयि एवं मरणसंनिधौ येदवादिमि। स्वकर्मभारत्यागममुद्योचयान् ॥ ' ततो से मरणं तंमि ' तिलोमो (१४३ सू० २४८) तत् इति तस्मात्, मरणमेवांतः मरणांतः, वाल उक्तः, मुमंता तस्मिन् संयसति, विम्यते येन तद्वयं, कतर-
स्मात्, परलोकमयात्, मरिज्ज अकामं तु- मर्यागे अकामत एव प्राप्ते, अतिक्रान्तकालग्रहणं क्रियते, कश्चिदिह भूयिष्ठपापकर्मा-
नेव परितप्पते, सत्तु मरिज्जं अकामं तं नरकं प्राप्य परितप्यतीति वाक्यक्षेपः, मृत्युं त्वयि परितप्पते, धुत्ते वा कलिणाऽनु-
जितोऽनुयोचति, ' एवं अकाममरणं ' तिलोमो (१४४ सू० २४८) एतोऽस्मात्, श्रेयं कंजं, ' मरणंमपि सपुञ्जाणं ' तिलोमो (१४५ सू० २४८) म्रियते येन तन्मरणं, पुणातीति पुब्बं, सद्द पुण्येन सपुण्यं, अपितुञ्जायां, मरणमपि तेषां जीवितचञ्चवति,
न हि ते तस्मात् उदिज्जेव, उक्तं हि- ' पूर्वोत्पिठपरिजनमुपवनमिव सर्वकामपुण्योऽजं । सुखमभिगच्छति पुरतः परलोकसु(कं) संचिंतैः पुणैः ॥ १ ॥ ' जहा मेतमणुस्सुतं ' ति यथा मया वदेत्तदनुष्ठुतं आचार्योपांशयत्, स्यादेतत्-कैराख्यातं?, उच्यते,
' सुप्पसंकेहि अक्खानं ' सुष्ठु प्रसिन्नाः सुप्रसन्ना चैविरागा इत्यर्थे, जलतदकागमा दादस्य इदा इव सुप्रसन्नाः, ततोऽन्तराग-
तमर्थं गणयथाः एवीकुर्वन्त। एवमाहुः, सुप्पसंकेहि अक्खानं, पक्खते वा 'विप्पसन्नमणाघातं' विविधैः प्रकारैः प्रसन्नाः, का-
मादना?, न हि ते म्रियमाणा व्याकुले चेतसो भवन्ति, अत्यर्थं घातः चाघातः न त्वाघातः अनाघातः, नास्तौ तस्य विधि-

वत्सलिरित्वात्मनः प्राणतिपातो यम्यते इत्यतो अनाथात्, इदं केन ? उच्यते-‘संजताणं बुद्धिमत्तो’ वयो येषामिन्द्रियाणि ते भवन्ति बुद्धीयं, वसन्ति वा साधुगुणैर्हि बुद्धीमत्तः, अथवा बुद्धीमत्तः ते संविग्नाः, तैर्हि बुद्धीमतां संविगणं वा स्यादिति, अन्येऽपि गेह्यालिंगमादिणो अणसंश्लेषेण भवन्ति तत्प्रतिषेधार्थं भण्णति-‘ण इमं सम्बोसिं भिक्खूणं’ सिलोगो (१४६ दृ० २४९) ण इति प्रति-पद्ये, इममिति प्रत्यक्षभावे, सर्वेषां तावत् भिक्खूणं न भवति, आकपयिष्याज्जकार्दनां न भवति, भावभिक्षूणं तु भवति, अगार-मस्यास्तीति अगारी, अगारिणामपि सर्वेषां न भवति, ये हि लिम्बभय्युत्स्य संलखनावोपितात्मानः तेषां पंडितमरणं, न श्रेयाणां दृष्टीनां, स्यादितृत्-किं सर्वेषां तदस्तीति निगद्यते ‘नानास्सीला य गारत्थ्या’ नानार्थोक्तत्वेन शीलवन्ति तदिति शील-स्वभावः, अगारे विद्युतीत्यागारत्था, ते हि नानाशीला, नानालच्यो- नानालब्धा भवन्ति, ये तावत् मिध्यादृष्टयः ते क्वचित् मोक्षं नैवेच्छन्ति, यथा नरकाः, कुप्रचनमिध्वोऽपि केचिदभ्युदयावेव यथा तापसाः पांडुरागाथ, येऽपि मोक्षायोत्थिता तेऽपि तमन्यथा पश्यन्ति, केचि-दारंभाद् केचिदसादिभ्यः सारंभादित्यतो णाणाशीला य गारत्था, लोकोत्तरश्रुत्या हि ण सव्ये सीलधणा न स्वं (च यत्) सिता मरंति, तथैव लोकोत्तरभिद्योऽपि ण सव्ये अणिदाणकसा णिस्सच्छा वा, ण वा सव्ये आसंसापयोगानिरुहत्तपसो भवंति इत्यतो विप्रमसीला य भिक्षुणो । किंचान्यत्-‘सन्ति एमेर्हि भिक्खूहि’ सिलोगो (१४७ दृ० २४९) संतीति विद्यते, एके नाम प्रवचनभिच्चरः, न चरकादयः, ते अगारत्था संजमुत्तरा, कतेरेति, आवच्छाः, ते हि ज्ञानपूर्वकं परिमितवेचारंते सद्युगा, साधुरा न स्मूः, इत्यतः सन्ति एगातिर्हि भिक्खूहि गारत्था संजमुत्तरा, उक्तं च-‘द्वैसंस्कृदेसाविरता सद्युगाणं सबगा सुविहिद्याणं । जेसं परापासंडा सयमपि कलं न जगंति ॥ १ ॥ स्वादेतत्-श्रवकसाध्वो किंमतरं, उच्यते, गारत्थो हि य सन्नेर्हि साहुभावरहि पातिथियहि य साधवः संजमुत्तरा, आहारण-

एषां साधनो साधुं पुच्छति-सावमानं साधुण य किमंतरति?, साधुणा मण्यति-सरिसवमंदरं, ततो सो आउलीभूतो पुच्छति-कुलिगीण सावमाण य किमंतरति?, तेण मण्यति-नदेव सरिसवमंदरं, स आसासितो। अत्राह-ननु कुलिगिनेऽपि तल्लिगमाभित्त धर्मोयं धोराणि तयांस्वाचरन्ति, तेभ्यः कथं श्रावको गुणविशिष्टः, न ताणि लिगानि भयात् त्राणाय इत्यतोऽपि-इत्ये-‘नीराहणं’ सिलोगो (१४८-२५०) चिंतितं तदेति चौरं-चल्लं, अवति तेनेत्यजिनं चौरं-चल्लं, जियणं नाम नग्गा एव, यथा मृगचारिका उहण्डकाः अजोवकाश्च, जोयत इति बडाः, संघातीत्यत्र इति संघाटी, मुंडी आशिताः, एसाणीपे न ताणाए, य ए ताणि यवत् उदिष्टानि, ओपरिमुखायां, अन्यान्यापि यादृशानि, परियमनं पर्येषां, मिहत्थपरिशागतो अन्नो परियाओ दुस्सीलानं परियागता। आह- ननु तेऽपि धर्मोयमेव पाक्कादिनिवृत्ता भियाहारा एव, उच्यन्ते-‘पिंडोलएवि दुस्सीलो’ ॥१४९-२५०॥ सिलोगो, पिंडसु दीपमाणेषु ओलति पिंडोलगाः, नवन्ते तस्मिन् पापकर्मा स्वकर्मभिरीति नारकाः, अत्रोदाहरणं- रायमिहे नमरे एको पिंडलओ णेठब्बाउब्बाणिथाविणिमत्तो भिक्खं हिडति, ण य किणवि किंचिद्धिं, सो तेसि वेभारानेत्तिपः-उत्तकडमसंनिवेदुण पण्वतोघोरं चडिळण महतिमहालयं सिलं चालेति, एतेसि उच्चरं पांडेमिति रोह-ज्जाई विच्छुट्टुळण तओ सिलाओ णडितो णिविद्धो सिलातले, संचुण्णितसव्यक्कायो य मरिळण अप्पइटाणे णए उव-वण्णो, एवं पिंडोलओ दुस्सीले पण्यमतो ण मुच्चति ‘भिवम्माएवे’ ति अकु मधुणे, भिक्षामाकुरिति भिक्षाकाः, धर्मोयं कामान् गृह्णातीति गृही, विवत इति व्रतं श्रोमनं व्रतं यस्य स भवति सुव्रता, अमति मच्छति, दिव्यति तस्मिन्निवति दिवं, गुह्रते कमतं दिवं, मुच्चतो धुरेधो-आगारी अनगारी च, क्लिनयोः फलमिति?, गृहिसुव्रतस्य तावत् ‘अगारि सामाहयंगानि’

मयरे सिया' अवं चान्यः अयं चान्यः अयमन्ययोरन्यतरः, क्वरेति चेति यो अन्नतरो भवति, ननु 'सञ्चयदुःखवृण-
हीणे वा' सत्याणि दुःखराणि— सारीरमपराणि, महती श्रद्धिरस्य स भवति महती, यः स्वादुदितः स कठरे उववज्जहई,
विमाणेन, उच्यते—'उत्तराई' ॥१५३-२५२॥ सिलोने, उच्यते ॥ सञ्चयारिमाणे जाणि, ताणि हि सञ्चयविमाणुचाराणि,
तेति नु अण्णाई अणु(उ)त्तराई पत्ति, इत्यतः मणुत्तराई, विमोहाई विमोहानीति निस्तर्मासीत्यर्थः, तयो हि सञ्चयविमाणुचाराणि,
याते तद्वदन्येयपि देयलोकेषु तयो नास्ति, किं पुनानुचरविमानेषु, अमंततममधिकृत्यापदिश्यते— सर्वे एव हि सम्यग्दृष्टयः,
अपरा मोहयति पुरुषं मोहसंश्रुतः श्रियः, ताः तत्र न, सां, योतते तेनेति युतिः युतिस्तेषां विद्यत इति युतिमंतानि, अणुपुण्यसो
नाम चारिसया मोहमर्मसाणेसु द्वितीओ एवो अणंदणुणविसहा अणुचरेण, ताणि पुण विख्यादांषि पंच, समादृषणाइ जइलेहि,
संवतः कामतसं वा आक्षीर्णानि समक्षीर्णानि, अथवा सम्यगाक्षीर्णानि प्रतिसागशः तानि, श्रानिकुट्टविप्रकृष्टरि(नी)त्यर्थः, आपसेति
तेष्वपि आरासानि, अणुते लोकांप्यति यदा, यथा एषामस्तीति यद्वासीति, न तेषु मनुष्यता कस्यचिदस्ति येन यशोभागिनस्ते
न स्युरिति, येष्वपि तत्र नोत्पद्यते तेष्वपि कृत्योपयोगेणपुण्यमाना, तेष्वपि तत्र यानुत्तराणि तेष्वपद्यते, उक्ता विमानगुणाः । अर्थोप के
गुणास्तत्रोपपन्नानां, उच्यते—'दीहाडया' ॥१५४॥ सिलोने, दीपत इति दीर्घः एति याति या तस्मिन् इत्याद्युत्तिनेनेति, ज्ञाद्धः
सम्यक् अद्वयन्ते ममृदाः सर्वतपदुपेता, कामतः रूपाणि कुर्वन्तीति रूपाः कामरूपाः, स्याद्-अनुचरा न विकुर्वन्ति, ननु तेषां
तदेवं रूपं येन तस्यां गुक्तोभ्येतनाभावाच्च नान्यदिकुर्वन्ति, अदुणोववन्नसंकासा'अथिनवोपपन्नस्य देहस्य सर्वस्यैवाम्यधिका
युतिर्भवति अनुत्तरेष्वपि, अनुचरास्तु आयुःपरिसमाप्तेः अदुणोववन्नसंकासा एव भवति, स्यात्-तेषामभिन्नवोपपन्नानां कीदृक् प्रभाई,

उच्यते- 'मुञ्चोऽञ्चिमालिप्पया' भूयो विदुषणे, वर्धते अर्थः अर्जयन्ति ना तमिदं अर्थः अर्वाश्वास्यास्तीति अचिंभा-
ली स चादित्यः, मूयोऽथ हणदादितादप्यधि३ एव। 'ताणि ठाणइ गच्छन्ति' ॥१५५-२५२॥ सिलोमो, 'वार्मी' ति जाणि ताणि
उदिद्वानि, तिष्ठन्तीति दायाणि, गच्छन्ति ब्रवीन्ति, सिमिउवा द्वावा, करेत्ता य, स्वमो सचरसविदो, स तु नो तत्र गच्छति १,
उच्यते, 'भिक्त्वाए वा गिहत्थे चा' अकु मधमे भिमां आकुः भिक्त्वाए, गिहत्थो भणितो, किं सर्व एव भिक्त्वागो गिहत्थो
या १, नेति, 'जं संति परिनिब्बुद्धा' जे इति अणिदिदुस्स उदेसे, द्रमज आनिः उपशम इत्यर्थः, सर्वतो निर्वृतः परनिर्वृतः, शान्ति-
परिनिब्बुद्धे य, अक्रोधवानित्यर्थः, 'तस्सि सोत्त्वा' ॥१५६-२५३॥ सिलोमो, तेहिंते पुब्बुदिद्वाने अवारिण अणगारीण च सोभणा
पुब्बा तुपुज्जा सता वा पुब्बा म्मुज्जा, स्वमतये से चिह्निंते जेसि इदिपाणि वर्धते वा जेसु गुणा गुणेसु वा जे वसति ते बुद्धि-
मन्तः, 'ण संतसन्ति मरणे' ण इति पडिसेधे, समस्त वसति, मरणमेव अतो मरणतो मरणे वा वसंतः मरणान्तः, अर्वाचिकमरण
वाऽर्थकृतं नदेव मरति इदमन्यत् अन्यमरणं येन भवः छिद्यते, ते हि कृत्तुपुण्यत्वाद् ण संतसन्ति मरणेते, सीलवता बहुस्तुता, उक्तं
सकाममरणं। इदानीमतयोः सक्रमाक्रममरणयोः क्तरेण मरितव्यमिति, उच्यते- 'तालिया विससमादाय' ॥१५७-२५३॥ सिलोमो,
तोत्तिविला तुलया यत्र गुणैर्विभिद्यते बुद्ध्या आदाय-गृहीत्वा तेनैव सर्वव्य, तेदेव आदेयमिति, अहंरा अयं विससे-बालमरणम-
णिच्छो भवति, इयं तु सकामस्स, अथवाऽयं विससो- दसाधम्मो एतीति, एव विससमादाय बुद्ध्या, 'विप्पमीइल्ल मेधावी'
विविध पसीएल्ला मेसाया धावतीति मेधानो, तथाभूतेन अपणा तेन ग्रमरेण भूतस्तथाभूतः, रामद्वेषदागो ह्यात्मा अन्यथा भवति,
मदपानां विद्वत्(चित्तवत्,) उदमागे तु आत्माभूत एव, अथवा यथैव पूर्वमव्याकुलमनास्तथा मरणकालेऽपि तथाभूत एव महत्तरं तुल्यि-

त्वा महत्सकाममरणात्तिन्निप्रपद्यः। तथो काले अभियेयः॥१५८-१५९॥ सिलोमो, तव इति क्रमः, अभिप्रेतं यदाऽस्य तन्मरणं
 त्वचिंतं भवति, कोऽर्थः १, यदाऽस्य योगो नोत्सर्पन्ति वीस्मन् काले, अभिमुखं प्रतिवाञ्छित्यर्थः, अभिप्रेतं एवासौ तस्य मरण-
 कालः, योगदानिर्निमित्ताः, संलेखनादिकिः उपक्रमविशेषः उपक्रम्यान्नाह, अद्वा अस्यास्तीति श्राद्धी, स्वयोरैकत्वे तादृशः, यथा वाऽ-
 म्युपगच्छतो, यन्मैः सेलेखना या, तथा अंतकालेऽपि, उक्ताहै 'जाए सद्धाए पिक्खंतो, तमेव अणुपालेज्ज' तत्र चासोत्कृष्टा-
 ल्पनः यदि नाम तेषां उपसर्गो उत्पद्यन्ते धुयादयो या आत्मसमुत्थाः ततस्तेषुपपत्तेषु 'विणणज्ज लोमहरिस्स' विनयो नाम
 विनाशः, यथा विनीता सौरीति, कुनाति न्यते या तानि लीयते या तेषु ब्रूता इति लोमानि लोम्मां हं३, ततु मयाद्वयति, अतु-
 लोभेर्ना उपसर्गहोपाहू भवति तं विनयित्वा, उभयधापि, न केवलं 'भेदे देहस्स कंवल' भिद्यत इति भेदः, अष्टविधकर्मशरीरभेदं
 क्रीडिति, नतूदरिक्कस्स' अथ सालोमि संपत्ते'॥१५९-१६०॥ अथेत्यानन्तर्ये सिलिखितात्त्वा मरणमपेक्ष्यते, गुट्टु अकरांतं२ आदावेव
 तस्मि मरणाभिधानमाख्यातं सुअकरांतं, सम्यक् आहितो समाहितो सुतग्न्यावसमाहितो, केचित्तान्ति-आघायाए समुच्छयं
 अत्यर्थं पातः आघातः, आपातसमुच्चयो गाम सरीरं, तद् बाह्यमाभ्यन्तरं वा बाह्यमौदारिकं, तं सिलिहितं तेन च सिलिहितेन द्रव्यतः
 मारतः अग्निमतरं कम्भयसरीरं घातिव भवति अतो आघाताव समुच्छयोत, सकाममरणं मरति विण्हसकपरं भुषी, तंजहा मचपल्ल-
 वपणं शंगिणी या पाओरगमणं वा, मनुते मन्यन्ते या जगति त्रिकलावस्थान् भानात् भुनिरिति॥ अकाममरणार्थाध्ययनं सम्मत्सम्५॥

इदानीं सुहृत्प्रतिषेधं कृत्वा, तस्मि पचारि अणुवोगदारा उपकृपादि परस्परं जाव नामनिष्कथो पिक्खंतो सुहृत्प्रतिषेध-
 र्भवति, पुल्लयंति आंगविपुतं पदं महत् अवैकए भवति, तं पुण महाभियंठिज्जे, तदा सुहृत्वं विस्मयज्जं, नियंतो निम्बिपिपब्बो,

सुल्लगत्ता पदमं निरुत्तरो, तं महंतं पडुव्वं संभवति च महंतमेव पल्लव्यं, तं महंतं अटुविहं, तस्य ग्राहा-नामं ठवणा ॥२३६-२५५॥
ग्राहा, नाम ठवणाओ गयाओ, दव्वमहंतं अचित्तमहावंधो, सो सुटुअपात्तियाणं अणंठाणं तपदेसियाणं संघाणं तग्भावणापरिणमेण
लोगं पुरीठं जहा केवलिससुगपातो दंढं क्काडं मणुं अंतराणि चउत्ते समए पुरीठि, एवं सोऽपि चउत्ते समए सव्वं लोगं
पुरीठा पडिमिस्सत्ति एत्तं दव्वमहंतं, खेतमहंतं सव्वगात्तं, कासमहंतं सव्वदा, पहाणमहंतं तिविहं- सचित्तं
अचित्तं मीसणं, तस्य सचित्तं तिविहं- दुपदं चउत्तपदं अपदंति, दुपदाय पहाणो तित्थयरो, चउत्तपदाण हत्थो,
अपदाणं अरविंदं, अचेदाणं वेरुल्लिओ, मीसगाणं मयं तित्थयरो सविस्सुणो, पडुव्वमहंतं आमलकं अति विहं महंतं, एयमादि,
भावमहंतं तिविहं- पाहणतो कालतो आसयतो, पाहणओ हइओ भावो महंतो, कालओ परिणामिओ जीवो, अं जीवदव्वम-
जीवदव्वं वा सत्ता तहा परिणमति, आसयओ ओदयितो भावो, तंमि मावे वदुत्ता जीवा वदंति, महंतं, तस्स पडिक्खो
सुल्लयं निरुत्तवियव, तं पिअ छिव्विमं, जामठवणाओ गयाओ, दव्वसुटुगं परमाणू, ऐत्तसुटुगं आयासपदेसो, कालसुटुइयं
समयो, पहाणसुटुइयं तिविहं-दुपदं चउत्तपदं अपदं च, दुपदाणं पंचणं मीराणं आहारणं, चउत्तपदाणं सुटुइयं सीहो, अपदाणं
तंगकुसुमं, अचित्ताणं वदो, मीसगाणं तित्थयरो जम्माभिसेयकाले अलंकारसीहितो, पडुव्वसुटुइयं आमलगातो सरिसयो,
भावसुटुइयं सव्वथोवा जीवा सुइए भावे, एत्थ पडुव्वसुटुइएण अधिकारो, सुल्लक इति गतं । इदानीं निपटो, तस्य
गथा- 'निरुत्तरो नियंठमि' (२३७-२५५) नाम ठवणाओ गयाओ, दव्वमिणंठो दुविहो-आयमतो केआयमतो य, आयमतो
जणए अणुउत्तो, णंआयमतो य 'जाणगसरि' ॥२३८-२६६॥ जाणयमवियसरीरइरिचो दव्वमिणंठो जिणहगादी, आदिगइणेण

पासत्योमश्रुमृग्रीलसंस्रजअहहंदा, भावणियंठो दुविहो-आममतो णोवागमतो य, आमतो वाणउवउचो, णोआमतो
 थियंठवत्ते वटमाणा पंच, तेउहा-पुलाए यकुसे कुसीले थियंठे सिपाए । पुलतो पंचविहो, जो आसवणं प्रति, णाणपुलातो दरि-
 मणपुलातो चरिचपुलातो लिगपुलातो अहासुहुमपुलागोत्ति । पुलगो नाम असारो, जहा यक्केसु पलंजो, एवं णाणदंसणचरित्त-
 निस्सारं जो उवेति सो पुलगो, लिगपुलागो लिगाओ पुलगो होतो, अहासुहुमो य एएसु च पंचसुनि जो थोयं थोयं विरा-
 होति, छदिपुलाओ पुण जस्स देविदसिद्धिमरिसा रिद्धो, सो तिगणादियकज्जे समुप्यणं चक्कयादिये सबलवाहणं बुण्णेउं समत्थो ।
 पउत्ता, सरीरोएत्तणियथाउत्तुबंनिनः प्रादियवस्समाः सावमारयाथिताः अविचित्कपयित्तराः छेदअवलचारित्तजुत्ता णिगंथा
 वटमा मण्णीति, ते पंचविहा, संवहा-आभोगवकुसा अणाभोगवकुसा संवुडयकुसा अंसुडवकुसा यहासुहुमवकुसा । आभोगवकुसा
 आभोगेण जो वाणतो छंद, यणाभोगेण अयाणतो, संवुडो मूलगुणाइसु, अयाणुडो तेसु चव, अहासुहुमवकुसो अज्जोसु दारि-
 यादि अवणोति, सरीरे वा धूलिमाइ अवणोति । कुत्तितं गीलं तस्म पञ्चसु यत्थेकं ज्ञानादिपु सो कुसीलो, दुविहो-पडिसवणा-
 कुसीलो कमायकुसीलो य, मम्माराइजनिवरीया पडिगया वा सेवणा पडिसवणा, पंचसु णाणाइसु, कसायकुसीलो जस्स पंचसु
 णाणाइसु कसाएहि विराइणा कज्जति ठो कसायकुसीलोत्ति । थियंठो अन्मितस्वाहरंथाणिमतो, सो उवमंतकसातो खणि-
 कमतो वा अंतोगुहुसत्तासितो, सो पंचविहो-पटमसमयणियंठो अपटमसमयणियंठो अण्डमसमयणियंठो अचरसमय-
 नियंठो, अंतोगुहुचपियंठललममयरागोए पटमसमए पडिवज्जमाणो पटममयणियंठो, तेससु समयएसु
 चट्टमाणो अपटमसमयणियंठो, चरमे-अंतिम समय वटमाणो चरसमयणियंठो, अचरणा-आदिमज्ज्हा, अहासुहुमो एससु सव्वे-

गुणः । मितातोऽन्तातको, मोहनिज्जाद्यातयचक्रमावगतो सिपातो मण्णति, सो पंचविहो—अच्छवी असवलो अकम्मसो
सगुदण्णदंसणधरो अरहा जिणो केमली, अच्छवी—अव्ययकः, सबलो सुद्धासुद्धो, एगंतसुद्धो असवलो, अंशा—अवयवाः कर्म-
णस्तं अगणया जसस सो अकम्मसो, संसुद्धाणि पाणदंसणाणि धारेति जो सो संसुद्धपाणदंसणधरो, पूजामहेतीति अरहा, अयवा
नास्य रहस्यं विद्यत इति अरहा, जितरुणावत्ताज्जिनं, एसो पंचविहो सिपायणो । एस् सद्व्योऽभिहो, संयमश्रुतश्रुतसंवना-
तर्थात्तिल्लेदोपातवत्तानविकल्पतः साध्याः, एते पुलकादयः पञ्च निग्रन्यविशेषाः एभिः संयमादिभिरनुगमविशेषैः साध्या
भवति, तत्र च संवने तावत् पुलगो वहुसां कुसोसो एते तिश्चिदि दोसु संवमसु-सागादए छेदवद्वाणिए य, कसायकुसीला दोसु-
परिहासिसुद्धीए सुहुमसंपराए य, निपंदा सिपायणा य एते दोसवि अहक्खदातसंजमे । सुते पुलगवहुसपडिसेवणाकुसीला य उक्को-
सेण अभिन्नदसपुवधरा, कसायकुसोसिभिर्निग्रन्यो चतुर्दशपूर्वधरो, जयन्ते पुलकस्य श्रुतसाचारवस्तु नवमे पूर्वे, वहुसकुसील-
निग्रन्यानां श्रुतस्यो प्रवचनमातरः, श्रुतादपगतः केवली स्नातक इति । इदानीं श्रुतसंवना—मूलगुणानां रात्रीभोजनस्य च
पराभिर्योगात् पलात्कारोपान्यतमं श्रुतसंवनाः पुलगो भवति, मिथुनमेवेत्येके, वहुशो द्विविधः शरीरवकुशः उप-
पन्नपवकुशश्च, ततोपकरणभित्तकाचिचः विविधाह(वर्ण)विचित्रमहाधनोपकरणपरिमहदुक्तो बहुविधेषुपुक्तोपकरणकाङ्क्षा-
युक्तः नित्यव्यवहारसत्वे मीधुल्लभकरणवकुशो भवति, शरीराभित्तकाचिचो विधापितार्यो तत्प्राप्तिकारसत्वे शरीरवकुशः,
श्रुतसंवनाकुशीलः मूलगुणानविराधवन् उपगुणेषु कांचिद्विराधनां श्रुतसंते, कसायकुशीलनिग्रन्यस्नातकानां
श्रुतसंवना नास्ति । तथैमिदानीं, सर्वेषां तीर्थकारणां तीर्थेषु भवति, एके त्वाचार्यो मन्यन्ते—पुलाकवकुशप्र-

लितेवनाकुशीलास्तीर्थे नित्यं, क्रेणस्तु तीर्थेऽपि वा । लिङ्गमिति लिङ्गं द्विविधं- द्रव्यलिङ्गं भावलिङ्गं च, भावलिङ्गं प्रतीत्य सर्वे निर्ग्रन्थलिङ्गे भवन्ति, द्रव्यलिङ्गं प्रतीत्या मान्याः । तेषां गुलाकस्योत्पत्तिस्तो लक्ष्या भवन्ति, वक्रुशप्रतिसेवनाकुशीलयाः सर्वा अपि, क्पायकुशीलस्य परिहाराविशुद्धास्तत्र उच्यते, घृत्तसंपरायस्य निर्ग्रन्थस्नातकयोश्च द्रव्यस्य केवला भवति, अपेयाः शैलेरीप्रतिपक्षोऽलक्ष्यो भवति । उपपातः गुलाकस्योत्पत्तिरिति देवेषु सहस्रतः, वक्रुशप्रतिसेवनाकुशीलयोर्द्वौ विराटिसागरोपमास्थितिव्यवृत्ते कल्पे, क्पायकुशीलनिर्ग्रन्थयोश्च विराट्सागरोपमास्थितिषु सर्वाधिसिद्धे, सर्वेषामपि जयन्त्यं पत्न्यो-पमपृथक्स्थितिषु सौधमं, स्नातकस्य निर्वाणमिति । स्थानम्-असंख्येयानि संयमस्थानानि क्पायनिमित्तानि भवन्ति, तत्र सर्वजन्मानि (संयम) लब्धिस्थानानि गुलाकक्पायकुशीलयोः, तौ युगपदसंख्येयानि स्थानानि भच्छतः, ततः पुलाको व्युच्छिद्यते, क्पायकुशीलस्ततोऽसंख्येयानि स्थानान्येकान्त्रि गच्छति, ततः क्पायकुशीलप्रतिसेवनाकुशीलवक्रुशा युगपदसंख्येयानि स्थानानि गच्छन्ति, ततो वक्रुशो व्युच्छिद्यते, ततोऽप्यसंख्येयानि स्थानानि गत्वा श्रुतिसेवनाकुशीलो व्युच्छिद्यते, ततोऽसंख्येयानि स्थानानि गत्वा क्पायकुशीलो व्युच्छिद्यते, अतः कर्तृत्वमक्पायस्थानानि गत्वा निर्ग्रन्थप्रतिपद्यते, अतः ऊर्त्यमक्पायस्थानं गत्वा निर्ग्रन्थः स्नातकः निर्वाणं प्राप्नोति, एषा संयमलब्धियानन्तरुणा भवति, 'उक्तोऽसौ उ नियतो' ॥२९-२६०॥ गाहा, जो उक्तो-सपसु संयमद्वारेण वदति सो उक्तोऽसौ नियतो भवति, तद्वद्वत्सु, तेषां अबहणमपुनस्तेऽस्मिन्ति, केचित्प्राणि संजमद्वा-प्राणि तत्तिया पिमांशा, नास्य ग्रन्थो विद्यत इति निर्ग्रन्थः, निर्गतो वा ग्रन्थतो निर्ग्रन्थो ॥२८०-२६०॥ अर्द्धभरतौ गोहिरो य, अर्द्धभरतौ चोद्दसविहो, वाहिरो दसविहो, वन्मिस्तौ इषाए गाहाए भण्णति- 'कोदो माणो माया' ॥२४१-२६१॥ गाथा,

कोशे अत्रांशिरिति नउहा, एवं माणो माया लोभोऽवि, मायालोभो यज्ज्वलोदो माणो य दोसो य, नतिथि न णिज्ज्वो न कुण्ड कपे
 वा येणनि वापि विज्जानं । नतिथि य मोक्खयोगो छम्भिज्ज्वत्स ठाणाहं ॥१॥ इत्यपियाइओ तिविहो वेओ य होइ वोदव्यो ।
 अशी य मंजयपी होइ रसीउमंजमे याति ॥ २ ॥ शसो उ विग्दयादिगु सोणो पुण माणसं भवे दुक्खं । भयगंथो सत्ताविहो तत्थ
 एवो होइ वसव्यो ॥ ३ ॥ इह परलोकादाने आजीवउसिलोय उहा अकम्हणं । वरणमयं सत्तमयं विमासमेणसि वोच्छामि ॥ ४ ॥
 इहलोगमयं न एमं जं मणुषाईओ मरिमज्जाईओ । ओइह जं तु परत्ताइमाणं परलोयमयमेयं ॥ ५ ॥ अयाणउत्थो मण्णति मा
 हीरिज्जिंशे उस्स जं कीह । आयाणमयं वं तु आजीवमे ण जीवेइहं ॥६॥ अतिलोगमयं अयसो होवि अकम्हासयं तु छाणिमिति ।
 मरियव्वसा उ मीए माणमयं होइ एयं तु ॥ ७ ॥ एसो गुत्तविगप्पो भयगंथो यथिओ समासेणं । अण्णणमाइहि साधुं तु
 दुग्गुच्छति दुग्गुच्छो ॥८॥ ति यादिरान्धे इमा माहा-भित्तं वत्थुं वत्थुं ॥१४७२-१४९॥ गाहा, ऐत्तं दुविहंकेत्तुं सेतुं च, सेतुं अरइइदीणि-
 पज्जाहं, सेतुं यासेणं, वत्थुं निविहं-त्तात्तं ऊसितं छावोसितं, र्गात्तं भूमिधरं, ऊसितं पासादो, छावोसितं भूमिधरोवारि पासादो, यणं
 रिरण्णगुण्णदीणि, धनं सालिमादि, दोवि एवं संचयांवि एक्कं भवति, सहवदिगुयादि सही, पादिसंजोगोति माइपिइससुरकुलसं-
 पंपो, जाणं रयादि, सयणं पट्टमादि, आसण पिट्ठादि, दासीदासं एक्कं कुविं लोहोववरमादिहो 'सावज्जगं धमुक्का' ॥१४८॥
 गाथा कल्ल्या) गत्तो नामाभिष्फण्णो दाघ सुत्ताणुगमे सुत्तं उच्चोरोयज्ज्व-ज्जावत्तं विज्जा' ॥१६०॥ २६२ सासिलोणो, यावत्परिमाणव
 धारणयोः, णाणंति वा विज्जचिं वा एगद्ध, न प्रतियेयं, विदधत इति विद्या नैपां विद्या अस्तीति अविद्या, पिवाति प्रीणाति चात्मान-
 मिति पुरुषः एषो वा सुखदुःखानामिति पुरुषः पुरुषु भयनादा पुरुषः, तस्यचिं धावति वा सर्वं, [सुख]दुःखान्येषां संभवतीति दुःख-

सम्भवाः, क्रामे उभयपार्थिवसौधो दुःखादि सम्भवन्तीति, अथ समाप्तः शालि(शक्ति)सम्भवात्प्रागृह्यते, न तु ये दुःखाः संभूताशयत्वात्,
अथवा अविद्या दुःखादेव संभूता, तर्कं हि नातः परतरं मन्ये, जगतो दुःखकारणम् । यथाऽऽज्ञानमहारागे, सर्वसाम-
न्यायः ॥१॥ इत्युदाहरणं-एषो गोघो दोषाच्चेव च दतो गेहाजो णिमगवो, सर्वं पुहर्वि दिदिज्ज वाहे ण किंचि लहति ताहे पुणरवि घं
जतो णियत्तो, जात्र एसंमि पाणयाडनसमवि एगाए देयुलियाए एगसं च वासोवगतो, जात्र वेच्छइ ताव देवडलिवाजो एगो पाणो
निगगतो चिचयइहयगतो, सो एगपसे आविज्जं त चिचयइं मणति- लुहु घं सज्जेहि, एवं जं जं सो मणति त विप्य घडो
कोइ, जाय समणिज्जं, इरथाहि सदिं भोगे भुजवि, जाव पहाए पडिसाहरवि । तेण योहेण सो दिट्ठो, पच्छा चित्तेइ-किं मज्झ
पहुएण मणि(मि)एण १, एतं चेव ओलमगमि, सो तेण ओलमिज्जो, आराहितो मणति-किं केमिमिचि, तेण मणति-तुम्ह पसाएण
अहंमि एवं चेव भोगे भुजामि, तेण मणति-किं विज्जं गेहसि १, उताहु विज्जाएऽपिमवियं घं गेहसि १, तेण निज्जासाहण-
पुत्तरणभीरुणा भोगतिसिएव य मणति-विज्जाभिमवियं घडयं देहि, तेण से विज्जाए अभिमवित्तिज्ज घडो दिण्णो, सो तं
महाय गतो सगमं, उत्थ वधुहिं सहासंदिहिं समं जहास्सयं भवणं विगुलब्धयं, भोगे तेहिं सह भुंजंतो अच्छति, कम्मंता य से
सीदिउमारदा, गयादजो य असंगेविज्जमाणा प्रलयीभूताः, सो य कालंतरेण अवितासएव तं घं संधे काज्ज एयस्स पमावेण
अहं येपुमज्जे पमोयामि, आसवपीतो पणन्विजो, तस्स पमाएण सो घडो मग्गो, सो य विज्जाकजो उधमोभो गट्ठो, पच्छा ते
गामेपया प्रलयीभूतविभवाः परेसाहंदि दुस्खाणि अणुमवन्ति, तदि पुण सा विज्जा गदिया होता ततो मग्गेज्जि घं पुणोऽवि
करोतो । एवं अविज्जाभरा दुस्खाणि सम्भूताः छिन्नन्ते, अविद्यादने(नरा) सिध्दादयनमित्यर्थः, तच्चेद-यत्ते चैवज्जमिगता भावा

विपरीततो अभिनिविद्धा । मिच्छादंशणाभिषमो बहुष्यारं विद्याणादि ॥१॥ ते सत्ये एव मिच्छादिद्वी दुस्त्राणि संभूयोपाजोत,
 जागज्जुनीयाः पठन्तिने सत्यं दुष्यस्मिन्जितालंयति बहुसो मूढा देहिं सारोमाणसोहि दुस्त्रेहिं लुपति बहुसो नाम अणेगसो,
 बहुहि वा दुस्त्रपगोहि वा, अहवा इह भव्य च मुह्यन्ते संमूढा, जहा समुदं वाणिष्या दुव्यराहवक्षणवचा दिसामूढा लणेण अंतो-
 जलगवधयसाएकण भिन्नपेया महवीतिकछोलेहिं बुल्लमाणा कुम्भगमरादोहिं विदुप्यति, एवं तेद्वि अधिज्जा विदुप्यति
 बहुसो मूढा, सारोमाणसेहिं महादुस्त्रेहिं विदुप्यति बहुसो मूढा, तत्तयात्तस्य अजाणगा, संसारमि अणंतए, अमनं अन्तः नास्य
 अंतो विद्यत इति अनन्तः, भणितं च-ध्वती जहा समुचा, ण पस्सवी होइ ओवमा एसा । ओवो जहा समुत्तो ष णस्सति गतोवि
 संसारे ॥ १ ॥ 'तम्हा समिक्ख मेघावी' (समिक्ख पंडिए तम्हा) ॥ १६१-२६४ ॥ सिकेवो, अज्ञानिनामेवविधं विपाकं
 ह्वात्वा तस्मात् सम्यक् इत्थं मेराया घावतीति मेघावी 'पास'चि पास, जायत इति जाती, जातीनां पंथा जातिपंथाः, अतस्ते
 जातिपंथा यहुं 'जुलसीति खहु लोए जोणीणं यहुहसयहस्साइ' । तन्मएण अप्पणा सच्चमेसज्जा, अप्पणा णाम स्यं, सच्चो
 संजमो तं सच्चं अप्पणा एसेज्जा-भगेज्जा, अत्राह-सत्यमेवास्तु, अत्राह-सत्यमेवास्तु, अत्राह-सत्यमेवास्तु, अत्राह-सत्यमेवास्तु, अत्राह-सत्यमेवास्तु,
 मा भूत् कस्यचित्पश्यत्याव सत्यग्रहणं, तथा परो भवात् लोकंजनार्थं पराभियोयाद्वा, आत्मग्रहणमित्यतः, स एगतो वा परिसा-
 गतो वा इत्युक्तं, नागार्जुनीयानां अत्तट्ठा सच्चमेसज्जा'न परार्थे यथा शास्त्रानामन्यः करोति अन्यः प्रवित्तैवदयतीत्यत आचा-
 रवि(स्मार्थमिति), यः सांख्यानं वा प्रकृतिः करोति, स्वात्क सत्यं, 'मिदि भूणहिं कप्प' सच्चंतां मेयंति वा तदिति मित्रं, मित्रस्येयं
 भैत्री, क्लृप्ततारादोऽप्यनेकार्थः, तद्यथा-सुमार्थ्ये वर्णानां च, छंदणे कणे तथा । औपम्ये चाधिवासो च, क्लृप्तशब्दं विदुषुषाः ॥१॥

सामर्थ्ये अट्टममासे वितीरूपो भवति, यणेने विस्तारः द्रवं कल्पं, छेदने चतुर्गुलवज्जे अमकोसे कृष्यति, करणे 'न वृत्तिं चिन्तयेत्' ग्राह्यः, धर्ममचानुचिन्तयेत् । वनमश्रुतिभूतानां, वृत्तिराषुद्य कल्पितम् ॥ १ ॥ औपम्ये यथा चन्द्राऽऽदित्यकल्पाः सायवः, अधिवासे जहा सोहम्मकृष्यवासी देवो । अत्र करणे कल्पः गुह्यः ॥ स्यात्-किमावहाए केवलं सञ्चो एतेज्जति ? णण वंयुत्तरणे निमित्तोभिधि सञ्चो एसितब्बो, उच्यते- 'माता पिता ण्डुसा भाया' ॥ १६२-२६५ ॥ सिलोगो, जहा एताणि न तव ताणाए वा सरणाए वा एवं तुमपि तेसि ण ताणाए वा सरणाए वा, अयमपरः फल्पस्तु न संपन्नः कियते, अर्बहि वंयुनिमित्तमारानिमित्तं च, तत्र ता बहुभिरापि कारणविशेषः संबद्धा माता पिता ण्डुया, मातयति सन्त्ये वाऽसौ माता, (निमीते) सिनोति वा पुत्रघमोनिनि माता, पाति विमर्चिं वा पुत्रमिति पिता, स्नेहाधिकत्वात् माता पूरं, स्नेहेति श्रवन्ति वा तास्येति स्तुवा, विमर्चिं भयते वासौ भार्यो, पुनतीति पुत्रः, इयति अयतेऽनेति उरः उरसि यथा वाससा, अन्येऽपि सन्ति धेनुजातादयः तत्रतिषेवायं औरसप्रदानं, 'णालं ते मम ताणाए' अलं पर्याप्तौ, न पर्याप्ताः ज्ञाणादज्ञाणाय ते, ज्ञायते अनयेदेवेति ज्ञायं, कुतो तद् ज्ञानं? 'लुप्यंतस्स सकम्भुणा' आत्मानमपि तावत् न ज्ञातुं समर्थोः, कुतस्तादं परेण? , अथवा अधिवा उक्तास्तोदिएसे पिता, सा च वेराग्यलक्षणा, तदयथा- तनु एयहएलन्धा मवति उदा विरक्त इति ज्ञेयः, कथं ? तदुच्यते- 'माता पिता ण्डुसा' आत्मदेयस्तु यदि केनचिदुच्यते- किमर्थं पण्युभ्यो भवान् विरक्तः ? , ततो ब्रवीति- माता पिता णालं ते मम ताणाए सरणाए वा, ययैव चान्धवाः, एवं विमवा अपि, कथं- नात्मसंपत्ते प्रवृत्त इति । यतश्च- ' एयमट्ठं संपेहाए ' ॥ १६३-२६६ ॥ सिलोगो, एतादिति यदिदमुक्तं यथा चान्धवा न ज्ञाणाय, सम्यक् प्रेषया संपेहाए, पात्रयतेऽनेनेति पात्रः, सम्यगिदं दर्शनं दंसणे, अथवा सयिदं जस्स दंसणं से मवति सयिद-

मयं(यं)श्च यत्क्रोति प्राणिनां नतो वैरं मयति, इह च कलहादि परत्र च येन संसारमनुवरीति तस्मादुपरतः ॥ उक्तं प्राणातिपात-
वेरममं, परिश्रहवेरमयं प्रतिस्माधयति—‘आदायं मारयं डिस्स’ ॥ १६७-२६६ ॥ सिलोमो, आदियत इत्यादानं, मरक उक्ताधी,
मारेण कारणो(यो)पचारात्, आदानादे नको वायत इत्यतः आदानमेव नरकः, उक्तं हि—विपं विपकालं संचर्यादि, विपं व्याधि-
त्संधितः ॥ १ ॥ (विपं कुपठिता म्रिया, विपं व्याधितोऽहितः । विपं गोमूत्रं दरिद्रस्य, इदस्य तरुणी विपम् ॥ १ ॥) त्वेदि
हृन्नि वा तृणं, नृणामत्रमपि नाददीत, ग्रोते (अपि) ग्रहं अग्रतिसकलशृणं, निदृचये तु धर्मसाधणादिग्रहणार्थमपदिश्यते-
‘दोर्गुंठी अप्पणो पात्ते ’ दुशुछा-संजमो, किं दुर्गुंते ? असंजमं, पाति लोबानात्मानं वा तेनेति पात्रं, आरभ्यवपात्र-
ग्रहणात् मा भूत्कीधत्परपात्रं शुद्दीतना मद्ययति तेन पात्रग्रहणं, ण सो परिग्गह इति, विनकल्पिकं वा प्रतीत्य पठ्यते—अप्पणो
पाणिपाते दिस्सं मुंजेत्त भोग्यं ’ एव मुसावादअत्तादानमेदुयाणिवि ॥ अत्राह— उक्तं शास्त्रविद्या, ननु उद्विधानानि उपदि-
शानि, वदुच्यते—‘इहमेगे उ मच्चोति’ ॥ १६८-२६६ ॥ सिलोमो, अपरः कल्पः अविद्यां हित्ता म्रियापूर्विका निवृत्तिः कर्मा, सा
चोक्ता, ‘अमरयं मच्चजो सच्चं ’ एतच्छ्रुत्वा चरणादिपरः, ‘इहमेगे उ मच्चोति’ ‘इहे’ ति इह मनुष्यलोके, एगेति
सौम्यादयः, ते सच्ये ‘अपगम्माय पावगं’ पानयति पातयति वा पापं, ते पुण ‘आयारियं चिदिता ’ आचरंति तमित्या-
चारः, आचोरं निगिष्टमाचरितं, आचरणीयं वा तमित्याचारः, आचरणीयं वा विदिता सच्चदुस्त्वा त्रिमुबह, ननु कृत्वा, तेषां हि
प्रानादेव मोक्षः, यत्तद्विपुलान्तरं यथा वेति तमित्येवं विदिता अकरीता, यत्तत्तेषां यमनियमात्मको धर्मः, ते अकरोन्ता, अपरः
कल्प ग्राह— ये नाम ज्ञानं वीलीपिच्छन्ति ते नाम भोक्तापुत्रान्ति, यथा शास्त्रादयः, उच्यते, तेऽपि, केवलमेव वदन्ति, ननु

कुर्वन्ति, कथं?, अहिंसादुःस्वप्ना पुनः शब्देषु स्मनादि विहासदेशप (दिकेषु) (दिमिषेण) प्रवर्तन्ते, एवं तौ—‘भणता अकरिता यं’ ॥१६९-२६७॥ सिलोगो, मोक्षं प्रतिज्ञानन्तीति मोक्षप्रतिज्ञावन्तो, पुण् “वाया वीरियमेत्तेण” वक्तीति वाक्, एवं वीरियं, मात्र-प्रहणं केवलं नृवन्ते, न कुर्वन्ति, आद्यसति कश्चिन्नं सयामसति, तंजहा—वयं ज्ञानका इति सम्भवाश्चासयन्ति, यथाऽऽत्मानं तथा परमपि, स्याद् बुद्धिः—कथं भणता अकरिता यं ब्रूयते, ननु ते ज्ञानेनैव तार्यन्ते?, उच्यते—‘न विस्ता तायए भासा’ ॥ १७०-२६७ ॥ सिलोगो, चित्रानाम् यादृपसर्गसन्धिवदितकालमत्यप्रकृतिलोपागमविशुद्धया, ‘कथो’ कस्मात् कारणात्? उच्यते, विद्यानुशासनात्, विद्याहितमनुशासनाय तमेव, तत्पूर्विका तु क्रिया मोक्षाय उच्यते, यथा गदपरिज्ञानं, ते पुनः चित्र-ज्ञानविद्यारदाः यतो ‘विसृष्टा प्रावकम्मेहि’ ते न मोक्षाय (इति) वाक्यशेषः, विविधं सञ्ज्ञा विसञ्ज्ञा, प्राणान्येतत् कृत्यानि पापकिञ्चाहं, पापं वा हिंसादीनि तेषु सञ्ज्ञा, न तानि क्षययन्तो कर्तुं, ‘पाला पंडियमाणिणो’ स्याद् बुद्धिः—केनोच्यते?, स्पष्टरूपं हि दुर्गुणं कर्तुम्, अधिश्लिष्टमुच्यते—‘जे केई सरिरे सत्ता’ ॥ १७१-२६८ ॥ सिलोगो, ये इत्यविर्दिष्टस्य निर्देशः, गीर्यत इति शरीरं तास्मिन् सक्तिः, नृपोति नृणांते वर्णयन्ति वा तस्मिन् वर्णः, रूप्यत इति रूपं, संसर्चिः धावते वा सर्वोदस्यं सर्वतो, मणसा भयसा चैव, मणसा तावरकथं रूपयन्तः स्याम इत्येवं चिंतयन्ति, वावाए पिपजोऽनुपानक्रियां पृच्छति, ‘सब्बे ते दुक्खसंभवा’ नाम दुर्गुणं पश्यते, एयमाद्या अन्याऽप्याविद्या संसारायैव, तेनाविद्यासंतानविद्यावता संसाराच्छेदाय प्रवर्तितव्यं, स चात्मा संसारी भूक्तो वा, तत्र योऽसौ संसारी स हि सति (अ)विद्याविषये मिथुलमासाद्य—‘आवण्णा दीहमद्धानं’ ॥१७२-२६८॥ सिलोगो, अयया उक्ता अविद्या, तद्विषयभूता विद्या, स च विद्यावान् ‘आवण्णा दीहमद्धानं’ (१७२-२६८) व्यापलमान् आपन्नः, अणादि, दीर्घते

वा दीर्घः, अथति प्राणीनिति अद्या, दीर्घमपचानं नाम संसार एव, न तत्रावस्थानमस्ति, अथवा ब्रह्मं नायमानमस वा कुतोऽव-
स्थानमित्यतो वा दीर्घः, उक्तं च-“अथवा दीर्घपञ्चानमनादिकमनन्तकं । स तु कर्मभिरापन्ना, हिंसादेरुपचीयते ॥ १ ॥ तेषां
स नत्तादिषु विषयैः स चेदग्निर्यः तन्महा सच्चिदसं पस्स” तस्मादि’ वि तस्मात् संसारमवा(श)त् सर्वं उक्तार्थं, दृश्यते अनेनेति
दिशः सा दिशा सचचिवा-नामदिशा ठवणादिता दन्व० ऐच० कालदिता सव्य(ताव)ऐचदिता भावसिचदिता पण्यवगदिता, णामदिता
जहा अमतरा दिसाङ्गमारी, ठवणादिता अक्षरनिषेधवदिसु दिसाविभागो ठवितो, स तु सउणरूपतत्त्वणादिसु ठाविज्जति,
दन्वदितासु सव्यपदेस्यं वचं तेरससु चेन पदेससु ओगाढं, एवं दससव्यदिसागं जहण्यं दव्यं, ऐचदिता अट्टपदेसियो रुपयो,
जतो इंदारवाओ दस दिग्वाओ षपचंति, वागऐचदिता तसस जओ आदिन्वो एएइ सा पुव्या, बवो अत्यमेति सा अवरा,
दाहिणपसे दक्षिणा, यामओ उचरा, पद्यवगदिता जतोइचो पण्यवमो ठाति सा तसस पुव्या, दाहिण्येण सा दाहिणा, पच्छतो अवरा,
यामओ उचरा, एवासि च अंतरेण अवाओ चत्तारि ऋणुदिसाओ माणिपन्याओ, एतासिं चवज्जुण्ढं अंतराओ अट्ट दिसाओ,
एताओ सोत्तस सरिरउत्तसयराहुआओ सव्याओ विरिक्कदिताओ, पादतलेइहा अथेदिता, सीसस्त उवरि उट्ठा, एता अट्टारसवि
पण्यवगदिताओ मवंति, भावदिता अट्टारसविधा, तंजहा-पुढविक्काइओ आतकाओ तेउकाओ. वाऊअग्रमवीया मूलवीया पोरवीया
संपयीया८ पेंदिता तेंदिता चउमिदिता पंचेदिता तिरिक्कउवाणिपा१२सम्मुन्धिपणुत्ता कम्ममूसा अकम्मभूमगाइ अंतरदीवया१६
देवा नारगा१८, दिश्यते अनयेनि दिता, सा तस्य भाविनो मास्तेव प्रकाणेोषदिश्यते, तवथा-गुथिवीकायिको वा एवं यावदु देवो नारको
वा, पूर्वं पश्यत इति पस्स, मा समारमस, अत एव दद्याज्जो दिग्मवति, यतो न समं वारम्यते असमारममानं, अप्पमत्तो पटिब्बए

निव्यत्तियं पायुगं क्रियं तं चीतादि प्रासुगं तीपि गोअत्तदुण, दटपुसत्तिं (१) न वा, तदपि देष्णं, मध्येत्तं खादियमेव, स्वादिममास्वादयेत्,
अयममस्मीयात्, पानकं पिबेत्, वन्यानुलोमात् मध्येत्तं, तं तु रुक्तेयेपमसुक्तद्वयं वा- 'सांक्षिचं च न कुन्विज्जा' ॥१७५-२६९॥
मिलोगो, गोदिधानं संनिधिः न प्रतिकेये, अण्णीरयणुः, मोयत्त इति मात्रा- तिलतुसुभागमिचंपि 'लेवमायाय संजय' क्रोड्यः १,
देनेउपि वा संसारे एते कथे वा, क्रिमंण पुण असणादिअहुः, अतिश्रुत्तल्लणनिवृत्तये वा भूत्तदुपकरणमपि न संवास्याति,
तेन तदुपकरणे यत्त गच्छति तत्त तत्र 'एक्कपिप्पत्ते समादाय' पक्षी पत्रमारं वा पत्तयेनेति एवं पिच्छमित्यर्थः, निमात्तिं तमिति
भारः वसुल्लो, यथाऽसौ पक्षी तं पत्रमारं ममादाय गच्छति एत्सुपकरणं मिश्रुदाय पिरियेपणी परिव्वए, नास्याक्काइक्षा विद्यत
इति निररकाइसी, उक्ते पूरकमर्थधुयार्थं यरीरं धारयेत्, तदास्वायायः, तयथा-आहार उपकरणं, तदपि- 'एत्सणासमिओ लज्जू'
॥१७६-२७०॥ तिलोगो, एमणासमिओ, लज्जू नाम लब्धावान्, लज्जुपमाण उक्तार्थः, 'अपियत्तवासी' अनियतः कुवलं मात्ते,
न एमणासमिओ एव जाव इंदियादिपमादा परिवज्जए येणेपदिसत्ते- 'अप्पमत्तो पमत्तेहि' इंदियादिपमत्तेसु गिहत्थेसु, पिंडस्स
पिंडयोः पिण्डानां वा शतः २ अतस्तं पिंडवातं 'गयेपयेत्' मारयेदित्यर्थः, 'एवं ते उयाहु' ॥१७७-२७०॥ तिलोगो, एव-
मर्माधारणे, 'स' इति मगरान् तीर्थक्रम, उदाहुगिति उदाहुतवान्, 'अणुत्तरणाणी' ति कुवलणाणी, नातो उत्तरोत्तरं
अणं जाणं आरिथत्ति अणुत्तरणाणी, 'अणुत्तरदंसी' कुवलदंसीति, अणुत्तरणाणंदसणधरो जाव से उदाहुतवान्, स्यादु बुद्धिः-
कोऽसौ १, उच्येत, 'अरदा णायपुत्ते' अर्हतीत्यर्हन्, नास्व रहस्यं विद्यते, पातकुलप्पथु(स)त्ते सिद्धत्थदात्तिवपुत्ते, मगरान्,
मणेऽस्सासीति मगरान्, ऐमर्यादि, 'वेसालीण' चि, गुणा अस्य विद्याला इति वेसालीयः, विद्यालं शास्त्रं वा, विद्याले

या इक्ष्वाकुपुत्रे मया वैशालिया, 'वैशाली जननी यस्य, विशालं कुलमेव च । विशालं श्रवचनं वा, तेन वैशालिको जिनः
॥ १ ॥ 'वियाहिते' व्याख्याते, कीचदन्यथा पठन्ति- 'एवं से उदाहृत्तरहा पासे पुरिसादाणीए भगवन्ते वेसालीए बुद्धे
परिनिब्बुडन्ति येमि॥ अहं पूजायां, पूजामर्हतीत्यहं, परयतीति पायाः, पुरुषग्रहं सत्यपि त्रिलिङ्गग्रहणसिद्धत्वे पुरुष एव
तीर्थं करो भवति प्रायः, स न द्वयोर्लिङ्गयोः, आदातत्र्य आदानीयः, पुलौर्वा आदानीयः, ज्ञानदर्शनचारित्र्यसर्वपराक्रमश्रुत्यादि-
मुणा अस्य इति विशालीयाः, शेषमुक्तं, बुध अवयवेन, बुद्धवान् बुद्धः, समन्तान्निवृत्तः, एवं जम्बोर्भगवान् आयुष्मान् सुधर्मा

कथयति-एवं ते उदाहृत्ताय परिनिष्पुण इति वेमि ॥ नयाय पूर्ववत् । सुदृगणियंठितं छद्मज्जयणं सम्मत्तम् ६ ।

उक्ता अपि या सविद्याय, ते तु अनिवृत्तात्मानो नोक्ताः, श्रेष्ठे कर्मसु श्रद्धास्य तद्विपाकं नापेक्ष्यते उरभ्रयत्, इत्येषो क्रियते
गम्यन् । तस्माच्चत्तारि अणुआगहरा, उवक्कमादी, ते पल्लवज्ज गामणिष्णणे उरभ्रज्जं, उरभ्रज्जातं औरभ्रियं, उरभ्रस्येदं
औरभ्रियं, सो उरब्भो जामादि चतुर्विधो, दब्बे दुविहो-आगमतो णोआगमतो य, आगमयो ज्ञाणए अणुवउत्तो, णोआगमआ
विविहो-आणगसरीरादि ३, तस्य 'आणगसरीर'॥२४५२७॥वतिरिचो दग्गेरग्गो विविहो, तं०- एवमविधो यद्वाउओ अभि-
विविहो-आणगसरीरादि ३, तस्य 'आणगसरीर'॥२४५२७॥वतिरिचो दग्गेरग्गो विविहो, णोआगमतो भायो-
मुहणाममुत्तो, भावोरग्गो दुविधो-आगमतो णोआगमतो य, आगमतो ज्ञाणए उवउत्तो, णोआगमेत्त्यादि, णोआगमतो भायो-
रग्गे इमा गादा-उरब्भआउणामग्गेयं॥२४६-२७॥पाया कण्ठ्या, एतस्स इमा अत्थाअधिकारपाया 'ओरग्गे य'॥२४७-२७१॥
गाहाः ओरग्गे कागिणी अंबए यवहारो साम्पो, एते पंच दिट्ठता उरभ्रज्जे अज्झयणे वणिज्जन्ति । 'आरग्गे रसागिद्धि'
॥ २४८-२७२ ॥ गाहाः उरब्भारग्गे कीस मत्ते १, उज्ज्वे, सांउप्पासितो २ मारिज्जति, ण य तत्थेवायो कोजवि, एवं असंजवा

निवृत्तियं पापुनं कियं च दीपादि फलसुगं, तं पि णे अचट्ठाए, टट्ठुसत्तिं (१) न चा, तदपि देव्वां, मक्षुपेत्तु हादियमेवं, स्वादिममात्वादयेत्, प्रगममनीयान्, पानकं पिनेत्, वन्धातुलोभात् मक्षयेत्, तं तु भुक्तेरुपमं भुक्तेरुपं वा- 'सात्रिधिं च न कुञ्चिज्जा०' ॥१७५-२६९॥ मिलो गो, सन्निधानं संनिधिः न प्रतिक्रिये, अमदीत्यणुः, मोयत इति माथा- तिलमुसमागमिचं पि 'लिवमायाय संजए' कोऽर्थः?, नेत्रं पि ण संन्याये एने वत्थे चा, क्रिमंण पुण असणादिअट्ठा, अतिप्रसक्तलक्षणनिवृत्तये वा भूचदुपकारणमपि न संवास्याति, तेन तदुपकरणं यत्र गच्छति तत्र तत्र 'पक्करीपत्तं समादाय' पक्षी पत्रसंसारं वा पत्तयेनेति पत्रं पिच्छिमित्यर्थः, विभक्तिं तमिति भारः कृत्तुल्लो, यथाज्ञो पक्षी च पत्रमारं तमादाय गच्छति एतमुपकरणं भिक्षुरादाय शिरेवस्त्री परिच्यए, नास्यान्नादृक्षा विद्यत इति निरमन्नादृशी, उक्तं एतन्मन्त्रधारायं दुरीरं धारयेत्, वेदाशेषोपायः, तथा-आहार उपकरणं, तदपि- 'एसणासमिओ लज्जू' ॥१७६-२७०॥ मिलो गो, एसणामिमिओ, लज्जू नाम लज्जान्, तज्जुप्पमाण उक्तायो, 'अणिपत्तवासी' अनियतः केवलं मांसं न एसणासमिनि एव ताव इंदियादिपमादा परिगज्जए येनोपदियते- 'अप्पमत्तो पससेत्ति' इंदियादिपमत्ते तु गिहत्थे तु, पिंडस्त विदूथाः पिंडानां वा पातः २ अतस्तं पिंडवाचं 'गयेपयेत्' मार्गेयदित्यर्थः, 'गवं से उयाहु' ॥१७७-२७०॥ सिलो गो, एव- मथां गयणे, 'स' इति मगरान् चीर्यकरः, उदाहृति उदाहृतवान्, 'अणुत्तरनाणी' इति केवलप्राणी, नातो उत्तरोत्तरं ज्ञणं जाणं त्रियति अणुत्तरप्राणी, 'अणुत्तरदंसी' केनलदंमिचि, अणुत्तरप्राणदं संधरो जाव से उदाहृतवान्, स्वाद् बुद्धि- कोऽमो?, उच्यते, 'अरदा पायपुत्ते' अर्हनीत्वर्हन्, नास्व रहस्यं निधत्ते, पातकुलप्पयूत्स जे सिद्धत्थरातिमपुत्ते, भगवान्, भगोऽन्नास्तीति भगरान्, एथयादि, 'येसालोण' चि, गुणा अस्य विद्याला इति वैद्यालीयः. विद्यालं ज्ञानं वा, विद्याले

न इत्तादृशे मया ध्यायिष्या, 'दैवश्रीं वननी यस्य, विशालं दुलभं च । यथा ७४५५५ वा, तेन वैश्रालिको जिनाः
'१ ॥ 'विपाहिते' व्यासयते, कोचदन्या पठन्ति- 'एवं से उदाहृ अरहा पासे पुरिसाद्राणीए भगवन्ते वेसालीए बुद्धे
परिगिन्नुंउत्ति वेमि॥ अहं पूजायां, पूजाभर्हतीत्यहं, परबताति पात्रः, पुरुषग्रहणं सत्यापि त्रिलिङ्गग्रहणमिद्वये पुरुष एव
तीर्थं करो मनाति शायः, स न द्वयोर्लिङ्गयोः, अदातज्य आदानीयः, पुरुषो आदानीयः, ज्ञानदर्शनचारित्र्यवपराक्रमपृथ्यादि-
सुणा अस्य इति विशालीयः, ग्रंथमुक्तं, पुष अवगोचने, बुद्धान् बुद्धः, समन्तान्निर्दिष्टः, एवं जन्मोभगवान् आयुष्मान् सुधर्मो
कृतयति-एवं से उदाहृ जाय परिगिन्नुए इति वेमि ॥ नवाश्र पूर्ववत् । बुद्धगणियंठिजं छठमज्झयणं सम्मत्तम् ६ ।

उक्ता अधिष्ठा सन्निधाश्च, ते तु अनिष्टचात्मानो नोक्ताः, श्रुत्यु कर्मसु प्रशस्य तद्विपाकं नापेक्ष्यते उरत्रप्रवत्, इत्येषो क्रियते
सम्यन्धः । तस्मिन् चत्तारि अनुश्रवणारा, उवकमादी, ते परवत्तण कामणिष्फणो उरन्मिज्जं, उरत्रज्जातं औरिप्रियं, उरत्रस्येदं
औरिप्रियं, सो उरन्मो कामादि चतुर्विधो, द्रव्ये द्विविधो आगमतो गोआगमतो य, आगमयो जाणए अनुवउचो, गोआगमयो
द्विविधो-जाणगसरिदि ३, तस्य 'जाणगसरिदि' ॥२४५२७१॥ त्वित्तिरो दन्वोरन्मो त्वित्तिरो, तं० एवमधिओ बद्धाउओ अभि-
गृहणामगुचो, मादोरन्मो द्विविधो-आगमतो गोआगमतो य, आगमतो जाणए उवउचो, गोआगमेत्यादि, गोआगमतो मावो-
रन्मे इमा गाहा-उरन्माउथामगोयं' ॥२४६-२७१॥ माया कण्ठा, एतस्मिन् इमा अत्थाअधिकारगाथा 'ओरन्मे य' ॥२४७-२७१॥
गाहा, ओरन्मे कामिणी अत्रए खदहो सामरो, एते एव दिट्ठता उरन्मिज्जं वज्झयणे वणिज्जन्ति । 'आरन्मे रसागिद्धि'
॥ २४८-२७२ ॥ गाहा, उरन्मो कसि गते १, उवउते, सोऽप्यासितो २ मारिज्जति, य य तत्थोवायो कोजि, एवं असंजता

निश्चयं पशुपतं क्रियं च सीतादि फालगुणं, तं पि (ण) अचट्टाण, दृढपुसल्लि (१) न वा, तदपि देवज्ञं, भक्षयेत् छादियमेव, स्वादिममास्वादयेत्,
अन्नमभनीयात्, पानरुं पिबेत्, कथानुलोमासु भक्षयेत्, तं तु भुक्तेष्वपमभुक्तेषु वा - 'सांनिधिं च न कुञ्चिज्जा' ॥१७५-२६९॥
सिलोगो, सांनिधानं संनिधिः न प्रतिषेधे, अण्तीत्यणु, भोक्त इति भाषा- तिलतुसभागमिचोपि 'लेवमायाय संजए' कोऽर्थः १,
लेवमपि न संवसाने एवे वत्ये वा, किमपि पुण असणादिअट्ठा, अतिप्रसक्तलक्षणादिचये वा भूतदुपकरणमपि न संवास्याति,
तेन तदुपकरणं यत्र गच्छति तत्र तत्र 'पक्खीपत्तं समादाय' पक्षी पत्रसंसारं वा पतत्यनेनेति पत्रं पिच्छमित्यर्थः, विभक्तिं तमिति
भारः तनुत्यो, यथाज्ज्ञो पक्षी तं पत्रमारं समादाय गच्छति एवमुपकरणं मिलुतादाय विरेक्खी परिव्रए, नास्याक्कादक्षा विद्यत
इति निरपकादर्थी, उक्तं पूर्वक्रम्यध्यायं अरीरं धारयेत्, उदससोपायः, तथा-आहार उपकरणं, तदपि - 'एसणासमिओ लज्ज'
॥१७६-२७०॥ सिलोगो, एसणासमिओ, लज्ज नाम लज्जान्, लज्जुपमाण उकार्यः, 'अणियतवासी' अनियतः केवलं मांसं,
न एसणासमिण एव जाय इदियादिपमादा परिगज्जए येनोपदिश्यते- 'अप्पमत्तो पमत्तेहि' इदियादिपमत्तेसु गिरह्येसु, पिंडस्स
पिंडयोः पिंडानां वा शतः २ अतस्तं पिंडवातं 'गयेपयेत्' गमयेदित्यर्थः, 'एवं से उगह' ॥१७७-२७०॥ सिलोगो, एव-
मर्थोवधारणे, 'स' इति भगवान् तीर्थकरः, उदाहरति उदाहृतवान्, 'अणुत्तरनाणी' ति केवलजानी, नातो उत्तरोत्तरं
अणं जागं अरियाति अणुत्तरजानी, 'अणुत्तरदंसी' केवलदंसीति, अणुत्तरणदंसणधरो जाय से उदाहृतवान्, स्याद् बुद्धि-
कोऽज्ञो १, उच्यते, 'अरहा पायपुत्ते' अर्हतीत्यर्हन्, नास्स रहस्यं विद्यते, पातकुलम्पयू (स्त्र) ते सिद्धत्युपतिपपुत्ते, भगवान्,
भगोऽस्मास्तीति भगवान्, ऐश्वर्यादि, 'वेसालाण' यि, गुणा अस्य विशाला इति वैद्यालीयः, विब्रालं ब्राह्मणं वा, विशाले

रा इहा इरंशे मया पैशाठिया, 'पैशाली जनी यस्य', पैशालं प्रवचनं च, तेन पैशालिको जिनः
 ॥ १ ॥ 'विपाहितं' न्याम्याते, केचिदन्याथा पठन्ति- 'एवं से उदाहृ अरहा पासे पुरिसादाणीए भगवन्ते वेसालीए बुद्धे
 परिणिन्दुडेरि चेमि॥ अहं एवापां, एजामहंतीत्यहं, परयतीति पायाः, पुरुषग्रहणं सत्यपि मिलिग्रहणसिद्धते पुरुष एव
 तीर्थहो मयि प्रायः, स न द्वयोर्लिङ्गयोः, आदातण्य आदानीयः, पुरुषो आदानीयः, ज्ञानदर्शनचारित्र्यसर्वपराक्रमधृत्त्यादि-
 गुणा अस्य इति पैशालीयः, शेषमुक्तं, उच्य अरोधने, बुद्धान् बुद्धा, समन्ताधिष्ठितः, एवं जन्मोर्भगवान् आयुमान् सुधर्मा
 कथयति-एवं से उदाहृ ज्ञान परिणिन्दुए इति चेमि ॥ नयाथ पूर्वपद । खुदुगणियाठित्वं छट्ठमज्झयणं सम्मत्तम् ६ ।

उक्ता अदिथा सरियाथ, ते तु अनिवृत्तात्मनो नोक्ताः, क्सेपु कर्मसु ग्रन्थस्य तद्विषयं नापेक्ष्यते उरभ्रवत्, इत्येपो त्रिपये
 तन्मन्य । तस्माच्चारि अशुभोदारा, उच्यमादौ, ते परुवेज्ज णामणिफ्फण्णे उरन्मिज्जं, उरभ्राज्जातं औरिधियं, उरभ्रमेदं
 औरिधियं, सो उरन्मो णाम्मादि चतुर्विधो, दब्बे दुविहो अममतो णोआगमतो य, आगमओ चाणए अणुवउचो, णोआगमओ
 विविहो-ज्जागमरीरादि २, तस्य 'जाणगसररि'॥२४५२७॥वतिरित्तो दब्बोरन्मो तिरिहो, तं- एगभविओ वद्धाउओ अभि-
 मूहणाम्मुणो, मायोरन्मो दुविधो-आगमतो णोआगमतो य, आगमतो चाणए उवउचो, णोआगमेत्त्यादि, णोआगमतो मवो-
 रन्मे इमा गाहा-उरन्माउणामगोयं'॥२४६-२७१॥गाथा कण्ठ्या, एतस्स इमा अत्थाउविकारयाथा 'ओरन्मे य'॥२४७-२७१॥
 गाहा, ओरन्मे कागिणी अंमए ववहारो सागरो, एते पंच दिहुला उरन्मिज्जे अज्झयणे वणिज्जन्ते । 'आरंभे रसागिद्धि'
 ॥ २४८-२७२ ॥ गाहा, उरन्मारंगो कीस गते !, उच्यते, सोऽप्यासितो २ मारिज्जति, ण य तत्थेवावो कोज्जि, एनं असंजता

जीवा 'आर्ध्रे' 'चि मंसासमिद्धा, उरन्मयन्ध्रमिहसादयो, तेसि दोग्गतिगमणचवाया भवति, इत्यत 'उवमा कया उरन्मे,
उरन्मिज्जस्स पिण्डुली' षामधिष्णो गतो ॥ जाव सुचाणुगे सुचं उच्चारणं, तं च इमं 'जहाऽऽएसं समुद्दिस्स'
॥१७८ दृ. २७३॥ सिलो गो, येन प्रकरणे यथा, आपसं जाणतिच आदसो, अवेसो वा, आवशति वा वेरमाने, तत्र आविशति
वा गराव इत्यादि, गोमनं गतं संगतं तं वा उरस्य समुदेस्य, कथमुदेस्य ? आपसो अप्यराहितो यथा आगमिष्यति, अमुगो
चा, तदा एवं मारेत्ता तेन सह भक्तिउस्सामि, उच्छवदिने वा 'कोयि' 'चि कयित्, क्रूरकर्मा पापः, 'पोरेज्जा' 'पुप पुष्टो'
एति एत्थाकारितो एत्थल्लः, कथं पोसयति ? 'ओषणं जवसे देति' उवाचि उदाचि वा तमिति ओदनं ददाति, जवसो मुग्ग-
मासादि, यानि चान्यानि तयोम्यानि विमयणमादि, जो वस्स विसाति स तस्स विसयो भवति, यथा राज्ञो विषयः, एवं
यदस्स विषयो भवति, लोकैऽपि वक्तारो भवन्ति सर्वो वात्सगृहे राज्ञा, अंगति तस्मिन्निति अंगतं, गृहांगतमित्यर्थः, अथवा
विषया सादरः तान् गणयन् प्रीणितोऽस्य मासेन विषयान् भोक्ष्यामिति, अथवा विषयान् इति, धर्म परलोकमयं वा, एतथ
कल्पितं उदाहरणं— एषो ज्ञणो पाण्डुणयनिमित्तं पोसिज्जवति, सो पोषिवसो गो मुण्डातो हलिहादिक्कयंगरागो कक्कण-
पूलतो, कुमारया यं नाणाधिदेहि कीलाविसेसिहि कीलावति, तं च वच्छगो एवं सालिज्जगणं दट्टूण माळए गण्हेण य
गोविमं दोहएण य तयशुंअए मुक्कमवि टीरं न पिबति रोसणं, ताए पुच्छिओ भणति— अम्मो ! एस गीदियगो सज्जेहि
एएहि अम्ह सामिसालेहि इहुंहि जवसजोयासणेहि तदुवअयेगेहि च जलंअसविसेसिहि अलंकारितो पुत्त इव परिपालिज्जति,
अं तु मंदमग्गो मुक्काणि तण्णाणि काहेपि तमाभि, ताणिपि न पज्जचयानि, एवं पाणिपि, न य मं कोऽपि लालेति, ताए

मण्यति— पुत्र ! ' आउरचिन्नाइ पयाइ ' ॥२४९-२७३॥ भाषा, जहा आउरो गरिबको चं मगति पर्यं वा अपत्यं वा तं दिञ्जति से, एवं सो गौदतो गारिञ्जिहिवि जहा तदा पेच्छिहिसि, उक्तो दृष्टान्तः । प्रकृतमुपदिष्यते— ' तओ से पुढे परिबूहे ' ॥१७९-२७४॥ सिलोगो, ' तत ' इति तवो जससौदनप्रदानात् पुन्यते वा पुष्टः परिबूहेतः परिबूहः, मिथतेजनेति मेदः उदीर्गन्तः उदीर्यते वा उदरं ' पीणिए ' विपुलदेह, प्रीणीतः तपित इत्यर्थः, विपुलदेहं नाम मांसोपचिता, ' आएसं परिकल्पए ' कर्मवत् कर्मफलैतिकुराज्यदिश्यते-भांसोपचयादसौ स्वयमेव मेहसा सुष्टाबिब आएसं परिकल्पए, कथं सो आगच्छेदिति, उत्सयादियो, यत्रायमुपयुज्यते, अथवा परिकल्पति, ' जाव न एज्जति आएसो ' ॥१८०-२७४॥ सिलोगो, पाव-त्परिमाणवधारणयोः, कथं इही जससौदनेऽपि दीपमाने ।, उच्यते, वधस्य वधमाने इष्टाहारे वा वध्यालंकारेण शब्दाक्रियमाणस्त किमिव मुरं ?, एवमसौ जससौदगादिसुखेऽपि सति दुःखमानेवा, ' अह पत्तंमि आएसे ' अयेत्ययं निपात आनन्तर्ये, श्रिताः तस्मिन् प्राणा इति श्रिताः, तवो सो वच्छगो तं नंदियं पाहुसगसु आगएसु वधिञ्जमाणं दंहुं विसितोऽपि भरणं माजए धणं गाभिलसति, ताए मण्यति— किं पुत्र ! भयभीतोऽसि !, गेहेण पण्डुयपि मं ण पिपसि, तेण मण्यइ— अम्म ! कचो मे मज्ज थणाभिलापो !, णसु सो वच्छतो गंदितो मज्ज केहिपि पाहुसएहि आगएहिं ममं अगवो विगिमयजीहो विलोलनयणो विसरं रसतो अत्ताणो असरणो विणिहत्तांचि तन्मथतो क्को मे पाउमिच्छा !, तवो ताए मण्यति— पुत्ता ! णसु तदा चेए ते कदियं, जहा आउरचिन्नाइ पयाइ, एस तेति विवागो अणुपचो । एस दिहुवो ' जहा स्सलु से ओरमंमे ' ॥१८१-२७४॥ सिलोगो, यथा येन प्रकारेण, खलु विमोषणे, स एव विशिष्यत इति स इति प्रागुक्तः, उरसा आम्यति विमार्त्तिं वा तमिति उत्तरः,

जीवा 'आरंभे' चि मंससगिद्धा, उत्पन्नमच्छादिहादयो, तस्मिन् दोगतिगमनवचवाया भवति, इत्यत 'उत्पन्ना कथा उत्पन्ने,
उत्पन्नस्य गिज्जुची' धामिणिपुष्पणो गतो ॥ जाव सुत्ताणुमसे सुचं उच्चारेयन्, तं च इमं 'जहाऽऽएसं समुदिसस'
॥१७८ दृ. १७३॥ सित्तोरो, येन प्रकारेण यथा, आप्सं जाणतीच आदसो, जावसो वा, आविशति वा वेरमनि, तत्र आविशति
वा मत्ता इत्याएसा, दोमनं गतं संगतं तं वा उदस्य समुदस्य, कथयुदस्य, आप्सो अम्परहितो यथा आगमिष्यति, अम्भो
वा, तदा एवं मारत्ता तेण सह भिन्नउत्सामि, उच्छवदिने वा 'कोपि' चि कथित्, कूरकम्मा पाप, 'पोसेल्ला' 'पुप पुद्धो'
एति एत्थकातीतो एत्थेल्लः, कथं पोसवति ?-ओरणं जवसे देति' उवाचि उदाचि वा तमिति आदनं ददाति, जवसो म्भुग-
मासादि, यानि चान्यानि तदोभ्यानि विसयणामादि, जो जस्स विसाति स तस्स विसयो भवति, यथा राज्ञो विषयः, एवं
यदस्य विषयो भवति, लोकंऽपि वक्तारो भवन्ति सर्वो चास्मगृहे राजा, अंगति तस्मिन्निति अंगनं, गृहांगनमित्यर्थः, अथवा
विषया रसादयः ज्ञान् मय्यन् ग्रीजितोऽस्य मसिन विषयान् मोत्थ्यामीति, अथवा विषयान् इति, धर्म परलोकभयं वा, एत्थ
कथितं उदाहरणं— एवो ज्ञाणमो पाहुणयनिमित्तं पोसिज्जवो, सो पाणिपसरीतो सुण्हातो हलिहादिकथंगरागो कयकण-
वूलतो, कुमारगा य तं नाणाविहेहि कीलाविसेसेहि कीलावेति, तं च वच्छमो एवं सालिज्जयाणं ददूण माऊए णेहेण य
गोविंयं दोहएण य तयणुकंपए मुद्धमवि रीरं ण पिबति रोसेण, ताए णुन्दिज्जो भणति— भम्भो ! एस णीदयगो सज्जेहि
एणहि अन्ह सामिसालेहि इहेहि खवसजोवासणेहि तदुवजोहेहि च जलंकारविसेसेहि अलंकारितो पुत्त हए परिपालिज्जति,
अहं तु मंदमग्गो मुक्काणि तणाणि काहेवि लमाभि, ताणिपि ण एज्जवयाणि, एवं पाणिपि, न य मं कोऽपि लालेति, ताए

श्रीउत्तरा०

पूर्वो

७ आर-

श्रीया०

॥१५९॥

भणति— पुन ! 'आउरचिन्नाई एयाई' ॥१४९-६७३॥ याथा, जहा आउरो भरिसक्रमो ब मगति एतयं वा अपरयं वा ते दिज्जति से, एवं सो जेदितो मारिज्जिहति जदा तदा पेच्छिहसि, उक्तो दृष्टान्तः । प्रकृतमुपदिष्यते— 'तओ से पुहे परि-
ब्बुडे' ॥१७९-२७४॥ सिलोगो, 'त' इति ततो जवसौदनप्रदानात् पुष्यते वा शुद्रः परिदृष्टितः परिदृष्टः, भिद्यतेऽनेनेति मेदः
उदीर्णान्तः उदीर्यते वा उदरं 'पीणिए' विपुलदेहे, प्रणीतः तथित इत्यर्थः, विपुलदेहे नाम मांसोपचितः, 'आएसं
परिकंखए' कर्मवत् कर्मकर्तृनिवृत्त्याऽपदिष्यते-मांसोपचयादसौ स्वयमेव मेदसा स्फुटं किंवा आपसं परिकंखए, कयं सो
आगच्छेदिति, उत्सवादिर्वा, यत्रायमुपयुज्यते, अथवा परिकंखति, 'जाव न एज्जति आएसो' ॥१८०-२७४॥ सिलोगो, याव-
त्परिमाणवधारणयोः, कंइ दुई जवसौदेनंजपि दीयमाने !, उच्यते, वधस्य वध्यमाने इष्टाहारे वा वध्यालंकारेण वाऽऽक्रियमाणस्तस्य
किमिव सुखं !, एवमसौ जवसौदेनादिसुखेऽपि सति दुःखमानेना, 'अह पत्तांमि आएसो' अयेत्यर्थं निपात आनन्तर्ये,
धिताः तस्मिन् प्राणा इति शिराः, ततो सो वच्छगो तं नंदिययं पाहुणंगेसु आगएसु वधिज्जयमानं दंहुं तिसितोऽयं भएणं माऊए
यणं पामिलसति, ताए भणति— किं पुन ! भवभीतोऽसि !, नेहेण पण्डुरायं मं व पिपसि, तेण भण्णइ— अम्म ! कचो मे
सन्त यणाभिलापो !, गणु सो वच्छो पंदितो अज्ज केदिवि पाहुणएहि आगएहि ममं अगतो विणिगयजीहो विलोलनयणो
विस्सरं रंसतो यत्ताणो असरणो विणिहतांसि तन्मयातो कतो मे पाउमिच्छ !, ततो ताए भणति— पुत्ता ! गणु तदा
चेव ते करियं, जहा आउरचिन्नाई एयाई, एस तसिं विवागो अपुपचो ! एस दिहुवो 'जहा खलु से ओरंमे' ॥१८१-२७४॥
सिलोगो, यथा येन प्रकारेण, खलु विशेषणे, स एव विशिष्यत इति स इति प्रागुक्तः, उरसा भ्राम्यति विमर्त्तं वा वमिति उरभ्रः,

धीउच्यते०

पूर्णं

७ और-

भीया०

॥१६०॥

समीहितमिति स्वयमीधितः, 'एवं बाले' एतस्यधारणे, एतद्वृत्तमाने, द्वाभ्यामाकलितो बालः, अधमो इदो जहस स भवति अधम्मिदो, 'इहति' 'इहते नाम चेटते, नरकः उक्तार्थः, आयुष्यस्यार्थः, नरकेषु आयुषं कृत्स्नं नरकायुषं, अत्राह- यथाऽसौ मांसघ्नोद्विदारमा आहंसं परिक्रुति एवमसौ बालः केन घृद्विदारमा नरकायुः कंयुर्वि, उच्यते, 'हिंसे बाले मुसावाह' ॥ १८२-२७६ ॥ शिलोगो, हिंसयतीति हिंसः, द्वाभ्यामाकलितो बालः, रागद्वेषाभ्यामित्यर्थः, मृषा वदतीति मुसावादी, अतो प्राणानिति अद्वा, विविधो लोक २, अदानमि विलोकं करोतीति अदानमि विलोकः, पन्थमोप इत्यर्थः 'अणदत्तहरे तणे' ॥ १८२-२७६ ॥ अहया अन्नसि दत्तं नं हरति, स्तेन स्यासत इति स्तेनः, मायाऽस्याह्नीति मयी, कस्य अन्नमि दत्तं हरतीति अन्नदत्तहरः, किन्तुहरः, कृता कैतवो, पंचास्या(सु)वि धमत्तो, 'इत्थीविसयगिद्धे यं' ॥ १८३-२७७ ॥ शिलोगो, हरामीं किन्तु हरामीति चा, किन्तुहरः, इत्थीविसयगिद्धे, अपवा क्षेपु विषयेषु युद्धः, गृह्यते स्म गृहः, इत्थीणं विसया इत्थियिसया, इत्थिविसयमोग इत्यर्थः, महतो आरंसो परिगहो य जसस (स) भवति 'महारंभपरिगहो' 'धुंजमाणे सुरं मंसं' मन्यते वत् मन्यते वा तं मन्यते वा स मधयिता वेनोपमुक्तेन यस्मिन्मात्मानं मांसं, परिश्रुतिः—परिश्रुतः, तेन मांसेन परिश्रुतिदाः, परे य दमयतीति परदमो, 'अयककर-भोई य' ॥ १८४ ॥ शिलोगो, अवतीत्यनः, फकरं नाम मयूरं दंतुं मांसं, अला इव ककरसोजनशीला अयककरभोई, तुंदिल-मस्य जावं तुन्दिलः, चित्तं यस्य लोहितं चिपलोद्विग, स तैव हिंसादिभिराश्रयवृत्तः, यस्मिन्मधयिता आयुगं नरए कंये, एति याति वाऽऽयुः, आनीयते तीस्मिन्नरकं, कांयतीव कांयते, का नहिं भावना, नासौ नरकस्योद्विजते येन नरकसंवर्तनीयानि कर्माण्याभवे, स एव दधानः, बहाएयं व एलए ॥ अचोहीवि एगोरोहिं निरयाउयंकं युति—'अमरणं मरणं जाणं' ॥ १८५-२७५ ॥

सितो गो, आसुरं उवविमणपीदयादि, श्रुयते वासिमिति श्रुयनं श्रुंकादि, जाणं-सगहहस्त्रिअस्तादि, दित्तं-हिरण्यमुपणादि, तत्र गृढाः तदुत्पादयन्तः संश्रमाणाश्च 'कामाहं भुंजिन्ता' कामा-न्त्यविसया, एगगयहे तज्जातीयानां प्रहणमिच्छित्वा सोमदियविसयावि घरता, वैश्रुजित्वा 'बुस्साहणं घणं हिन्त्वा' साहं जाय उपावितं, दुहं साहं दुस्साहं, प्रोसि परंति उवरोघं काउणंति भणितं होति, दुम्भेण वा साहं दुस्साहं, सीतवातादिक्लिसेहिं उवाचितं, अथवा कताकतं देत-वमदेवजं देतपदलावस्थं दुस्साहं, दुस्सावितंति भणितं होति, 'घहुं सीचणिया रयं' रियत इति त्वा, सो अहविहो कम्मयो। 'ततो कम्मयुरु जंतु ॥ १८६-२७५ ॥ सिलो गो, 'तह' इत्यानन्तयेण क्रियत इति कम्मं, गृणातीति गीयते वा एका, 'जंतु' चि जीवस्याख्या, प्रयुरपणे सुये रज्जे रलयोरैक्यमिच्छित्वा 'पञ्चुप्यणपराय(लज्जे)णे' अपन्व आगय(रस्से) अन्न-वीर्यदः, अनेन तुभ्यः अग्न्य, जहा सो आपवदो मारोन्निवृत्तामो सोयति, एवं सोवि मारणंतिपेदणाभिभूतो पलोगभूतो तोयति, एकाधिकारे प्रकृते अयमनेकादेयः। ततो आयुपरिक्खणे (यत्ने) खणे ॥ १८७-२७६॥ सिलो गो, एति याति या, आसुरि परिक्षणे जुना इतो, उतथुतो १, देहात् विविधम्-अनेककारं हिसकाः विहिंसकाः 'आसुरिपं दिसं जाला' नास्य एतो विज्जति, आसुरिपं वा नास्का, जेषि चरिमदियअभावे एतो उद्योतो योत्थि, जहा एयोदियाणं दिसा माग्रदिसा खेत-दिसावि पेप्पति, असतोत्थुरा, असुराणमिपं आसुरिपं, उद्योगतिरित्यर्थः, अवसा णाम कम्मवत्तमा 'तम' पिति अन्य-कारं, स तस्य नरकावि गतो बहू दुक्खमशुभयन्तो परितप्पति ॥ दिह्वो- 'जहा कामिणीए हेउं' ॥ १८८-२७७॥ सिलो गो, येन मारोएण यथा, कामिणी णाम रूगमस बसीति गो मागो, वीसोवयस चतुभागो, अत्रोदाहरणम्-एतो दयगो, नेण वित्ति

कालेण सहस्रं कादावणाण अजियं, सो यं तं गदाप सत्तेण समं समिहं पत्थितो, तेण भत्तणिमित्तं रूपवो कारिणीहिं भिन्नो,
ततो दिने दिने कारिणीए सुंजति, तस्स य अवसेसा एया कागणी, सा विस्सारिया, सत्थे पहाविए सो चिंतिते-मा मे रूपवो
भिरियव्यो होदिचि गउलए एगत्थ गोवंडं कागिणीणिमित्तं विवचो, सावि कारिणी अनेण हडा, सोऽवि गउलतो अणेण
दिट्ठो ठविचंतो, सोऽवि तं पेंकूण गट्ठो, पच्छा सो यं गलो सोराने, एस दिट्ठो, 'अपत्थं अंगं सुखा' अह कस्सह रवो
अंगानिणेण विवुहाया जाया, सा तस्स चैज्जेहिं महता जेणेण विगिच्छिया, यवितो य-ज्ज पुणो अंगानि खादिसि तो विण-
स्ससि, तस्स य जतीवि पिपाणि अंगयानि, तेण तदेसे सत्थे अंग उच्छादिया, अणया असवाहणिवाए विगतो, सह अम-
रेण असेण अपहरिओ, अस्सो दूरं गंतूण परिस्संतो डितो. एयंमे वगसंढे चयच्छायाए असेण वारिज्जमाणोऽवि निविट्ठो,
तस्स य देहा अंगानि पडियाणि, सो तावि परागुसति, पच्छा अग्याति, पच्छा चस्मिउं निच्छहति, अमचो यारेह, पच्छा
मक्खेउं मरो । मणितं दिट्ठवदुगं, कारिणीदिट्ठोवसंसारप्पसिदीए यण्णति- 'एवं माणुस्सगा कामा' ॥१८९-२७७॥ सिलोतो,
तरणाम कोद मणुस्सकामा दिव्वकामाण अंतिए कोज्जा, अन्निकं समीपमित्थर्यं, ततो ते कारिणीओऽवि अपतता होज्जा,
अहा कामा तहा आणुपि हो(जो)ज्जा, अनुवर्चमान एव श्लेका, एवं माणुस्सयं आणुं दिव्वपाउस्स यंतिव, दिव्या पुण 'सहस्स-
पुणिता सुज्जे' चि, न केवलं सहस्सपुणा, अणंतपुणा वा दिव्या कामा, दिव्यं चायु, वंघाणुलोमयायो आउं कामा य
विज्जिया ॥ स्यात्-कथमाणुते जीव्यंतो, उच्यते- 'अणंगवासा नउता' ॥१९०-२७८॥ सिलोतो, न एरामनेकं, वर्षतीति वर्षं,
गउतं णाम चउरसीवियपसहस्साणि (पुण्याणि) ते एये णउंगे, चउरसीतिणउतंगसहस्साणि से एये णउते, चउरसीति-

णउयसयसहस्साणि से एगे एततो, एवं गेतब्बं, 'अणेगाहं' ति असंखेज्जाहं, ताहं वाहं 'पण्णवतो' प्रज्ञा अस्सास्सीति प्रज्ञा-
वात् अतस्वस्य ज्ञानवता, स्वयित इति स्थितिः, 'जाहं जीयंति दुम्मेहा' इमेहि अप्पकालिएहि जीयंति 'दुम्मेह' चि दुब्बुद्धि-
या 'ऊणे चाससयाउणं' हीणवाससयाउए, मगवता वरिससताउएसु यणुएसु धम्मो णणीतो इत्यतः ऊणे चाससयाउए, भणितो
काणिमी अमदिट्ठतो य । इदानीं बवहादिट्ठतो, तप्पसिदिनिमित्तं यण्णति- 'अहा य तिण्णि वणिग्गया' ॥१९१-२७९॥ सिलोगो,
जहा एगस्स वणिग्गस्स तिण्णि पुत्ता, तेण तमिं सहस्सं सहस्सं दिन्नं काहावणां, मणिग्गया य-एएण ववहरिज्जा एचिएण
क्कालेण एज्जाह, से तं मूलं येण्ण णिमग्गया सण्णरातो, विधम्मियेसु पट्टमेसु ठिया, तत्तेगो भोयणज्ज्यायणवज्जं जूयमज्जम-
संवेसावसणाविराहितो पीहीए यवहरमाणो विणुल्लामसमचितो जालो, वितितो पुण मूलमविदंत्तो (जहा) लामगं भोयणज्ज्यायणमज्जा-
संकारादिसु उपभुंजति, ण य अज्जादरेण यवहरति, तवितो न किंचि संवहरति, केवलं जूयज्जमसंवेसांगधमद्वतं बोलसरीरोपकार-
कियासु अप्पेण कालेण तं दव्वं विट्ठविंयति, जहायहिकालस्स सण्णभागया, तस्य वो छियमूलो सो सव्वस्स असायी जातो, ऐसए
उवचरिज्जति, वितितो यवाकारे विउचो भत्तपाणसंतुट्ठो, ण दायव्वभोगव्वेसु बवतायति, तविओ सव्वस्स यरवित्थारस्स सामीकितो,
केई एण कहीत्ति-दिअि यागियग्गया एत्तेयं २ ववहरति, तत्तेगो छिन्नमूलो ऐसचमुवगतो, केण या संववहारं करेउ ? अछिन्नमूलो
पुणरवि याणिज्जाए मवाति, इसो वंछुल्लहितो मोदए, एस दिट्ठो, वयमत्थोवण्णतो- 'ववहारे उवया एसा, एवं धम्मो विजाणाह'
(१९२-२७९) एवामेव-तिवि संस्मारिणो सुचा माणुस्सेसु आयाता, तत्तेगो मदवज्जवादिगुणसंपन्नो मज्झिमारंभपरिगहजुतो
कालं काल्ण काहायणसहस्समूलरथाणीयं तमेव माणुसं पडिलदति, वितितो पुण सम्मदंसणचरित्तुणमुपरि(णि)हितो सरागसंजमेण

उदलाभयणिव इ देवेसु उवन्नो, वसितो पुणं हिंसे बाले मुसावाते' (१२३-२८०) इत्थेति हि पुञ्जभणिते हि सावज्जलोगे हि वड्डितं
 लिभमूलयणिय इव गारगेषु (तिरेसु) वा उववज्जति । एतदेव पुरस्कृत्यापदिश्यते--'दुद्धतो गती घालस्स' ॥१२४-२८०॥
 सिलोगो, तस्स पावस्स कमस्स पवत्तमाणस्स दुहत्तोचि दिघा, दिप्रकारा इत्यर्थः, तद्यथा-नरकगतिः तिर्यग्गतियश्च, घालस्येति
 रापदेपक्कलित्तम्, सा तु 'आवती यथमूलिका' तत्र गीतोप्याद्या व्यापयथ आवती व्यपस्तु ग्रमारणं ताडने था, मूलहेतुं वा
 आदौ व्यथ इत्यर्थः, स तु 'देवत्तं माणुसत्तं च' तस्मात् कारणात् 'जितो' जितो लौक्यभागो लोलवा शायोति ग्राममेवेति (उपही-
 ति वा) दृढः, न धर्मचरणोद्यमवान्, कोऽभिप्रायः, यद्यसौ ते मनुष्यके अग्रमोगेण शृङ्खलो ण त्थेहि देवत्तं माणुसत्तं च लिज्जतो,
 गीथो पपस्सतो इत्यर्थः, 'ततो जिए सई होइ' ॥१२५-२८०॥ सिलोगो, तत इति दुर्येति गतः, कुतस्ता गतिः दुर्येति, इत्थं
 तस्मादि ततः 'दुल्लहा तस्स उम्भज्जा' उम्भज्जणं उम्भज्जा, 'अदा' कालः 'सुचिरादवि' यदुक्तं सुचिरकाला-
 दपि 'एवं जिय सपेदाए' ॥१२६-२८०॥ सिलोगो, एवमेव, को जितः, गलः, कथं जितो, जेण माणुसंति पासादिणं, सम्यक्
 समीक्ष्यते यथा समीक्षा तथा 'तुलिया घातं च पंडियं' तुल्यित्वा तु तुलिया बालत्वं च पण्डितत्वं च, कुतो?, बालो विसियति,
 पण्डितात् ज्ञो य ण जितो, ण वा व्युत्थामक इति, सादेतत्त-यथा विवस्य नरकतिर्ययोनिपुणस्य दुल्लभा तस्स उम्भज्जा,
 एवं ज्ञो ण जितो न य लदलागो, ज्ञो य लदलागो संसारी, तयोः कुत्र गतिः !, उच्यते-यस्त्वन्न जितो न च लब्धवान् स
 पुनरपि माणुपमासादयति, ततोऽपदिश्यते 'मूलियं ते पविस्संति' जहा ते मूलपवेसा पुणरावे चाणिजाय भवन्ति, एवं जे
 तंसारिणो पुनरपि माणुसचणं पावेति ते मूलमेव पविंसंति, ते मनुष्यं धेनवात्यादिविशुद्धं, पुनरपि धर्मचरणयोऽन्या भवन्तीत्यतः

तदेवमदोषं भिक्तुं देवलोगमानि तं मत्वा, अगारमस्यास्तीति अगारी तं चागारीणं, वेदित्वा, मानुष्य उपपन्न इति वाक्यशेषः,
अगारी यः शारदः, असावपि देवलोकवान्, एकाग्रतद्वद्वस्तु नरक एक एव भवति, एवं सो जालो अप्येहि कामोहि यदुज्जीवति,
स एवं त्रितयस्यास्य विद्युपन्नः 'कहन्तु जित्चमेलिकुम्भं' कथमिति परिश्रमे, जित्त्वोष्णी एट्टिक्खति एरिसं, सर्वस्तु कथमी-
दृशः ? , नितयविशेषाभिज्ञो जित्त्वेज्ज, जित्त्वमाणं वा अप्पाणेण सर्वदेज्जा, तदाज्झं अप्पसुहुरथे देवसुहं जितो मूलं वा वमिति
इति, अथवा जित्त्वति यथा सा जित्त्वा जेतु-वेमात्रेण हि जित्त्वा लक्ष्यते हेतुमस्तीति, जित्त्वा सो तु ख्खं लक्ष्यते ? । उक्ता व्यव-
हारोपमा, साम्प्रतं सागरोपमा, अगार-रस्यति भवं सागरोपमां, इदं तावदस्तु, यदुक्तं कामिणीदधान्तः स नोपपद्यते, ननु
चक्रयचित्तलदेवामुदेवमण्डलिकेशराणां अन्येषां पृथग्जनानां यथा वस्तूपमानि इष्टानि विषयसुखानि दृश्यन्ते, तथा मनुष्यवशमासा-
वेवापदिश्यन्ते, इत्यतस्त्वानि न कादिणीमात्राणि विषयसुखानि, उच्यन्ते-ने हि काकिणीमात्रादप्यवस्थिता एव, क्वं ? , जेज
वे वंतासवा० अपितया बहुसाधारणा इति, तिरिया य, तद्विपरीतास्तु देवकामाः, अप्येवं सहस्रमात्राजिमिददर्शनं, ननु तत्रैवाप-
दिष्टं 'सहस्रगुणिता मोज्जो' चि जावज्जंतगुणोचि अयं तु सुमहदंतरविषयकरो दधान्तः, सन्निरुद्धतरथ, येनोच्यते-जहा
कुसमगे उद्वगं ॥२००-२८३॥ सिलोभो, येन प्रभारोण यथा, समंताद् जतीव उचा शुषिर्वा सर्वतस्तेनेति समुद्रः, कुशाग्रं, यथा
फथितकुशाग्रे लम्बमाणमुदकं दृष्ट्वा त्रयात्-यदिदमुदकं कुशाग्रे लंबते एतत्समुद्रोदकं न, तच्च यथा प्रमाणताविधुरं 'एवं
माणुस्सया कामा' अंतिए भाप तस्स समीपे क्वा, तैः सह तुल्यमाना. विग्ग(न्दु)मात्रा अपि न पूर्यति । 'कुसगमेत्ता इमे'
॥२०१-२८४॥ कुशाग्रमात्रा इति कुशाग्रोदकविदुमात्रा 'इमे'ति मानुष्यकाः सागाकुशाग्रमात्रा 'सन्निरुद्धमि आउए' सन्निरुद्धं न

धरिसमतातो परं जीवहीति, अंतराधि य गाणाविर्धादि उवकक्रमाविमर्शदि ग्रन्थिबद्धते, ततो अप्यसांसु क्रोधेसु सन्निरुद्धे य आउतामि
मवान्'कस्स हेतुं पुरो काउ'कस्सोति कस्स कारणं भवं असंखमं पुरस्कृत्य अधर्माय प्रवृत्तोऽसि, किमन्यज्जो(त्रो) वदिश्याति, न
तु स्वयं चेदावाल्पादुपचितं कर्म वेत्तव्यमिति, येनात्मा 'जोगक्खेमं न संविदे' संक्षेपार्थस्तु कस्सहं अवाहं उवोरि काउं? के
वा पुरतो किञ्चा अप्पाण जोगखेमं ण संविदिमि, उन्मत्तवत्, किंच-इह कामाजणियदस्स' ॥२०२-२०३॥२८५॥ सिलोगो,
'इहे'ति इह मनुष्यत्वे, काम्यते इति कामाः, कामेभ्य अनिवृत्तस्य, इयचो इच्छति वा अप्यो, आत्मार्य एवापराध्यते, 'सुत्तवा
नेयाउपयं मग्गो' नयणशीलो नैयायिकाः 'मग्गो' ति दंतणचरिचमइयं मोक्खमग्गं, तं धुत्वा, पठयते वा-पत्तो गेयाऊयं मग्गं,
जं मुज्जो परिभस्सति, प्राज्ञः सन् नैयायिकं मार्गं तं पुनरावि सव्वतो मस्सति, तं पुनरावि सिच्छत्तं चेव गच्छति, एतस्स चेव
सिलोगस्स पच्छदं केवि अण्णाहा पठति-'पूतिदेहनिरोहणं, मये देवोत्ति मे सुयं' पोसयतीति पातयतीति (पुति) औदा-
रिक्करागमित्यर्थः, पूतिदेहस्स निरोधे पूतिदेहनिरोहो गासी देहो इतो वद असद्धो नावरज्ज्वो इति मे सुयं, इति उपमदर्शनार्थः,
मे इति मया, धृतमाचार्येभ्यो, नान्यतः। उक्तं बालिगफलं, देवलोकात् व्युत्तमनुष्ये'इह्मी जुत्ती' ॥२०४-२८५॥सिलोगो, इह्मी-
इह्मी, धृतत्यनेनेति धुति, अन्नुते सर्वलोकेभ्यि वि यथा, वृणावि वृष्यति वा तथेति वर्णः, एति याति अस्मिन्निति आयुः, 'सुत्वं'
सौख्यं 'अणुत्तरं' वि मण्णसु वं सव्वुत्तमं 'जत्थ मुज्जो मणुस्सेसु, तत्थ से उववज्जति'ति कंठ्यं, उक्तं चालपीडितयोः
फलं, तदनुपज्ञादेवापदिश्यते-'बालस्स पस्स धालत्तं' ॥२०५-२८५॥ सिलोगो, कंठ्याः। 'धीरस्स पस्स धीरत्तं' ॥२०६-२८५॥
सिलोगो, धातवीति धीरः, भ्रष्टं कण्ठ्यं। 'तुलिआण बालभावं' ॥२०७-२८५॥ सिलोगो, तुलिआणो-बालवित्वा, बालतो भावो

बालत्वं नरलोदिगमनं, 'अवाचं चैव पंडिते' ज्वालं पण्डित इत्यर्थः, तस्मादेकलोके गमनं, एतानि तोलयित्वा 'बहुकण
बालभावं, अयालं सेवा' आचरेत् 'मुनी' मुनीति श्रौतव्यावस्थान् भावानिति श्रुणी, इति वेमि नयाः पूर्वयत् ॥ उरन्मिज्जं
णाम सत्तममज्जयणं सम्मत्तम् ॥

इदानीमसौ भाषयन्, तस्माच्चत्वारि अणुअणुदारा उपक्कमादि परस्वेअण (णाम) निष्फक्कनिस्खेवे काविलिज्जति,
तत्थ गाहा- 'निकखेवो कविलंसी' ॥ २५०-२८६ ॥ गाहा, निस्खेवो नामादिच्छाविहो, णामठवणाओ गपाओ,
द्वक्कविलो दुविहो-आगमतो णोआगमतो य, आगमतो जाणए अणुवत्तो, नोआगमजो विविहो- 'जाणगसररीरादि' ॥ २५१-२८६ ॥
तत्थ जाणगसररीरमवियसरीरवतिरिचो कविलो निविहो-एयमविओ बद्धाज्जओ अहिदुहणापगोचो, भावकपिलो दुविहो-
आगमओ णोआगमतो य, आगमतो जाणए उपउचो, णोआगमतो इमा गाहा- 'काविलाउणाभगेयं' ॥ २५२-२८६ ॥ गाहा,
कण्ठया, एतस्स भावकविलस्स इमा य उपपत्ती- 'कोसंसी कासबज्जसा' ॥ २५३-२८९ ॥ गाहा। तेणं कालेणं तेणं समएणं कोसंवीए
नयरीए जित्तसन्नु राया, कासयो वंमणो चोदसविज्जाठायपारगो, राएणो बहुमतो, विची से उपकप्पिया, तस्स जत्ता णाम
भारिया, तेसि पुत्तो कविलो णाम, कासचो तंमि कविले सुदुल्लए चैव कालगतो, तावे तंमि मए तं पयं राइया अणस्स मरुय-
मस्स दिण्णं, सो य आसेअ छत्तेण य धरिज्जमाणेण वच्चइ, तं ददुइअ जत्ता परुणा, क्विलेअ शुच्छिअ, ताए सिट्ठं-जहा पिया
ते एवंविहाए इइहाए णिमगच्छियाइओ, तेण मण्णावि-कयं १, सा मणति-चैअ सो विज्जासंखणो, सो भणइ-अहं पि अहिज्जा-

मि, सा मणइ-इहं तुमे मच्छेण न कोइ मिसुखेति, वच्च सावर्थाए नयरीए, पिदमिचो इंददचो णाम माहणो, सो ते मिसुखा-
 चेदिति, सो गतो वस्य सगासं, तेण पुच्छितो-कोअसि तुमं १, तेण उहवचं कहियं, सो तस्स सगासे अहिज्जिउं पयत्तो,
 तस्य सालिमदो णाम इन्मो, सो तेण उवज्जाएण णेच्छियं दवाविहो, सो तस्य जिमिचा २ अहिज्जइ, दासचेही य तं पवि-
 सेइ, मो य हसणसीहो, तीए सोइ संपलमो, तीए मणइ-तुमे मे विपितो, ण य ते किंचिदि, णवरि मा हसिज्जासि
 सेइ, मो य हसणसीहो, तीए सोइ संपलमो, तीए मणइ-तुमे मे विपितो, ण य ते किंचिदि, णवरि मा हसिज्जासि
 पोचमुद्धिमिसं अहम्लेदि २ सुमं अज्जमि, इयदाज्जं तुल्ल आणमोन्जा । अणया दासंण महो तुक्कइ, सा तेण
 समं निविब्बिया, निहं सा न लइइ, तेण पुच्छिया-कतो वे अतो १, तीए मण्णति-दासीमहो उवाहुतो, ममं पचुप्फाइमोल्लं
 यारिथ, सहीअममज्जं विगुणिसं, तादे सो अरिंते पयतो, ताए मण्णति-मा अधिति कोहि, एतय यणो वाम सिद्धी, अ(इ)प्पमाए
 चेए जो ण पढमं यदायेइ से दो मुरण्णए मासए देइ, तत्थिमं गंतूणं वं यदावेहि, आरमंति तेण मणियं, तीए लोभेण मा अणो
 गच्छिदिचि अतिपमाए पेसितो, वच्चंतो य आरक्खिअपुरिसेहि गहियो, यदो य । ततो पमाए पसेइस्स रण्णो उयगीतो, राइणा
 पुच्छितो, तेण सन्भावो कहितो, रायाए मसितो-जं मगासि तं देमि, सो मण्णति-चित्तिचा मग्गामि, रायणा तद्वचि मणिए
 असोभयणियाए चिन्तेउमारदो-किं दोहि मासेहि साट्ठिगमरणा पटियसणा जायवाहणा उज्जायोपमेणा मम पयस्साणं
 पव्वागयाण धरं मज्जाचट्ठयं जं चउणं उउज्जं १, एवं जाय कोटाएवि ण ठाएति । चिंतवो सुइज्जवसाणो संवगमावणो जोइ
 सारिज्ज सयंउदो नयमेव सोयं काळण देवयाट्ठिगदियागारमंडयो आगतो रायसगासं, रायणा मण्णति-किं चितियं १, सो
 मण्णति -जाहा लोयो तहा लोभो' बाहा (३२४२५६-२८९) कण्ठया, राया मण्णति-कोटिपि देमि अज्जोचि मणति राया पढ-

मुहुरण्यो । सोऽपि चक्षुष्य कोटिं ज्ञातो समयो समिपपवो ॥ १ ॥ (२५७-२८९) छम्मासा छउमत्थो (२५८-२८९) छम्मासा छउमत्थो
 आसी. इतो य रायविहस्स नयरस्स अंदरा वट्टारसज्जोषणाए अटवीए यलमएणमोक्खा इक्खदासा णाम पंच चोरसया
 अच्छंति, 'अहंसे उट्ठण्णे' (२५९-२८९) गाहा । णाणेण जाणियं, जहा ते संघुल्लिक्खसति, ततो पट्टितो, संपत्तो य तं पएसं. साहि-
 एण य दिट्ठो कोऽपि एतिं च आसण्णीभूतो, नाओ जहा समयगोत्ति, अहं परिमिठं आणच्छति, संसेज व गहितो, सेणयह-
 समीपं पीतो, तेण मण्णाहि-मुयह गति, ते यणंति-खेडिस्सामो एतेणंति, ताव एतं यणंति-नन्वसु समयगोत्ति, सो भणइ-यायंतो
 जत्थि, ताहे ताणिवि पंचवि चोरसयाभि चालं क्कहति, सोऽपि गायति धुवगं, "अधुवे आसासयंमी, संसारंमि दुक्खपउराए। किं
 णाम तं होल्लज कम्मयं? जेणाहं दुग्गहं ण मच्छेज्जा ॥ १ ॥" (५२०-२८९) एवं सन्वत्य सिलोयंतरे धुवं गायति, 'अधुवे' त्यादि,
 तस्य देह एट्ठमसिलोमे संघुट्ठा, केह योए, एवं जाव पंचवि सया संघुट्ठा । णामविष्कओ, मुत्ताणुयेम सुत्तमुच्चतंतव्वं, सो भगवं तेसि चोराण
 चोहणमिचिं इमं धम्मं गीतयं गायति- 'अधुवे असासयंमि' ॥ २०८ ॥ तत्त्व निवृत्तं, अधुवो णाम णरादिगमणसंबद्धो संसारो जतो अ-
 धुवो, अत एव असासतो, कर्धो, जतो एव धर्मं प्रियाग्रिय इत्यत एवाहं बोधयितुमानोतः, न हि भक्तिवादे पुनरुक्तमपि, यथा सर्वातिशयानि-
 धार्मं तथा आपवणिनाए तथा प्रसापं (दी) उपदेये च, एवाभिहवि अधुवे असासते य, उक्तेज्जो भयदारिसणओ य ण पुणरुत्तं भवति, अधुवे
 असासयंमि माणुस्सतं कच्चवं भवति तेण अधुवं, ण कोह अच्चंतमणुस्सो अत्थि, असासयं तु सोपक्कमायुपत्ताद्, संसर्तति
 संसारः, सारिरमाणसाये दुक्खाणि बल्य पत्तराणि संभवति दुक्खपत्तरो, अतो तंमि संसारंमि दुक्खपउराए तीर्णेऽपि स भगवान्
 तं तितीर्षुः इदमवोचत्- 'किं णाम होल्लज तं कम्मगं' किमिति परिग्रन्ते, किंणम, क्रियत इति कर्म, जेणाहं दुग्गहत्तो

मुच्येज्जा, जेण कम्मणा कतेण अहं दुग्गहत्तो भुज्जेज्जा, कुरियता गति दुग्गति, सा चत्ताविधा-गोइयदुग्गती तिरियंमण्युय० देवदु-
ग्गती य, पागाकर(ज्ज)णीया पुण पढति 'अधुवांमि मोहं' गाहा, एतेवि एमेव ध्रुवंगं पञ्चुगायांति, नाठिं च कुट्टितं, तेहिं पञ्चुगातीए
कविलो भणति- 'विजहिंत्तुं पुब्बसंजोगे' ॥२०९-२९०॥ विविधं हित्वा वि०, पुब्बो णाम संसारो, पच्छा मोक्खो, पुब्बेण संजोगो
पुब्बस्स वा संजोगो पुब्बसंजोगो, अथवा पुब्बसंजोगो असंजोगेण पातीहिं वा, स्निहते अनेनेति स्नेहः, न कुत्रचिदिति, न
तान्वहुसरे । (तो जाणदंसणसमग्गो) ॥२१०-२९१॥ वृत्तं, तो इति ततो ध्रुवाणंतरं स भगवान् कपिलः ज्ञानदर्शनसमन्वितः हियनि-
स्सेताय, तस्य हितं पथ्ये, इह परत्र च निवतं निधितं वा भेवा निश्रेयसं असयं, संसारव्युच्छेदयेत्यर्थः, कथं हि सर्वे सत्त्वाः संसार-
विच्छेदं कुर्युः, 'तेसिं विमोक्खणट्ठाए' 'तेसिं' ति तेसिं चोराणं, तेहिं सर्वेहिं पुब्बसवे सह कविलेण एगहुं संजनो कतो आसि,
ततो तेहिं सिगारो कतिछजो जम्हा अण्डे संबोधित्वेति, अतो भण्णाति-तेसिं विमोक्खणट्ठाए, अथवा तेसिं विमोक्खणट्ठाए,
कथं हि एते चोराः सर्वकर्मविमोक्षाय अम्युचिष्ठुयुः, तेसिं विमोहणट्ठाए मासति सुगियतो, दुग्गीनां वरः प्रधानां, विगतो मोहो
यस्य स भवति विगतमोहः, कैवलीत्यर्थः, किं सोऽपि तथा ? न, उच्यते- 'सर्व्वं गंधं कलहं च' ॥२११-२९१॥ वृत्तं, 'सर्व्वं' ति
अपरिसंतं, प्रत्यनं प्रप्यते वा येन स ग्रन्थः, स द्विविधा-बाह्योऽप्यन्तरश्च, कलाम्यो हीवते येन स कलहः, भण्डनमित्यर्थः, तथा-
विधं-तथाप्रकारं, योद्विधं असंयतानां, भिक्षुरुक्कः, अथवा तथाविधो भिक्षुः "सर्व्वेहिं कामजाएहिं" सर्व्वेहिं-अपसिंसेसु,
काम्यंत इति कामाः, कामजातेभ्युपि कामप्रकारेषु, इच्छाकाममदनकामावित्यर्थो, 'पासमाणे' ति तेपांमेह परत्र च पापं पश्यन्
'ण लिप्पति' चि न हि प्राज्ञः अन्यत्वं दृष्ट्वाऽऽचरति, त्रायतीति त्रायी, संसारमहाभयादात्थानं त्रायतीति त्रायी, पुनः 'भोगा-

मिसद्रोसविसत्रे' ॥२१२-२१२॥ वृत्तं, सुख्यं इति भोगाः, यत् सामान्यं बहुभिः प्राप्यते तत् आमिषं, भोगा एव आमिषं २, दोसो णाम इह-
परत्र च दुरासोत्पत्तिकारणं, भोगामिस एव दोसो, विषमवयवत्, यतो न शक्नोति पटुविषय इव गजमारमानं समुदाहृतुं, अतो भोगामिसदोसोहि
विसन्ना भोगामिसदोसविसन्ना, तदेव 'हियनिससेयसबुद्धिबोच्चत्थे' इतिभिह परत्र च यत्थ (प्रियोऽर्थः), निःश्रेयसं मोक्षपदमित्यर्थः, बु-
न्वित्थाणे वसस इति निःश्रेयसे अहिताग्निः श्रेयससंज्ञा, विपरीतबुद्धिरित्यर्थः, स एवगुणजातीयत्वात् उवचए धूलसरारो मर इह्ठाणं मंदो
भसति, अवचए जौ किससरारो सोपि मंदो मण्णपि, भावमंदो अवचए, जसस धूला बुद्धि सौ मंदबुद्धी मण्णइ, एएय धूलबुद्धिमंदेण
आधिकारो, मूढो णाम कज्जाकज्जमयाणाणो, सोविदियविसदो (यवसदो) वा, अहवा बालमंदमूढा अक्रपुरन्दरवदेकार्थमेव, सो एवंविधो
पालो मंदो मूढो भोगामिसदोसविसत्रो 'पज्जन्ति मच्छिण्या व सेत्तामि' जहा मच्छिया विवलेण विवकणेण नाम शिलया यद्यन्ते एवं
सो भोगसंश्लिष्टत्वात् अट्टविहेण कम्मेष गज्जति- 'वुप्पारिच्चया' ॥२१२-२१२॥ वृत्तं, दुःखं परित्यजन्ते इति दुष्परित्यजाः 'इमे'
इति एमे मनुष्यजाः कामाः, कामाः कामा न सुखं त्यजन्त इति णो सुजहा, दयातीति धीराः न धीराः अधीराः, पुरुषाः उक्तायः,
'त्यज हानी ओहांस् त्थामे' इत्यतः पुनरुक्तं, तच्च न भवति, कस्मात्तर्हि, अविवेचितोद्देशात्, उक्तं च- 'दुष्परिच्चया इमे ननूपादिटं'
केन केभ्यः, तत् उच्यते- 'णो सुजहा अधीरपुरिसोहि' बहिस्सु, अधीरपुरिसा भवन्ति तेसि दुष्परिच्चया, यदापि अधीरपुरुषाः
दुस्त्यजा तथापि अहं संति सुव्वया सब्वे 'जे तरंति वणिगया व समुहं' अथेयानन्तरो, निपातो वा, सत्ताति विधत्ते,
जे, किं कुर्वन्तोऽऽचिनु पठन्ति 'जे तरंति अतरं वणिगया व' अतरो णाम समुहो, समन्तादुवाचे उच्चा या शुभिवो कुर्वत अनेनेति
समुद्रः, ये इत्यनुदिट्ठस्य निर्देशः, वणिगमस्तुल्या वाणिगया, कामं दुरुचरः समुद्रः तथाविधत्वेन तीर्यते, एवं दुस्त्यजा कामा

अधारेः तथापि वृणमिव पदान्ते लभं त्यक्तानि के पुनः गृहेभ्यो विनिवृत्त्य, 'समणा सु एवे वयमाणा' ॥१४-२९॥ वृत्तं आत्म्यन्तीति श्रमणा, 'धु' इति आत्मानिर्देशः, एकै, न सर्वे, ये मित्याद्यष्टिदर्शिनः परतंत्राः, प्राणनं प्राणः, प्राणानां वधः प्राणवधः अतस्तं, मिथा इति मृगा मृगधृता न हिताहितज्ञा, ते हि प्राणमिव न चाणांति, कुतस्तर्हि प्राणिवधं ज्ञास्यन्ती, कथं केसिति, एमिदिया अजीवा एव, तमज्जाणंता 'मंदा नरगं गच्छंति' मंदा नाम बुद्ध्यादिमिरणचिता, मंदबुद्धय इत्यर्थः, नीयते तस्मादिति नरकः, नारकं कर्म कुर्वते ते नरका, कारणे कार्यापचारादिति, गच्छंति, 'माला पात्रियाति दिक्षीहि' बाला उक्ताः, पातयति पासयति वा पापं, दर्शनं दष्टि अतमे तस्याभिवेशात् पापदष्ट्यो भवति, बहुत्वग्रहणं तु सर्वे कुप्रचनिनो मिथ्यादष्टयः, स्यादाशङ्का-स्वर्यं न कुर्वते प्राणवधं, उच्यते, अस्तु तावत् स्वयमभरणं, अनुवायामपि एवं दोषः, यतोऽपदिश्यते- 'न तु पाणवहं अनु' ॥ २१५-२९५ ॥ वृत्तं, न प्रतिपेदे, प्राणवध उक्तः, ये नौदेशिकं भुजते ते नाजुजाणंति, न य प्राणवधं अनुज्ञाणो मुच्येज्ज कदाचिदपि 'दुक्खानां' मिति सारोस्मानसात्, अहविधस्त कम्मस्स दुग्गु- निमि संज्ञा, स्यादेतत्-केनापदिष्टं, उच्यते- 'एवमारिण्हिमक्खायं' बाणदंमणचरिचारिया, स्यादन्त्येऽव्यायोः क्षेत्रायादियः तद्विज्ञेष्णार्थम् (अ) केनात्युदासार्थमुपदिश्यते 'जेहिं सो साधुधम्मो पन्नसो' साधूणां धर्मः सो साधुधर्मः, न च तीर्थकर एव स्यात्, कथं धमणो भवति, उच्यते, 'पाणे य नाहवाहज्जा' ॥ २१६-२९३ ॥ वृत्तं, प्राणनं प्राणः, अतिपतनमतिपातः, प्राणा- चातिपातमेव, चरुन्दत् हर्षते बाणुजाणमि, मृषावादादीन्यपि न संवेत, 'से समियत्ति' ते इति निर्देशः, सम्यक् इतः शमितः, शान्त इत्यर्थः, चरागत इति प्रतीति, एवं सीमितात्मनः 'ततो से थावयं कम्मं निज्जाह उदगं व थलाओ' निज्जाह

नाम अधो गच्छति, दृष्टान्। उदयं वा यथातो, केषां नातिपातेज्जा १, उच्यते, 'जगणिस्सितभूतानं तसणामाणं च धावरानं च' पठयते च-जगनिस्सितेसु धावरणामेसु भूतेसु तसणामेसु वा ॥२१७-२१४॥ वृत्तं, जेसु ते प्राजाः आथिता इत्यर्थः, येऽप्येवं पठन्ति-जगणिस्सिएहिं० धावरं हि वा तेणमस्यविकुदं, कयं १, हिंकारस्य सन्निधानत्वात् कारणत्वाच्च, तत्र कारणे चतुर्वचन एव उपदेशो हिंकारस्य, त्वं वा तेहिं कयं, सन्निधाने तु एकवचन एव हिंकारोपयोगः, तं जहा-कहिं गतो आसि, कहिं च ते सद्धा, दन्धानुलोम्यात् अनेकेऽप्येकादेशोऽविकुदः, तेन पुनरापि इयः, दिय्यो ज्झा, महद्धयात् (महाध्यात) सयानुकुपवा च 'न तेहि (सि) मार भे वडं' न इति प्रतिपक्षः, तेहिं तेहिं पुब्बादिहेहिं ततोहिं यावरं हि या (वा) ण इणे, मणेणवि अप्पणा ण इणे, अज्जापि केनचिदुच्यते-धीत्तासयाऽभिनियेनेन वा प्रणयाद्वा स्वयमभारयता, एवरसेव यदि मारयंति ततस्ते न मारयामि, कयादिभिर्वा हन्यमानो तथापि नो तेहिं आरमे दंडं, एत्थ दिहुतो-उज्जेयीए सागरस्स सुतो चोतेहिं हरिं सालक्के दयमारस्स इत्ये विककीतो, सारवो मारयसु, ण मारवामीति, इत्यापादत्तात्तत्तं सीसारस्सणकरणं चेति । स एवं प्राणत्वागेश्वरे सरानपरोधी, मणसा ययसा कायसा चैव, मणेण सर्वं पक्काइवातं न करोति, एवं योगव्रतकणत्रयेण नव धंसा भाणियव्या ॥ उक्ता मूलगुणाः, तदुपकारीति उच्यगुणा भन्तीहेन्ते च समितिमुप्यादयः (तत्र) गवेषणासमितिमधिकृत्योपदिश्यते-सुद्धेसणाण उच्यं ॥२१८-२१५॥ शुद्धयन्ते गोभते वा शुद्धा, एपति एभिरीत्येण्णा, ततथं वान्ता तत्थ सुद्धेसणाजो सत्तहं पिडेसणाणं जाव अलेक्कडाओ, साओ पुण उवविज्झाओ चत्तारि, अथवा सन्धाओ चैव एसणाओ सुद्धाओ, तास्वेवात्मानं स्थापयेत्. ताहिं मिसखं मेव्हतिन्ति, इत्थेवं तासु अप्पा ठावितो भवति, तासु य ठावेविण संनये अप्पा ठावितो भवति, तदप्येषधीयमेपित्वा 'जाताए वासमेसिज्जा' जाता

नाम यात्रा मात्रा, ग्रस्यते प्रसृत इति प्राप्ता, अथवा जातप्रहणात् यत्प्राप्तकृतानं, तदपि भुञ्जानां 'रसमिदं न सिया भिक्षुणा' न रसमिदो होज्जा, भिक्षां अकूः भिक्षुणाए, स्वात्-किमालंभणं !, उच्यते- 'पंताणि चैव सेविज्जा' ॥२११-२१५॥ इत्थं, प्रगतं अन्तं प्रान्ते, किं न तत् प्रान्तम् !, उच्यते- 'सियपिण्डं पुराणकुम्मासं, अटु बुक्कसं पुल्लं वा' अटुयेल्लथवा, बुक्कसो णाम पुत्ताणमिमादणं च, अथवा मुरागलितसेसं बुक्कसो भवति, तस्य सुक्कवल्लेण प्वालियाओ कज्जति, पुल्लं णाम निस्साए विप्पफ्फाए चणगादि, यद्वा विनष्टं स्वभावतः तत् पुल्लमापुदिश्यते, 'जवणट्ठा निसेवए मंयुं मथ्यते इति मंयुं सत्तुबुद्धाति, उत्तर-गुणरूपणाधिकारे प्रकृते इमेपि उत्तरगुणा एव, ते तु कोचिदनुज्ञाय अपदिश्यते केचित् प्रतिषेधतः 'तस्य सुद्धेसणाउ णव्वेति' एवं कर्त्तव्यमिति अनुज्ञा, प्रतिषेधस्तु 'जे लक्खणं च सुविणं च' ॥२२०-२१५॥ इत्थं, यै इति अनुपदिष्टस्य निर्देशः, लस्यतेऽनेनेति लक्षणं, सामुद्रयत्, सुच्यते स्यन्मात्रं वा स्वमं, सम्राध्ययनमित्यर्थः, अथतीत्यं, अंवाविद्या नाम आरोग्यदाहं, प्रयुजतीति, लोकरूपोपदिश्यन्ते- 'ण तु ते समणा युच्चंति, एवं आययिणिहिं अक्खायं' कण्ठयः, एवं गृहाण्यपि हित्वा इंदियवत्तणा 'इह जगिचियं अनियमिस्ता' ॥२२१-२१६॥ इत्थं, 'इह' ति इह लोके, जीवितं संवमजीवितं, न नियमिचा अनियमिचा, इंदियनियमेण, नो-इंदियनियमेण, ये विविधैः प्रकारैर्वा भृशं भ्रष्टाः, समाधानं समाधिः योजनं योगः समाधियोगोहि प्रभ्रष्टाः पवमट्ठा समा-इंदियनियमेण, ते विविधैः प्रकारैर्वा भृशं भ्रष्टाः प्रभ्रष्टाः, समाधानं समाधिः योजनं योगः समाधियोगोहि प्रभ्रष्टाः पवमट्ठा समा-धियोगोहि, ते 'कामरसगिद्धा' काम्यन्त इति कामाः- इच्छाकामा मदनकामा य, भुञ्ज्यंत इति भोगाः, रसास्तिक्तादयः, गृध्यते स्म गृह्यते, ते लवणादीनि कामयोगरसगन्धार्थे प्रयुज्जन्ता 'उववज्जंति आसुरे कारे' उपपन्नमुपपादा, उपपद्यन्ते स्म, असुराणामय आसुरः, ते हि वा (बहिचो) सिसमणा असत्यभावणाभाविषा असुरेसु उववज्जंति, अथवा असुरसदृशो याव। आसुरः. क्रूर इत्यर्थः,

‘उच्यन्तीति आसुरे काण’ ति रौद्रेषु विर्यग्यानिक्तेषु खवब्जंवि, ‘तत्तोऽथपि उच्यन्तीति’ ॥२२२-२९६॥ वृत्तं, ततः असुर-
कायातो उच्यन्तीति संसारः, यद्वृत्ति चरसासीतियेनिलवमेदः पुनः पुनः, अणुपरीति परियङ्गति, बहुकमलेवलित्ताणं
‘यद्वृत्ति’ अद्विविधमवि कर्म अणगमेदं, अथवा ‘यद्वृत्ति’ दीहकालवृत्तीयं, कर्मयोग लेपः अवस्तेन कर्मलेपेन, लिप्तानां शुद्धयते स्म
पौधाः सुष्ठु दुर्लभः सुदुर्लभः ‘तिसिंति’ असुरकायनिषदाणी, यद्वृत्तं सुचिरकालं संसारं यमिस्तीति, स्वाहृक्षणादीनि किमर्थं
प्रयुज्यते ? लोभायै, न लोभस्यान्तोऽस्ति, क्वं ?-‘कसिणंवि जो इमं लोभं’ ॥२२३-२९७॥ वृत्तं, कसिणं-कुरस्मं प्रतिपूणे, अपि
पादायै, ‘यो’ य इति अनिर्दिष्टस्य निर्देशः, यः कश्चिन् ‘इमं’मिति प्रत्यक्षं, लोक्वत इति लोभः विविधः ऊर्ध्वलोकादि, प्रतिपूणे
नाम पूरयित्वा, ‘एकस्ये’ति अन्यतमस्यासंयतस्य ‘तिणावि से ण (सं) तुस्से’ इति दुष्पूरण इमे आया’ इति उपप्रदर्शने, दुर्गवं
पूरित इति दुष्पूरण, ‘इमे’ इति असंयतात्मानः स्यात्-कथं शोकेनापि तत्पूणेन न तुष्यत, उच्यते-‘जवा स्ताभो’ ॥२२४-२९७॥ वृत्तं
अत्र दृष्टान्ता, इदमेव ममेव हि ‘दोभासकतं कृज्जं’ कृज्जः, स्याद् यमिता गुनिः क्रियाकाशुद्वेगौ, ननु स्त्रीविषयार्थ, उक्तं च-‘कामश्च
वितं च वपुः क्षियथ’-तस्यैता गनुष्यराक्षस्यो, पिशितैरिव राक्षसः न शक्यन्ते वसुभिस्तोषयितुं इत्यतस्तासु नो रक्षससीसु-
॥२२५-२९७॥ वृत्तं ‘नो’ इति श्रवितेये, राक्षसाभिसुत्या राक्षस्यो, न गृष्येत, न लुभ्येत इत्यर्थः, गच्छतीति गंडं, गंडं नाम स्तनौ
वक्षःसु गंडानि यासां ता भवति गंडवक्षसः, अनेकानि चिच्छानि यासां तेन यवन्यनेकीचिताः-कुर्वन्ति तावद् प्रथमं प्रियाणि,
यावन्न जानन्ति नरं प्रसक्तं। इत्ता च तन्मन्मथाश्रवदं, प्रस्तामिपं यानमिबोदरंति ॥२॥ अथवा-अन्नं भणति पुरतो अन्नं यासेण
यज्जमाणीओ। अन्नं च तासि हिरण् न चं राभं तं क्वेति यहिलोओ ॥२॥ ‘जाओ पुरिसे पलोभित्ताणं’ जाओति अनिर्दिष्टस्य

निर्देशः, पुरुष उक्तार्थः, इत्येवं मत्वा नार्थः तावत्, नारीसु नो भगिच्छिञ्ज्या ॥२२६-२२८॥ वृत्तं, सानुयीधिस्यर्थः, मृगं मृद्वयत्
प्रगृह्येत्, 'इन्धीविष्पज्जहे अणगारे' स्त्रीमेददशेनार्थे पुनरुक्तं, जेण तिरिक्सब्बोणित्थियो णातीवदरिताओ तेण ण पुणरुत्तं,
विधिघेहि पगारेहि जहेज्ज विष्पज्जहेज्ज, स्मात्कुओ न गृह्येत् १, उच्यते- 'धम्मं च पेसलं गन्त्वा' घारयतीति धर्मः, प्रियं
करोतीति पेगलः, यथावत् ज्ञात्वा तत्रैवात्मानं स्थापयेत्, तमेवाचरेदित्यर्थः, 'इह एस धम्मं अक्खाए' ॥२२७-२२८॥ वृत्तं, इति
उपप्रदर्शनार्थः, एष इति माऽयमुक्तः, घारयतीति धर्मः, 'अक्खात्ते' चि कइते पस्सवें इत्यर्थः, केन? कपिलेन, स क्रीदशा ?
'धिसुद्धपण्णेण' विसुद्धा प्रज्ञा यस्य स भवति विमुद्धमज्ञः तेन, केवलज्ञानवत्ता, 'तरिहिंति जे तु काहिंति, ते एतं करिहिंति'
नरिहिंति संसारोपं तोहिं आसाहिंया दुवे लोणुचि इह लोणे तावत् धूणं सानयादीणं अन्वणिज्जो, परलोयदि गो आगच्छित्तंति
हत्तवेद्वेच्च/अहमेवत्ता) वेदणादि, अहया इहं अच्चांसंगसुहाभिज्ञा सरिसमाविचत्त्यान्व सर्वलोव. स्वेनाराधितः परलोकैऽपि निर्वाणसुख-
मिस्सत। तेन दशाराधिताः दुवे लोणुचि, एवं ते सत्त्वे संयुद्धा इति वेमि । नयाः पूर्ववत् ॥ कापिलिज्जं सम्मत्तम् ८ ॥

अलोलता उक्ता, इहमपि अलोलता एमेवऽधस्त चचारि अणुयोगदराणि परूवेऊण णामणिप्फण्णे णिकसेवे यमी पव्वज्जा
य दुपदं णामं, वव्व 'णिकसेवो उ णमिमि' ॥२२६०-२२९॥ ग्राहा, णमी चरविहो-यामादि, दूष्णमी दुविहो-आगमतो गोआगमतो
य, आगमतो जाणए अणुचउत्तो, गोआगमतो 'जाणगसरि' (२२९१-२२९२) जाणय० भवियसरि०, वव्वसरिचो ति विधो-भयसविधादि ३,
भावणमी दुविधो-आगमतो गोआगमतो य, आगमतो य, आगमतो य, आगमतो 'णमीआउणामगतो' (२२९२-२२९३) गाहा,

कृष्णाय, नमिसिगतं, इदानीं 'पञ्चवज्जाणिक्खेवो' (२६३-२९९) गाहा, एवञ्जा चञ्चिहा, जामादि, दम्पवञ्जा जाणयसीर०
 वनिरिशा अन्नउत्थियादीण, मावपव्वज्जा मव्वस्स य सावज्जारंगरिच्चागो, सो वह केण क्खो? उव्वते, 'करकंडु कल्लिगेस्स'
 ॥२६४-३०६॥ गाहा, कल्लिमज्जवए कंचणपुरं खमं, तए करकंडुराया, तस्म उण्णची जहा जोगसंगहेस्स जाव दाहिवाहणो राया
 करकंडुयस्स रज्जं दाअण पव्वइतो, करकंडु दोण्हवि रज्जयाणं सारो जातो । पंचालजणवए कंपिलपुरे गगरे दुग्गुहो जाम राया,
 विदेइजणमए मिहिलाए नयरीए नमी राया, गंधारजणवए पुरिसपुरे गगरे नग्गति जाम राया । एवमेसं संवाधकारणाणि इमाणि,
 तंजहा 'धमभे अ इंदकेज्ज' ॥२६५-३०६॥ गाहा, तए करकंडुस्स ताव भण्णति-सो करकंडु राया गोडलपियओ, तस्स अणेवाहं गो-
 उलाइ, सो अक्कया सरयकाळे गोडलं गतो, पेच्छइ वज्जमं धिरयोरगत्तं तंतं वण्णेणं, राइणा गोवालो मणितो मा एतस्स मातरं
 दुदेब्बइ, जादे य बादिदो होब्बजा तादे अण्णोसिपि मायीणं दुद्धं पाएज्जइ, तेहिं गोवोहिं तेहव करं, सो वसभो महाका(य) लो जातो,
 जूहादिसो कतो, अथया राया कस्सइ काटस्स आगतो पेच्छति महंतं वसभपइहिं धट्ठिज्जंतं, भणति गोवै कहिं सो वसहोचि?, तेहिं
 सो दाइतो, पेच्छततो रावा विसादं गतो, अणिव्वतं चित्ततो संबुद्धो, 'सिअं सुजातं सुविभत्तसिगं' ॥ २७१-३०६ ॥ गाहाजो
 तिथि, करकंडु संबुद्धो ॥ इदानीं दुग्गुहो-जो इंदकेज्जं उस्सितं लोकेण महिज्जंतं पासइ, पुणो य महिसवसाणे धिलुप्पंतं पडितं मृत्तपु-
 रिसाण मज्जे, पासिज्जण अणिव्वयं चित्ततो संबुद्धो । 'जो इंदकेज्जं समलंक्रियं तु' ॥ २७२-३०६ ॥ गाहा कण्ठया, इदानीं णमियामा,
 तएय गाहा—'महिस्सवइस्स णमिणो' ॥ २६६-३०६ ॥ मयति गाहा, णमीति किं ताव तित्थकरो किं ताव अन्नो कोइति ? अत
 उव्वते-दोत्तिवि नमी विदेहा' ॥ २६७-३०६ ॥ गाहाजो विविज्ज कण्ठया, एतए निविएण णमिणा अधिक्कारो, अस्स अथया केनापि

पुण्यकर्मोदण दाहजरो संवृत्तो, विज्जा ण सक्कति निगिच्छित्तं, एवं उम्मासा गता, तस्य दाहवसमणनिमित्तं देवीओ चंदणं
पसंति, तामिं कलियाणि उलल्लेखि, सो यणति-कण्णघातोचि, देवीहिं एक्केक्कं अण्णीयं, तथावि कण्णघातो, ततो चित्तियं, एवं
जाय एक्केकरूपं ठियं, तेण मण्णति-चीस इदाणि उलल्लसदो नत्थि १, ताओ मणति-इदाणि एक्केक्कं वलयंगं, तेण सद्दो गत्थि,
एवं भणितो संवुद्धो, 'बहु आणं सइयं सुब्बा' ॥१७४-३०६॥ भाहा कण्ठथा, सो तेण दुक्खेण अन्मादत्तो परलोगाभिकखो चित्ति-
जइ एयाओ रोगाओ सुब्बामि तो पव्वयामि, क्वचियपुण्यमा वट्ठवि, एवं सो चित्तितो पासुत्तो, पमायाए रयणीए सुमिणए
पासति-संयं नागरायं मंदरोयहिं च अचाणमारूढं, णंदोपेसत्तेण य विवोहिदो, दहत्तुद्धो चित्तिइ-अहो पहाणो सुविणो दिट्ठोचि,
पुणो चित्तिइ-अथ मया एवंगुणजातिवो पव्वतो दिट्ठपुब्बोचि, चित्तपंतेण जाती संभरिता, पुवं माणुसमवे-सासणं काठण
पुक्कुत्तेरे विमाणे उव्वण्णो आसि, तस्य देवचे मंदरो निगमहिमाइसु आगएण दिट्ठपुब्बोचि संवुद्धो पव्वतितो । एयमेते करकंडादी
वत्तारिवि रायणो पुक्कुत्तराओ चइअण एयासएण संवुद्धा, एयासए केवलनाणं, एयासएणं सिद्धिगमणंति । इदाणि जगगतस्सि
'जो चूअरुकूलं तु मणाभिरामं' ॥१७५-३०६॥ गाथा, सो आइडएण विगच्छंतो सो चूतपादवं कुतुभितं मासइ, तेण ततो एगा
चूतमंचरी गहिता, ततो अन्नंवि, जया अन्नंवि ण य होति ताहे अन्नंवि-पत्ताणि-गहिताणि, एवं सो चूतो-सपुप्फपत्तो कहाव-
सेसो कवो, राया तेनेव मग्गेण आगतो, अण्णंत्तो पुच्छवि, अमन्नेण 'दादो कट्ठावेसो, अण्णचियं चित्तिपंतो संवुद्धो पव्व-
इतो । एयमेते पव्वतितता समाणा विहरंता शित्तिपतिद्वयनयो गता, तस्य णयरमज्जो चाउदारं देसलं, तं पुब्बेण करकंडू पविट्ठो,
दुम्महो दोविरणेण, किइ साहुस्स अन्नतोमुहो अन्नामिचि तेण वाणमंतरेण दाहिणपासेवि मुहं कवं, णमी अवरणं, ततोवि कयं,

श्रीउत्तरा०

चूर्णी

०

नम्यश्चय.

॥१८०॥

पंधारस्तसि उत्तरेण कस्यं, तस्स थ करकंडुस्स आवालपभित्तिं सा कंडू वत्थि, तेण कंडूयंगं गहाय मसिणं २ कण्णो कंडूत्तो, तं तेण एगत्थ संगोविणं, तं दुम्भुहो पेच्छह, सो मणह-‘जया रज्जं०’ ॥२७६-३०६॥ सिलोगो कण्ठय, ताव करकंडू पडिवयणं न देति तत्थ णमी वयणसमं इमं मणह-‘जया ते पतिते रज्जे०’ ॥२७७-३०६॥ गाहा, किं एगस्स तुमं आउत्तगोत्ति नमी नग-त्तिणा मणत्ति, ताहे गंधारो मणत्ति-‘जया सच्चं परिक्कज्ज’ ॥२७८-३०६॥ गाहा कण्ठया, (ताहे) करकंडू मणत्ति-‘सुक्खमग-पवणणं (पवन्नसु)’ ॥२७९-३०६॥ गाथा कण्ठया, एत्थ पुण णमिणो अधिमारो, तेण णमिणवज्जत्ति भण्णत्ति ॥ गतो णाम-णिप्फण्णो, सुत्तालावगणिप्फण्णे सुत्तमुच्चारितव्वं, तं च इमं मुचं-‘चइळण देवलोगाओ’ ॥२८०-३०७॥ सिलोगो, चइत्ता-‘चइळण देवानां लोको देयलोकः सस्माद् देवलोक’ इत्यत्र, माणुस्सायं लोगो मणुस्सलोगो, उवसंतमोहिणित्तो दंस-णमोहिणित्तं चरित्रमोहिणित्तं च उवसंतं वस्स सो भवति उवसंतमोहिणित्तो, ‘सरति पोरानियं जाई’ पोरानजातिं अर्धमि माणुसमवगहणे संजमं काळण पुक्कुरविमाणं आसी तं पुल्लयं । ‘जाई सरित्तुं भगवं’ (२२२-३०७) सहसा संवुद्धो सहसंपुद्धो, असंभसणो-‘समणत्तणं’ स्वयं नान्येन बोधितो, स्वयंपुद्धः कुत्र’ अणुत्तरे धम्ममे पुत्तं ठवित्तुं रज्जे’ पुनाति पिवति वा पुत्रा, अभिनिक्ख-मति इम अभिनिक्खमति, कयासां ? नमी राया, स्वादेतव, कुत्रावस्थितः कीदृशान् वा भोगान् भुक्त्वा संवुद्धः ? तत उच्यते ‘सो देवलोगसरित्से’ (२३०-३०७) स इति ते नमी, देवानां लोगो देवलोगो तत्सदृशः, अणुत्तरेण गतो, अणुत्तरेण उपरोधः वरं ग्रथानं, पहाणे अंतपुरं, वनन्यसदृशं इत्यर्थः, ‘वरे भोगे’ चि देवलोकसरित्से चेव वरे भोगे भुंजितुं णमीराया मात्तूण वा, केइ पठति-‘बुदवान् बुद्धा, बुद्धा ए गौणे परिज्वयंति, ‘महितं सपुरजणवयं’ ॥ २३१-३०७ ॥ सिलोगो, भित्तिं लणारं च अनेत्ति च

पुनर्वदि गदगपपण, एतं चतुरंगिणीनां, उरोधो अंतर्गतं, परिशयं सवणादि, 'सुखं' ति अपरिसितं 'निच्छा'त्यस्या अभिसुखं-
निष्क्रान्तः 'एवंतमहिद्विओ भयवं' एतं नाम उज्ज्वाणं, विज्वाणमित्यर्थः, एतमहिद्विं ज्ञेयं सो एतमहिद्विओ, अथवा एतंत-
महिद्विओ भयवं, एतंतं नाम-एकादं, न च मे कथित, नाहमनस्य कस्यचित् । न तं पश्यामि यस्याहं, (नासौ यो) मम दृश्यते
॥ १ ॥ एतं एतमहिद्विं ज्ञेयासौ एतमहिद्विओ, एतं वा अधिद्विओ वो सो एतमहिद्विओ, वैराग्येनेत्यर्थः 'भग'
इत्याह्वा, सा जस्त इति सो भगवं, 'कोलाहलग(प)भूतं' ॥२३२-३०८॥ सिलोगो, आक्रंदितविलापितहृजिताद्याः शब्दा
जनपदस्य कोलाहलभूता इति, सर्वमेव कोलाहलसुन्दरं आकुलाभूतामित्यर्थः, 'अवमुद्विगं रागरिसि' ॥२३३॥ सिलोगो, अभि-
मुदं स्थितं अवमुद्विगं, राजा एव श्रोत्रिः राजर्षिः, कृषीति यन्ममिति श्रोत्रिः, प्रवन्वा एव स्वानं प्रवन्वास्यानं, तदेवमुत्तमं पवज्जा-
ठाणमुत्तमं 'सक्यो माहणरूपेण' श्रमनोतीति शक्रः, से विष्णणत्वं वंभणरूपं काळ्य तस्य समीपं आगन्तुं इममिति प्रत्ययं
पचनं अवयतीति, उक्तवानित्यर्थः, 'किं तु भो अज्ज मिहिलाण' ॥२३४-३०८॥ सिलोगो, किमिति परिस्रंभं, दुर्वितर्कं, किंनु स्यादं,
भो इत्यामन्त्रणे, 'अज्ज मिहिलाण'ति अज्ज अहनि, मिथिलाए नयरीए कोलाहलं नामाक्रंदितविलापितहृजितैः सम्यग्
आकुला संकुला, शृण्वन्ति श्रूयंतं वा सुव्यति, दासवति दीपितं बाजेनेति दाह्याः, प्रसीदन्ति अस्मिन् ज्ञास्य नयनमनांसि इति
प्रासादः, गृह्णातीति गृहं, श्रतो ते हि 'सुव्यति दाह्या सदा' पासादेसु मिहेसु वा 'एतमहुं' ॥२३५-३०९॥ सिलोगो, अद्विचि वा
हेतुचि वा कारणाति वा एतदं, एतं अद्वं एतमहुं, निसामेचा शुत्वा, हिताति दीपते वा हेतुः करोति कारणं, चोदितं-मुच्छितं, ततो
णमी रायरीसी दीपितं इथमन्ववी । 'मिहिलाण' ॥२३६-३०९॥ सिलोगो, चीयत इति चैश्यं, चिच्छेदि वा, एतः चेतनाभावो वा

जायते चेति यं, अतो तंमि चेइए, 'वञ्जे'चि रुक्मरस्साभिधानं, सुतं प्रियवाचनं वञ्जा, पुत्रा इय रविशब्जंति वञ्जा, अतो वेहि वञ्जेहि, सीयला छाया कृता जसस स भवति सीतलञ्चागो, एत्थ सिलोगभंगया हिंकारस्स लोवो कञ्जो, मनांसि रमते मनोरम, अतो तंमि मनोरमे उज्ज्वाणे, पचेहि पुष्पेहि फलेहि च उवते पचपुष्पफलोवेतो बहूणं दुण्णयचउपपक्खीणं च बहुगुणेति, वा-
ह्योवेए पचोवेए पुष्पोवेए फलोवेए 'सदा' इति सव्यक्कालोवहुञ्जति 'चाएण हरिमाणंमि' ॥२३७-३०२॥ सिलोगो, सो यावो सक्केण वेडाब्बितो, 'हरिमाणे'चि तेण वातेण रुक्मेसु मज्जमाणेसु जे तत्थ उज्जाणे रुक्मेसु रग्गा ते दुहिता असग्गा,
अत्राणा इत्यर्थः, कंदंति-विलपंति, अस्माकं वृक्षप्रयोजनामिति, 'एवमहुं' तवो णमि सुक्को भवति-स एय अग्निग्गा णगरि
इज्जमाणं विडविज्जण आह- 'एस अग्गी अ वाओ अ' ॥२३९-३१०॥ सिलोगो, अगवीत्यग्निः, वावीति वातः, मंदिरं णाम णगरं,
मगवं अंतपुरं तेण 'कीस णं नायपिस्सवह' कीस नावपेक्खसि-नायलोक्कपसिचि । ततो थमी आह- 'सुहं चसामो जीवामो'
॥२४१-३११॥ सिलोगो, किंचण दुविहं-द्वये भावे य, सेसं कण्ठयं, 'चत्तपुत्तकलत्तस्स' ॥२४२-३१॥ सिलोगो, कण्ठयः, 'यहुं लु-
मिणो भदं' ॥२४३-३११॥ सिलोगो, भर्ताति भद्रं, मनुते मन्यते वा जयति त्रिकालावस्थाभावानिति धुनिः, द्रव्यादिभुनिप्रतिपेधार्थं
अणगारस्स निक्खुणो, अधमा स धुनिः योजनारः यो मिधुः, सज्जतो विप्पसुक्कस्स, कयं?, 'एयंतमणुपस्सओ' एकत्वं नाहं
कस्मापिद, अधमा एकान्तं निर्वाणं अयंसारावासमित्यर्थः, शक्क उवाच- 'पागारं' ॥२४६-३१२॥ सिलोगो, शक्कुर्वन्तीति प्राकारः,
गोमिः पूर्यत इति गोपुः, 'उस्सुलए सयग्धीवो' उस्सुलमा णाम स्वाविआ उवाया जत्थ परवलाणि पढंति, अंतं अन्तीति
अतन्त्रयः, सेसं कण्ठयं । नमिक्कवाच 'सद्धं णगरि किञ्चा' ॥२४७-३१२॥ सिलोगो, श्रद्धाज्जसास्तीति श्रद्धा, नातिकरो विदत

इति नरत्नं, अतस्तं 'सदं गणं किञ्चे'ति 'तवसंवत्सरमगलं'ति त्वो वासविहोः संवरो दुविहो-इदियसंवरो गोइदियसंवरो यः
 'स्वन्ति निउणपागारं' सुती-खया 'नियुत्तं' मणोवायाकाएहि 'दुप्पधंसयं'ति दुक्खं परीसहवलेणं विदंसिज्जति । 'घणुं
 परक्कमं किञ्चा' ॥२४८-३१॥ सिलोगो, ध्वान्ति तेन धारयंति वा धनुः, जीवा सेरियासमेवी, धितिं च केपणं किञ्चा, सिग-
 पणुअस्स मव्वे कट्टमाइओ सुहीओ गृह्णेते येन तं पलिवषणं कीरति तं केपणं कुञ्चति, 'सुञ्चेण पलिकंथए' पलिकंथयेते येन तं
 पलिकंथनं भवति, ए च व्हाल्लखया--'तवणाराय' ॥२४९-३१॥ सिलोगो, नरं सुंचतीति नाराचा, तपोनाराचयुक्तः, भैसूणं कम्म-
 मेव कंचुओ, तं च अट्टपगारं कम्मं, 'सुणी विगयसंगामो' संगामत इति संग्रामः, भवदं स्थिताविश्वः तस्मात् भवात् समन्तात्
 सुच्यते परिमुच्यते ॥ शक्र उवाच-'पासाद०' ॥२५१-३१॥ सिलोगो, प्रासाद उक्तः 'बहुभाणविहाणि' नाम भवणप्पगारा अणेय-
 विहा, पालमापोत्तिपा नाम मृत्तियाओ, केचिदाहुः-ओ आगासतलमस्स मव्वे सुइलओ पासादो कञ्जति । 'संसयं खलु०'
 ॥२५३-३१॥ सिलोगो, संशयनं संग्रयः, संशय्यते च अर्थद्वयमाश्रित्य युद्धिरिति संशयः, कथं संशयो भवति, अनिद्वारणार्थः
 संशयः, न तेनावधारितं यथा मया इत्थं षमेतावतं कालं वसितव्वं, यदा सार्यं लप्स्यामस्तदा गमित्याम इत्यतः संशयनं मनसि
 कृत्वा गृहमावधामे करोति, अति प्राणानित्यध्या तं, एवं नित्याधाने--नित्यप्रस्थाने जीवलोकं न गृह्णासि नित्यस्वर्गकर्मकथानि
 'अत्थेय गंतुमिच्छेज्ज' मोक्षगृहात्मस्तु ज्ञानादिभिस्तस्य कार्य इति । शक्र उवाच-'आमो (सेहिं) से०' ॥२५५-३१॥ सिलोगो,
 आमोकरातोत्थामोऽत्र पंधमोपका इत्यर्थः, लोपाहारा नाम पेष्ठणमोससा, ग्रन्थि भिदंति ग्रन्थिमेदका, जुच्चिसुवणगादीहि
 लोमं मुत्तन्तीत्यर्थः, तरुको नाम पौरः, तदेवमेकं स्वयं करोति, एते (हितो) नगरस्य धर्मं ब्रह्मण, नमिरुवाच-'असहं तु मणु-

भीउपरा०

गुणो

९

नमःप्रणम.

॥१८४॥

रसति' ॥१८७-३१४॥ सिलोगो, असकृद् अनेकशः, मिच्छादण्डो नाम अनपराध इत्यर्थः, कोऽभिप्रायाः, लंचापाशौः(पक्षः) कारकमपि
मुंयौ, तेषु कृष्णं । शुक्र उवाच-‘जि कंद पन्थिवा०’ ॥१८९-३१४॥ सिलोगो, पृथिवी अस्वास्ताति पार्थिवः, राजेत्यर्थः, जे वा
पार्थिवः नाममति, न वसे ते वर्तन्ते इत्यर्थः, सेसं कृष्णं । नमिलवाच-‘जो सहस्सं०’ ॥१८९-३१४॥ सिलोगो, ‘जि’ ति अनिर्दिष्टस्य
निर्देशः, सहस्सं सहस्सेण गुणितं, नयनं ब्रमतीति संग्रामः, दुस्सं जिणज्जतीति दुज्जवा; अतस्ते दुज्जए जिणे, ण तेण किंचि
नित्तमो जिणे, रित्तु ‘णं’ जिणज्ज अप्पाणं’ कण्ठ्यः, पयसः प्रधान इत्यर्थः, अथवा ‘अप्पाणमेव०’ ॥१८९-३१४॥ सिलोगो,
सह पुण अप्पा जितो भवति, ‘पंचदियाणि०’ ॥१८९-३१४॥ सिलोगो, एते हि आत्मानुगता एव ब्रमन्तः, एतान् जित्वा, पच्छद
कण्ठ्यं । शुक्र उवाच-‘अइत्ता पिउल्ले जंघे०’ ॥१८९-३१४॥ सिलोगो, यजति त यज्जा, तान् यज्जान् अथमेधवाजयेयपोंडरीकादयः,
तो यजित्वा विपुलानां ग्रामभोगानां प्रक्रमशो दानं दधुसुवर्णकादयः ‘भोएत्ता’ भोजयित्वा समणा अदुव माहणा-धीपारा,
दन्त्यं देज्जा, भोच्चा-भोत्ता या स्वयं जट्टा य यत्त्यर्थः, यज्जमिति वाक्येयः । नमिलवाच-‘जो सहस्सं सहस्साणं मासे मासे०’
॥१८९-३१४॥ सिलोगो, मीयते लभिति मासः, पच्छतीति गाः, ‘तस्सावि संजमो सेओ’ जो गो मासे २ गनां दत्तसहस्र ददाति
वस्सापि संयम एव श्रेयः । किं एनं एनं प्रयच्छमानस्यापि, तव अकिंचिन्नाश्रयानथ संयमा ॥ शुक्र उवाच-‘घोरास्समं
चइत्ताणं०’ ॥१८९-३१४॥ सिलोगो, ‘पुा राप्पाधंजुदयोः’ घूर्णते अस्य भवं घोरा, दुल्लं हि यथावदनुपालयेते, उक्तं हि ‘या गतिः
क्तेउदग्धानां, गृहेषु गृहमेधिनाम् । पुत्रदारं भेतानां, वां गतिं ब्रज पुत्रक ! ॥ १ ॥’ आश्रयन्ति तमित्याश्रयाः, का भवताः ।
सुते हि प्रज्ज्या क्रियते, दुसं गृहाथम इति, तं हि सर्वाश्रमास्तर्कवन्तीत्यतः घोरा, सेसं कण्ठ्यं ॥ नमी उवाच-‘मासे मासे’

सिलोगो, भीयतेऽनेनिति भासः, ज्ञेयं कण्ठ्यं, नरं कामयोग इत्यभिधीयते, शोढशीमपि कलां नायन्ति । शक्र उवाच-‘हिरण्यं सुवर्ण्यं’ ॥२७३-३१७॥ सिलोगो, हिरण्यं-रजतं शोभनवर्णं सुवर्णं, मन्यत इति मणिः-शैलियादि, मोक्षिषं तलयं वलयं च, कंसं कंसरादि, दूनं वत्थपमारा, एताणि, सह बाहणेन स्वाहणं, अस्सहस्रिमादि, सेसं कण्ठ्यं । नमिरुवाच-‘सुवन्नरूपरस’ ॥२७४-३१७॥ वृत्तं, सोदणं वर्णं सुवर्णं, रोचते तोदति रूपं, परंतीति पर्यवः, सियाअवधारणा, केलासो नाम मन्दरो, तत्समाः तुलयाः, नास्य संख्या श्रूयते तुलापरिमाणेन क्त्वु इत्यतः असंख्यता, सेसं कण्ठ्यं । ‘पुढयी साली जवा चेव’ ॥२७६-३१७॥ सिलोगो, प्रथते प्रयति वा तस्मां प्रुधयी, सालियवा प्रसिद्धा, हिरण्यं रूपं, पश्यतीति पशुः- गोमादिभ्यादि, पशुभिः सह, पश्विपुत्रं नालमेगस्स, उचमसंपदुपलान्यपि एतानि यथेकस्य भवन्ति ‘अलं पर्यागिवाणभूणेषु’ न अलं नालं पर्यासिद्धमानि स्युः, इत्युपदर्शनायै, इति ज्ञात्वा त्वं चरे, चोत्तनुमतायै॥शक्र उवाच-‘अच्छेरगमअमुदु’ ॥२७८-३१८॥ सिलोगो, अतीव भय- त्यदृष्टं प्रतिभाति यस्तान् भयान् विद्यमानान् कामान् कित्वा अगत्य भोगे इच्छसि, संकपेण विह(द्यो)सि, अस्सत्संकपः तेण अस्सत्सकलेन विहन्यसि, नेमिअच-नाहं कामान् कामयागि, कस्माद् ? उच्यते-‘सहं कामा’ ॥२८०-३१८॥ सिलोगो, श्रुति श्रुयति वा श्रुत्यं, जहा सहं देहलभं अणुदीरज्जंति दुक्खावेति, तुलया कामा, वेयेति विद्याति वा विपं, जहा हलाहलं विसं भाणंतिपं, एवंविधाः कामाः, आसां दाढा, दाढासु जस्स मिसं स आसीवित्तां भण्णाति, सो व स्यो, आसीमिसेण उचमा जेसिं कामाणं ते आसीवित्तावमा कामा, सेसं कण्ठ्यं । ‘अहेवयद् कोहेण’ ॥२८१-३१८॥ सिलोगो, सक्को तं पवयंतं यद्दहं उपाएहि विण्णासेडं एांमेडं असचो-‘अचउ [हं] जिउज्जण’ ॥२८२-३१९॥ सिलोगो, वग्गणाग्य सोभणं, अहवा याणमिमेव वग्गू ।

‘अथ से निदिजतो काहो०’ ॥२८३-३१॥ सिलोगो, कष्ठयो, नवरं निरिक्कं नाम या पृष्ठी, पृष्ठतः कृत्वत्यर्थः, ‘अहो ते अज्जयं साहू०’ ॥२८४-३१॥ सिलोगो, तेसं कष्ठयांइ [अ] हंडसि उत्तमो०’ ॥२८५-३२॥ सिलोगो, इहंजसि उत्तमो राया, पुब्बा-परमयमि, फई १, उत्तमं ठाणे, लोयुत्तमा सम्यग्दर्शनज्ञानचारिणाणि तस्स फलं परिनिर्वाणं अतो लोयुत्तमं ठाणं सिद्धिं गच्छसि ‘गिरओ’ निरुग्गो इत्यर्थः, ‘एवं अभित्युणंतो०’ ॥२८६-३२॥ सिलोगो, कप्पयः, ‘नमी नमेइ अक्कणं’ सिलोओ, कप्पठयः ‘एवं कॅति संपप्पा (संयुद्धा)०’ ॥२८९-३२॥ सिलोगो, एवंशब्दः प्रकाशवर्चनं, एवं कॅति एतेण प्रकारेण, पण्णा बुद्धिः सह पण्णाए संपन्नो, पंडिता विदुसा, पविक्कयणा प्राज्ञः, सपण्णा पंडिता पविक्कयणा, सुल्ल(पुण्ण)वि वेहेण उच्यते, सपण्णा इति कर्मे-व्यता दीक्षिता, पण्डिता इति सा बुद्धिः परिकर्म्यता जेसि, पविक्कयणा वायापदि परिग्रहणसमत्था, विणिपद्धति भोगेहि, विरोसेणं निवर्त्तेन्ति विणिपद्धति, भोगेहि, जहा से णमी रायरीसी, येन प्रकारेण यथा, आसणं तप्पुदाहरणं तेण पत्थुतो णमो रायरीसी इति चेमि ॥ नयाः पूर्ववत् ॥ णमिपक्वज्जा णयममल्लयणं समत्तम् १ ॥

अलोम उक्तः, सु तु अनित्यतां भासयता अलोमः क्षणीयः, तत्राद्ययत्नं दुम्पत्तयंति, तस्स चत्तारि अणुयांगदाराणि, तस्य णामनिष्कन्ते दुम्पत्तयन्ति, दुमे एत्तं च दुपदं णाम, तत्थ दुमो चठान्तिओ, ‘णामंठवणा’ गाथा (णिक्खेवो उ दुमंमी) ॥२८०-३२॥ णामंठवणाओ गयाओ, दन्वदुमो दुरिहो- (वाणग० ॥२८१-३२१॥) जाणसरीरभवियसरीरगतिरित्तो विविधो-एयमभियादि, मान्दुमो ‘दुमयाउनामगोयं०’ ॥२८२-३२॥ गाथा कष्ठया, एतस्स पुण अज्जयणस्स उपोदातो जहा णिज्जुत्ति-गाहाहि रायगिहिपिट्ठोप सालसहासालाण णिक्खमणं चेसिं णाणुणची भगवतो मोतमस्स अट्टापदगमणं तावसपक्वज्जा पारणायं

परमण्यं एन्नागतं भाग्यं अणुभासति, गोतमा !, चत्वारि कदा एष्यन्ता, तंजहा-मुंजकडे विदलकडे चम्मकडे कंजलकडे, अत्रतो
 यत्रसिं राहज्जति(?) चम्मकडेसु महत्वावि जेणेण सक्कोति मोएडं, एवामेव भोतमा ! चत्वारि सीसा एष्यन्ता, सुंरकडसमाणे, तुमं
 न नं गोयमा ! मम कंजलकडसमाणे, किंन- चिरसंसट्टे सि गोतमा ! चिरपरिचिते सि गोयमा ! पत्रचीआलावगो लाव
 अयेसिसमाणत्ताए नं भविस्सामो, किंच-गोयमा ! देवाण यवणं मेज्जं ! आयो जिभाणं !, गोयमो भणति-जिगाणं, तो किं
 अधिति कोसि !, तं सोऊण मिच्छामिदुक्कडं करोति, तादे सामी गोयमनिस्साए दुमपचयं भणति ॥ गामणिप्फणो गतो, सुत्ता-
 णुमे सुत्तं उच्चारयज्जं जहा-‘दुमपत्तए पंडुपए’ ॥२९०-३३४॥ वृत्तं, दोसु मावो दुमो, दुमस्स पत्तं दुमपत्तं, पंडूणाम काल-
 परिणामेण आपंडुरीभूतं ‘जहा’ इति येन प्रकारेण ‘पडति’ति, किं विसर्गं अज्जति, ‘रावी’ति रावी, गवो नाम बाहोलं, अज्जए
 णाम रा(दु)या, एतथ जिज्जुचियवमुदाहरणं कप्पितं भण्णवि, किसलयपचेहि सुकुमारताए सुवण्णयाए य हसतिनि घासो, सासयसु-
 दाएण, ‘पंडुपयानि’ति तसो पंडुपयनं परियाट्टियावणज्जं ॥३०७-३३५॥ माया, तो एणो सुकुमारतासुवण्णलावण्ययिसो आसि
 ते(ये)परापचितं विगतलावण्यं चलमाणसज्जसंधि वेडं वंधणाओ टलंतं एवं पत्तं वसणपत्तं कालप्राप्तं भणति-‘जह तुम्मे’ ॥३०८-३३५॥
 माहा, जह तुम्मे सपत्तं किसलयभावे वट्टमाणानि अहं हसह एवं अहं य किसलयभावे आसि, जहा य अहं संपयं कालपरि-
 णामेन विवदच्छयियाणि एवं तुम्मेवि अचिरकाला भविस्सह, मा तुज्जं ताव गम्यह, धुवा एसा हत्तु अपिबता, अणवस्थिताणि
 जोव्यणागिचि, अप्पाहाणिमा भाम उवेदसो, पुचस्सेव पितामातरं नो उवादिसि, एवं पंडुरपत्तं किसलयाण उवदेत्तं देति, ‘णवि
 अत्थि’ ॥३०९-३३५॥ माहा कण्ठया, एवं मणुयाण जीविये’ति एवमवधारणे, जहा पडुज्ज चलाडं, एवं मणुयाउयेयि, मनोरप-

स्यानि मनुजा, जीव्यते येन तज्जीवितं, अनित्यं अश्रुतं चलोभित्वर्थः, समं सम्यक्, अयं अस्मदीये समये, मोक्षम इति- गोत्रान्ते-
नेमासौ, भगवानामंत्रणे, 'अमानोनाः प्रतिपेधे', प्रमादय, अथवा समयमात्रमपि मा प्रमादय, नित्यमेव मा प्रमादयान् भव, एवं
सेत्स्यति अचिरात्, स्यात् किमर्थं अप्रमादः क्रियते ? उच्यते, जीवितस्मानित्यत्वेमेव स्यापयति, यथा अतीव च दीर्घव्यमायु-
षः, तवपा-कुसुमगे जह ओत्सर्गियुए०॥२९१-३३५॥ वृत्तं, कुलो दव्यसरिसो, कुसुम अग्नं कुसुमं, अतस्तस्मिन् कुशाग्र, यथा
येन प्रकारेण, ओसा सरयशाले पठति, तस्मिन् विन्दु कुसुमे ठितं, तत् कुलो हि तनुतो भवति दर्भात्, तेन तदा तदग्रहणं, दर्भाग्र-
दपि धिरं भवति, स हि आगलितः वातवशात् द्रव्येण वा संक्षोभितः अच्येति इत्येव दृष्टान्तः॥ 'एवं मनुष्याण जीवियं' कण्वः,
ययपुपुष्ययविशेषः किंचिदाम निहलो भ्रमं स्यात् तदपि च न दीर्घकालमित्यतोऽपि दृश्यते- 'इह इत्सरियमि आउए०'॥२९२-३३६॥
वृत्तं, इति उपदर्शनार्थं, इतरियं अलकालियं वर्षशतमात्रं, एति याति वा तस्मिन्पायुः, जीव्यतेऽनेनेति जीवितं, तस्मिन् जीवितेऽ-
नुक्रमः, जीवित एव 'यहुपच्यवाए' एतं प्रति अणयाः, तद्वया-अन्वयसामिभिमे० यावद्वर्षात् न पूर्यते यावद्वा ते अणया
नागब्ध्यति ताय 'विहुणाहि रयं पुरे(रा)ऋ' विविहं सोहिविसेण वा धुणाहि, रज इति कर्म, पुराकृतं पुरेकडं, स कथं
विपूयते ? समये अग्रमादवदित्यर्थः, समयं इदं चालंबनं कृत्वा अग्रमादः कार्यः, कथं ? तद्व्यासः—'दुलहे खलु माणुसे
भवे०'॥२९३-३३६॥ दुःखं तस्यत इति दुर्लभः, मनुष्याणामयं माणुसे, भवतीति भवः, 'चिरकालेणवि' अणतकालेण इत्यर्थः,
सन्वपणिणं सव्यसहो अपरिसंवाची, प्राणा एषां सन्तीति प्राणिनः, सर्वग्रहणं नास्ति अत्यन्तमनुष्य एव कथनं पंथस्य,
एकान्ते न सुलभं मानुष्यं 'याढा य विवाय कंसुणो' गाढं चिकुणा दटा इत्यर्थः, विविधैः पाको विपाको मनुष्यत्वविधातिनि

कर्मणि विकल्पादि, अत्र त एव चोक्त्याया दृष्टान्ता यत्कल्याण, अस्मान्त्व कारणात् सुदुर्लभं मानुष्यं यस्मादन्त्येषु जीविस्थानेषु
 चिरं जीवोऽग्रिमिच्छे, मनुष्यत्वे तु स्तोत्रं कालमित्यतो दुर्लभं, तत्र तावत् श्रुयिष्या 'पुढविकायमतिगतो०' ॥२९४-३३६॥ वृत्तं,
 पुढवि-धर्मी कायो जेसि ते पुढविकाइया, पुढविकाय एव वा पुढविकाइया, एत्थ कससदो सर्रीराभिधाने, पुढविकाए वा, तत्र
 पुढविकाइया पुढवीनि, पृथु विस्तारे विट्ठुणा इति पुढवी, अतस्तं पुढविकायमतिगतो-अणुपविद्धो उक्कोसं तासां सर्वे-
 उररुद्धं जीवो तु संवसे, कालं सरुत्तीवं, संख्याभाविक्कानामित्यर्थः, तस्येव भरितं उववज्जति असंखेज्जाओ उत्सप्पिणी (अवसाप्पिणी) दो
 कालतो, एसो य कालो वेरुतो विसोसिज्जति-असंखेज्जाणं लोणाण जावइया आभासपदेसा एवचियाणि पुढविकायसरणाणि भरितं
 तस्येव तस्येव व उववज्जइ, ततो ऐचवो असंखेज्जा लोणा, एवतियं कालं पुढविकाए उक्कोसेणं अच्छति । 'आउक्कायम-
 तिगतो०' ॥२९५-३३६॥ वृत्तं, 'अप' इति आत्त, सो कायो जेसि ते आउक्काइया, आउक्काए वा सचा आउक्काइया, 'आण्ठु व्याप्ती'
 इति अपः, अतो त आउक्कायमनिगतो, जहा पुढविकायं, 'नेउक्कायमतिगतो०' ॥२९६-३३६॥ वृत्तं, वेजो कायो जेसि ते तेउ-
 फकाइया, 'विज निदाने' तेउ, तेइय या गतिगन्धनयोरिति वायुः तस्सवि तेइव, वन पण संयत्ताविति 'वणस्सइ०' ॥२९८-३३६॥
 एतस्य अणंतकालं अणंताओ उत्साप्पिणीतो कालजो, ऐचजो असंखेज्जा योमलपरियइदा, सच्चपोमल
 जावतिएण कालेण सर्रीरासअणनादीहं फासेज्जति सो पोमलपरियइदो भवति, ते असंखेज्जा योमलपरियइदा वणस्सइकाए
 अच्छति, तस्स णं अणंउज्जस्स परिमाणं आवलियाए असंखिज्जविभागो, आवलियाए असंखिज्जइमो भागो जावतिपा सपया एवविद्या
 पोमलपरियइदा वणस्सट्टिकाये अच्छति ॥ 'वेइंदिय०' ॥२९९-३३६॥ तिहंदिय० ॥३००-३३६॥ चउरिंदियसु० ॥३०१-३३६॥ संखे-

ज्ज्वालं॥ 'पंचिदिय०'॥३०२-३३६॥ तिरिसलजोषिण्यसु सत्तट्ट भवग्गहणाणि, दिवणेरहणसु०॥३०३-३३६॥ एककेवकं भवग्गहणं,
एवं (भव) संसारे०॥३०४-३३८॥ वृत्तं, एवमेतेन प्रक्षारेण, भवनं भूतिर्वा भवः, संसरणं संमृतिर्वा संसारः, प्रव एव संसारः भव-
संसारः नरकादिः, अन्ते भवसंसारं संसाराति परीति गच्छतीत्यर्थः, सुभासुभाणि सावज्जसातादीणि, कियते इति कम्मं, जीवत इति जीवः,
पमादो मज्जणमादादि पंचविधो, बहुलः बहुलो, अतः समयमात्रमपि प्रमादं मा कुलु, यद्यपि कदाचित् तन्मानुष्यं लभति तदापि
'लब्ध्वाण्डवि माणु (सत्तणं) सं'॥३०५-३३८॥ वृत्तं, तत्रापि आर्यत्वं दुर्लभं, वेप्रावत्वं रायागिहमहचंपादि, जतो घहवे दस्सुज-
मिलिक्कुया, दस्सति दस्सति वा दस्सुः चोरा, वे हि प्रत्यन्तवासिनो धम्मो धम्मवदिह्कुवा, 'मिलेक्कुया' म्लेच्छा अबिस्पट-
नापिणः अनार्यभाषाः, गम्मागम्माअपरिहरिणः शक्खवनादया, निःसंज्ञाः, ताद्विधेन किं मनुष्यत्वेन? 'लब्ध्वाण्डवि आरियत्तणं०'
॥३०६-३३८॥ पुण्यदं कण्ठयं, विक्खानि इन्द्रियाणि यस्य स भवति विकलेन्द्रियः 'दीसति'ति प्रत्यस्येव दीसंति, अपूणेन्द्रिया एव
जायमानाः, नात्ता अपि च व्याघ्रपराध्यादिभिरुपक्रमाविशयैर्विनाशमिन्द्रियानि प्राप्नुवन्ति इत्यतः 'विगालिदियता हु दिस्सह'
अतो धम्मस्स अजोगा, तं जाय अत्रिकलेदियणीरोगो ताव समयं गोयमा 'अर्होणपंचिदियत्तं पि से लभे०॥३०७-३३९॥ वृत्तं,
यद्यपि अहीनेन्द्रियत्वं लभ्यते, तथापि 'उत्तमधम्मसुत्ती हु दुल्लभा' उत्तमा-अनन्यतुल्या सर्वज्ञोक्ता धर्मस्य श्रुतिः, धवणं
श्रुतिः, 'कुत्तिथिणिसेवते जणे' दीयेते दीयेते वा तीर्थं, कुत्स्वानि तीर्थानि यास्वादीनां, तान्येव तु निपेवते भूयिष्ठो जनो
इत्यतः 'कुत्तिथिणिसेवए जणे', अत इदमस्मदीयं तीर्थं संसारार्णवतारणार्थमेव, याहा, समयं गोयम मा प्रमादेय 'लब्ध्वाणवि
उत्तमं सुहं सदहणा पुणरावि दुल्लहा । मिच्छत्तणिसेवए जणे०॥३०८-३३६॥ मिच्छत्तं विवरीतग्गहो जहा अधमे धम्म-

सया धम्मे अहम्मसन्ना एवमादि, अथवा ज्ञे अपत्यं इह च परत्र च तत्तरेव चिन्तणीयमिति, तत्कं च—“प्रायेण हि यदपथ्यं तदेव चातुरज्जनप्रियं भवति। विषयतुरस्य जगतस्तथाञ्जुश्रुता। प्रिया विषया॥१॥” अथवा इमं सुति क्लेशज्जमाणांयि स्वदोषोपहतत्वात् तदेव चातुरज्जनप्रियं भवति। तत्कञ्च-अह धा(च)म्मकारसुणिया छेदप्पा(चम्मापिधा)छेदगण बहुयाजं। धाता मधुव्वत-मिध्यादग्निभाषितत्वाच्च न गृह्णन्ति, तत्कञ्च-अह धा(च)म्मकारसुणिया छेदप्पा(चम्मापिधा)छेदगण बहुयाजं। धाता मधुव्वत-शुतं परम्मणं वेच्छते मोचं ॥ १ ॥ अथा-अह पिचवादिगहितो तस्सुववमणत्पयाणियं मयुरं। कहुगमिति मणमाणो ससकरं निच्छए तीरं ॥ १ ॥ तदेवं तावद् युजिमुदीर्यं समतं गो०। ‘धम्मंयि ह्यु सवहंतया०’ ॥३०९-३३८॥ वृत्तं, तं पुण किं कारणं ण फासति ?, उच्यते—‘इह कामयुगोहिं मुञ्चिता’ ‘इहे’ ति इह मनुष्यलोके कामगुणाः-गन्दादयः, मूच्छित इव मूच्छितः, तदह पिचमुच्छादिसिञ्चितो इह लौकिके अपाये ण चितेति तथा श्रावकौषाद(ण), यावत् शुद्धास्ति ते धर्मे ताय कामेवनाशुचो भूत्वा समयं, इतरच्च अप्रमादः करणीयः, कुतः ?, शरीरार्देवत्वात्, इदं हि—‘परिजूरति ते सरसियं०’ ॥३१७-३१९॥ वृत्तं, परिजूरतो माये, समन्ताज्जीयेते परिजूरति, व्याधिज्वरादिभिरुपक्रमाविद्येयः, श्रयिंते शरीरं, क्लिरयन्त्येभिश्च क्लिष्टाः, क्लेशयन्ति वा कामिनः क्लेशाः, ते तु णदुरा भवन्ति, दुर्भावगन्तिसंक्रान्ता इत्यर्थः, ते सोयबले हायति, भंदं मन्दं मृणोतीत्यर्थः। समयं गोपमा, एवं चक्रयुषाणलिन्माफासा. ते सव्वबले ते, सव्वबलं नाम एतेसिं चेव पंचपहं इंदियाणं परिहाणीए सव्वबलं परिहाणी भवति, अथवा वलं विविहं-सारीरं यादयं माणसियं, सारीरं प्राणबलं स्थानचंक्रमणादि च, वाचिकं यलं स्मिग्घनीहा-रिसुस्सरा, वा हीरमाना रुद्धा भंदा अत्था बहुमायासा च भवति, माणसियमायि ग्रहणधारणाआमध्यं भवति ‘अरहं गंडं विसुद्धया०’ ॥ ३१६ ॥ वृत्तं, गच्छतीति गण्डं, सूचिरेव विदुषतीति विद्यविक्का, विविधैर्दुस्खविशेषैर्यात्मानमङ्कयतीति आत-

इकः, तैश्चोदीर्गैः विहङ्गति-विद्वंसति ते सरीसृगं, समयं गोयमा । । यतश्चैवं व्याख्यादीनामातङ्कानां सामान्यमथु(धि)रं च शरीरं तस्मात्-‘बुल्लिङ्गद्र स्निग्धमप्पणो०’ ॥ ३१७ ॥ वृत्तं, विविधं छिद्रं चोच्छिद्रं, स्निग्धं इति स्नेहः, ‘अप्पणो’चि आत्मीये शरीरे, कमनीयं कुसुदं, दूरसिद्धं जातं शारदिकं, पातव्यं पानीयं, ‘सिं सञ्ज्वसिण्दवज्जिण’ सर्वस्नेहा नाम आत्मनि च ग्राह्येषु च यत्तु(स्तो)षु, सर्व एव वर्तयित्वा समयं गोयमा । ‘जि(चि)ञ्चाण(च)घणं च भारियं०’ ॥ ३१८-३१९० ॥ वृत्तं, ‘विच्च्या’लसना धर्णे-दिरणमुवण्णचतुप्पदादि, दधाति धीयते वा घनं, धा(ध)रयणीयास्तौ भार्या, ‘पञ्चइओ हु (हि) सि’ प्रगतौ गृहात् संसारातो वा पञ्चइओ, अणगारियं नास्यागारं विद्यत इत्यनगारः अतः प्रप्रजितत्वं अबभारियं, मा वतं पुणोवि आचिपु अमानोनाः प्रतिपद्ये, वतं मुत्तपदिगमलितं मा तं पुणोऽवि आदिप-आपिच, पुत्ताग(गुणगे)ज्जसमाकुलमणस्स मच्चंत मुजमण्णया वा । रोसवसविण्ण-मुक्कं ण विवति विसं (अर्गधज्जया) ॥ १ ॥ विसावियाज्जयसीला । ‘अवउजिझय मित्तयंयं०’ ॥ ३१९-३१९० ॥ वृत्तं, ‘अवउ-जिझय’चि छब्बंउं, मेज्जति मज्जति वा निग्रं, सहजाता माया मिचा, धोक्वे हि ओहला निवत्तंयति, ते च पुव्वपञ्छा संयुता, विपुलं विञ्चिण्णं सुमहागसि संचयो हिरण्णस्स सुवण्णस्स चतुप्पदादेः कुवियस्स य मा तं वित्तियं मवैसए, समतं गेतमा ! ॥ इदं अनागतोभासितं सुत्तं-ण हु जिणे अज्ज दीसइ० ॥ ३२०-३२०० ॥ वृत्तं, यद्यप्येवमकाले आसन्नं न द्रश्यन्ति तथापि तैरिद-मालंबनं कर्त्तव्यं ‘यहुमए दीसिइ भग्गोदीसिए’ बहुमतो नाम पंथो, जहा बगरं अपेच्छसावोवि पंथं पेच्छंतो ज्ञाणइ-मेण पेयेण पगरं गंमति, एवं ‘सुपइ नेआउए पहे’ ‘संणति’चि साम्यत्वाले, नवनशीलो नैवायिकः, पय्यत इति पन्थाः समगदर्शन-ज्ञानचारित्रमयः । ते एवं भगवं जसंदिगयपन्था व्यवस्थितः सन् समयं गोयमा ! ‘अवसोदियं०’ ॥ ३२१-३२१० ॥ वृत्तं, दब्बकण्टकाः

वन्मूलकृष्णादि अवसोघेन जहा गम्यति, एवं सावककृष्णादि तोवत्तत्तत्परिनिर्वाणकादि कुशुलितस्त्वन्धक, यथा तान् कुशुलितकृष्ण-
कात् अवसोघियं उपिच्छासि एवं महालयं अवतीर्णस्त्वं, एवं सम्यग्दर्शनचारित्र्यमयं 'महालयं'ति आलीयन्ते तस्मिन्निवालयः,
महामार्ग इत्यर्थः, 'गच्छसि ममं विसोर्धिया' यास्यसि मार्ग-सम्यग्दर्शनान्तरात्रिमयं विशेषीयितुं, अतिचाराधिरहितं
श्रवणैर्यथैः, समयं गोपमा ॥ 'अवले जह भारवाहणं' ॥३२२-१४१॥ वृत्तं, यथा अवले भारवाहकः पर्वतं दुर्गं पन्थानमपगच्छ
अवलत्वार्यं सुवर्णमार्गं मार्गद्वारं प्राप्तः, तैर्निर्घनत्वादिमवर्हीनः पथादनुवर्ष्यते, तद्वदेव भवानपि संयममार्गं
मुत्तमां स पच्छा पच्छाशुतादयः, समयं गोपमा ॥ 'तिष्ठन्तो दुःसि अण्णवं मंहं' ॥३२३-३४१॥ वृत्तं, तीर्णवान् तीर्णः तीर्थेति इति
वा, अतरणशीलो वा अण्णवो, किं पुण चिद्धसि तीरमागजो !, द्रव्यार्णवः समुद्रः, मार्गार्णवस्तु संसार एव, उक्कोसद्वितीयाणि
वा कम्मोपि, तस्य नवार्णवस्य तीरं प्राप्तः, किमुक्तं भवति !- उक्कोसाद्वितीयाणि सज्जाणि एवइत्ता शोवस्मायसेस इत्यर्थः, अव-
सेसाणं अभिहुर पारं गमेचए, समयं गोपमा ॥ 'अकलवरसेणिमूसिया' ॥३२४-३४२॥ इत्तं, कलेवरं नाम सरीरं, न कडेवरं २,
थयति तामिति श्रेणि, अमररश्मेयिरित्यर्थः, सा त संजमहाणाणि सेणी, तं संजमहाणसेणि उस्सविय एवमिहं २ संजमहा-
णाणि एवसरतो सिद्धिं मोक्खमं ! लोयं गच्छति, हेमं शिवं अनुचरं, परिय ततो अनुचरंति समयं गोपमा ॥ 'बुद्धे परिणिब्बुए
धरे' ॥३२५-३४२॥ वृत्तं, धम्मं बुद्धे, परिणिब्बुलो णम रागदोसविमुक्कं चोदिति अनुमत्तार्ये, कुत्र चरेत्, मामे णगरे तु, यत्र जो
वा प्रप्ताति बुद्धयादीन् गुणानीति ज्ञापः, नात्र करो विधत् इति नक्तं, सम्यग् यत्, 'संतिमसंगं च चूहए' दमनं शान्तिः, शान्तेः
मार्गः २, अथवा शान्तिरेव मार्गः शान्तिमार्गः, चूंहेत वूहेय, बुद्धः एतानपि बोधयेदित्यर्थः, समयं गोपमा ॥ ततः स भगवान्

गौतम एतत् 'बुद्धस्स भासिंयं०'॥३२६-३४२॥ नृचं, 'बुद्धस्स'चि सम्बतो तीर्थकारस्स, निशम्यति श्रुत्वेत्यर्था, भासितं शोभनं कथितं सुश्रूयितं, अर्थपदैरुपशोभितं, अस्स फलं-गां दोसं च विदित्वा, माया लोभो य रागो, क्रोध माणो य दोसो, 'सिद्धिं गतिं गतो'विद्वानो गतिः सिद्धयतिः, सिद्धानां गतिं गतो गौतम इति बेमि। नयाः पूर्ववत्॥बुधमपत्तयं सम्मत्तं दत्तमञ्जयणं१०॥

को अणुसासेति १, बहुसुतो, ततो तेणं अणुसासितेन बहुसुवस्स पूया कायन्वा, अहवा अप्पमादट्टितेण बहुसुतस्स पूया कायन्वा, एतेण अभिसंवेयेण पदुसुतपुज्जं अब्जयणमागतं, तस्स चचारि अणुयोगदारा उवक्कमादी, नामनिष्फण्णे निक्खेवे 'बहु-सुए पुज्जं०'॥३१०-३४३॥ति, तस्य बहू, पूया यो'पिक्खिविक्खयंति'दु'पदं नाभं, तस्य माहा'बहुसुयपूया'माहा॥३१०॥ तस्य बहु चउ-न्निहं पामादि, इत्थं बहु जाणगरीरमवियसरीरवतिरिचं पंच आत्थिकाया, एत्थवि जीवा य पोमाल य बहुगा केव 'भावबहुणेण बहुगा' गाया॥-३४३॥ताव बहुसुवो चोदसपुन्वी, अणंतगममुत्तत्ति अणंतोहिं गमेहिं शुते यावे जाणति, द्वेयानां भायानां पज्जवे जाणति, किं पुण्णं अणंतमा भवति, तस्य पिदरिसणं मणुस्सा दव्यादि ४, दव्यातो तं केव मणुस्सद्वयं जाणति, खेचओ जेमि ऐत्ते, कालतो अणंतोहिं मवमारेणेहिं शुचं तं मणुस्सद्वयं जाणति, एवं सव्यं द्वयं अणंतोहिं गमेहिं पज्जवेहिं य संजुचं जाणति, ममा दव्यादि पज्जवा यालादि, यावे सुओवसमिए सुतण्णं, खुदयं केवलणणं, पधुमत्ति गंतं, इदानीं सुतंतं चउन्निहं पामादि, जाणयमवियसरीरवतिरिचं दव्यातुं पचयथेत्थयल्लिहितं, अथवा सुचं पंचविहं पण्णत्तं अंडयादि, मावसुतं दुविहं पं०, तंवहा-सम्मसुतं मिच्छसुतं च, तस्य सम्मसुतं 'भवसिद्धिया उ जीवा०'॥३१३-३४४॥गाथा, किं कारणं सम्मसुतं भणति १, उच्यते, जग्हा कम्मस्स सोधिकरं। इदानीं मिच्छसुतं, 'ता मिच्छदिट्ठी जीवा'॥३१४॥ गाथा,

कम्हा निच्छ्रुतं मणति १, उच्यते-चन्द्रा कम्हा नाम वंशमिति ॥ सुतंति गतं, इदानीं पूया, सा
चन्द्राणांमादि, द्रव्यपूजा द्रव्यनिमित्तं द्रव्यभूता वा, तस्य गाथा-ईसर तलवर ० ॥ ३१५-३४४ ॥ गाथा, द्रव्यनिमित्तं ईसरमाईणं
सिद्धरादरुदादीनां च, यं ते हि गुणैर्हि कुत्ता तेभ्यो तेषां द्रव्यपूजा (भावपूया) अहं तमाईणं जेष तेषां संसाराओ उच्यतेति च भावपूया, एतय
चोदसपुत्रिपूयाए अधिस्तारो, गतो नाम निष्कण्ठो, मुनापुगमे सुचं उच्यते त्वं, वं च सुचं इयं-संजोगा विष्पमुक्कस्स ० ॥ ३२७-
३४५ ॥ सिलो गो, पुब्बदं जहा विषयसुते, आयां पाउक्करिस्सामि, (पूयचि वा विणओचि वा) आयातोचि वा एगदं, 'जे याचि होह
निव्विज्जे ०' ॥ ३२८-३४५ ॥ सिलो गो, य इत्यनुदिष्टस्य निदेशः, नास्य विद्या निव्विज्जेऽप्युदत्तविद्योऽपि अविद्य एव भवति यः
स्तन्यो मयति, उक्तञ्च- "ज्ञानं मदनिर्मयं मायति यस्तेन दुःखिकित्स्यः सः। अगदो यस्य विषयति तस्य चिकित्सा कुतोऽन्येन?
॥ १ ॥ लुब्धो आहारादिषु, उद्विषाकं न जानाते, अणिग्गहं अंकुशभूता विद्या तस्या अभावादतिग्रहः, अभिक्खणं-पुणो
पुणो उल्लस्यति चि ह्रस्वरुतेण अदिद्वारेण सुव्वति अन्धे षडिचोदेति, अविणीतो य भवति, केणी, जेष अबहुस्सुतो, यस्तु स-
विद्यो भवति सो ण यन्मति वं दोसं जानतो, अउदो भिग्गहीतप्पा, विज्जा दणे उल्लवति विनीतो य भवति, बहुश्रुतत्वात्,
तं च बहुश्रुतत्वं कयं ण लम्भति १, इमेहि-अहं पंचाहिं ठाणेहिं ० ॥ ३२९-३४५ ॥ सिलो गो, अथेयानन्तये, पंचेति संख्या,
ठाणेहिंति प्रभारा, 'देहिं' ति अणिदिद्वारेण पिदेसो, मोक्खो, गहणसिक्खावि षत्ति, कतो आसेवणसिक्खा १, कयरे पंचद्वारा १,
उच्यते-यं भा कोहा पमादा रोगा आलस्ता, तस्य ते णो कोद पादेति, इयरो थद्वचेण ण वंदेति, कोहा कोहणसिलो, पमादो पंच-
विधो, वंतहा-यन्त्यप ० विसयप ० विदाप ० विगहापमादो, अत्याहारेण अपत्याहारेण वा रोगो भवति, आलसिगो य

न तन्मति । कथं लन्मति ? तेषिं चेव विवच्चासेण । अथवा इमेहिं लन्मति-अह अट्ठहिं ठाणेहिं ॥३३३०-३४५॥ सिलो गो,
अथेत्यामन्त्रणे, शिक्षां नीत्यवतीति शिक्षाशीलो, गृह्णतित्यर्थः, हसनदीलो हसितो न हसितोऽहसितः, दंतो इंदियदमेण णोइदि-
यदमेण य, ण य मंम उदाहरति आयरियाणं वेण दुमिज्जति, णोऽशीलो गृहस्थ इव, ण विदीलो भूतिकम्मादीहिं, ण सिया अव-
पूते अत्तोऽपु आहारविगतीहिं, अक्कोदणे ण रुसति, सक्कवत्तो ण हुसावादी, संजमरतो वा, सिक्खसीलो जस्स सिक्ख-
यति एसिं रीलं, अविणयस्स ठाणाई-अह चाइसाहिं ठाणेहिं ॥३३३२-३४७॥ सिलो गो, कृप्यः ॥ अविघत्तणं ॥ ॥३३३३-३४७॥
दुणो लुणो लुणति, एवं च एकुब्बति-अक्कंठं कुब्बति, तथा मित्तिज्जमाणो वममिति जहा कोइ मायणादि रंगिंठं ण यणोति,
अओ धम्मसदाए अई करीमिणि, इयरो प्रत्युपकारमया णेच्छति, सुयं लब्धं मज्जति अइइस्सुतोचि । ‘अचि पावपरिदल्लेवी’
॥३३३४-३४७॥ सिलो गो, ण पायं परिदिसुवति, किंचिपटिचोदितो माइयविद्याणि उग्यणेति, मिचावावि रुससति, संसाणं च रुहो
चेव, जाय सुट्ठपितो मिजो तस्स षांइहस्स थयघं भासति रहेचि, जाहे न सुप(ण)ति कोइ भणति, बाणादिसु उज्जुचं, सो इतरो
पाडिसो (यो) भणति, ‘पइसवाई’ ॥३३३५-३४७॥ सिलो गो, अपरीविसुं जस्स च तस्स व रुहेति, इहणसीलो दुहिलो, महिसो या
दुहिलोचं, यंदे लंदे अनिगोइ पुब्बमणिठा, ‘असंविमार्गी आहारादिदु, अचियत्तोऽदरिसणो वा, अथवा तं तं भासति यद्ध(द्ध)ति
वा जेण शचियत्तो भवति, अग्रिय इत्यर्थः, एवंगुणवातीओ अविणीओ । ‘अह पत्तरसहिं ठाणेहिं’ ॥३३३६-३४७॥ सिलो गो,
पुब्बदं कूठपं ‘णीयवत्ति’ ति’ णीयाविती, कथं ? उच्यते-‘णीयं सेज्जं यंत(ति) द्वाणं, णीयं च आसणाणि य । णियं च पायं
चेदन्ना, णीयं कुज्जा य बंवाठि ॥ १ ॥’ ‘अचवले’ चि चवलो चउब्बिहो-गति ? द्वाणं आसा ३ भावे, गतिचवलो दवदवचारी,

ठाणचवलो जो चलो अच्छति, निवणो ण अच्छति इत्थं वा पादं वा सीसं वा पोलो) छित्तो अच्छति, अधवा सन्वं अंगं चालोति,
अवदासणो वा, मासाचवलो चलोविहो, तंबहा-असपलावी असन्मपलावी असन्मपलावी अदेसकालपलावी, तत्थ असम्प-
लावी नाम जो असंतं उछावेति, असन्मपलावी जो असन्म उछावेति, खरफरुअअशेसादि असन्म, असन्मिखियपलावी
असन्मिखितं उछावेति, जं से मुहतो एति तं उछावेति, अदेसकालपलावी जाहे किंचि कज्जं अतीतं जाहे भणति-अति पकरेति
झुंदरं होतं, मए पुण्यं चव चित्तिरेछुयं, तो(भाव) चवलो, मुचे अत्थे य, मुचे उदिहो असमं चव दांसि अन्नं गेण्हति, एवं अत्थेऽवि,
'अमाह' चि जो मायं न सेवति, सा य मया एसिप्पगारा, जहा कोइ मणुव भोयनं लदण पंतेण छातेति 'मा मेयं दाहयं संतं
ददणं मयमादि' अकुत्तहली विसएसु विज्जसु पावठाणचि ण वदुति चि 'अप्यं च अहिस्त्वयति' ॥३३७-३४७॥ सिलो गो,
अल्पइन्दो दि स्तोके अमावे वा, अय अमावे द्रष्टव्यः, ण किंचि अधिखिवाति, नाभिक्रमतीत्यर्थः, 'पयंधं च ण कुण(व्य)ति',
अचंचंतकट्ठा न भवति, भित्तिज्जमाणो भवति, प्रत्युष्काससमर्थः, उपकृतं वा जानोति, 'सुयं लद्धुं न मज्जति' तं दोसं जाणतो,
जो 'न च पावपरिक्लवी' ॥३३८-३४७॥ सिलो गो, च छिदाति मग्गति, जो चोइतो एमादसलियाइ उग्गणेति, ण य भित्तिं सु-
कुप्पति, अणस्स न बुपति, किं पुण भित्तस्स !, अप्पियस्सावि भित्तस्स रहे कल्लाणं भासइ सव्यस्सेव कल्लाणं भासइ,
प्रियः अनुकूल इत्यर्थः, 'रहे' चि जह कोइ परमुहं किंचि भविज्जा जहा गाणाइसु ण उब्बुचोचि तं पडिसेहेति । 'कलहइमर' ०
॥३३९-३४७॥ कलह एव डमरं कलहइमरं, कलहेति वा मंदयेति वा डमरेति वा एगट्ठो, जहा कलहो वाचिको डमरो इत्यारंभो,
चज्जेति ण कोति, बुद्धो धम्मो विणये य अभिवाणते, विणीतो कुलीने य, ही रुज्जाणो, रुज्जति अचोक्खमायंतो, पडिसेलीणो

न हन्मति । कथं लब्धमिति !, तेति चेव विवक्ष्यते । अथ इमेहि लब्धमिति 'अहं अहर्हि ठाणेहि' ॥३३३०-३४५॥ सिलोमो,
 अपेत्यामन्त्रणे, शिष्यां शीलवतीति शिष्याशीलो, गृह्णातीत्यर्थः, हसन्शीलो हसितो न हसितोऽहसितः, इतो इदियदमेण गोइदि-
 यदयेण य, न य मंमं उदाहरते आपरियाणं जेण दुम्भियवति, गोऽशीलो गृहस्थ इव, न विशीलो भूतिकम्मादीहि, न सिया अव-
 प्पुते अल्लोत्तु आहारविगतीहि, अक्कोदणे न रुयति, सच्चरतो न मुसावादी, संवततो वा, सिक्खयासिलो जस्स सिक्ख-
 मति एतिसं सीलं, अविणयस्स ठाणाहं 'अहं चोदसहि ठाणेहि' ॥३३३२-३४७॥ सिलोमो, कण्ठमं 'अभियक्खणं' ॥३३३३-३४७॥
 पुणो पुणो रुसति, एतं व पक्खवति-अच्चतं कुवति, क्हा भित्तिज्जमाणो वमन्ति जहा कोह भायणादि रंगिठं न पाणेति,
 असो घम्मसद्धाप अहं करोमिभि, इयरो प्रत्युपकारसया णेच्छति, मुयं लब्धं मज्जति अइवहुस्सुतोचि । 'अवि पावपखिक्खेवी'
 ॥३३३४-३४७॥ सिलोमो, न पायं परित्रियवति, किंचि पठिचोदितो माइकपावियाणि उगणेति, मिचाणवि रुसति, संसाणं च रुढो
 येन, दाव सुट्ठु विठो मिचो तस्स परासुहस्स अवयं भासति र्हाचि, वाहे न सुण(वा)ति कोइ भणति, जाणादिसु उज्जुचे, सो इतरो
 पठितो यो) भवति, 'पइत्तयाई' ॥३३३५-३४७॥ सिलोमो, अपरिक्खियुठं जस्स व तस्स व क्खति, दुहणसीलो दुहिलो, मदिमो वा
 दुहिलति, थंटे उट्ठे अनिग्गे पुच्चमणिवा, 'असंविमार्गी वाहारादिदु, अविच्यत्तोऽदरिसणो वा, अथवा तं तं भासति वद्ध(ट्ठ)ति
 वा जेण अचियचो मचति, अप्रिय इत्यर्थः, एवंगुणवतीओ अविणीओ । 'अहं पन्नरसहि ठाणेहि' ॥३३३६-३४७॥ सिलोमो,
 पुब्बद्धं कण्ठयं 'णीपवात्ति' ति णीयाविचो, कथं !, उच्चते--'णीयं सेज्जं वतोति' द्वाणं, णायं च आसणाणि य । णियं च पायं
 वेदंज्जा, णियं कुज्जा य अंजति ॥ १ ॥ 'अचचले' ति चकलो चरन्निव्हो-मति १ द्वाण २ भासा ३ भोत्रे, मतिचकलो दवदवचारी,

ठाणचवलो लो चततो अच्छति, पित्रणो ण अच्छति, इत्थं वा पाद वा सास वा ॥ लो) लितो अच्छति, अयवा सब्बं अंगं चालेति, अवदसणो वा, भासाचवलो चउच्चिहो, उंवाहा-असप्पलावी असन्धपलावी असन्धपलावी अदेसकालपलावी, तत्थ असप्पलावी नाम लो असंतं उल्लवेति, असन्धपलावी लो असन्धं उल्लवेति, खरफल्सवक्कोसादि असन्धं, असन्धितयपलावी असन्धिमिडुं उल्लवेति, जे से मुहातो एति तं उल्लवेति, अदेसकालपलावी जाहे किंचि कन्धं खलीतं ताहे भणति-जति पकरोति, मुंदरं होतं, मए पुब्बं चय चित्तेवेल्लयं, तो(भाच) चवल्लो, सुचे अत्थे य, सुचे उदिदु असमचं चैव दांसि अचं शेण्हति, एवं अत्थेडवि, 'अमार्ह'ति जो मायं न सेवति, सा य माया एसिप्पणारा, जहा कोइ मणुषं भोवनं उदूष पंतेण छतेति 'मा मेयं दाइयं संतं ददूणं सयमादि' अकुत्तहली विसएसु विज्जासु पावठापत्ति ण वडुतीत्ता 'अप्पं च अहिदिसवत्ति' ॥१३७-३४७॥ सिलो गो, अत्थसब्बो हि स्तोके अमायं वा, अत्र अमायं द्रष्टव्या, ण किंचि अधिस्सिवति, नाभिक्रमतीत्यर्थः, 'पदंघं च ण कुण(व्व)ति', अचंचलद्वो न सवति, मिच्छिन्नामाणो भवति, प्रयुष्णसरसमर्थः, उपकृतं वा ज्ञानीति, 'सुयं लुदुं न मज्जति' तं दोसं जाणतो, जो 'न च पाचपरिक्खवी' ॥१३८-३४७॥ सिलो गो, य छिदाति ममादि, जो चोइतो पमादस्सलियाइं उग्गणेति, ण य मित्तस्स कुप्पति, अणस्स न कुप्पति, किं पुण मित्तस्स !, अण्णियस्सावि मित्तस्स रहे कल्लाणं भासइ सव्वस्सेव कल्लाणं भासइ, प्रियः अनुकूल इत्यर्थः, 'रहे'ति जइ कोइ परंमुहं किंचि मणिज्जा वहा षाणाइसु ण उब्बुवोचि तं पडिसेहेति । 'कलहइमर' ॥१३९-३४७॥ कलह एव डमरं कलहइमरं, कलहेति वा मंडणेति वा डमरेति वा एगड्डो, अइवा कलहो वाचिको डमरो इत्यारभो, वल्लेति ण करोति, बुद्धो धम्मं विणये य अभिजाणते, विणीतो कुलीने य, ही लज्जायां, लज्जति अचोस्समायरतो, पडिसलीणो

आपाप्यनमांशे शिष्यांशेदिष्टि, एतेहि गुणोहि उर्यदो गुणिनीनो उज्ज्वलि-भवति, किं यदुना १, जह इमोहि गुणोहि उवयेतो-
'यते गुरुकुले निरूप्यं०'॥३४०-३४८॥ भित्तोमो, आयायितसर्माणि अज्जति भिन्नं सदाकालं, आह हि- "जाणस्स होइ भागी थिर-
परमो हंमने पणिये य । धम्मा अवकाए गुरुकुलवासं न मुंचति ॥ १ ॥" जह जोगवं भवति, जोगो मणजोगादि संजमजोगो
या, उज्ज्वलो धठिज्ज्वले फोह, उवमाणवं जो जो गुपस जोगो तं तेह फोहति, पियं फोहोति पियंफो, आघाउवहिमादीहि
एन्द्राणुलोभेहि पाठविणयमादीहि वा, 'पियंयादी' न किंचि अपियं यदति, सें सिसक्वं लटुमरिहति, तीभि एवंगुणजावोति
मीसे देति मुलं आपाभिओ, तीमो पदिच्छो सोमति, विराजते इत्यर्थः, को दिह्णो १, उज्ज्वले 'जह संवमि पयं निश्चियं'
॥३४१-३५३॥ भित्तोमो, यथेसोपम्यं'संगमि' संतुभायणे एवं-रीं मिसितं ठपियं न्यस्तमित्यर्थः, उभयतो दुहतो, संजो खीरं
य, जहसा यजो रीरं य, खीरं संते न पणिससति न य अंविहं भवति, विरायति - सोयति, एवं उयसंहाणं, अणुमाणे वा,
बहुरुरुर गुणविमाओ ज्ञानरूप इत्यर्थः, स एव भिक्खु, मायणे देवतस धम्मो भवति किन्ती वा, सो तहा मुलं अवाधितं भवति,
अपणे देवतस अनुत्तमर भवति, अथवा इहलोके परलोके जसो भवति पचदारो(चि), अहवा एवंगुणजावोए भिक्खु यहसुते भवति,
पम्मो किन्ती जतो भवति, गुपं वसे मरति, अथवा इहलोए परलोए विराजति. अथवा सीलेण य सुतेण य । भूयो विदिओ
दिह्णो- 'जहा मे कंथोपाणं०'॥३४२-३५३॥ भित्तोमो, जहा जेण पणारेण, सेचि निंदो, कंथोसु मवा कंथोज्ञाः, अथा इति
पाकपेअणः, जहोने गुणोहि मीलरूपवलादीहि य, कंथय, 'अस्सो' अस्सेचि अस्सेति अस्सति य आसु पहातिनि आसो, जवेण
पवरोति जओ हि सज्जो पामं विधुमणे जावी, जवोवेतोपे मणियं होति, जहा सो आसो जातीजवोवेतसणेण सेससु पहाणनं

लभति, एवं बहुस्तुतोऽपि सीलसुतवेषवैतते पूजनीयो भवति । 'जहाऽऽद्रसमार्द्धे' ॥३४३-३५३॥ सिलोगो, आहण्णो भणितो, सम्यगाऽऽद्रः समार्द्धः, दूरं दृढपरककर्मो, दृढपरककर्मो नाम आसणे ददोषवहोरे परककर्मो य, उभयो णंदियोसेणं, उभयो दोहि पासोहि, अहवा असितो णिच्छतो य, णंदियोसेति णंदियोसो तस्स, कतो य नंदियोसो?, उच्यते, वे एसिसे अस्से दुरुहति तस्स णंदीपि भवति, जहा सो अप्पणं परं च रक्खति ससुप्पसातो, एवं इमोऽपि परतित्थिण्हितो रक्खति बहुश्रुतत्वात् ॥ 'जहा करेणुपरिक्किण्णे' ॥३४४-३५३॥ सिलोगो, करेणु हतियणियाओ वाहिं परिकिण्णोचि इ-धूमि तं जेती कुंजरं, हायणं वरिसं, सद्धिवरिसं, परं वलहीणो, अपत्तबलो षेण परिहाति, बलं वल्लेख मचो अपडिहोचि, अओहि सचेहि ण हम्मतिचि, एवं बहुस्तु-तेऽपि परप्पचाहिं न हम्मति । 'जहा से तिकत्वसिंणे' ॥३४५-३५३॥ सिलोगो, तिकत्वसिंसात् जतस्सन्धत्वाच्च अओहि य-समेहि णामिद्विज्जति शोमते च, एवं बहुस्तुतोऽपि परतित्थिब-अंगमचेण शोमति ॥ 'जहा से तिकत्वदाहे' ॥३४६-३५३॥ सिलो-गो, उदग्गं पयानं शोमदमित्थर्यः, उदग्रं वयसि वचमानं, जहा सो सीहो सब्बोहि दुप्पहंसणीयो, एवं बहुस्तुतोऽपि परतित्थिब-मियावीहिं दुप्पहंसणीयो । 'जहा से वासुदेवो' ॥३४७-३५३॥ सिलोगो, जहा वासुदेवो सब्बत्थ अपराजितो, एवं बहुस्तुतोऽपि मिपावीहिं अपराजितो ॥ 'जहा से चाउरंते' ॥३४८-३५३॥ सिलोगो, चाउरंति तिहिं दिसाहिं समुद्रो एगतो पव्वतो, जहा सो कुर्वीत्थिएहिं अपराजितो ॥ 'जहा से वासुदेवो य, एवं बहुस्तुतोऽपि महिए सुवविपूवीए, न तीरह य परप्पचाहिं पराजिण्डं, चक्कवट्ठी महिण्ण मणुसिदीए, अपराजितो य, एवं बहुस्तुतोऽपि महिए सुवविपूवीए, न तीरह य परप्पचाहिं पराजिण्डं, तेसि 'जहा से सहस्सकवे' ॥३४९-३५३॥ सिलोगो, सहस्सकवेति पंच वंतिषयां देवानं तस्स, तेसि सहस्सो अक्खीणं, तेसि णीति दिव्वमिदि, अहवा जं सहस्सेण अक्खीणं दीसति तं सो दोहि अक्खीहिं जम्माहियतायं णेच्छति, एवं बहुस्तुतोऽपि

गुलपाणेनं अपते मावे जाणति न पासति, जह य इदो महन्वीण सुतविधुतीए वच्चति, एवं सोऽवि । 'जहा से तिमिरविद्धसे' ॥३५०-३५३॥ सिलोगो, तिमिरं-अन्धकारं तं विद्धंसाति-विणासति, जाव मज्झणो ताव टट्टति, ताव से तेपत्तेसा वट्टति, पच्छा परिहाति, अह्वा उचित्तुतो सोमो भवति हेमंतिपवालश्रियो, एवं जहा आइन्वो तेएव जलति एवं बहुस्तुतोऽवि तेबान् । 'जहा से उट्टुइ चंदे' ॥३५१-३५३॥ सिलोगो, उट्टुइ-भक्तउचाइं तेषि पत्ती उट्टपति, सो य वट्टपदे णिट्टपरियारो (अट्टमी-आइगु गेहूपरिवारो) पट्टिपुणो हि पट्टिपुणमंडलो पुणमासीए अतीव सोमपति, एवं बहुस्तुतोऽवि चंद इव सोमलेसो सीस-परिवारितो सोमपति, एवं एसरेमेण गुणेण दिहुता मणित । ह्यो अयेगोहि मण्णति- 'जहा से सामाइयाणं' ॥३५२-३५३॥ सिलोगो, जहा कोट्टागारो णाणाविधाण धण्णाव सुपट्टिपुणो, एवं बहुस्तुतो णाणाविधाण सुतणमणविसंसाण सुपट्टिपुणो । 'जहा सा तुमाण पवरो' ॥३५३-३५३॥ सिलोगो, जहंजं अमितफला देवावासो य, एवं बहुस्तुतोऽवि सुपणाणअमितफलो, देवावि य से अभिगमणादीणि क्वंति । 'जहा ए नईण पवरो' ॥३५४-३५३॥ सिलोगो, जहा सीवा सव्यणदीण महत्ता यहि च जलासतेहि च आइप्पा, एवं चोरसुपुव्वीविअेसुतणणेण महाब् प्राधान्ये वट्टति, अयेये य णं सुतत्थी उवसपंति । 'जहा से णगाण पवरो' ॥३५५-३५३॥ सिलोगो, जहा मन्दरो थिरो उस्सिओ दिसाओ य अत्थ पवचंति, एवं बहुस्तुतोऽवि बहुसुतणणेण थिरो उस्सिओ य दव्वदिसावदिसापमावयो य ॥ किं बहुवा !—'जहा से सयंसुरमणे' ॥३५६-३५३॥ सिलोगो, जहा सयंसुरमणो समुदो अकखयोदये रयणाणि य अत्थि गंभीरो य, एवं बहुस्तुति अकखसुयणाजलो णागादितयणोवेवतो सुद-णाणगुणोवेत्तेलेण य गंभीरं, न इ उच्छुलो । 'समुद्गंभीरसमा' ॥३५७-३५३॥ सिलोगो, जहा सपुदो अवगाटचणेण गंभीरो

एवं बहुसुतोऽपि गंभीरो, न उवाच सोऽप्यथित्यतः सतितामं व सुबुलाऽ. दुःखं पक्षं सज्जति च दुष्पहसिया,
 च, यदुक्तं न य सक्रंति वे एतेहि छिद्रं, अचकिया न सचिकिया केणइ, दुष्पहसिया दुखं पक्षं सज्जति च दुष्पहसिया,
 यदुक्तं दुराधरिता, कस्मात्- सुनस्स पुण्णा, विउलस्स विपुलं चोदस पुब्बा, विमलं गिस्सकिं वायणोवगयं बहुर्यं वा
 विपुलं, तात्ती आत्मपरोभवताती, वे हि भयवतो तेण सुत्तेण तदुपदेशेण य 'स्वविपु कम्मं गइमुत्तमं गया' अट्टप्पगारं
 राविपु उत्तमा पयाणा सिदिगली तं गता, अद्दा एते गुणा सुचस्स 'सम्भा सुयमहिट्टेज्जा' ॥३५८-३५९॥ सिलो गोतस्मात्का-
 रणात् सुतं अहिट्टेज्ज-सुत्ते ठाएज्ज, उत्तमो अट्टो-मोक्खो तं उत्तमं अत्थं मोक्खं गवेसए, गुणो वस्स, 'जेणऽप्याणं परं वेव'
 देवति गुत्तेणं, अप्पाणंति तस्स सुचस्स उवदेसं करेमाणो स्वयं, परस्सवि परस्स उवदेसं देसमाणो, सिद्धिं संपादयेज्जासि
 तेण सुत्तेण करणभूतेण संपादयेज्जासि इति वेमि । णयाः पूर्ववत् ॥ बहुसुतपुज्जं सम्मत्तं इकारसमं ११ ॥

स एव पूजादि अधिकारोऽनुयवति, तदा बहुसुतो पूज्यति, सो य जहा जक्खेण हरिणसबलो पूहतो, अनेनाभिसम्बन्धे-
 नावातस्य तस्य हरिणसिज्जस्स चत्तारि अबुबोगदारा उक्कमादी, तस्य णामानिप्पे निक्खेवे हरिणसिज्जं, एतय गाहा
 'हरिणसे निक्खेवो' ॥३६८-३५९॥ गाथा, सो हरिणसो णामाति चत्तन्निहो, तस्य दब्बहरिणसो 'जाणगसरीरं' ॥३६९-३५९॥
 'हरिणसे निक्खेवो' ॥३६८-३५९॥ गाथा, सो हरिणसो णामाति चत्तन्निहो, तस्य दब्बहरिणसो 'जाणगसरीरं' ॥३६९-३५९॥
 वतिरिक्तो तिविधो-एयमवियादि, मवहरिणसो 'हरिणसनामगोपं' ॥३७०-३५९॥ गाथा, तस्स हरिणसस्स उप्पत्ती इमा-
 महुराए नयरीए संखो नाम रावा, सो भव्वतितो, विहरंतो य गयपुरं गतो, तदि च (भिक्खुं) दिहंतो एयं एत्थं पत्तो, सा य
 किर अतीव उग्गा मुसुरस्समा, उण्हकाले ण सककति कोऽपि ताहे बोलेंठं, जो तस्य अब्बाणंतो उप्पदवि सो विणस्सति, वीसे पुण

पामं नेम इयरहरत्या, तेण माहुणा पुरोहितपुनो पुनित्तो-एवा रथा निव्यहति? सो पुरोहितस्य पुनो चितोति-एस इव्यहति, भणति-निव्यहति, सो पण्डितो, इयो य अलिददित्तो पंच्छति अतुरियाए गर्हए वच्यंतं, सो आसंकाए उट्ठणो तं तत्थं, जाय सा वत्स तवणमारणं गीवत्तपूत्ता. आउट्ठो, अहो इयो महातमस्सी मए आमादितो, उज्जाणाठयं गन्तुं भणति-भगवं! मए पाव-
 कम्मे कये, करं वा तस्स भुंजेज्जायि? तेण भणति-पण्यद, पव्वइतो, जातिमयं रूपमयं च काउं मओ, देवलोममणं, चुओ
 गंतो मयंगणए तीरे वल्लोहो नाम हरिएसा, तसि अहिर्बं वल्लोहो नाम, तस्स दुरे मारियाओ-ओमी मंघारी व, गोरीए
 कुडिअमि उरवणो, सुमिणदंमणं, वसंतमासं पंच्छति, तत्थ कुतुमियं चयपाशवं पंच्छद, सुमिणपाटवाणं काहियं, तेहिं भण्णति-
 महणो ते पुणो भमिस्सति, सवणण पइया, दारणो जाओ कालो विरूओ पुव्वमववाइरूपमयदेसिणं, वल्लोहेसु जाउत्ति वलो से
 नामं कयं, मंडणसीलो असहणो, अकपा ते छवणं समागया भुंजति सुरं च पिंथि, सो अपियाणि करेइत्ति निच्युट्ठो अच्यति
 समंतओ पलोएतो, जाव अहो आगतो, उट्ठिया सहसा सव्वे, सो अही णेहिं मारिओ, अणुमुहुचस्स भंरुहस्सो आगतो, भंरुहो
 नाम दिव्यगो, मीया पुणो उट्ठिया, णए दिव्यगोत्तिकारणं मुक्को, वलस्स पिंत्ता जाया-अहो तदोसेण जीवा किलेसमागिणो
 भंरंति, तग्हा-"मएण्येय होयव्वं, पावति मदाणि मइओ। सविओ दमती सणो, भंरुहो तत्थ मुच्यति ॥ १ ॥" एवं चित्तो
 संउट्ठो, पच्यतिओ, विहरतो बाणारसिं गओ, उज्जाणं तेंदुयवणं, तेंदुयं नाम उवसायवणं, तत्थ गंडी तेंदुगो नाम उक्खो पारिय
 सति, सो तत्थ अणुण्णवेंउं ठितो, अवलो उवसंतो, अणो उवसंतो अप्पहिं वणे वसति, तत्थवि अणो चहु साहुणो ठिया, सो य
 गंडीउवस्सं पुच्यति-ण दीमसि पुणादंवं, तेण भणियं-साहुं पज्जुवासाभि, तत्थ य तेंदुए दिग्वाज्जेण साहवो, सोऽवि उवसंतो, सो

भणति-भमवि उज्ज्वणे यइवे साहू ठिया, एहि ते पासामो, ते गया, तेय[साय] समावतीए साहुणां विकहं कहमाणा अच्छाति, सो भणति-“इत्थीण कहउत्थ वट्ठइ, जणवरगयकहउत्थ वट्ठइ । पडिगच्छह रम्म तेंदुगं, अइसहसा बहुमुणिए जणे ॥१॥” अइ अणया जस्सायणं कोसालियाराधूया भदानाम पुण्यध्वमादी गहाय आन्वितं निगया, पयाहिणं करेयाणी तं दट्ठण कालं विगसालं छित्तिरुज्जण निट्ठइहति, जक्खेण रुद्धेण अण्णादद्धा कया,णीया वरं, आवेसिया मणति ते-णवरं मुंचामि जइणं तस्सेव देह, तं च साहति-जहा एइए सो साहू यु/निच्छइओ, रण्णावि जीवउत्तिकालम दिण्णा, यहचरियाहिं समं तत्थानीया,रात्तिं ताहिं मण्णति-इच्च पतिसत्तासंति, पविट्ठा जक्खायणं, सो पडिमं ठिओ गेच्छति, ताहे सरिता, ताहे जक्खोवि इसिसरीरं छाइज्जण दिव्यरूवं दंसति, पुणो मुगिरूवं, एवं सव्यरात्तिं विठविया, पमाए गेच्छणचिक्काअणं पविसती सपरं पुराहिण्ण राया भणिओ-एसा रिसि-मज्जा भंभणणं कप्पइत्ति, दिण्णा तस्सेव । सो य जण्णे दिक्खिज्जिउक्कामो, सा अणेण लद्धा, सावि जण्णयत्तिचिक्काअण दि-किरया । गतो गामणिप्पणो, सुत्ताणुगमे सुचयुच्चोरेतव्वं, तं च सुत्तं इयं-‘सोवागकुकुलसंभूओ’ ॥३५९-३५९॥ सिलोगां, श्रवति धीसति वा आ धेन पचतीति श्रपकः तसिं कुले संभूतो, गुणं अनुवरं धारयतीति अनुचरगुणधरो, मनुते मन्यते या धर्मा-धर्मानिति मुनिः, हरिएसबलो नाम हसति हियते वा हरिः हरिं एसतीति हरिएसो ‘बलो’ बल इति संज्ञा, नयति नीयते वा नाम, आसीत्, भित्तु मणति, जियाइइंदियाणि जेब सो जिइंदियो । ‘हरिएसणभासाए’ ॥३६०-३६९॥ सिलोगो, पुव्वदं कण्ठं, ‘जओ आयाणजिक्खेवे’ यत्त्वान्-यतः, आदीयत इत्यादानं, निक्षिप्यत इति निक्षेपः, संयं यतो संयतो, संजमजोरिसु सम्ममाहितो समाहिओ । ‘मणगुत्तो’ ॥३६१-३६९॥ सिलोगो, पुव्वदं कण्ठं, भित्तवद्धा भित्तविनिमिचं, वंगमणण जण्णं इज्जत इति इज्जं ते

वेद्य तस्मात् पुरोहितस्स जल्लग्नमदुषाद्विहो । 'तं पासिज्जामिज्जंतं' ॥३६२-३५९॥ सिलोगो, तं तवेण परिशोपितं, गदितंश्च शोपि-
 ताः 'पंतोयद्विजवगरणं' उपदधाति तीर्थं उपधि, उपक्रावोत्पुष्कणं, तं नाम जीर्णमलिनं उवहसन्ति, न आप्या अनार्याः ।
 'जाइमयं पबिधद्धा' ॥३६३-३५९॥ सिलोगो कच्छा, ते पुरोहितसिस्ता जेतं जणत्थमायतां दे भणति-कयरे तुमं एसिध दित्तरूवे
 अयया ते अन्नमन्नं मणति-कयरे आगच्छति दित्तरूवे चि, दीप्तरूपं प्रकावचनं, अदीप्तरूप इत्यर्थः, अथवा विकृतेन दीप्तरूपो
 भवति पिशाचवद्, कालो वर्णता, विकरालो दंतुरः, श्लेयकणासो नाम अगणूलनासो जोनयणासो, पाउए लक्खीयत इति,
 वेत्तं, ओमं नाम स्तोत्रं, अचेलओवि ओमचेलओ भवति, अयं ओमचेलगो अत्तवोयघावृतः जीर्णवासो वा, पश्यति पाप्मय(अय)ति या
 पांशुः, पिशितासः पिशाचः, पांशु पिशाचभूतः, पांशुपिशाचभूतः, पांशुपिशाचवद् (स) कालो वर्णतः विकरालो दन्तुरः, पुनश्च
 पांशुभिः समभिध्यस्तः, एवमेवोऽपि, 'संकरदूत्तं परिहरिय कंठे' मृणपांशुभस्मगोमयादीनामुक्तरः संकरः, तस्य दूत्तं संकरदूत्तं,
 उपहृलडिपासिचयमित्यर्थः, स भगवान् अनिशिस्तोपकरणत्वात् यत्र यत्र गच्छति तत्र तत्र वे पंतोवक्रणं कंठे ओलंवेत्तुं गच्छते
 पतस्तेन आह-संकरदूत्तं परिहरिय कंठे । सविहृष्टं ते तमूशुः-कयरे तुमं इय अदंसणिज्जे ॥३६५-३६०॥ द्रष्टव्यो दर्शनीयः
 न दर्शनीयः न दर्शनीयः, आयुंसांति तमित्याद्या, पुनरपि यः तयैवातुः 'ओमचेलमा पंतुपिस्तायूया गच्छ च खलाहि' स्थल इति
 परिभवगमननिर्देशः, तदया-खलयस्सा उच्छज्ज्या, अथवा अवसर अस्माद् स्थानाद्, 'किमिहं डिन्नोऽस्सि' 'इह' ति इह द्वारा-
 गमे, इत्युक्तः स तैस्सुष्णी आयातः भगवान्, स च भगवान् यत्र यत्र गच्छति तत्र तत्रांतर्हितो भूत्वा स यदाः तंनुकनृधवासी त-
 मनुगच्छति, अथासौ 'जक्खो तंहि तिदुय' ॥३६६-३६०॥ वृचं, तस्स तिदुगठावस्स मज्जे महांतो तिदुगल्लखो, तदिं सो भवति

वसति, तस्मैव हिट्ठा चेदयं, जत्थ सो साह ठितो, स्ववतेण ठाडितो, 'अणुक्कंपतो तस्स महाघुणस्स' महंतं गुणातीति महा-
गुणी 'पच्छादायि ता मियंतं सरिं' दिव्यापरावेण सायुसरीरमण्यविसह, इमाणि वयणाणि उक्कमाय, ववनीयानि वाक्पानि,
'समयो अहं संलओ वंमयारी०' ॥३६७-३६०॥ सिंखो, संवतवंभचारिग्रहणं चरकादिप्रतिपेधार्थं, समणे अहं संपतः,
बृंहति वृंहितो वा अनेन धर्मे इति, प्रचणदीलो वा, अथवा कः थमणः! वः संवतः, कः संवतः, वो महचारी, त्रितो धनसयन-
परिमाहो, दय्या(था)दिं वं घीयते घीयन्ते वाजेनेति प्राणिन इति घनं, पचनं पाकः परिग्रहो-हिरणादि, 'परप्पवित्तो (वित्तस्स)'
पराधैवृत्ता, जत्तयं किमिधं आगतोचि, तदुच्यते अन्नस्स अट्ठा इहमागओमि, इदं च 'वियारिज्जइ खज्जइ पिज्जति (मुज्जइ)
य०' ॥३६८-३६०॥ सिलो, 'वियारिज्जति' नाम अनुज्ञायते दीयते वा, खादमं खज्जति वा मोज्जं भुज्जति वा, ग्रसूतं जमितं, 'भवता-
जनेयं' ति आहुभिक्कमेवत, अप्येवं विशेषतः जाण धम्मं, 'जायणजीविणु' ति जीयते येन यचित्तु जीवति याचितेन वा जीवति
जायणजीविणं, अहवा जाण धम्मं, यथेण जायणजीविणोचि, सेसावसेसं यदय भुक्केशं ॥ इत्थुक्केऽध्यापक आह-उवक्कवडं
भौघण०' ॥३६९-३६१॥ वृत्तं, 'उवक्कवडं' ति उपसंस्कृतमित्यर्थः, 'अत्ताट्टियं सिद्धमिहंगपक्कं' आत्मार्यं सिद्धं 'इहे' ति इह
वहे, एरापक्कं नाम नात्रात्राण्ये दीयते, उक्कं हि- "न शूद्राय वलं दद्यान्नोच्छ्रं न हविः कृतम् । न चास्योपदिशेद् धर्मं, न
चास्य व्रतमादिशेत् ॥ १ ॥" यतर्थं वंमणा 'ण तु वये एसिमन्नदाणं, दाहामो तुज्जं किमिहं ठिओजसि' पायधूत-
म्यस्तदीयते ब्राह्मणेभ्य इति । त्वो यध उवाच-यदि पुण्यार्थे दीयते तेन मयापि दीयतां, कस्मात् ? जहो-धलेसु वीयाहं०'
॥३७०-३६२॥ वृत्तं, तिष्ठति तस्मिन्नि स्थलं, कुण्ठीति कर्षका, निबं नाम हेट्ठा, आसथा नाम जीविण्यामः, अनेन यदा सुष्टि-

यस्यैव गदा धर्मोऽपि शीघ्रं मंगयतीति, मन्ददृष्टौ तपस्वनानां, यथापि मरतां विश्वद्विरात्मनः तथापि बलभूते ममादि
 दीपतां, ननु मारयि शिवां मारिष्यतां, यतः 'आराहणं पुष्पाभिर्गुणं तु गित्तं' । 'नेत्ताणि अभ्यंष्टं णं वितियाणि लोपं'
 ॥१७१-१६२॥ एवं, पुनरुदं ऋष्यं, 'जे माहणा जाहविज्जोयंसा' जननं ज्ञास्ये वा ज्ञातिः, वेधतेज्जेनेति वेदं, वेदउपवेत्ता,
 संभानुजोन्माद् पिग्गोरेसा, ताई तु गित्ताई तानि तु ब्राह्मणस्मानि, धीयत् इति ध्यं, मुद्दु पेससाणि गुणसलाणि, गोभनं
 श्रीरिस्ते वा, एय उताप-होक्षे ग मागो ग०॥१७२-१६३॥ एवं, पुनरुदं ऋष्यं, कोहमाणमहाणेण नत्ताविधि क्काया पेणोति,
 एय न होपायाः अनुसा भासा मीणि ते आसत्तागोयिचपि 'ते माहणा जाहविज्जोयिहीणा', कथं हीणो ?, जो हि अना-
 पांयि हनीणि करोणि मस किं ज्ञात्ता वेदनं याई, भवेत्तथा दियादि कर्ममयराया एरं याई तुन्मे ऐवार्दं गुपावयाई-मुद्दु पावयाई ।
 स्वादेगद, ननु वेदपंदाहाधसा विद्याः पात्राणि मीति, उक्तं हि- "समयव्यादये दानं, दिगुणं ब्रह्मवन्पु । सहस्रगुणमाचार्यं,
 भ्रमनं पंदराई ॥ १ ॥" अथान्ये-तुल्यिस्तथा भो । 'मारहा०' ॥१७३-१६४॥ एवं, अरं धारयतीति मारया, गीयते गित्ति
 दूनाणि वा गिता, तुमं केतनमेव भित्तमाई गोहं अशील येदानु, येन हि यो वेदपुक्तं- "वेदं वै मगरीरस्यामलः त्रिपात्रियोरप-
 र्हीगिनि, अमरीरं वा रभं धियाप्रियं न सृजती"ति एवमादीनां भरन्तः पटन्तोऽपि अर्थं न ज्ञाणंति, केतलेव हिमाधं उप-
 दिग्गन्ति, न च दिगया धर्मातिरं निरखंते, ये तु दिग्गन्तः ते तु ऊपरउल्लेखतुल्लाः, वे पुण 'उच्चावयाई मुणिणो चरन्ति'
 उच्चावयं नाम नानाप्रकारं, नानाभिधानि तयोमि, ब्रह्मा उच्चावयानि गोमन्गोलाणि, यजुने यन्त्ये वा धृतिः, 'ताई तु
 गित्ताई गुणपदाई' पुन्यभिवादनमर्थानां तयोः, तत्तत्तत्पदाई ने छाया निर्मुतं दृष्टोऽनु- 'अज्ज्ञावयानं पदिकूल-

भासी०' ॥३७४-३६४॥ वृत्तं, अध्यापयतीति अध्यापकः, यद्यपि प्रभृतमेतदन्तं 'आवि एयं विणस्सउ अन्नपाणं, न य ण
 दाहासु तुमं नियंठा' नियंठा नाम निर्मेयो, यश्च त्वाच- 'समितिसु (हि) मज्झं सुसमाहियस्स०' ॥३७५-३६४॥ वृत्तं,
 कण्ठं, एवं यक्षेणोक्तं अध्यापक आह- 'के इत्थं सत्ता०' ॥३७६-३६४॥ वृत्तं, स्या नाम वृथियपुत्राः, ज्योतिषः समीपे (उप)ज्योतिषो,
 अध्यापका नाम ये तत्रान्यं अध्यापकाः, घोकाः, चट्टा छात्रा इत्यर्थः, एनं दण्डेन फलेन हत्वा, दण्डवत्स्नेनेति दण्डः कोप्पराभे-
 यातः, फलं तु पाणीपातः । 'अल्लमावयाणं वयणं सुणित्ता०' ॥३७७-३६४॥ वृत्तं, काम्यतिज्जो काम्यति वा क्रीडत इति कुमारः,
 'दंडेहि' दण्डवत्स्नेनेति दण्डः, विच इति संज्ञा, शक (कथ) तीति शक्यः (कथा) समागताः, क्षपति घस्मोमिति क्षापि । 'एणो
 तर्हि कोसलियस्स पूया०' ॥३७८-३६५॥ वृत्तं, कोसलायां भवः कोसलिकः, भयते भाति वा भद्रा, अथवा भद्रेति वा संज्ञा,
 अङ्गवत्स्नेनेति अंगं, अनिदितान्यंगानि यस्याः सेयमनिदितांगी । 'तं पासिया संजए हम्ममाणं' कण्ठ्याः, 'देवाभिजोगेण
 निओहएण०' ॥३७९-३६५॥ वृत्तं, देवानामभियोगः २, अभिमुखं ध्याता अभिध्याता, सत्तः अभिमता इत्यर्थः, नोऽप्रियेति कृत्वा
 राज्ञा अहमस्मै दत्ता, तथापि जेनं भगवता नरिंदेविदभिवादितेण 'जेणामि वंता इसिणा स एसो' एष ग्रहणं यो हि जाम
 देवैरपि पूज्यते स कथं भद्रादितिरस्यते, न भवंतो एषं जाणंति, अहमेतं वेदि, 'एसो हु सो उरगतवो महप्पा०' ॥३८०-३६५॥
 वृत्तं, सो इति पूर्वोद्दिष्टस्य निर्देशः, संतप्यते येन संतोषयति वा तपः, उरगं-उग्रं तपो यस्य स भवत्युन्नतपः, महानात्मा यस्य स
 महात्मा, जितानि इन्द्रियाणि येन स भवति जितेन्द्रियः, सप्तं ब्रह्म वा अनेनेति ब्रह्मः, ब्रह्मेण ब्रह्म वा चयं चरतीति
 ब्रह्मचारी, 'जो मे तथा निच्चह दिज्जमाणो' कण्ठ्यं, 'महाजसो०' ॥३८१-३६५॥ वृत्तं, कण्ठ्यं, महंति तमिति महान्, अश्रुते

सर्वलोकोपेन्द्रिति यथा; महान् यज्ञो यस्य स भवति महायज्ञाः, अणुभाव नाम ज्ञानानुग्रहसामर्थ्यं, घूर्णत इति घोरः, परतः क्राम-
 भेति पराक्रमः, परं वा क्रामति, 'मा एयं हल्लिह् अहल्लिणिल्लं' 'हिट्टु (हील) विवाधाय' 'एयाहं तसिं०'
 ॥३८२-३६८॥ इत्तं, पाति तामिति पत्निः, सोमणाणि मासित्वाणि सुभासित्वाणि, इसिचि वा रिसिचि एगद्धं, 'वेयावडियट्ठाए'
 विदारयति वेदारयति वा कर्म वेदारयति, नैति खयमिति यक्षाः, अन्येऽपि चास्य यक्षाः सहायक्षाः, काम्यतेऽसौ कामयति
 वा क्रीडनकानि कुमारः, विविधे(नि)पतयति विति(नि)पतयन्ति । 'ते घोररूपा ठिअ अंतलिकत्ते०' ॥३८३-३६८॥ वृत्तं, योराणि
 रूपाणि जेतं ते घोररूपा, अंतलिक्खमाकाळं अंतलिक्खरास्यं, अयुरे भवा आयुरा, 'तहिं' ति तस्मिन् जघवाड्ढाणे 'ते ज्जणे'
 छात्रसणं वाडयन्ति-दूषति, ते च ब्राह्मणास्तत्ताडिताः सन्तः भूयो निहिताविदारितदेहा रुधिरमलमलस धम्मभाणा क्रन्दन्ति,
 एतस्ते भिन्नदेहाः, भिन्ना देहो जेतं ते भिन्नदेहाः, इति यमंतो उवा रुधिरं यमंतो-युक्तेन उगिरांतो 'पासेसु भवा इणमाहु
 मुज्जे' । 'गिरिं मेहेहिं स्वणह०' ॥३८४-३६८॥ सिलोमो, गिरिरिति गृणाति गिरिं वा तस्मिन् गिरी, त क्षीयंति नखाः, गिरी
 नाम पण्यताति, तं गिरिं पहेहिं राणध, अयचोत्थयः, दस्यते एभिरिति दन्ताः, अयं-ओहं तं लोहं देतोहिं खायह, जात एव तेओ
 जन्मकाठ एव सो जायतेपा-कग्गी, णतु जहा उदोवो सोमो(सुरो), मज्झंहे तिण्हे, एज्जेतेज्जेति पादः, अतो ये(तुन्मे)जाततेयं पादेहिं
 हणहं दें भियंहुं अयमवह । 'आसीधिसो०' ॥३८५-३६८॥ वृचय, 'आसीधिसो' दाढासु विजं जस्स स भवति आसीधिसो, स च
 पक्षमः, किं मणितं होति १, जहा सो आसीधिसो आगलिते सितोवि भासाय, एवं सोवि भगवं, उग्गं तपो यः स भवति उग्र-
 तथा; प्रधानतया इत्यर्थः, महावं एसवीति महंसी, निर्वाणमित्यर्थः, घोराणि व्रतानि यस्य घोरवतः, दुरनुचरानित्यर्थः, घोरः

पराक्रमो यस्य स भवति धोरणपराक्रमः, अनन्यसदृश इत्यर्थः, तं एवमुपसंपन्नं तुन्मे 'अगणी व पक्खंद पयंगसेणा' अगणं अग्नी, मिसं आदितो वा खंदे पक्खंदे, पंतं पंतवीति पंतगा, सिनोति सौयते वाउसिना वाउमौ दानमानसककारादिभिः सेना, यथा तस्याः पतद्वत्सेनायाः अग्निं प्रस्कन्दत्या विनाशो भवति एवं भवतामपि 'जे भिक्खुं भत्तकाले वहेह'। ततस्ते तया-नुदास्ताः किं कुम्मे इदानीं ? सा चेव तानुवाच- 'सीसिणा एयं' ॥३८६-३८८॥ वृचं, श्रिता तास्मिन् प्राणा इति शिरः, अतो तेण सीसिण, पत्तदिति एतं साधु, सरणं उवहे-उवाणच्छह, सम्भगागता समागताः, सब्बजेण तुन्मे जइ इच्छह जीविपं वा घणं वा, एसो ह कुविओ सुहुहं डहिज्जा, उक्कं व- 'न तदं यदस्रेयु, यच्चान्नौ यच्च माल्ले । विपे च रुधिराप्ते, साधौ च कृतनिश्चये ॥ १ ॥' धयनि निघंचे इति वसुधा । ततस्ते- 'अवहेडियं' ॥३८७-३८८॥ वृचं, सृयति तां सृयते वाउमाविति श्रुष्टिः, उत्तमं अंगं उत्तमंगं, अवतोडितानि श्रुष्टिं प्रति उत्तमंगानि येषां ते एते 'अवहेडियं पिदुसउचमंगा', पसारिया बाहु निकम्मचिट्ठे, पिन्नेरियच्छं, पिन्नेरियच्छं, पिन्नेरियच्छं, अन्नोवीरियच्छं, वयते रुधिरं, उहुहुहे निगत्तजीविपे, खन्यते तत् खनति वा तद् हुणं, जापते अपाति जिनीति वा जिह्वा, नयतीति नेत्रं, ते एसिया' ॥३८८-३८९॥ वृचं, खंडयन्तीति उड्डिका, कस्यतीति फाट्, 'विमणो विसन्नो अह माहणो सो, इसिं पसादेति सभारियाओ' भरी मार्यो, (वा) 'हिलं च निन्दं च त्वमाह भंते ! । यालेहिं मूदेहिं' ॥३८९-३९०॥ वृचं, ज्वलन्त्यसौ बाला वेदयुतिविमूढधीः, अत एव अज्ञाणा, 'जे हीलिया तस्स त्वमाह भंते !' भयस्य भयस्य वा बल्यं गतः भवंतः 'महप्पसादा इसिणो भवंति' महप्पसादो जेसिं ते महप्पसादा २ नाम समाहिभिः(१)चा, 'ण ह मुणी कोवपरा' मन्यते मनुते वा मुनिः, ततः स भयान् तदादृशं भया मुनिराह- 'पुन्निं च पच्छा व

(इति च) अणाययं च० ॥३९०-३९१॥ इत्थं, पुंलिङ्गात् पूर्वकाले, विहङ्गनपूर्वकालात्, परतः पश्चाद्विहङ्गनकालात्, 'सम्मो-
ज्जाति' विहङ्गनकाल एव, सन्ना प्रदुष्यत इति गणप्यजोसो न मे अस्ति कोहं, 'जक्त्वा मु(हु)वैयावडियं करोति, यान्ति क्षयमिति
यक्षः, विदारयति वेदारयति वा कर्म वेदावडियं, 'तम्ब्या' तस्मात् एते निहताः कुमारः । तत् उपाध्यायप्रमुखा ब्राह्मणा ऊचुः-
'अन्यं च घट्टमं च विद्यागमाणां० ॥३९१-३९२॥ इत्थं, इयति रसति वा अर्थः, दुभाशुमर्म्मवियागं रागद्वेषविषाकं वा धारय-
तीति घर्म्मः, सुतधर्मं चरितधर्मं च, अहया दसविहं समणधम्मं, विद्वन्द नानाभावं, अनेकप्रकारं जाणमाणा, निरयं आत्मनि
गुरुषु च बहुवचनं । 'तुम्मे भवे कुप्पहं मूहपण्णा' भूति मंगलं वृद्धिः रक्षा, प्रागर(गेव) ज्ञायते अनयेति प्रज्ञा, तत्र मङ्गले सर्व-
मंगलोत्तमाऽस्य प्रज्ञा, अनन्तज्ञानवानित्यर्थः, रक्षायां तु रक्षाभूताऽस्य प्राप्ता सर्वलोकस्य सर्वसन्तानां वा, पच्छदं कण्ठ्यं । 'अञ्चसेसु
ने महाभाग०' ॥३९२-३९३॥ इत्थं, अर्चनीयं अर्चिभो, मुञ्जाहिं स्यालिमं स्यालितीति शालिः शालिम्भो जाता शालिम, नाना-
प्रकारैर्व्यञ्जनैः संपुतः नानाव्यञ्जनसंपुतः । 'इमं च मे अस्थि पभूयमन्नं०' ॥३९३-३९४॥ इत्थं, कण्ठ्यं, प्रतिशामिते तस्मिन् पंच
दिव्यानि पाठभूषाणि, 'तदियं गंधोदयपुष्पवासं०' ॥३९४-३९५॥ इत्थं, गन्धोदकत्रयं पुष्पवस्ति, वसुनि [मास] रत्नानि यस्मान्नां
धारा, पुष्पस्तपला पपात, पहलाओ देवदंतुद्विओ, आयासे सुतहिं अहोदाणं पुहं । अथ वे ब्राह्मणा ऊचुः- 'सकलं सु वसिष्ठं०'
॥३९५-३९६॥ इत्थं, साक्षात् दस्यते तपस्वसादः, अथ तान् ग्रनिकृत- 'किं माहणां जोहं समारभन्ता' ॥३९६-३९७॥ इत्थं, किं ददो
खेवं पुच्छाय यच्छति, ऐयो निदा, एत्थ निदाए, किं माहणा बोहंसमारयंता, सुतते बोतिः, सर्वभावेन आरमंता समारभंता,
अग्निरित्यर्थः, अग्निसमारंभं करोता, 'उदण्ण सोहिं बहियावि मग्गहा' उदकं पानीयं, शुद्धत इति शोधिः, अतः तेन

उदक्तेन या शोधिः सा वावा, उक्तं च-दुविधा सोर्वा-दन्वसोर्वा भावसोर्वा य, दन्वसोर्वा मलिनं वसादि पानीयेन शुद्धयतो,
भावसोर्वा तसंभवादीहि अद्विहकम्ममलत्तिचो जीवो सोधिज्जति, अदन्वसोर्वा भावसोर्वा, वाहिरियं ज्ञं तं जलेष वाहिर-
सोर्वा मगद, 'ण तं सुदिट्ठं कुसला वयंति' न तं सुदिट्ठं कुसला वयंति, सुदुदु दिट्ठं सुदिट्ठं कुसला वयंति, कुसा दुविहा-दन्व-
कुसा भावकुसा य, दन्वकुसा दन्वा, भावकुसा अदुप्पगारं कम्मं, ते भावकुसे लुन्तीति कुसला, इतस्ते कुसला वदति, इतथ
'कुसं च ज्वं च०'॥३९७-३७२॥ वृत्तं, कुसा-दन्वा, यवंति तेनात्मानः ससुज्जेतेन यूषा, तणेदि तृण्यति वा तमिति तृणं, कथ-
तीति काष्ठं, सोयं नाम पानी, प्रातः-पूर्वाद्वा आग्निं जुह्वत इत्यर्थः, 'पाणाहं भूयाहं विहेइयतां' प्राणवं प्राणाः, जन्हा तिसु
क्खलेसु भवन्ति अतो भूतानि, वहेइने विनाशने, सुज्जेडवि पुनः पुनः, मन्दा मन्दयुद्धयः एकस्मिन् क्लेशे, पातयतीति वा
पापं, कम्मरत्यर्थः, अयेत्यानन्तर्ये । ब्राह्मणा पयच्छुः-कहंचरे भिक्षु०॥३९८-३७२॥ वृत्तं, कथमिति केन प्रकारेण, भिक्षो इत्या-
मन्त्रणे, 'वयं जयामो वयमिति आत्मानिदंशः, वयं जिन(त)यन्ताः, तसं कथं, मुनिराह-छञ्जीवकाए असमारभंता०'॥३९९-३७२॥
वृत्तं, इदियणोदियहि । 'सुसंयुद्धो पंचहिं संवरेहिं०'॥४००-३७२॥ वृत्तं, सुदुदु संयुद्धे पंचहिं संवरेहिं-अहिमादीहिं इहे'ति इह
मानुष्यलोके जीवितं असंभवंतिवितं 'अणवकंलमाणो' 'वोसट्टकाए' विविधमुत्पद्यो विविधो विविधेण वा उत्पद्यः कायः-
मरीरं, शुचिः अनाश्रयः, अरुण्डवतित्र इत्यर्थः, त्यक्तदेह इव त्यक्तदेहो २ नाम निष्प्रतिकर्मशरीरः 'महाजयं' जयतीति जयः,
प्रधानो जयः महाजयः, जयते यंत्रति वा तमिति यज्ञः स यज्ञानां श्रेष्ठः, आह-के ते जेहिं के वने जेहिं ठाणा०॥४०१-३७३॥ वृत्तं,
संतप्यतेज्जेनति तापयति वा तपः, जीवो जेविहाणं, ज्योतत इति ज्योतिं ज्योतिं स्थानं २, ज्योतिवे ज्योतिं, उचररूपमेतद् व्या-

ल्वानमीति न चावेगछिरानं, अत्र तु ज्योतिस्तत्स्थानसुखकारिणाङ्गयाशान्तिहोमप्रत्यक्षपरं दृष्ट्वा मुनिराह- 'तवो जोई०' ॥४०२-३७४॥
 दृत्तं, संतप्यतेऽनेनेति तापयति या तपः, चीवो जोईदृष्टाणं, ज्योतत इति ज्योतिः, ज्योतेः स्थानं ज्योतिस्थानं, अग्निहोत्रमित्यर्थः,
 मनोवाक्काययोगा श्रुत्वा शरीरं कारिणां, क्रियते इति कर्म, कर्मेषाः कर्म द्रष्टव्यं, संयमयोगाद्य, शान्तिः सर्वबीजानां आत्म-
 नश्च, एतद् होमं जुहोम्यहं 'इसिणं पसत्ये' ऋषयि धर्ममिति ऋषिः, एतदृषीणां, प्रशस्यते येनासौ प्रशस्तः, तीर्थमित्यर्थः, अव्या-
 बाधस्तु मखप्रयोजनं गुणेषु च । यूप आहुः- 'किं ते हरए०' ॥४०३-३७४॥ बुचं, हरतो नाम इहो, 'संतिनिस्थे'ति शुभनं शान्तिः,
 शान्तिरेव तीर्थः, अथवा सन्तीति विद्यन्ते, फलराणे सति तित्थानि, सेसं कण्ठ्या मुनिराह- 'धम्मं हरए०' ॥४०४-३७४॥ बुचं,
 अहिंसादिलक्षणो धर्मः, स एव धर्मः (हरः), धृंहति पंहते चंहते तेन धर्मो इति ब्रह्म, तच्च ब्रह्माष्टादशप्रकारं, धमनं शान्तिः,
 तिरथं दुविहं- द्रव्यतिरथं भावतिरथं च, प्रमासादीनि द्रव्यवीर्यानि, जीवानां पुरोषकारिणीतिकृत्वा न शान्तिवीर्यानि भवति,
 यस्तु आत्मनः परेषां च शान्तये तद्भावतीर्थं भवति ब्रह्म एव शान्तितीर्थं, अथाहस्ते अकल्पे- मिथ्यात्वकृपापक्वपुरहितं,
 आत्मनः, प्रधानोपशान्तलेसो, पीतशुक्लाद्या लेभ्याः, आत्मनः ग्रहणं न शरीरस्य तीर्थः, शरीरेत्यस्यासु हि अशुद्धास्वापि आत्म-
 लेस्या शुद्धा भवति, शुद्धा अपि शरीरेत्यस्या मन्नीया, अथवा अन्त-इति या इष्टाः, ताव पीतवायः, ताव शुद्धाः, अनिष्टास्तु
 अणताऽऽ, उक्तं हि— 'अन्ता इष्टा कंठा पिपा मशुणा', अन्ता एव प्रसन्ना, अन्ताश्च प्रसन्नाश्च अचपसन्नेलेस, जहिं सि प्हातो विग-
 तोऽस्य मल इति विमलः, विगतं पापमसेति विगतपापः, सुसीदूतो भवति-मृशः जहाभि दोसमिति पापं । एतं 'सिणाणं
 कुसलेणा(हिं) विट्ठं०' ॥४०५-३७४॥ बुचं, एतदिति यदुक्तं सिणाणं, महासिणाणं नाम स्वल्कममस्तशो, तं महासिणाणं इसिणं

पमतये, अहिं सि ण्हाता अहिंसादिद्वये समे हरते विगतमला विमला, विगतकलत्रान्व विशुद्धा, महारिरी उत्तमं ठाणं- सिद्धिं पत्ता इति वेमि । नयाः पूर्ववत् ॥ इति हरिकेशीयं वारसमं अल्लपणं समत्तं १२ ॥

इदानीं चित्तसंभूज्जं, तस्स चत्तारि अणुत्रोगदारा उवक्कमादि, तत्थ मामनिफन्ने निक्खवे चित्तसंभूज्जंति, तत्थ माहा- 'चित्ते संभूअंमि अ०' ॥३२८-३७६॥ गाथा, चित्तसंभूताणं णामादि चत्थिव्हो निक्खेवो, नामठवणाओ गयाओ, दब्ब- चित्तसंभूता ज्ञाणगमवियादि विविधा, भावचित्तसंभूता 'चित्तसंभूअउं वेअंतो' ॥३३०-३७६॥ गाथा कळथा, एतसि उत्पत्ती- इव अंबुदावे दीवे भारे वत्ते कोसलाअनवते ताएते णारे चंडवडसओ नाम राया, तस्स घारिणीए देवीए मुणिचंदो णाम कुमारो, अणया चंडवडिसओ नाम राया मुणिचंदकुमारं रज्जे अभिसिचिळ्ण निक्खंतो, विधुयक्कम्ममलो य परिणिब्बुतो । अणया सागरचंदणामा आयरिया बहुसिस्सपत्तिवारा साएते णारे समोसरिता, परिसा णिगया, राया विणिगरतो, धम्मकया य, मुणिचंदो राया रज्जे पुत्तं अभिसिचिळ्ण पव्वतिओ, तओ सागरचंदारिया अत्रया अट्ठाणं पवणा, मुनिचंदो य मत्तयाणनिमित्तं एरागी पव्वंतं गाममयुरविट्ठां, पट्टिता साधुणो, गहियमत्तपाणो य अडविपेण पट्टितो, पम्हुट्टदिसाभागो य रुक्खलतागुच्छ- गुम्भगहनं अणेगसदूल्हसोदपवरं णिणुण्णतक्कणिपंक्कदुलं सावतसउणरुहसहाधुणाति मंहवीं विंझाडवीमणुपविट्ठो, तत्तो गिरिदरीसु हिंदमणो उत्तणेसु पादवच्छादितेसु वणेसु सुमहद्धवच्छमद्भुरगारिगिःखुप्पेसु गिरिबियंवेसु हिंदमणो तदिदे दिवसे उत्तिण्णो अहविं, तिसापारिवसरीरो य सोत्तवोद्धुंठावुणो एगाए रुक्खच्छावाए मुच्छविसण्डुचंदो संगि (विट्ठितो, तिण्हं) च णाहरे मौउलं, ततो चत्तारि मौवालदारया गोरसमावितेसु उदगं धेचूण गोरसधुणिमिचं णिगता सोताणि(आगता)तेहिं साधू पवड-

माणो दिद्वे, ततो अशुक्रपापरेहिं तुरितं गतूण परिसिचो सो साधू वेण सिद्धियणण, विद्वतो वत्थपत्तेण, समासथो य प-
च्चित्तो, तं उचित्ति (प्याडि) य नीतो गोउल्ले, पद्धिद्धिभरितो य वेहिं पयाए भर्चाए भर्चाए विज्जदेसियं घम्मं गाहिता, तत्थ गहा- 'तण्हा-
हुहा' किल्लंतं ॥ ३३२ ॥ गहा, उक्ताया, 'ततो दुग्गि दुग्गुल्लं काउं' ॥ ३३३-३३६ ॥ माया, वेसि गोवाणं दो गोवा साधुदुग्गुणाय
नीतगोयं कम्मं लिक्खेदि, साधुअशुक्रपाए सावसत्तेण य वेहिं चचारिणि मरिअणं देवलोणं गता । ततो जे ते अदुग्गुणिणो ते
कतिवि मंवत्तरियावो सुसुमारणुरे माहणदारगा जाता, दुग्गुणिणो पुण दसक्काज्जवत्ते एयास्स माहणस्स दासा जाता, एवं
सब्बा वंभदसी हिंवी भाणितव्वा । गतो पावणिक्फण्णो, सुत्ताणुगमे सुत्तधुव्वायेव्वं, तं च इमं सुत्तं- 'जाहंपराजिओ
खल्लु' ॥ ४०६-३७६ ॥ सिलोयो, जाहं चंडालजाती पुब्बं आसीद, अथवा संसारजातवः गोपालदासाया, वेहिं दुक्खेहिं पराद्धो
कासि नियणं तु हरिधणपुरंमि जगरंमि गतो, देवलोणं गतो, ततो जुतो कंप्पिल्लपुरे जगरे वंमस्स एणो भारियाए चुलणीए
वंमदो आयतो पडमगुम्मावो विमाणावो, 'कंप्पिल्ले संभूओ' ॥ ४०७-३८३ ॥ सिलोयो, चित्तो पुण पुरिमवाले जगरे इम्मकुले
पुत्तचाए पचायातो, तद्धारूपाणं धेराणं अंतियं घम्मं सोळण पवत्तिवो, विहरंतो कंप्पिल्लपुरमागतो । तत्थ- 'कंप्पिद्धंमि अ नयरे'
॥ ४०८-३८३ ॥ सिलोयो कण्ठ्या, 'चक्रूक्खवट्ठी' ॥ ४०९-३८४ ॥ सिलोयो, महायसोचि, अस्सुते सर्वलोकमिति यद्यः, मायं वहुमाणेण,
यद्भुमानग्गणे भवेन, न कुतरेन उपचारमात्रेण, कोले(न) स्वार्थ इति श्रेष्ठः, इदं वचनमवचीत्- 'आसिमो भायरा दोऽबि'
॥ ४१०-३८४ ॥ सिलोयो कण्ठ्या, 'दासा दसन्नये आसी' ॥ ४११-३८४ ॥ सिलोयो कण्ठ्या, 'दसणाज्जवत्ते दासा आसि, मृगेते इति
मृगः, मिगा कालिजिरे जगे, न गच्छतीति नगः, पर्वत इत्यर्थः, 'इंसा मयंगतीराए' इसन्तीति इंसा, यां गच्छतीति गंगा,

मतंगगा-देहायमीए रंगा, अण्णपणोहिं भग्गोहिं जेण पुब्बं येव्वं पच्छाण वहति सा मतंगगा भण्णति, तस्मात्तीरं मतंगगातीरं,
तति तेनेति तीरं 'सोवागा कासिभूमिप' भयति स्वसिति वाचा पुनः पवतीति श्रवाकाः, काशीजनपदमवति, 'देवा य देव-
सोर्गनि' ॥४१२-३८४॥ सिलोगो कण्ठयः, ततः अहमसौ त्वया विना रावकुले जातः, राज्यं प्राप्य जातिमनुसृत्या चित्ति-यन्मया
तामह पूरं सञ्चसोऽल्पगडा ॥४१३-१८५॥ सिलोगो, सञ्चयो द्वितं सत्यं, शुद्धयेत जनेति सोयं, अथवा अयायमासोऽयं शुद्धो वा
प्रजाम्युपगमः, अथवा सत्यमिति संप्रमः, शौचमिति तपः, कम्मा पगडा ते इति पूर्वोक्ता मासोपवासादयः तेषां फलं देवलोक-
जुभूय इहापि ते श्रद्धापि भुंजामि, 'किं नु चित्तेवि से तहा' किमिति परिस्रष्टे, नु विवर्ते, किं नु चित्रस्यापि एवंविधा श्रद्धि-
र्यथा । स मुनिराह ननु राजा 'सर्व्वं सुधिणं सफलं नराणं' ॥४१५-३८५॥ वृचं, संसर्चि घवति वा सर्व्वं, शोमनं चीर्णं सुचीर्णं,
सह फलेन सफलं, 'कडाण कम्माण' वद्धपुव्या मिधत्तणिग्गदयाणं ण योक्खो अत्थि, यतः 'अत्थेहि कामेहि अ उत्तमेहि' उत्तमाः-
सर्व्वप्रयानाः, 'जाया ममं पुण्णफलोय्येओ । जाणाहि संभूय ०' ॥४१६-३८५॥ वृचं, यथा त्वमात्मानं एवं मन्ये हे सम्भूत ! न
'माहिद्विगं पुण्णफलोवयेयं वित्तं पि जाणाहि तहेय रायं' । तावदयं पुरा भ्राता आसीत्, तत्कथं आत्मोपमया देव ! न
जानीये 'इद्धी जुत्ती तस्सवि अत्थभूजा' स्याद् बुद्धिः- कथमहं श्रेष्ठिश्रियं विहाय प्रयजितः !, उच्यते-पुरिसतालसमोत्तरितानं
धेराणं 'महतथरूत्ता वयणं ०' ॥४१७-३८५॥ वृचं, महत्त्वर्थपदरूपाणि महत्त्वरूता, उत्कर्षचतं, प्रभूतग्रहणं विकल्पशः एकैकमर्थं
कथयन्ति, स्वादादो न दृश्यते तेन रूपग्रहणं न कर्त्तव्यं, एत उच्यते-चे हि भगवन्तः पूर्वापरदोषविशुद्धाणि रूपाणि (निरूपयानि)
वचनानि दर्शयन्ति, उक्तं हि- "नानामार्थमप ०" महन्ती रूपाण्यद्धानि गच्छन् शक्नुतु, याथा तत्र गुणति वा व्यावृत्तः ऐदं

नैति शान्तिं तां गीयते वाऽसौ गाथा, अतु पद्याद्भावे स्तोत्रे वा, पूर्वलिनेस्तान्त्रिथैष गीतान्यनुगावति माहाशुर्गता, नृत्यत इति नरः, समूहः संघातः, समूहग्रहणं न एक्यः कथयति विगृह्य, नरसंघमच्छत्या स्मृणवाचा अवदातवाचं कथयति, यतश्च ययैव कथयन्ति तथैव चरन्तीत्यतः 'जं भिक्षुमुणो सीलमुणोववेया' यस्माच्छीलमेव गुणः 'इहे'ति इह प्रवचने, इह आर्य-
श्वे, तेन तत्सक्राद्ये श्रमणोऽहं जातः, क्वचित्तु परान्ति 'इहञ्जव ते समणोऽमिह जाओ' यस्माद्भिक्षवाः सीलमुणोववेया आर्य-
त्वावस्थिता इत्यतोऽहं तान् दृष्ट्वा दृष्ट्वा च तत्सक्राद्वर्गं धृत्वा सुमनो जातः, प्रसन्नमना इत्यर्थः, राजोवाच-साधु भगवन् !
यत् प्रव्रजितः, किन्तु मया दीयमानान् भोगान् शुद्ध्य, इमेसु पंचसु पासादप्युल्ल तावत् ॥ तंजहा-उच्चोदए० ॥४१८३८६॥
वृत्तं, अथवा ममेते पंच प्रसादा तेषु तावद्विद्यन्ते, तंजहा-उच्चोदए महु कक्के मध्ये ज्जा 'प्रवेद्विता आचसधा य रम्मा' दैव-
वेद्विन्पुरःसरैः प्रवेदिता इत्यर्थः, आवसति वेवित्वावसाहा, ते च नान्यभानग्रमराः, सव्ये ते, कामकमा नाम यत्र मम रोचते
तत्र भवन्ति, अयं स्थितं तु 'इमं गिहं चित्तं मिहोववेदं' इममिति यत्रमस्स मध्ये, गृह्णातीति गृहं, धनं-हिरण्यादि वित्तं
तदेव सर्वलोकोपभोग्यं मन्त्रम्यो महानिधिभ्यो आनीतं, पंचातानाम वनपदः तदुगुणान् विपयान् पञ्चलक्षणान् तैरुपेतं तस्मिन्
गृहे, यचीसतिवद्देहि माहगसस्सोहे 'गट्टेहि गतिं हि यं' ॥४१९-३८६॥ वृत्तं, पारीहि य आभरणविभूतियाहि परिवारयंतो, तंसे
कण्ठयं, 'तं पुब्बनेहेण कयाणुरागं' ॥४२०-३८७॥ धृत्तं, कण्ठयं, चित्र उवाच-सञ्चं विलवितं गीतं ॥४२१-३८७॥ धृत्तं, गीयं
रुण्णवाणि] तियं विलापपायमितिकृत्वा सञ्चं विलवितं गीतं, अथवा तथा कायि इत्थिया पत्रासतपविषा पतिणो (गुणे) सुमरमाणी
तस्म समागमकांक्षिया समरंती य भत्तुणो गुणे वित्तराओ पदोसपञ्चुसेसु दुहिया विलवति, भिन्ने वा पञ्चस्स कुवियस्स पसाद-

गाणिमिच जाणि वयणाणि भासति, एणओ दासमोवे अप्पणं छवेज्ज, सोवि विलावतो, ते चेव इत्थी घुरिसो वा अण्णेणसमा-
गममिळासी कुविदप्पादणमिमिचं वा जाओ क्काममणेवावियाओ किरियाओ पंडवति ताओवि विजातिणिवि(ब)दाओ
मीतिंवि उच्चति, तं पुण चिह्नं किं विलावपत्ते न वट्ठति, अथवा यथा कारणा कारिल्लमाणो रोमाभिभूता वा इष्टवियोगात्ता वा
विठपति, तददवसाओ छउमेण काणा कारिल्लमाणो रामवेदणाभिभूतो विपप्रयोवे वा भायन् विलपत्तेव, अथवा कारणे कार्यवदुप-
चारात् ठत्ता सर्व विलकिंतं मीतं, यदेतद्दीपते अस्म हि ध्रुवो नरकादियु विलाप, इदानीं 'सुखं पट्टं चिडंयणा' इति, इत्थी
घुरिसो वा जो जक्कादाहो परावल्हो वा यज्जयीतो वा जाओ कायविल्लवनावीओ दंसेति जाणि वा वयणाणि भासति चिडंयणा,
जइ एवं तो जोडवि इत्थी घुरिसो वा यदुणो परिओसाणिमिच निउंविओ धणपटिणो वा विदुमज्जणमिदं विविधमणुसासितो पाणि-
पादिसरणणाधराति संचालेति सावि चिडंयणा, परमत्थेण आभरणा भारति गहंयव्वाणि, जो सामिणो णियोगेण मडडादीणि
आभरणगाणि मला(रथप)गहाणि वेहन्ना, सो अवस्सं पील्लिज्जति मारंण, जो पुण परविहवणणिमिचं साणि चेव जोगेसु सरि-
त्थेसु संनिवेशिताणि सो रामेज्जिय भारं वेहन्ना, सो ते परिसमाओ भावेमाणो कज्जरुपताए ण मणेज्जा व मारं, तस्सावि भारो
परमरयतो, 'सुखे कामा दुहावह'ति कामा दुविहा-सदा रूपं य, तत्थ सद्वुच्छित्तो मिगो सदसुहंमि पुण्णमणो भूताए वध-
दंयणविणिवातो-वधकन्धमरणणि पावेति, तदेव इत्थी घुरिसो वा सदाधुवती सदे साधारणा मम बुद्धी, तस्स हेउं साक्खणपरो
परस्स कलुसहिइतो पदुस्सति, ततो रामवसंयपडिलो रयमादिवाति, तस्मिंमिचं वा संसारे दुक्खमायणं यनति, तदा रचो रूप-
मुच्छित्तो साधारणे विसए मम बुद्धी रूपकएणपरो परस्स पदुस्सति, संकिच्छित्तो सुचिन्तो य पावेक्कममज्जिणेतो, तप्पभवे मरं

संसारभाणो दुस्तरभाषणं भवति, एवमगहणे तज्जातीयमगहणं, एवं भोगेभ्युपि गंधरसभ्रासेसु सज्जभाणो परामि य पदुस्ततो मूढ-
चाए रुम्ममादियति, ततो जाइजराभाणबहुलं संसारं परियद्वति, तेषां दुहावहा कामभाणा परिच्चवित्तव्वा सेयथिथणा ॥ 'नरिंद !
जाती०' ॥४२३-३८८॥ वृत्तं, नरिंद इति वस्तेयसंलग्नं हे नरिंद !, जावी अधमा णाम सब्बहणा, शुनः पंचतीति वषाकां,
'दुहत्तो' चि दोशवि जणा गता आसीत्, पच्छदं कण्ठयं, 'सोबागनिवेसणाणि' चि सोबागधराणि । 'तीसे अईइह उ
पावियाए०' ॥४२४-३८८॥ वृत्तं कण्ठयम् । 'सो दाणि सिं राय ! महाणुभावो०' ॥४२५॥ वृत्तं, 'सो दाणि' चि स मगवान्
पुरा सम्भूतः अणगातो आसीद् 'दाणिं सि राय ! महाणुभागो' कण्ठयानि वास्थानि, तत्पुनरापि एताइ जहितु भोगां अ-
सासयाइ, आदाणमेवं अनुचितयाहि, अथवा आदाणहेउं अभिगिरुमाहि, आदाणं णाम चारिचं, तद्धेतुं अभिगिरुमाहि ।
'इह जीविए राय०' ॥४२६-३८९॥ वृत्तं, पुब्बदं कण्ठयं, 'सि सोअई मच्छुसुहोवणीणं' मरणं मृत्युः, खन्यते वा तत् खनति वा
तमिति, मृत्योर्मुखमुपनीतः, तेसं कण्ठयां 'जहेह सीहो०' ॥४२७-३८९॥ वृत्तं, येन प्रकारेण यथा, 'इहे' ति इह मनुष्यलोके, त्रियते
इति पुनः, 'हिमि' यभागो न सिंहाय अलं तद्वदयमापि न मृत्यवे अलं, येषपि वा मायाया ज्ञातया तेषपि भूतस्स कालांमि तंमंसहरा
भवति, अतो नाम दुःखभागः तमस्य न हरति, अहवा स्वर्वाविदाधिने ण तं मरंतं धारयति । 'न तस्स दुक्खं०' ॥४२८-३८९॥
वृत्तं, कण्ठयं, स तात् पन्थुं विक्कोभतो हित्वा 'चिन्वा दुपयं च चउप्पयं च०' ॥ ४२९ ॥ वृत्तं कण्ठयं, 'तं इक्कमं तुच्छ-
सरिगं०' ॥४३०-३९०॥ वृत्तं, तुच्छं णाम शून्यमित्यर्थः, केन तुच्छं, जीवेन, रहितमित्यर्थः, जीयत इति चितिका, 'भज्जा य
पुत्तावि य नापओ य' कण्ठयं, 'दायारमन्नं अनुसंक्रमंति' ददातीति दाता, य एषां तदिहो नानां वृत्तिं ददाति, सोगो वा

श्रीविजया०

पुनः

५३

संभूतीयं

॥२१॥

अग्निज्जइ 'उचगिज्जइ जीवियमप्पमायं' ॥ ४३१-३९० ॥ वृच, तस्म उपवा ५४ थृत्यै परलोकमयेनेत्येवोपवणं, जरा वण्णो
अवदातादि, सूर्याधिक्राञ्च्यथा भवति, पंचालराया ! वयणं सुणाहि, मा कासि कम्माहं (णि) महालयाइं (णि) अनन्ना-
नित्यर्थः, दुम्मो'धकृत्यञ्च निरस्थितीयानि ! अहंपि जाणामि जहेह साह ० ॥ ४३२-३०९ ॥ वृचं, कण्ठयं, जो एत्थ सारो
भोगेसु य तातो कदलीगर्मजलदुदुदुसाग्निभैः। किन्तु 'भोगा इमे संगकरा भवन्ति' संगं कुर्वन्तीति संगकराः, ते पुत्रं ता अग्हा-
रिसेहि अन्नो असिद्विधा (या) नाम अविनीतवृष्णा, आर्य इति साधोरामन्त्रणं, स्याद् कयं दुस्त्यजान् !, पूर्वनिदानदोषाद्,
'हृत्स्थिणपुरंमि चित्ता' ॥ ४३३-३९१ ॥ शोकद्वयं कण्ठयं, कामभोगं सचत्वाद् इच्छयपि न दुक्नोति कामयंकादुचते, दृष्टान्ता-
'नागो जहा पंरुज्जलावसन्नो' ॥ ४३५-३९१ ॥ वृच, नास्य किंचिदगमं नागाः, स्यालायालं स्पर्शं, सेसं कण्ठयं, साधुराह-यदि
भोगान् न दुस्नोति त्यक्तुं भिक्षुभोगान्मुखात्, तेषपि च भोगा बहुन्तराया, तत्र मूलान्तराय एव दृष्टुं शालः, स चायं-अचचे-
इ फालो ॥ ४३६-३९१ ॥ वृचं, अति एति अत्येति-स्वीतं यान्ति, रात्रयो 'न यापि भोगा पुरिसाणा निच्चा' भूत्वा न भवन्ति
रोगादिविपातैश्च, 'उविन्च भोगा पुरिसं जहंति' उपेत्य हुज्जंत इति भोगाः, पुण्य उकार्यः, जहंति-त्यजन्ति भाग्यहीनं,
दिट्ठो-दुमं जहा वीणफलं व पक्खी। 'जईडसि भोगे षट्ठं असत्तो' ॥ ४३७-३९२ ॥ वृचं, अज्जाइं षाम आयसियाणि, धम्मो द्वितो
अण्णारधम्मो 'सव्वपयाणकुंषी' चि छज्जीवणिक्कायणुकुंषणो, वा होहिंसि देवो 'इतो' इति अस्माद् मनुष्यभवादन्तरं 'विउ-
न्वी' वैकियरीर इत्यर्थः, 'ण तुज्झ भोगे' ॥ ४३८-३९३ ॥ सिलोगे, (वृचं) पुत्रदं कण्ठयं, मया तु मोहं कओ, मोहो णामा-
नर्थक एव, वीचाप्रहापो विलापो विप्रलापो ! 'गच्छामि रायं ! आमंतिओडसि' तमामन्य यथासुखं प्रविजहार इति ।

‘पंचाक्षरायाऽवियं वं भवत्सो०’ ॥१४१-३९३॥ वृचं, अशुचरे सो नराए पविद्धो, अप्पविट्ठावो इत्यर्थः। ‘वित्तोऽवि कामेहिं विरत्त-
कामो०’ ॥१४४-३९४॥ वृचं, उदचं नाम प्रधानं, तस्य चात्रिं तपो यः स उदचचारिचरणः, महावं एततीति महती, ता अशुचरं
तेजसं पालयित्वा, चीदरागसंलग्नमित्यर्थः, अशुचरं सिद्धिदं वञ्चोचि चेमि । नयाः पूर्ववत् ॥ वित्तसंभूज्जं तेरसंमं अ-
ज्जयणं समत्तं ॥

समन्वयो-निर्दापदेसो तेरसमे, चोदसमे पुण अणियणगुणा, एतेणामिसंवेणयावत्स चोदसमज्जयणस्स चचारि अणुओ-
गादा उवकत्तादी, ते पल्लवज्जण नामणिप्फण्णे णिक्खेवे उतुयारिज्जंति, तस्य गाहा-‘उतुओरे निक्खेवो०’ ॥३५९-३९३॥
गाथा, उतुयारो चउव्विहो-आमादि, नामउतुयारो जहा उतुयारएज्जातो, जहा वा उतुयारेचि नामं, उवणा अकएणिक्खेवो,
दव्वतो उतुयारो दुव्विधो-आगमओ गोआगमओ व, आगमओ जणए अणुवउचो, गोआगमतो ‘जाणग०’ ॥३६०-३९६॥ गाथा,
जाणगसरीरमयिसरीरवतिरिचो तिविधो-एगमवियादि, मादओ उतुयारे इमा गाथा-‘उतुआरनाम गोए(तं)०’ ॥३६१-३९६॥
गाथा, कूठया, उतुयारस्स इमा उप्पत्ती—जे ते दोत्रि गोवदारया साइवुक्कएण लद्धसंवा कालं काळण देवलोरो चउप-
ल्लिओविमाड्डिइसा देवा उवक्का, ते तओ देवलोगाओ चउठं विदइयइयनयो उवक्का, दोउवि भायरो जाया, तस्य तेसिं अब्बेवि
चचारि इमदारगा वयंसया (जाया), तस्यवि भोगे झुविउं उदारूत्ताणं येराणं अंतिने वम्मं सोळण पवइया, सुचिरकालं संयमं
अणुपालेज्ज मत्तं पच्चवराहं कालं काळण सोहम्मे कप्पे पउमगुम्मे विमाणे छावि जणा चउपल्लिओवमठितिया देवा उवक्का,
तस्य जे ते गोववज्जा चचारिधि देवा ते चइळण कूळणवए उतुयारपुरे नयेरे एयो उतुयारो णाम राबा जातो, बीओ तस्सेव

महादेवी वसन्तारं नाम मंगला, तन्निशो नमः चेत् राक्षसो भिषुणाम् पुराहता सपुत्रा, ॥२०॥ पुत्रोदयस्म मासिग
 मंगुला तामिद्री गोतेन उगा नाम । गो य मितु अक्षरन्तो गाढं वृषण्ण उवयाण्ण देवयाणि पुच्छन्नेमिनिण्ण ।
 ने दोन्नि पुज्जमगोता दाम्भेयं वट्ठमाणा ओदिया ज्ञानिउं वहा अन्हं एयस्म भिषुस्स पुरोदियस्स पुवा भविस्सामो, ततो
 मयनस्सो काऊ उवन्मया भिषुमय्यी, भिषुणा ममारिण्ण वंदिया, मुहासण्णया य धम्मं कंदेति, वेदि दोहिवि तावगरयाणि
 गहिसानि, पुरोदियस्स मज्जनि—भगरं । अन्हं अन्नं होन्ज्जिने, साहदि भण्णवि—भविस्संति वो दुवे दारगा, ते य टहरगा
 चेत् वट्ठमन्नि, तेषि तुम्भेहि यापाओ ण क्कयन्तो पन्नयंतोणं, ते मुवन्तु उणं म्भोदिसंतिचि मणिऊज पडिगया देया, पाति-
 विरेण पऊज य तस्स पुरोदियस्स मारिण्ण वामिद्वीए दुने उदरे पन्नायाया, ततो पुरोहितो समारितो नगराओ विणिगगतो,
 पत्तंरगामे टितो, तत्तेयं या मारिणी पयसा, दारगा जाया, ततो या पन्नहस्संतोचिक्काउं मायाविचेण वुग्गाहिज्जंति—जहा एए
 पन्नहसा दिन्नस्साइं गेणुं मारिणि, पन्ना तेषि मंसं खावति, तं मा तुम्भे क्कयइं एएणि अट्टियस्सह । अथया ते तंमे गामे रंमंता माहि
 निमाया एणं य-अट्टाणपिठरन्णा साह आगच्छन्ति, तयो ते दारगा साह दट्ठण भवयंता पलायंता एवमि वडपायवे आरुढा, साहुणो
 ममारमोए गदियमनणा गोभं वडपायवहिउं ठिया, मुहुचं य वीसमिऊजं भुज्जितं पयसा, ते वडास्सदा पासंति सामायियं भत्तपाणं, नत्थि
 मंगनि, उओ निनिउं पयसा—ऊव अन्हं एयारिसाणि रूपाणि दिट्ठमुयाणिचि, जइं समारिया, मंडुदा, साहुणो वंदिउं गया अम्मापिउम-
 नीये, मायाविगरं गेवो।इऊज सइ मायापिउण पन्नहसा, देवी संवुद्धा, देवीए रागा मंवीहिओ, ताणिरे पन्नहयाणि, एयं ताणि छात्रे केवलणा
 पारिऊज विन्नाणमुगयाविचि ॥ वामिण्णहज्जो निक्खेवो गतो, मुचाणुगमे मुत्तमुन्धारेख्वं, तं च इमं मुत्तं—देया भविताण०

नश्यत् । एतस्मै ब्राह्मणे श्राद्धं नैवेद्यं वेदवीवस्मन् ॥ २ ॥ 'मुक्ता विद्या णिति तमं तमेण' हि अजिह्विया हि भोजिना
(नमो) वरणां ततोऽपि ज्ञं नमस्तमं तमि णिति, 'जाता य पुत्ता न भवन्ति ताणं' वहा-सहिं पुत्तसहस्साहं, सगरो किर मेदिमि ।
एसाणं गो ससो एवमित्थे, इह राउ पुत्ता ण ताणाए, को नाय वे अणुमधिउज्ज वावयं, एतदुक्तं त्वया-अधीता(ह्य) वेदा, जे
य काममुत्ता वे एरिय' नरणामित्तवु म्वा० ॥४५३-४०१॥ वृचं, एवमिति कालः गो य सच उस्सासणीस्सासा एत थोवो एस एव एणो
भन्नादि, तास्सालं गोत्वं रिषेण, वदुक्कलदुक्कला, कामभोगासक्ता हि नरकेषूपपत्ता, अनेकानि पत्तोपमानि सगरापमानि
दुरगुमभुमंतिणि वदुक्कलदुक्कला, पणाम्मुदुग्ग पञ्जत्तिवदुक्कला, अणिकामसोक्कला ण पिकामं, अपर्यामसोक्कला इत्यर्थः,
सुत्तासोसयस्स रिप्सउभूता, प्रत्यनीरुभूता इत्यर्थः, एसाणी अणत्थाण उ कामभोगा, एणिः-आकरो य एकार्य 'परि०
॥४५४-४०१॥ वृचं, एरित्वर्यातिचि याति योवनं 'अणियत्तकामो' अणियत्तदुक्को 'अहो य रातो परितप्पमाणो' परितप्पमाणो
सतित्ताणः परिणः, शिभरां योमः तावः परित्ताणः, असंपचीए सदादीणं, अणप्पमत्तो आहारार्थं सु-मृगं मत्तो-मुच्छिन्नो
मिद्वे-मोहिते अज्जोसयमे, अयगा मरियापत्तदारादिपु ग्रसमं झुञ्जो, घणं-हिरण्णादि तं एसमाणे उवग्गिणमाणे उवज्जिए वा
अपरिमुञ्जो चर ग्राम्हाति मृत्युं शुरिगा जं च ग्राम्हाति, यथात्र गुक्कोति तदुपभोक्तुं, ध्यर्थकमेवोपार्जनं भवति, अथवा एवं
परितप्पति-इमं न मे अत्थि० ॥४५५-४०१॥ वृचं, इमं च मे अत्थि ततोरे महिलाए, गृहोपभुज्जं चा, इमं च णत्थि, तो तं उव-
ग्गिणाभि, इमं कत्त इमं करोमि, अथवा अच्छउ वा तं इमं अदुक्कं, इमं ताव करोमि, तमि दरनिद्विविते तं चेय, तं एवमेवमत्थये
तालप्पमाणं इतीति एरः, मृत्युरित्यर्थः, किंवादिहा मृत्युना, नित्युत्ते, इतीति इराः-व्यापयः वृद्धुत्तदिवसत्तच्छरा वा आयुं

हरति, उक्तं च-किं तेहिं न येभिया आसक्तिरसिंहि सिंगलगाणं । आयुलमोडयाणं दिवसाणं आवडताणं? ॥ १ ॥ एवं गन्वा
कहं पमातो कोयवो घम्मेडपि तां, 'घणं पभूतं' ॥४५६-४०२॥ इत्थं कथं । कुमारगह- 'घणेण किं घम्मधुराहि' ॥४५७-४०२॥
युचं, घम्मधुरा-संजमधुरा, सण्णो पुव्वसंययादि, कामगुणा सदादि, उक्तं च- 'छट्ठेणं गम्माह सारं दारं च पुत्रदारं च । अति-
णिवगं पि सरीरं छड्डडमवस्स गंतव्यं ॥ १ ॥' 'समणा भविस्सामु गुणोदघारी' गुणोहो-अद्वारस सीलासहस्साणि धारता
'यहिं विहारा अभिगमम भिहिं' इत्थं 'वहिंविहारे स्थित्वा भिक्खारा भविस्सामो, वाहिंविहारो णाम अप्पडिवद्वाविहारोपि
हा । आह-यदयुक्तं प्राप्त् 'विज्वाणमगस्स विपक्खभूता' प्रत्यनीकभूता तं निर्वाणमेव नास्ति, कुतः ।, बंधाभावात्, कथं इन्धो
नास्ति? , जीवाभावात्, कथं जीवो नास्ति?, 'जहा य जग्गी अरणडि' संतो' ॥४५८-४०३॥ युचं, येन प्रकारेण यथा, अंगती-
त्यनि, उत्तराराणिसंयोगाद् मम्ममानोऽभूत्वा सम्भवति, विद्यते उपलभ्यत इत्यर्थः, भूत्वा चोचरकालं न भवति, इत्येवं जीवोऽ-
भूत्वा भवति, उक्तं च- 'एतावानेव पुराणो, यावानिन्द्रियगोचरः । भद्रे! इकपदं हतवद्दन्ति यदुशुवाः ॥ १ ॥' तथा हीरेऽपि
कालान्तरपरिमाणान्, तथा ज्यायेयपुरुषप्रबलान्च सर्पिरूपयते बभूत्वा, उत्तरकालं च न भवति यथा, एवमात्मानोऽपि 'एवमेव जाताः'
एवमेवधारणे, जाता इति पुत्रा, सरीरमि सत्ता संशुच्छिंस्सति अजसंघातवद्, नासतिचि श्लयमेति एवमात्मापि, एवं तैक(ल)मपि,
एवमेव ब्रह्मा, तथाविधनाशोपलब्धौ मम्म विशुद्धं स्फेदत(प्रक्षित)मिति, चित्तमात्र आत्मा, कुषारकावाहदुः, यदुक्तं-नास्त्यात्मा
तदभावाच्च निर्वाणपैक्यमिति, अत्रोच्यते-(अस्ति निर्वाणं) कुतः? , स्वभावव्यवस्थितत्वात्, इह यो भावः येन भावेन व्यव-
स्थितः सोऽस्ति, को दृष्टान्तः? , यथा घटः स्तेन भावेन व्यवस्थितः, तस्मात् स्वभावव्यवस्थानात् पदस्यामः जीवोऽस्तीति, इतद्य

जीवोऽस्मि, इव । १, प्राणापाननिर्माणेन जीवमनोगेतोन्द्रियान्तरविहासुखदुःखोपलब्धेः इत्यात्मनि एते भावा भवन्ति, को
 रथान् । यथा यादुः, आत्माभङ्गेः कणैरप्रत्यक्षोऽप्यस्मदादिप्रकल्प्यते, तथा चात्मा प्राणापाननिर्माणेनोपलीवनमनोगेतोन्द्रि-
 यांतरविहासुखदुःखेच्छादोषप्रयत्नप्रभृतिभिः प्रत्यक्षैरनुभाषते अस्ति स जीवो एषां भावानां कर्तेति, तस्मात् प्राणापाननिर्मा-
 नेपञ्जीवनमनोगेतोन्द्रियांतरविहासुखदुःखोपलब्धौ राशि पस्यात्मा, जीवोऽस्मीति, इत्थं जीवोऽस्ति, कुतः । पूर्ववृत्ताधिसंस्म-
 रणात्, को रथान्तः । इषा पटः पूर्ववृत्तस्पर्शो न भवति न च तथाऽऽत्मा, आत्मा हि इहलोकवृत्तानामर्थानां कश्चिच्च परलोक-
 प्राणानामप्ययानां जातिस्पर्शो भवति, तस्मात् पूर्ववृत्तस्मरणात् पस्यामः जीवोऽस्ति, यद्यस्तीति कथं निस्सरन् प्रविशन् वा
 नोपलभ्यते । उच्यते-‘नोर्हदियमिच्छुम्’ ॥४९९-४०३॥ वृत्तं, नोर्हदियग्राहः, कथं नोर्हदियग्राहः । उच्यते, अमूर्तत्वात्,
 नोर्हदियं मनः, मनयादेय, अतः स्वप्रत्यक्ष एवायमात्मा, कस्मात् । उच्यते-त्रैकाल्यकार्यव्यपदेशात्, तद्यथा-च्छात्रानहं
 ज्ञानेऽहं छास्येऽहमिति योज्यं त्रिकालकार्यव्यपदेशहेतुः अहंश्रवणोऽयमात्माविज्ञो न, नापयिकः, किं तर्हि । स्वप्रत्यक्ष एवायं,
 अनेनैवात्मनो प्रविपायस्यात्, नायमनात्मके पटादुपलभ्यते, ईदृश्याविरक्तो विज्ञाता तदुपरमेऽपि तदुपलब्धयार्थानुसरणात्,
 यो हि तदुपरमेऽपि तदुपलब्धमनुस्मरति स तस्मात् अर्थान्तरमुपलब्ध्या दृष्टः, यथा-पंचवाताग्नौपलब्धयार्थानुस्मरतां देवदत्त इति,
 अतः नोर्हदियमिच्छुं अमुनमासादिति, यमूर्ध्वत्वाच्च नित्यः, आह-आकाशस्यैव नित्यस्यामूर्तस्य कथं जीवस्य बन्धो भवति ।
 उच्यते, ‘अग्भतपहेतुं जिततत्स भंघ’ आत्मानं प्रति यद्वर्णते तदध्यात्मं, तच्च रागद्वेषमाहमिध्यादर्थेनाविरतिप्रमादकषाय-
 योगा, ‘हेतु’सि हेतुः कारणं तु, अपदेशः-निमित्तं, अस्मात् कारणात् नित्यत्वामूर्ध्वन्वसायान्येऽपि आकाशस्य सति ध्वजेषिको

परमः अप्यारम्भोऽप्यवहेतुः जीवस्य रागाराहेतुः, कथं वक्ष्यामहेतुः- 'जहा वयं धम्ममज्जाणमाणा०' ॥४६०-४०३॥ वृत्तं, येन प्रकरोणं यथा, यमिल्यामनिर्देशः, त्वं धर्ममदानमानाः, पातयन्ति पासयति वा पापं रागद्वेषोद्भवं साधुषु उद्वेजननिमित्तकं पुरा- प्रथमं क्रियत इति कर्म अक्षर्यति, ओरुग्गमाणा जं तुम्होई धमियं समं लभंता, परिराविस्सज्जन्ता साधु एलका (संपक्का) तं णेय मुज्जेओऽपि समापराभो पावं मिहवासे चोति, किमर्थं गृहवासे रति न लभही, वेणंति 'अन्माहयंमि' ॥४६१-४०२॥ सिंलोगो, यापुरादिद्वेतेणं, जहा मिययूहं वादेण अन्माहयं-नायुराए परिक्खिरुचं असोहणाणि पहरणाणि पडंति, तव्यध्यानि भूमीए वो पडंति, एरं अम्माहेतुं लोके मिहवासे न रमायो। पुरोहित आह- 'कण अन्माहओ लोओ' ॥४६२-४०४॥ सिंलोगो, कण्ड्यः, पुच्छाए कुमारकाह- 'मरुणज्जमाहओ लोओ' ॥४६३-४०४॥ वृत्तं, पुण्डं कण्ड्यं, अमोहा रयणी, किं दिवस्तो ण माति १, उच्यते लोकादिदं वन्मर्तीति (रत्ति) वाहंती य, अहवा सो न दिवसे विणा (रचीए) तेण रची भण्णति, अपच्छिमत्वाद्वा विणमा रची, कइ मांती १, उच्यते- 'जा जा वच्चइ रयणी' ॥४६४-४०४॥ सिंलोगो, 'जा जा' इति वीप्सा, तेसं कण्ड्यं, 'जा जा वच्चइ रयणी' ॥४६५-४०४॥ सिंलोगो, कण्ड्यम आह- सत्यमेतत्, किन्तु, किंचिकलं (संवस) अतो एगद्धा चेव पव्वयामो, उच्यते- 'एगओ संवसित्ताणं' ॥४६६-४०५॥ सिंलोगो, 'एगतो' चि एगद्धा, किंचिकलं संवसित्ताणं 'दुहओ' चि अहे दोऽपि जगाइं 'ममसत्सजुत' चि तुभ्य पज्जयं धम्मं गहाय पच्छा जाया। गमिस्सामो, अपिचचवसी मामे एयरातीओ णगरे पंचरा- तीयो भिक्खुहारा, आह- 'जस्सज्जति मरुणुणा सक्खं' ॥४६७-४०५॥ सिंलोगो, 'जस्स' चि जिदेसे 'अय' इति आमन्त्रणं, सक्खं- भिक्खदा, जस्स होज्ज मरुणुसक्खं दिदं वेणं, जस्स किंल जयो विचो सो तेण भिज्जमाणो यणति- किंचिकलं सह

वेमरह, न य तेन उदैविरतं. कच्य वेहिं वा निद्रुक्को जणां घेणति, लो वा क्षणति अयमारोद्धं सो हु कले सुए सिया' जहा
 चरं जहामोचि 'अज्जेव धम्मं पडिक्कज्जयामो०' ॥४६८-४०५॥ सिलो गो, अद्येव साम्रतं, धम्मो-समणधम्मो, पडिक्कज्जामो
 अगुपपच्छामो, न पुण्णुपगच्छामो संसारं, अणागयं नेच य अत्थि किंचि' जं अहेहिं न भुत्तपुत्वं अणेतं संसारं देविंदचक्क-
 वद्विचणे देवसु, अपरा नास्ति मृत्योः कुतचिदगमा, न विद्यते किंचिदस्वाज्ञातं, न भवति, अणागयं नेच य अत्थि किंची, एवं
 ज्ञात्वा श्रद्धाक्षेमं धेयात्तिशो विणाइत्तु रागं, रागो-ममत्तभावो, उक्तं च- 'अयं णं भंते । जीये एगमेगस्स जीवस्स माइत्ताए
 पियत्ताए भाइत्ताए भोगिगित्ताए पुत्तत्ताए पूयत्ताए सुण्णत्ताए मज्जत्ताए सुहिसयणसंघसंपुवत्ताए उववज्जणुणे ? , इत्ता गोयमा ।
 असाहिं अदुवा अणंहरुणो' चि । ततो तं पुरोहितं एव्यज्जाभिमुखं स्थितं ज्ञात्वा तस्य वंमणीं धम्मविक्रयं करोति, ततो पुरोहितो
 भगति- 'पहीणपुत्तस्स हु नत्थि वासो०' ॥४६९-४०६॥ सिलो गो, पहीणपुत्तस्स उ वात्थि वासो, शुद्धे इति वाक्यशेषः, 'वासिद्धि-
 ति आत्मन्यं, मियोः वर्यां मिधुचयां, भिक्खाचारियाकालो पुरधरणकाल इत्यर्थः, उक्तं च- 'अयमे वयसि नाधीतं, द्वितीये ना-
 विंतं पनम् । हवीये न तपस्सं, चतुर्थे किं करिप्पिते ? ॥ १ ॥' दिट्ठो जहा दारुस्स सहाओ छांयं (पाणुं) सो तं सारक्खणं
 सहायठत्वं य धुवीन्ति, छियो हि गम्मा विणासं च पावति, तेहन वाहं धाणुभूतो, अद्येवि दिट्ठता- 'पंत्ताविट्ठणो व जहेव
 पक्कनी०' ॥४७०-४०६॥ वृत्तं, पंत्ताविहीणो पक्की पत्तायेणे ण समत्थो सज्जारादीहिं विणासं पावति, संभामे ना उवाट्ठते भिच्च-
 विट्ठो राया सगुहिं पासिज्जति, सारो घणं, विक्कसारो वणिज इव समुहसब्बो पोताविणासेण पहीणपुत्तोमि तथा अहंयि,
 मारणी आह- 'सुसंभिय०' ॥४७१-४०६॥ सिलो गो, सुदुत्तं संहिता मुसंहिता, मुसंस्कृता द्रव्यादिभिरुपकरणेहिं कामगुणाः-शब्दादयः।

इमे इति ये सामग्र्यं गृहे वर्तन्ते, संपीडिताः, सम्यक् संपीडिताः, अग्निरसानां सुखाणां वराः प्रधानाः प्रभृताश्चतुष्काः, तु एवं-
 गुणत्रयीणं भुञ्जामु ता कामयुगे पयामं, एज्जचित्त्वं कामं, गमिस्सामु पहाणभगं पहाणभगो णाम हानदंशणचरिणाणि,
 दसविधो वा समणवग्गो, पहाणं वा मग्गं पहाणमग्गं, तीर्थंक्राणामित्थर्यः, पुरोहित आह-‘सुत्ता रसा’॥४७२-४७७॥ वृत्तं, के-
 ते सुत्ता ? रसा भोगा इत्यर्थः, हे भवति वहति तव यौवनमित्यर्थः, न अंतर्जमं, संजमद्वा जीवियणिमित्तं पजहामि भोगे,
 सार्धं अलाभं च सुहं च दुस्सवं संविकवमाणो सहमाण इत्यर्थः, करिस्सामि भोगं मुनिमायो मौनं, संवममित्थर्यः, माइणी
 आह-‘मा इ तुमं’॥४७३-४७७॥ वृत्तं, मा यदिसेये, ह पूरणे, समणो सोदरिया भावति काममोगा (वा) जुल्लो व हंसो गदीद-
 पदिसोयं गंतुं अचाएतो अणुतोवमेव गच्छति, एवं तुषंपि दुरणुचरसंजमभास्वहणअसमत्तो भायादीणं भोगाणं वा सुमरिदिसि, अतो
 ‘मुजादि’ कण्ठ्यं, पुरोहित आह-‘जहा य मोहं’॥४७४-४७८॥ वृत्तं, येन प्रकारेण यथा हे भोती! ‘तनुजा!’ तनु-शरीरं, भुज-
 म्पो गच्छतीति भुजङ्गः ‘निम्मोअणि’ कंबुकं ‘हिन्वा’ छदेवा ‘पलाइ’ गच्छति, सुत्तिचि गिरवेक्खो, अपडिचद इत्यर्थः,
 ‘एमेए’चि एवमेते भुजङ्गवत् ‘जाया’ इति पुत्रा ‘पयइति भोगे’ अत्ययं चवति पयहंति, तेजहं कहां नाणुगमिस्समिकको,
 एगो रागइत्तरहितो अहं सयणादी अवहाय, कइं वा अहं एगो अर्च्चाहामि, ‘छिदिनु जालं’॥४७५-४७९॥ वृत्तं जालं मच्छ-
 तालं अथलं दुग्गलमित्यायत्तं रोहितं मच्छा, एवंयं मोहजालं छिदिनु धूरि यइति धुर्यः संयमधुरावहणसीला तपांसि उदा-
 राखि-उत्तमानि वीरास्तेपन्नाः भिक्षोद्यरिया भिक्षुचरिया अतो वं धीरा इ भिक्षवापरियं चरंति, ‘एवमेए’चि पुंचसु
 संजमणिद्वितमवीरु ‘नहे व कुंचा’॥४७६-४७९॥ वृत्तं, पये-अक्कासे कौचाण पंतीओ आगच्छतीओ तवाओ-वितवाओ दलेत्तु-

श्रीउत्तरा०

पूर्णा

१४

रुक्मादीये

॥२३०॥

छिद्रेषु येनेषु(न्ति)एवं सति पुत्रा यं कष्टं । सत्वाद् 'पुरोहितं तं समुप'० ॥४७७०॥ वृचं, पुष्यं कण्ठयं कुटुम्बसरो हिरण्णा-
दि विउलं-चुगं उचमं-यदाणं, अग्रमोर्मेहितां तं रावा मेहिउमारदो, पच्छा तेजवि अभिवर्चं-पुणो पुणो, सम्मं उवाय समुवाय,
क्षिद्रराच ? उच्यते— 'वन्तास्त्री पुरितो रागं'० ॥४७८०-४७९०॥ वृचं, वंतं असितं शीलं यस्यासौ वन्ताशी, पुरितो उक्तार्थः, हे
राजन ! न सोहति पसंयितो, कदं वन्ताशी भवति ? ज्ञेय माहणेण परित्वचं धनं, कण्ठयां सत्त्वं जगं जह तुहं (तव)० ॥४७९०-४८००॥
सिलोगो, कण्ठया, जवरं जव ताणाय तं त्वचि परलोए, उक्तच-अत्येण णंदरावा ण ताइयां गोहणेण कुइअन्नो । धन्नेण तिलप-
सेवी पुचिं न ताइयो समरो ॥ १ ॥ किंच- 'मरिहिसि रागं ! जया'० ॥४८००-४८०९॥ सिलोगो, अवस्स यदा तदा दिवा रात्रौ
वा, उक्तच-पुयं उप्पुं त्वं कट्टं पुत्रभिचं मट्टियामयं याणं । जातस्स धुवं मरणं त्तरह हितमप्पणो कालं ॥ १ ॥ मनो समयन्तीति
मनोरमाः, कामगुणा सदादयो, अत्यर्थं बहाय-बहाय, ण ते अणुगच्छंतिचि मणितं होति । 'ह(ए)को हु धम्मो नरदेव ! ताणं'
एकसो-रागदोसराहितो, अपवा स एव एरसो धम्मो, नराणं देव नरदेव ! ताणं भवति, नान्यः कश्चिच्चानं भवति स्वजनादि, एवं
स्वजनयनादि असराणादि जातं 'गाहं रमे पक्खलिणि पंजरे वा'० ॥४८१०-४८११॥ वृचं, पंडरो दुक्खभूतो, एवं संसारो दुक्खभूतो,
णेहसत्ताणं छिदिदं चरिसामि भोणं, मुनिभावो भोणं, संजममित्थयः, किंचणं दणे भावे य, दब्बकिंचणं हिरणादि, भावकिंचणं
कोहादि, 'उज्जुक्खडा' अमायी, गिरामिसा बहिरिण्णसुवण्णिया, परिमहारमक्खेतु दोससु पियचच्चात्, 'दब्बविग्गिणा जहा
रण्णे'० ॥ ४८२ ॥ सिलोगो, पुव्वं कण्ठयं, अजं सच्चा पमायेति एरिसंजंति वाहादयो, दोसं गच्छंति जे तत्थ रुज्जंति,
सच्चा रागेद्वेषसगा संतोः दसमानेषु, 'एवमेव वपं महा'० ॥४८३-४८४॥ सिलोगो, कण्ठया भो गे अ(भो)ज्जा'० ॥४८४-४८५॥

सिलोगो, भोगान् धनरा इदानीं वमिषा-छट्टेया लहु-चातो चोष्टे भूवा लहुभूता, जहा सो वातो अप्पडिबद्धो सदा गच्छत्येव
एवं अप्पडिबद्धविहारिणो आमोदमाणा हृदहा, सो संजमे णंदि मच्चति, दिया इति दो वारा बाता द्विजाः, पक्षिण इत्यर्थः,
इमस्मिं अप्पडिबद्धेन पच्छा अप्पयं भिनरा जायते पक्षिणो, कामदा, कामति सेच्छमा इत्यर्थः, एवं लहुभूतविहारिणो आमोद-
माणा विहा एन विष्णुमुपमा जणं २ दित्ते इच्छति चे तणं दित्तं अप्पडिबद्धा गच्छति-इमे य लद्धा फंदंति०॥४८५४१॥
सिलोगो, 'इमे' इति श्रवधं लद्धा-भ्रमाः, के ते !, लद्धादयो विषयाः, फंदंतीति (फंदा) चला-अणिच्वा, मम इति आत्मनिर्देशः,
हत्यपत्ता, अज्ज इति आमन्त्रणं अथवा अज्ज दियसे संपदुपेता, वयं च मत्वा एतेषु कामेषु चलासु, एते असासए, गिन्गणं,
छट्टिहासो जहा इमेहि छट्टिहा । स्वात् किमर्थं छट्टिज्जंति, उच्यते- 'सामित्तं कुलले दिस्सा०॥४८६-४१॥ सिलोगो, सह
आमिसेण सामित्तो, कुलले-सिद्धो सडलिया वा, मंसापिरीए गहिताए अचाहि सडलियाहि वाहिज्जंदि, वत्तए ण वाहिज्जंति,
अतो 'आमित्तं सज्जमुज्झित्तं' कण्ठयः । 'गिद्धोवमे य गच्छा०॥४८७-४१॥ सिलोगो, गिद्धेण वा उवमा जेसिं कामाणं ते इमे
गिद्धोवमा, जहा सो गिद्धो सामित्तो वावज्जति, गिरामित्तो ण वावज्जति, अचाहि सडलियाहि वाहिज्जंदि, वत्तए ण वाहिज्जंति,
अतो गिद्धोवमे नागे गच्छाणं, संसार वहुंतिचि संसावहुणे, 'उरगो सुवण्णपासिच्च' उरण गच्छतीति उरगा, सत्थो-सुवण्णो
गच्छो उरगो गस्सा पांमे, अन्नामे उमीणे इत्यर्थः, संक्रमणो-वीहमाणो तणु-भंदं चरति, एवं विसयकसाएसु तणु अंवर(संच)रे
'नागुच्च(नागो वा) पंचणं छित्ता०॥४८८-४१॥ सिलोगो, जहा इत्थी वारीतो वंधाणं छेत्ता वसहिं अप्पणो वए, तस्स वसहिं
अड्डी, ननित्थी, एवं मूदं वसहिं वए 'इति' चि यदुक्कं 'एतं पत्थं' एतत् पत्थं, यत् स्नेहपासं छेत्ता, हे महाराय ! उमु-

आरात्ति मे सुतं, इति उपप्रदर्शनार्थं 'मे' इति मया श्रुतं, ज्ञातमित्यर्थः, किमुक्तं भवति ? नाग इव स्नेहवन्धनं छिन्ना आत्मानं रादं वसाहि नय, एतत् पथं हे महाराजः, एतद् मया श्रुतं साधुसमीपे । 'चहत्ता विपुलं रुज्जं' ॥४८९-४१॥ सिलोगो, त्यसया विपुलं-विस्तीर्णं रादं-रादं, क्षाम्यंत इति कामाः, प्रार्थ्यन्त इत्यर्थः, मुख्यंत इति भोगाः, अतस्ते भोगा दुःखं त्यज्यन्त इति दुस्स्पदाः, निजिवसया-भद्रादिविसयराह्या निरामिसा-धनामिसेण राह्या निण्णेहा-पुचदाराइसु णिम्ममचा णिपिडि-नगाहा दुस्पदादिसु । 'सम्मं धम्मं वियाणित्ता' ॥४९०-४१॥ सिलोगो, 'सम्मं' जहावस्थितं संसारं सम्भावो धम्मो तं सम्मं वियाणित्ता जहा कामभोगा तयणधणादि वा न परित्राणाय अतो विज्जा कामगुणं वरे, परे-अधाने, तयं परिगृह्य इत्यर्थः, प्ररुप्पेण गृह्य प्रगृह्य, 'अहक्खवातं' ति यथा ख्यातं तथा प्रख्यतं, अथवा कामं वीतरागचरितमित्यर्थः, घोरं-भयानकं, कातराणां दुःखुचरं, घोरो परपक्खमो जेसिं ते घोसपरक्खमा, दुलुचरपराक्खमा इत्यर्थः । 'एवं ते कमसो बुद्धा' ॥४९१-४१॥ सिलोगो, एव-मतेन प्रकारेण कमसो-परिधाडीण बुद्धा संबुद्धा सव्वे-ल्लोवि जणा धम्ममपरायणा-धम्मोदृढा 'जम्ममच्छुभउज्जिवगा' जन्नं जन्नं, मरणं मृत्युः, जन्मय मृत्युश्च जन्ममृत्युभयं तावेव भयं जन्ममृत्युभयं तस्स, भयसुखिरानो सीतो-वस्सः दुरतुचरः । 'दुक्ख-स्संतगवेसिणो' दुस्सुस्स अतो-भोक्खो तं गवेसंति मार्जतीत्यर्थः, 'सासणि विगत' ॥४९२-४१॥ सिलोगो, 'शासु अनुशिष्टो' शान्तीति शासनं, विगतमोहो-केवल्लणाणी तेसिं सासणे 'पुच्चि भावणाभाविणा' पुब्बभवे संबसवासणाए माविता, विसिस्सिता इत्यर्थः, पुब्बदं कण्ठयं । इदाणिं तेसिं णायुक्किक्खणा किज्जद-राया सह देवीए ॥४९३-४१॥ सिलोगो, राया उलुयारो णाम सह कमलावतीए महादेवीए, माहणो भिगू पुरोहितो, माहणी बसा, ते व दारणा, सव्वेवि एते परिणिज्जुता, निब्बानं निर्वृतिः, परि-

आगमतः पूर्वोक्तः, नोआगमतस्त्रिविधः-सुशरीर० मव्यशरीर० व्यतिरिक्तो, व्यतिरिक्तश्च निह्नवति, गोक्षाधिकारशून्यत्वाद्, द्रव्यं कुरुमग्रहस्तं भिनत्ति असौ भावमिश्रः, अथवा भेदा भेदनं भेचव्यं वेति द्रव्ये भावे च, द्रव्ये भेदा रहकारादि भेदनं पराधादि भेचव्ये काश्यादि, भावतः भेदा साधुः भेदनं तथापि भेचव्यानि अमूनि राशदेषौ दण्डास्तयः गौरवास्तयः विख्याथत्वारः (तत्ताः) भेदाधत्तयः (तत्ताः) कृपायाधत्तयः प्रमादाः पंच एवसादीनि भेचव्यानि, मिन्दं तु भावमिश्रमवति, उक्तो नामनिष्पन्नो निर्घेपः। इदानीं सूत्राकाङ्क्षनिष्पन्नो निर्घेपः (स च) अयसरग्राहोऽपि न निधिष्यते, कुतः, इन्द्राभावात्, अस्मिन् इद्रे कस्यालापकाः?, इद्रे सूत्रानुगमे, सूत्रमृच्चारणीयं, सोऽनुगमो द्विविधः-सूत्रानुगमो निर्घेपः सूत्रानुगमश्च, सूत्रानुगमे सूत्रमृच्चारणीयं अस्खलित्वादि, निर्घेपः सूत्रानुगमे-निर्घेपनिर्घेपः सूत्रानुगमः उपोद्घातनिर्घेपः सूत्रानुगमः सूत्रमृच्चारणीयं सूत्रानुगमश्चेति, निर्घेपनिर्घेपः सूत्रानुगमे नामस्यापनादिप्रपञ्चेन, उपोद्घातनिर्घेपः सूत्रानुगमः इमाहि दोहि मूलदारगाहाहि अणुगंतव्यो 'उद्देशः'॥ गाथा, 'किं कतिविधं'॥ गाथा, एवमवस्थिते सूत्रमृच्चारणीयं चतुष्टयं युगपद्रच्छन्ति, तथा चोक्तं-एतत् न सूत्रानुगमो सुखालावगक्तो य निश्चयो। सुत्तफासिव-णिज्जुत्ती णया य पतिसुत्तमावोज्या ॥ १ ॥ सूत्रानुगमे इदं, तत्त्वेदं-मोणे चरिस्सामि'॥ ४९४ ॥ वृत्तं, मन्यते तिकाळ-वासिदं जगदिति शुनिः, शुनिमावो मौनं, चरिस्सामो 'चर गतिभक्षयोः' शुनिवत्तचारिण्यभा, 'समिच्च घम्मं' स एतत् समेत्य 'इण गतो' घम्मं प्राप्य इत्यर्थः श्रुतधर्म, चारित्रधर्म चरिस्सामो, ज्ञानदर्शनचारित्रतयोभिः 'उज्जुक्कडे' क्रजुभावं कृत्वा 'सोधी उज्जुयभावस्से'ति, 'णिपाणाछिण्णे'ति 'दाब् लवने' प्राणातिपातादिबन्धकरणरहितः शिथिलबन्धनोऽभिधीयते, अग्रमत्त-संयत इत्यर्थः, 'संधवं जाहिज्ज' संस्तवो द्विविधः-संवाससंस्तवः वचनसंस्तवश्च, अशोभनेः सह संवासः, वचनसंस्तवश्च तेषा-

मेव यः तपस्यित्यजेट्, 'अकामकामो' अकामः अपगतकामः, कामो द्विविधः-इच्छाकामो महनकामश्च, अपगतकामस्य या
इच्छा तां कामयति, सा च कामेच्छा मोक्षं कामयतीति, प्रार्थयतीत्यर्थः, 'अण्णायएसी गरिठ्वए' अज्ञातेपी, अज्ञातमज्ञातेन
एण्ते-मिषदे अग्नौ अज्ञातेपी, निश्चादिदिहित इत्यर्थः, परितजेट्-समन्ताद् ज्वलेत्, सर्वप्रकारं सर्वमावेनेत्यर्थः, य एवंगुणविशिष्टः
न भिक्षुर्भवति। 'राजोवरयं चरित्तज लोटे'॥१४९५-४३०॥ इत्यादि, राजादुभयं चरेत्, क्खित्तं भवति, राजौ न भुङ्क्ते, राज्ञो
गतादि क्रियां न कुर्यात्, चिरते गिलोभावात्, विरतिग्रहणाच्चारित्रं गृह्यते, पंच महाव्रतादिकं कर्मचरित्तीकारे चारित्रं,
नेदं वेत्तीति वेदमिदं, वेदः श्रुतज्ञानं, संपन्नो भवेदित्यर्थः, अत्रा राक्षिणो चारित्रात्मरक्षितो भवेत्, प्राज्ञो-विदुः, संपन्नो आयोपाय-
विधिज्ञो भवेत्, उत्सर्गपनादद्रव्याद्यापदोदिको य उपायः, 'अभिभूय परिसहान्' अभिभूय विरक्तस्य, 'सम्भवत्सी' आ-
त्मवसर्गदेशो भवेत्, 'जे फम्भियि न मुच्छिणए' यः कस्मिंश्चिदपि न मूर्छितो भवति, न रागं गच्छतीत्यर्थः, प्रतिपक्षेण द्वेयं न
गच्छतीति न मिथुरिति॥ 'अफोस्सवहं'॥१४९६-४२०॥ इत्यादि, एवं वक्ष्यमाणेषु रागद्वेषविश्रुक्तेन भवितव्यं, यदि काश्चिदाक्रोश-
यति वन्द्यं वा करोति, तद्विचिन्तयित्वा आलोच्य धीरो भवेत्, न द्योभः करणीयः, कथम्? आक्रोशति मां बालः तत्र लाभ एव
मन्तव्यः, दिष्टया वा यद् मां न ताडयति, ताडयत्यपि बाळे लाभ एव मन्तव्यः, दिष्टया च यन्मां जीविताद् व्यपरोपयति, एव-
मादि, तथा च "आकुटेन मतिमता उगार्थविचारणे मतिः कार्यो। यदि सत्यं का कोपः? स्वादनृतं किन्तु कोपेन ? ॥ १ ॥"
मुनिभूत्वा गच्छेत्, ग्रामी भूत्वा संगमं अव्यग्रमनाः चरेत्, यापयचित्तमात्मयुक्तः, सचरित्रालको युक्तो भवेत् इति, अव्यग्रमनस्ता
आंग्रमुद्देन च मनितव्यं, कथं? दुःखे समुत्पन्ने न शोभतेन भवितव्यं, मुक्ते च समुत्पन्ने न प्रहृष्टेन भवितव्यं, एवं सर्वमपि

रागाद्वैराग्यकं यः मूढो हसते स भिद्युर्भवति । 'पतं सयणासयणं' ॥४९७-४२०॥ इत्यादि, एषु च कारणेषु आत्माद्विष्टेन भवितव्यं, पतं-निष्ठं अशोभने अपमानानि भजित्या-सेविता 'भञ् सेवाया' श्रुतिोप्यं च सेविता, नानाप्रकारं च दंसमसत्तादि प्राप्य, नानाप्रकारं मगदुनापेदुक्तद्वयदादि, जल्यप्रमत्ता असंग्रहेन भवितव्यं, रागद्वयविश्रुक्तेत्यर्थः, य एतत् कृत्स्नं परीस- हजार्तं मूढो स भिद्युर्भवति ॥ नो सक्रियमिच्छद् ॥४९८-४२०॥ इत्यादि, एषु च सवृत्तादिषु रागो न करणीयः, यदि कश्चि- स्सत्कारं करोति, अमुद्यानादिकं, न तदिच्छेन्न प्रापयेत्, शोभनो कारः सुत्कारः, स च न पूजामिच्छति, यस्मादिकं, न वन्दन- क्रमिच्छति, किमुक्तं भवति ? एषु क्रियमाणेष्वपि रागं न गच्छतीत्यर्थः, सः संयतः दुव्रतस्तपस्वी च भवति, यश्च ज्ञानादिसहितः पारिश्राम्यगेष्वपी च स भिद्युर्भवति ॥ छिण पुणो जहाइ जीविगं ॥४९९-४२०॥ इत्यादि, 'ओहाइ त्वाने' येन प्रकारेण संयम- शोधितं परित्यजति तप्त करोति, येन मोहनीयः कर्म ब्रह्माति तच्च न करोति, कृत्स्नं-सम्पूर्णं, कृप्यं च अशुभमित्यर्थः, 'निपच्छति' प्राप्नोति ब्रह्मतीत्यर्थः, तच्च न, जहाति, नरनारप्रहाणार्थं परित्यागः, यच्च कौतुकं न गच्छति स भिद्युर्- भवति । 'छिणं सरं भोमं' ॥५००-४२०॥ इत्यादि, एतानि च ज्ञानमपि न प्रकाशयेत्, छिन्नमिति वस्त्रच्छेदः काष्ठादीनां वा छे- दान्, गुमानुमं न प्रकाशयेत्, अधिकरणमविकृत्वा, एवं सर्वत्र अप्रकाशतां, पुण्याः दुंदुभिस्त्रतो काकस्त्रो वा एवमादिस्त्र- व्याकरणं, मौमादित्वाद् मौमः, अकाष्ठं त्वं पुष्पकलं, स्थिराणां चलनं, श्रुतिमानां जल्पनादि, अन्तरिक्षादिग्राहपाशुपुष्टयादयः, दिव्या प्रहपुदादि, 'सुविणं' सपत्नक्षयं, तथा पुलाकोहत्वष्पादिलक्षणं, दण्डो यो यस्मिन् अपराधे भवति, 'बन्धुविज्जा' वास्तुजक्षयं, पुलादीनां संग्रहिकारः, कस्य कीदृशं ग्रं शोभनं भवति ?, एषु श्रवणगन्धारादीनां स्वरानां विजयः-अभ्यास

इत्यर्थः, एवमादिभिर्विधादिभिर्यो न जीवति स भिक्षुर्भवति। 'भंतं मूलं' ॥५०-२४२०॥ इत्यादि, भन्वान् साधुक्षणान् ज्ञात्वापि न प्रकाशयेत्, एवं मूलानि, तथा विविधान् वैद्यचिन्तान् वमनविरेचनधूमनेत्रनाद्यादिकान् न प्रकाशयेत्, तथा आतुरश्चरणं विचिकित्सार्थं न कुप्येत्, तं जायणापरिण्णए परिबाण्डं अंबतरं पञ्चवराणपरिन्नाए प्रत्याख्यानं करोति स भिक्षुर्भवति। 'व्रत्तिपगण' ॥५०-३-४२०॥ इत्यादि, क्षत्रिया-नारानां, गणा-महामणादयः, उभगा'दण्डपाश्र्वादयः, राजपुत्रा ब्राह्मणभोगिका, विविधाश्च क्षत्रिणः, एतेषां निःशीलानां श्रद्धां पूजनं वा न करोति स भिक्षुर्भवति। 'गिहिणो' ॥ ५०३ ॥ इत्यादि, गृहस्था ये प्रव्रजितेन दद्याः अन्नप्राजितेन वा, तेषां निःशीलानामिदलोकफलाय यः संस्तवं न करोति स भिक्षुर्भवति। 'सयणासण' ॥५०-४-४२०॥ इत्यादि, दुयनासनपानभोजनानि, परकांशं यदि तं परो न ददाति प्रतिपेययति वा, श्रुतिपेयितो वा निर्धूतः सन् यः प्रहयं न करोति स भिक्षुर्भवति। 'सं किंचाहत्' ॥५०-५-४२०॥ इत्यादि, यत्किंचिदाहारं शतौ लब्ध्वा यस्तेन आचार्योपाध्यायादि प्रहयं न करोति स भिक्षुर्भवति। 'अहं मे अनुमहं कुब्जा, साधु होज्जामि तारिओ' यदि मनसा एवं चिंतयति, वाचा सर्वदेण यथापरि-पाठ्या निमन्त्रयति, कायेन च परार्थेन ददाति स भिक्षुर्भवति, यः पुनर्मनसा वक्ता कायेन च सुसंयुतः स भिक्षुर्भवति। 'आपा-मगं केव' ॥५०-६-४२०॥ इत्यादि, आयासादि श्रमिद्वयेनैरासं पिंडं पानकं वा लब्ध्वा 'णो हीलये' न द्वेपं गच्छेत्, प्रान्तकुलादि च यः परिव्रजति पर्यटति स भिक्षुर्भवति। 'सद्धा विविधा' ॥ ५०७ ॥ इत्यादि, शब्दा विविधा नानाप्रकारा लोके भवन्ति, दिव्या मानुष्यकाः तैश्च भोग्यैः मयैवाः सुवरा उन्नासनका ओरासना-भांसा उपसर्गादिषु भवंति यस्तान् श्रुत्या सतेन न शीमेति स भिक्षुर्भवति। 'वायं विविहं' ॥५०-८-४२०॥ इत्यादि, वादं विविधे-नानाप्रकारं समिञ्च सं एत्य-नात्वा

‘लोण’ लोकप्रवादं श्रुत्या ‘सहिते’ सहितो ज्ञानदर्शनचारित्रे संयाणुगतोऽनेन अनुपतो, खेदो विनयवैराग्यवृत्त्यस्वाध्यायादिषु, प्रज्ञश्च एतेष्वेव कौवियप्पा-दौषिदास्या ज्ञातव्येषु सर्वेषु, परिचेष्टित इत्यर्थः, प्राज्ञोऽभिभूय परीषद्दानं, आत्मभवत् सर्वदर्शी, उपशान्तो चिह्नेष्टनं श्रपञ्चनं, वाचा कायेन च परापवाद इत्यर्थः, अनपवाददी पूर्वोक्तगुणायुक्तश्च यः असौ मिधुर्भवति । ‘असिप्प-जीवी०’ ॥५०१-४२०॥ इत्यादि, न शिल्पेन जीवति, नास्य गृहं विद्यत इत्यगृहः, आश्वित्रः जिह्मेन्द्रियाः बाह्याभ्यन्तरसंगविप्रसुक्तः अपु-स्तोकं अल्पं, अल्पकृपायी, लघूनि-भिभाराणि निष्पात्रादीनि नान्यपि अल्पानि मध्येते, शरीरगृहमपि त्यज्जवा एके राग-द्वेषपहिता, एभिः गुणैर्युक्तो यः स मिधुर्भवति । इदानीं नया-णीञ् श्रापणे, नयन्तीति नयाः, नयति गमयति श्राद्भुवंति वस्तु ये ते नयाः, अथवा द्रव्यार्थिकपर्यायाधिकौ, अथवा निश्चयव्यवहारो, अथवा सप्त नयाः, अथवा एव नयाः, एकैकः श्रुतभेदः, एवं सप्त पंच वा नयनशतानि भवन्ति, अथवा ज्ञाननयशरणनयश्च, एवमेते आत्मीयेनाभिप्रायेण वस्तुगमका अस्मिन्नध्ययने भवन्तीति । अयं ज्ञाननयः ‘प्यारंमि गिण्हियन्वे०’ ॥ गाहा, अयं पुनश्चरणनयः ‘सर्वोऽसिपि नयाणं’ ॥ गाथा, इति परिसमाप्तौ उपप्रदर्शने, येभिर्भवीमि आचार्योपदेशात्, न समनीयिका ॥ पञ्चदशमध्ययनं समाप्तम् ॥

उक्तं पञ्चदशमध्ययनं, इदानीं षोडशमं, तस्य कोऽभिमतन्यः १, सम्बन्धो वक्तव्यः, स सम्बन्धस्त्रिविधः, तद्यथा-‘सूत्र-प्रकरणाध्याय’ इत्यादि, सूत्रप्रकरणसम्बन्धौ उक्तौ, अध्यायसम्बन्धः मित्रगुणाः पञ्चदशेभ्यो वर्णिताः, मित्रश्च ब्रह्मचर्यव्यवस्थितो भवति, इह च षोडशेऽध्ययने ब्रह्मचर्यगुणयो वक्ष्यन्ति, अनेन सम्बन्धेन आयातस्यास्याध्ययनस्यानुगोपगद्गारचतुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्ण्य नामनिष्करणे निक्षेपे दृश्यंश्चरसमाहिताणमिति भाग, दशम्यन्दस्य ब्रह्मशब्दस्य चरणशब्दस्य अमाशिशब्दस्य स्या-

नशब्दस्य च निक्षेपः कर्तव्यः, दश एकेन विना न भवन्तीति एकस्य तावन्निक्षेपाः कृते, स सप्तमकारः 'नाम' उच्यते ॥३७०-४२॥
इत्यादि, पार्श्वकं देवदत्तादि, स्थापनैककं द्विविधं-सद्भावे असद्भावे च, सद्भावस्यापनैककं लेप्यहत्यादि, असद्भावे अकृतादि,
द्रव्यैककं सचिदादि, मातृकापदैककं उपपणोति वा ० 'संश्लेषकं ग्रामादि, पार्श्वकं एको जीवपर्यायो नारकादि, अजीवपर्यायो वा
गन्धादि, मातृकैकं औदयिको भाव इति । इदानीं दशशब्दस्य निक्षेपः- 'दससु अ छको' ॥३८०-४२॥ इत्यादि, नामदश दश
नामानि देवदत्तवदत्तादीनि, स्थापनादश स्थापनायाः (दशा)नां स्थापना, सद्भावे असद्भावे च, द्रव्यदश दश सचिदादीनि द्रव्यानि,
धेयदश दश आकाशप्रदेशा दशसु वा क्षेत्रेषु यद् द्रव्यमवगाढं, कालदश दश समया दशसमवस्थितिकं वा यद् द्रव्यं, भावदश पयो
यद् दत्तं (दशकं), जीवपर्याया अजीवपर्यावाश्च, देशकालपर्यायाः (कोषादयः) अकारादियतयत्तवारः, साकारोपयोगोऽजाकारोपयोगश्च, अमी
जीवपर्याया दश, अजीवपर्याया रूपसमन्वयस्पर्शशब्दाः शुभाशुमाश्च पर्यायाः 'ब' भंमी उ चउक्को ॥३८१-४२॥ इत्यादि, नामब्रह्म
ग्रह इति यस्य नाम, उच्यते यथैव वक्ष्यते अत्र पञ्चचरेषु, द्रव्यब्रह्म अज्ञानीनां वस्तिनिग्रहः, मोक्षाधिकारश्च न्यत्वाद्, भावेऽपि
वस्तिनिग्रहः एव ब्रह्मत्वपर्यमभिधीयते ज्ञानिनां मोक्षपर्यायित्वानां, तस्य रक्षणार्थममूनि वसत्यदायानि स्थानानि रक्षणायानि सूत्रा-
मिहितानि 'चरणे छको' ॥३८३-४२॥ इत्यादि, चरणे षट्को निक्षेपः, नामस्थापने पूर्ववत्, द्रव्यचरणं द्विविधं-गतां भक्षणे च
वचने, गतां भूमां गच्छति, चरणे मोदकादीन् भवयति, धेयचरणं यस्मिन् धेय गच्छति यक्षयति वा, यस्मिन् वा धेये चरणं
व्यावर्त्यते, एवं कालचरणमपि, भावचरणं गुणानां चरणं 'समाधीए उ चउक्को' ॥३८४-४२॥ इत्यादि, समाधिगदस्य चतुर्था
निक्षेपः, नामस्थापने पूर्ववत्, द्रव्यसमाधिः ज्ञानदर्शनचार्ित्रतपआत्मिका, स्थाप-

ना(स्थाने)शब्दस्य पञ्चदशप्रकारो निक्षेपः नामं ठवणा० ॥३८५-४२२॥ इत्यादि, नामस्थापना यो यस्य नाम्ना अहो, योग्य इत्यर्थः, स्थापनस्थापनं यो यस्य स्थापनाहो, यथाऽऽचार्यगुणोपेत आचार्यः स्थाप्यते, द्रव्यस्थानं सर्वद्रव्याणां स्थानमाकाशः, क्षेत्रस्थानं क्षेत्रमुत्पत्ताकाशमुत्पत्तं तस्य यन्त्रात्मस्थानं, 'अद्वय' इति कालस्याख्या तस्य स्थानं समयक्षेत्रं अद्वयतृतीयद्वीपसमुद्ररूपं, ऊर्ध्वस्थानं साधोः कायोत्सर्गस्थानं, 'उपरनिस्थानं' उपरगणमुपरतिः, प्राणाविषादादीनां विरतिरित्यर्थः, यस्मिन्स्थानं साधोः स्थानं, स्त्री-पशुपण्डकाविर्जिता यस्मिन्, संवत्स्थानं संवत्साध्यवसायविशेषाः, प्रग्रहस्थानं घनुपः लुहगस्य वा ग्रहणस्थानं, समपदं वैशाख-मियादि, अचरस्थानं यस्मिन् स्थाने स्थितस्य चलनं न भवति, गद्या सिद्धस्य, गणनास्थानं अर्ध(एक)दश शतं सहस्रमित्यादि, संधानास्थानं अपं मूलेन सह संबध्यते वस्तुनि, न अग्रं, अग्रण सह, मूलं वा मूलेन सह संबध्यते, भावस्थानं, सर्वेषां भावाना-मौदयिकादीनां जीवे स्थानं, आश्रय इत्यर्थः ॥ उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः । इदानीं सूत्रालापकस्य विषयः, स च अवसरप्राप्तोऽपि न निक्षिप्यते, कुतः १, सूत्राभावात्, अस्मति च ह्ये कस्य आलापकाः १, ह्यं च ह्यत्रानुगमे भविष्यति, सोऽनुगमो द्विविधः-ह्यत्रानुगमो निर्दुष्यनुगमश्च, निर्दुष्यनुगमस्त्रिविधः-निक्षेपनिर्दुष्यः उपोद्घातनिर्दुष्यः उपोद्घातनिर्दुष्यः सूत्रस्पर्शकनिर्दुष्यः, निक्षेपनिर्दुष्यः अनुगतव, उपोद्घातनिर्दुष्यः इमाहि दोहि मूलदाराहाहि अनुगतव्या, त्वं ह्यं-“उद्वेष्टे०” ॥ माहा॥ “किं कतिविदं०” ॥ गाहा, एवं ह्यत्रानुगमो सूत्रालापकनिष्पन्नो निक्षेपो ह्यत्रस्पर्शकनिर्दुष्यकिंनयाश्च युगपद्रच्छन्ति, तथा चोक्तं-“एतय य मुत्तागुगमो मुत्तालाव-यकयो य निर्वर्तेतौ । मुत्तप्राप्तिपिन्जुची नया य पतिसुत्तमावोज्जा ॥ १ ॥” ह्यत्रानुगमे ह्यत्रमुत्तारणीयं, तच्चेदं-“सुअं मे आउसं तेण भगवया एवमक्खायं० (सुअं २-४४३) ॥” श्रुतं मया हे आसुप्पन् । तेन भगवता एवमाख्यातं, हे आपुप्पन् ।

कांक्षा कत्रमां सेवामीति, किं दिव्या मातुष्याः तिरिथीर्वा कांक्षायान्नं, विचिकित्सा मातिविस्तृता, धर्म्महस्त्य, किं जायते सेवमानस्मर्य, कर्म वध्यते, अतएवमानस्य न वध्यते, ईदृशी विचिकित्सा समुलघ्यते, भेदं संयमाद्भवते, चारित्र्यखण्डनमित्यर्थः, उन्मादं वाऽऽनुयात, ग्रहगृहीत एव भवेत्, केवलपक्षत्ताओ वा धर्माद् अस्मेत्, धर्म्मा द्विविधा-श्रुतधर्मश्चारित्र्यधर्मश्च, अस्माद् द्विविधादपि धर्माद् अस्म्यते, तस्माद्विदेत् दोषजालं, ज्ञान्वा-णो इत्थीपमुपलङ्गसंस्तारं सयणासणाद् सेविता भवति से जिग्मधे, अयष्टपनयः ॥ तदा-नो इत्थीणं कर्हं काहिस्ता भवह से निग्मधे भवति०' । (सूत्रं ४-४२५) । यः स्त्रीणां कथामपि न कथयति, सा च इत्थीणं कथा चतुर्विधा भवति, वेदव्या-जतिरुद्धा कुल० रुव० णेवत्यरुद्धा, जातिरुद्धा वंभणी एतच्छीणी सोमणा असोमणा वा, कुलकथा उन्मादि दमिला मरहट्टिका, णेवरथं जंजामे देसे सोमणं वा असोमणं वा तं कथयति, वत्कथामिति चेत् यतः तै सार्द्धं निवसतः शयनासन-स्थानानि सेविनः दोषजालं भवति । तथा कथामपि तथा कथयति तदेव दोषजालं सविशेषतरं भवति, तस्मात् कथापि स्त्रीणां न कथनीया इति । 'नो इत्थीर्हि सद्धि संनिस्तिज्जागए विहरेत्ता भवति०' (सूत्रं ५) ॥ यः स्त्रीभिः सार्द्धं निस्तिज्जागतो न तिष्ठति, तत्कथामिति चेत्? यथा कथां कुर्वतः दोषजालं भवति तथा नैषागतस्यापि, तस्मात् निषद्यागतेनापि स्त्रीभिः सार्द्धं न स्यात् व्यमिति । इन्द्रियाण्यपि न निरीक्षितव्यानि तासां, कस्मात्?, दोषजालमयात्, 'एवं नो इत्थीणं०' । (सूत्रं ७-४२६) । कुडंतरे वा कुंचिदादिसहं युगेचा(न)भवति स निर्ग्रन्थो, पक्षेष्टकादि कुब्जं, केतुणादि यिती, वस्त्रादि दुष्यं, कुपितशब्दं एत इत्यर्थः, शेषशब्दा गतार्थोः, एवमादयः शब्दाः स्त्रीणां न श्रोतव्याः, पूर्वोक्तदोषजालमयात्, एवं पूर्वैरुक्तीद्विधानि न स्मर्त्तव्यानि, पूर्वदोषजाल-मयात्, एवं नो इत्थीणं कुडंतरे यातितव्यं, पूर्वोक्तदोषजालमयादेव, एवं प्रणीतं रसयोजनं न भक्षयेत्, दोषजालमयात्, प्रणीतं-

यत्नस्नेहं वैतृष्ट्यादिभिः । तथा अविमानं यावत् आहारी नाम्यवहरणीयाः, अविभात्राया अप्रणीतस्य कस्मादम्यवहरणं न क्रियते ? उच्यते-पूर्वोक्तदोषजालभावादयं, तथा विभूषाणि शरीरवस्त्रादिषु न रुग्णीया, किमिति ? विभूषितशरीराः स्त्रीणां अभिलषणीया भवन्ति तदस्तदेव दोषजालमाप्नोति । तथा-शुन्दररूपसगन्धस्पर्शेषु यः सक्तिं न करोति स निर्धन्यो भवति, कथमिति चेत् ? उच्यते-शुब्धादिषु प्रसक्तस्य तदेव एवोक्तं दोषजालमापद्यते । इदानीं एतदेवार्थः श्लोकैः प्रदर्शयति । नयाः पूर्ववत् ॥
उक्तं वंमचेरसमाहिताणं पोहशमध्ययनमिति ॥

इदानीं तत्तदर्थं, तस्य कोऽपि सम्बन्धः ? सम्बन्धो रक्तव्यः, स च सम्बन्धः त्रिविधः, तद्यथा-‘द्वयप्रकरणाप्यायः’ इत्यादि, प्रथमप्रकरणसम्बन्धो जटायो, अध्यापकसम्बन्धः पोहशमे दय प्रदत्तस्थानानि वर्णितानि तैः सम्प्रयुक्तः सुश्रमणो भवति, एवं श्रमणेन कर्तव्यमिति, अनेन सम्बन्धेनापायस्यासाम्ययनस्यानुयोगद्वारात्तुष्टवं पूर्ववद् व्यावर्ण्यते, नामनिष्कृष्टे निक्षेपे पावसमगिज्जंति पापशुद्धौ निक्षेप्यः, श्रमणशुद्धयः, ‘पावे छक्क’ मिसादि(३८९-४३१) पापशुद्धस्य परब्रह्मो निक्षेपः, नामादि, नामस्यापने पूर्ववत्, इत्यपार्णं आपसुनोआमसाम्भ्यां, आगमतः पापपदार्थज्ञः अनुपयुक्तः, नोआगमतः सुश्ररीरमव्यवशरीरव्यतिरिक्तः सचित्तादि, सचिणं द्विपदादि, द्विपदानां पापमनुयादि, पापः पापसमाचारः, अब्रह्मसमाचार इत्यर्थः, एवं सर्वत्र पापं अद्याभनमभिधीयते, बहुभूतदानां शृगालादि, अपदानां विषयशौक्याकलादि, अचिचानि एतान्येव जीवरहितानि, मिश्राणि एषामेव भागो जीव-सहितः भागो जीवरहितमिति, क्षेत्रपापं नरत्नानि, यस्मिन् वा क्षेत्रे नरत्नादिकं वर्ण्यते, कातपापं अतिदुस्तमादि, यस्मिन् वा कोले पापं वर्ण्यते । ‘मावे पावं इणमो०’ ॥ ३८७-४३२ ॥ इत्यादि, मावपापं इमं प्राणातिपातः मृषावादः अदत्तादानं

अत्र पण्यदः, क्रियते, तानि च श्रद्धादीनि पापस्थानानि अभिधीयते, कारणे क्रायौपचारः, तैः पापं वध्यते इति, ततस्तानि पापस्थानानि अभिधीयन्ते, यानि च श्रद्धादीनि, इदानीं श्रमणशब्दः—‘समणे चउल्लनियन्नेवो’ ॥ ३८८-४३३ ॥ इत्यादि, तस्य चतुष्को निक्षेपः, नामादि, नामस्थाने पूर्ववत्, द्रव्यश्रमणः निष्पन्नादि, मावश्रमणो ज्ञानी चरित्रशुद्ध, ‘जे भावा’ ॥ ३८९-४३६ ॥ इत्यादि, ‘एयाइ पावाइ’ ॥ ३९१-४३६ ॥ इत्यादि, एतद्वावादयं मतार्थं, ये मायाधायोभित्ता दशाभ्यसे वर्णिताः तान् मेसमानो पापश्रमणोऽभिधीयते, उक्तो नामनिष्पन्ना निक्षेपः । इदानीं श्रद्धालापकस्य निषेधो, यस्माद् यान् श्रद्धाशुभे ह्यसमुच्चाराणीयं, एतत् पूर्ववद् द्रष्टव्यं, यत्र चेदं—‘जे केद उ (मे) पन्वइए’ ॥ ४२७-४३६ ॥ इत्यादि, यः पथित् श्रयजितः अनिदिष्टस्वरूपः तस्येदं सिद्धिपणं, निर्गन्धो बालास्यन्ताग्रन्थविश्रुद्धः, बालो ग्रन्थः द्विपदच-
तुष्पद्विरूपमुत्पादिकः, अभ्यन्तः क्रोधादि, श्रमणधर्मं श्रद्धा ‘विनयोपपन्ना’ ज्ञानद्वयेन चरित्रउपचारमिनयसम्यक्त्वा इत्यर्थः, ‘मुदुल्लं लमेज्जा (लहिउं) बोधिलाम्’ संवगैराग्यसंमन्त्रः संवगं ग्राते यतितुमारब्धः, स एवगुणविशिष्टोऽपि भूत्वा चरित्रानुरागैरमोदयान् मीदितुमारब्धः यथामुष्टं विहरति, तत्र चोदितः—‘किं स्वाध्यायादि न करोति १, पथात् सोदतां यानि वरनानि तान्यर्मा यकुमारल्यः’ ‘सिउजा ददा’ ॥ ४२८-४३६ ॥ इत्यादि, शाय्याचमतिः, सा च मे दृढा निरुच्यते, तथा निरसं पात्ररणाजि च पिबन्ते, अन्नशमादि च लभ्यते, न कश्चिदश्विद्यो विद्यते, न च बहुश्रुतात्यश्रुतयोः कश्चिद्विरोधः, वरः किं मम गलताडुगोपणेण, निर्धर्मचनमेतत्, पापश्रमणोऽपि स एव अभिधीयते, एतानि च पापानि कुर्वन् पापश्रमणोऽभिधीयते । ‘जे केद उ’ ॥ ४२९-४३६ ॥ इत्यादि, ‘निद्राशीलाः निद्राभ्यमावः, निद्रां प्रसमयः भवते, मुक्ता पीत्वा च निरपेक्षं स्थापिति, न स्था-

ध्यामादि करोति, असौ निद्राप्रमादं वचेमानः पापभ्रमणो भवति 'आयारिय०' ॥५३०-४३६॥ इत्यादि, धृतं निनयं च यैः शिष्टा-
 पितः तानेव हिंस्रमतिं बालः-अज्ञः, अमावसि पापो भवतीति 'आयारिय०' ॥५३१-४३६॥ इत्यादि, तथा आचार्योपाध्या-
 यानां सम्यक् प्रतिपत्तिं न करोति, यद्य न सम्यक् प्रतिपद्यति, स्वस्थं भवति, असौ पापो भवति 'संसदमाणे०' ॥५३२-४३६॥
 इत्यादि, तथा जीवेषु च यः निरपेक्षः सन् संसर्देवन् अणायुक्तो गच्छति, पाणिग्रहणाद् द्वीन्द्रियादयः त्रसाः परिहृताः,
 बीजहरितग्रहणाद् स्थावराः, यद्य असंयतः संयत इति आत्मानं मन्यते असावपि पापो भवति । 'संधारं०' ॥५३३-४३६॥ इत्यादि,
 संधारं यत्र सुप्ते, फल्यं क्षयनं उपविष्टनं वा, पीडं उपविष्टनमेव, निषया पावकलादि वा, एतत् सर्वं अपमज्जिता आरुमती, तथा
 ग्रहणं स्थापनं अपमज्जिता यः करोति स पापो भवति 'दृक्कदवस्त०' ॥५३४-४३६॥ इत्यादि, निवृत्तारण्यमेव त्रगिरतगानी, युगान्त-
 रप्रलोकौ उपपुष्कश्च न भयसीत्यर्थः, तथा प्रभक्तश्च अन्यतोऽपि प्रमादेन पुनः पुनर्भवति, उच्छेपनं पाटनमन्यतरस्य सन्निविष्टस्य
 रोपाविष्ट' करोति, वंद्यो-रोपणः, नित्यं रोपणशील्य यः स पापो भवति 'पडिलेहेइ०' ॥५३५-४३६॥ इत्यादि, तथा प्रतिलेखनां
 च यः करोति प्रमत्तः, अन्यतोऽपि प्रमादेन, यादं बलादि च न प्रतिलेखयति, तदपि दोषदुष्टं अणायुक्तं प्रतिलेखयति यः स पापो
 भवति । 'पडिलेहेइ०' ॥५३६॥ इत्यादि, तथा प्रतिलेखयति प्रमत्तः, किंचिन्मनोहकलरीभित्तादि शुद्धं शुक्ला गुरुणा जोदितः
 अज्जो ! न दृष्टुं, तत्तत्तमेव गुरुं परिमत्रति यः स पापो भवति 'पट्टुमाई०' ॥५३७-४३६॥ इत्यादि, बहुमार्गी सर्वेन प्रयोजनेषु
 मायया व्यवहरति, न सुदृढदयः, प्रक्रमेण मुखेन अरिमावहतीति मुखरी, वाट्यं भावते येन सर्वं एव अरिर्मेमति, तथा स्तब्धः
 लुब्धश्च, यथा मायया क्रोधेन मानेन लोभेन च न क्वचिद् किंचित्करोति निग्रहं, एतदुक्तं भवति-सर्वमेव श्रणाविपातादि करोती-

त्यर्थः, न कचिद् विवेको विरतिर्वा विषते, न च संविधागशीलः, एतदोपदुष्टत्वात् न कस्यचित् त्रियाः, असौ पापो भवति ।
 'विवायं च०' ॥५३८-४३६॥ इत्यादि, श्रामितिवितसिवाहं अधिकरणार्हं उदीरेति, अन्येषामुपधानानामिति विग्रहः, उदीरयति, अघ-
 मेद्रीतिस्त्वात्, अदुबा-अथवा स्वयधं पराधं वा हेति, व्युवग्रहे कलहे वा युक्तः-आयुक्तः, विग्रहः सामान्येन कलहो वाचिकः,
 यः एवं प्रकारः असौ पापो भवति। 'अधिरासणे०' ॥५३९-४३६॥ इत्यादि, स्थिरासनो न भवति, निकासणेनैव इत्येतदर्थं वंश्रमीति,
 'कुच परिसन्दने' तास्ताः त्रियाः करोति येन परस्य मोहसुत्पादयति, सुदुष्टदुर्वीए ण निसीएब्बीच एतन्न स्मरति, आसनेनोप-
 विष्टेनोपयुक्तेन भवितव्यं, तुच्च तथा न करोति यः स पापो भवति। 'ससरस्व०' ॥५४०-४३६॥ इत्यादि, स्वप्न पादौ न श्रमजे-
 यति, संधारउत्तरपादौ (पट्टी) न श्रतिलेखयति, संस्तारकं च तिष्ठन् उपयुक्तो न भवति, सर्वत्र च तिष्ठता गच्छता च उपयुक्तेन भवितव्यं,
 पर्यये न करोति असौ पापो भवति । 'दुद्धदही०' ॥५४१-४३६॥ इत्यादि, विरुति-अद्योभनं गतिं नयन्तीति विगतयः, वाद्य क्षीर
 विगतयः, 'विगतीमाहायतः मोहोद्भवो भवति, न च कथंचिदपि अनग्रनादि तपः करोति असौ पापो भवति । 'अन्धंनमि
 य०' ॥५४२-४३६॥ इत्यादि, अस्तमनकलेऽपि आहारं नित्यमाहासयति, यदि नाम कश्चिच्चोदयति किमिति भनं आहारं नित्यमा-
 हारयति न चतुर्थपद्यादि कदाचिदपि करोति १, एवं चोदितः श्रतिचोदयति यः स पापो भवति । 'आघरिय०' ॥५४३-४३६॥
 इत्यादि, आचार्यपरित्यागो परपापं हरेत्तकः 'गार्गंगणि' यणा गणं संचरति जघन्येन अपूर्वेष्वप्यासे निष्कारणे अस्ती गार्गं-
 गणिकोऽभिप्रायते, 'दुब्भूते' दुष्प्रा (दुष्टा) र्थो, दुष्टं-अद्योभनं मनं यस्य, भनं वर्तनं करणमित्यर्थः, या एवं प्रकारः स पापो भवति ।
 'सपं मेरं०' ॥५४४-४३६॥ इत्यादि, स्वयं गृहं परित्यज्य प्रज्यां गृहीत्वा प्रगृहेषु व्यापारं करोति, निमिचादीनां च व्यापारं

करोति, एवं संयमं प्रति सौंदर्यं यापा भवाताः सनाहपिंडं ॥५४५-४३६॥ इत्यादि, सनाहपिंडं जेसह विद्विन्निशसक्तः, सुशसक्त-
श्च समुदानं भिक्षार्पणं नेच्छति, एतच्च एतद्वद्वमपि न भवति, तथा गृहस्थासनानि नित्यं सेवति यः असौ पापो भवति। एयारिसे०
॥ ५४६॥ ५४७-४३७ ॥ इत्यादि, वृत्तद्वयं, ईदृशः 'पंच कुसीलसंवृत्तः' पंच इति पासत्योसणकुसीलणितियसंसक्तस्त्वधरा
इत्यर्थः, मुनीनां प्रवराणां विद्विभो निष्ठो ज्ञान्य इत्यर्थः, एवं प्रकारस्य आत्मा साधुलोकं विषयमिव महितो भवति, नासौ
इहलोकं पूज्यः, नापि परलोकं, वा पुनरेतान् दोषान् वर्जयति यदा स सुव्रतो भवति मुनीनां मध्ये, तस्याऽथा साधुलोकं अमृत-
मिव पूज्यते, अमृतं कियद्वर्णमन्धस्मोपेवं वर्णयत्पुष्टिमौभागजननं सर्वयोगनाशनं अनेकगुणसम्पन्नं कल्पद्रुमफलवदमृतमभिधीयते,
स एतत्प्रविशिष्ट इहलोकं परलोकं च आराधयतीति । इति परिसमाप्तौ उपप्रदर्शने च, गुरुप्रदर्शने च, न स्वाभिप्रायेणेति । नयाः
पूर्वपद ॥ इति पापसमर्पणं नाम सप्तदशमध्यायनमिति १७ ॥

उक्तं सप्तदशमध्यायनं, इदानीमादर्यं, तस्य कोऽभिमतसम्बन्धः ? सम्बन्धो वक्तव्यः, स च त्रिविधः, तद्यथा- 'द्वयप्रकारणा-
व्याय' इत्यादि, द्वयप्रकारणसम्बन्धो लक्ष्मी, अव्यायसम्बन्धः सप्तदशमे पापप्रमर्षो व्यावर्णितः, इह पुनरादर्यमे सुश्रमणो व्याव-
र्णितः, अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्य अद्वयनस्यानुयोगात्तदुत्तरं पूर्ववद् व्यावर्ण्य नागनिष्कन्ने निस्सहे संजईज्जं, 'निष्स्वेचो
संजईज्जंमि' ॥३९१-४३८॥ इत्यादि, संजयशब्दस्य चतुर्विधो निक्षेपो नामादि, यावत् इशरीरमव्यक्षरीरव्यतिरिक्तः त्रिविधः,
एकमविकादि, भावसंज्ञको आगमतो नोआगमतो य, 'संजयनामं गोयं वेयंतो' ॥३९३-४३८॥ इत्यादि, उक्तो नामनिष्पन्नो
निक्षेपः । इदानीं दशालापक इति, अस्यावावर्ण्यं यावत् ध्वं- 'कांपिछे नयरे' ॥५४८॥ इत्यादि, निर्युक्तिनाथाः दशगाथाश्च

प्रापसः प्रकटार्थो एव, निर्युक्तिकारः श्रोतृस्तेनैवार्थे क्वचिदुपवर्तते, अतः परं मायानुसारेण श्रवणः आख्यतकप्राय श्रावः भवि-
ष्यति, सो य संवजो राया कहि आसी १, कहि या तेण साहुचणं लद्धं १, तं भण्वति 'कंपिछपुर' ० ॥३९४-४३८॥ इत्यादि,
कंपिछपुर नयर, तस्य य संजतो नाय राया, सो कइया निगयहाए णिमतो चउव्वहेणं सेवणं हवेहिं गएहिं रवेहिं पुरितेहिं य,
तदेव चउव्विहं सेनं नातीरं भवद, तस्स य कंपिछपुरवरस्स समीवे केमर नाम उज्जाणं, वणवडियकडच्छायं, तेण राइणा ते मिगा
संवसतो वरदा संता रेसरुज्जावं घनिट्ठा, अप्पसोयमेहं गइयालीणमं अपगारो स्याणं श्रियायमाणो चिट्ठति, 'अप्पसोव' ० ॥५६२-४३९॥
इति, निमुक्तं भवति-आकीर्णः, दृष्यगच्छुल्लसलतासंछणे इत्यर्थः, सो य राया यच्छयते मिये ववेवि, तेसि च मिगाणं कति मिगा
नीता वेसिं सरणाभिव मभायाणा उपगता, तेण राइणो अच्चरियमिति चिंता जाता-किं मण्ये इत्य कोइ होज्जा १, ततो राया
आसगतो ते मिये हए अइए य पासदि, तं च साधुं दट्टणं मुंभतो भीतो भवति-अहो मया मन्दपुण्येणं मवेज्जगारो विधितोऽति-
रससिद्धेण 'घट्टुणा' घातणसंलिनत्यर्थः, सो राया, 'आसं विसज्जइ ताणं' ० ॥५६५-४४०॥ तं साहुं विणएणं वंदिज्जण अपराहं तं
तु छामेति राया, ण जाणिया तुंभे तो सरो घचितो मया, 'अह मोएण' ० अह मोणमसितो सो अपगारो वा याहरति तस्स, तठ्ठम-
यमीतो इणमत्तं सो उदाहरति-कंपिछपुरगहिं वई' ० ॥ ४०० ४४० ॥ इत्यादि, सर्वा निर्युक्तिगाथाः प्रकटार्थाः, द्वयगाथा अपि
प्रापसः प्रकटार्थो एव, यद्वक्तव्यं तदुच्यते ततो सो संवजो राया गइमालिस्स अंतिए चैच्चा लब्धं पव्वइतो, आमसमुदायो राट्टमभि-
धीयते, तौ तं पव्वइत सोज्जण तस्य एचिजो देवलोयचुतो सारिसतो वीमंसाए पुच्छति-वहा ते दिस्सती रुवं, पसन्नं ते जहा

मणो ॥ किनामे क्रिगोचे, कस्सट्टाए व माहणे! कं पडियरसी दुद्रे, कं विणीयचि बुज्जोसं ॥ ५६८-४४३ ॥ उज्जते-संज-
ओ नाम नमेणं, अहं (तहा) गोत्तेण गोयमो । गह्मली ममायरिया, विज्जाचरणपाराया ॥ ५६९, ४४३ ॥ जम्हा सव्ये पाणिणो
ण हंमि तम्हा माहणेचि पुज्जामि, तथा पुनरपि क्षत्रिय आह-क्रियावादिणं आसातं श्रुतं अक्रियावादिनां चतुरशीतिः अज्ञानिक-
यादीनां सप्तपटि नैनश्चिनां द्वात्रिंशत्, एभिश्चतुर्भिः स्यातः एकान्तवादिनः 'मितज्ञा' मितज्ञानिनः मितशीलमुपचाराः, मितं
परिमितं स्लोकमित्यर्थः, ज्ञानिनः, कथं एवमेतं परमार्थं ज्ञास्यन्तः, कथं वा परस्पापदेवं दास्यति?, अज्ञानान्ध पापं कुर्वन्ति, ततो
एव हि ज्ञाए धोरे, पुनर्धर्ममाचरन्ति ते दिव्यां गतिं गच्छन्ति, सव्ये ते विदिता मज्ज इत्यादि गताः, पुनरपि क्षत्रिय आह-
अहमासीं ब्रह्मलोके कल्पे महाप्राणे विभागे धुतिभां चरिससतां वमा, किमुक्तं भवति? यत्परोपसमागरोपमैयत्रोपक्रमः क्रियते आशुए,
पाली मयादा, या पन्थोपमैः स्थितिः सा । ली, या पुनः साधारापमैः स्थितिः सा महापाली, सोऽहं बहूनि सागरोपमानि ब्रह्म-
लोक-रूपे नोगान् भुज्जा इदं मानुष्यकं भवमायातः, इहापि मम ज्ञानमस्ति येनात्मनः परेषां च आयुं ज्ञाणामि, तंजहा-स एव
क्षत्रियाः संजयस्योपदेशं ददाति, नानाप्रकारां रुचिं च छंदं च परिवर्ज्य संजतो भवति विनयते, एवमाचिचो मव इत्यर्थः, ये च
अनर्थास्तां सर्वां ज्ञात्वा परिकल्पेयुः, ये च साधिकाश्रमस्नाय तेषां प्रतिक्रमे, अहो विस्मये, अहो मवां संयमे उस्थितः, अहोरात्रं
सर्वमित्यर्थः, एतज्ज्ञात्वा तपः कुरु, यन्त्र मां पृच्छसि तत् ते कथयामि, क्रिया वसित्वं तव सूचि कुरु, कथं?, अस्ति माताऽ-
स्ति पिता अस्ति सुकृतदुष्कृतानां कर्मणां फलविपाक इति, नास्तित्वं च परिवर्ज्य, सम्यग्दर्शित्वा धर्ममाचर, एतत्पुण्यपदं
श्रुत्वा कृत्वा च ये मोक्षं गता तानहं कीर्चिष्यामि सिरीकण्णायं, भग्गोवि माहवातं वेज्जा कामाणि पव्वइए इत्यादि, एवं-

मादाय धीरा धर्मं कृत्वा मोक्षं गताः, ये पुनरहेतुभिर्वर्तन्ते उन्मत्तका इव विचरन्ति, एतत् द्रुमाशुभं विशेपं गृहीत्वा ये घीरा बुद्धिमंतो दृढपराक्रमाः ते द्रुमं प्रति प्रयत्नं, ये पुनरन्ये ते विपरीतं कुर्वन्ति, एतज्ज्ञात्वा मया आर्षेदाणस्तमच्चि—अनिदाणमबन्धस्तत्समा तत्समर्थान्निदिग्गदका, यद्वा अवन्धारितिका सत्यभाषाभाषिता, एतद् कुर्वतः त्रिज्यपि कालेषु परमां गतिं गताः, ये पुनरहेतुभिः वर्तन्ते ते कथं द्रुमां गतिं यास्यन्तीति, शेषं तदेव, नयाः पूर्ववत्॥संज्ञहृज्जं अष्टादशमध्ययनं परिसमाप्तमिति १८॥

उक्तं अष्टादशम्, इदानींमोक्षनिर्वाधितमम्, अत्र सम्बन्धः, अष्टादशमे मोगसद्वर्तिपरित्यागात् सुश्रमणो भवति, इहापि अप्रतिकर्म्मदारीत्वात् सुतरां श्रमणो भवति, अनेन सम्बन्धेनायातस्माध्ययनस्थानुयोगद्वारचतुष्टयं पूर्ववद् व्याकरणं नामनिष्यञ्च निक्षेपे मिपापुस्तिज्जं, मृगशब्दः पुत्रशब्दश्च निषेधान्यः, 'निषेधेवो अ मिआए०'॥४०५-४५१॥ इत्यादि याद्याश्रयं गतार्थं । इदानीं नामनिर्वाकं प्रवीति- 'मिगदेवविपुत्ताओ०'॥४०८-४५१॥ इत्यादि, गतार्था, उक्तो नामनिष्यञ्चो निक्षेपः । इदानीं अस्मात्पादकृत्यं यावत्तद्वर्ति निषितं, यत्र चेदं- 'सुग्गीवे जयरे०'॥६०१-४५२॥ इत्यादि, यत्रोक्तमप्यर्थं निर्युक्तिकारः पुनरपि ब्रवीति, किं, दिवदं शु(सुव)दं भवतीति, 'सुग्गीवे जयरे' इत्यादि आख्यातकथायाः श्रवसः यतार्या, 'उष्णदंमाण' इति 'हुनदि समृद्धौ' इदमेव तुष्टियद्गुहानो मोगसमृद्धः सः तुल्यो नान्य इति, दांयुदक इति त्रायस्त्रिभवेवा नित्यं भोगपरायणा ते दांयुदगा इति मय्यन्ते, एवं सोऽपि नित्यं भोगपरायण इति दांयुदगा, देहति-पश्यति, संनिषाणाभिति संज्ञिनः ज्ञानं संज्ञिज्ञानं तत्समुत्पन्नं, जातिसमरणमित्यर्थः, तेन ज्ञादस्मरणेन स्मरति यथा मया अन्यस्मिन् जन्मनि संवभः कृत इति, पच्छा पुरा व जहि-

यत्नो, पर्यन्तकालो पुरा लघुवयस एव, यद्वा युष्माकं पश्चाद्युत्तो वा, परित्यज्य, श्रेयं तावदेव जायते इति, नयाः पूर्ववत् ॥ एको-
नविंशतितमं मृगाणुर्वायं समाप्तम् ॥ २९

इदानीं विंशतितमं, तस्य कोऽपि सन्मन्त्रः, एकोनविंशतितमे अत्रातिक्रमशरीरता न्यावर्णिता, विंशतितमे महानिर्ग्रन्थत्वं
मिति व्यावर्ण्यते, अत्रातिक्रमशरीरश्च महानिर्ग्रन्थो भवतीत्यनेन सम्बन्धेनायातस्यास्य अध्ययनस्यानुयोगादाचितुष्टयं पूर्ववद्वया-
वर्ण्यं नायनिष्पन्ने निक्षेपे महानिर्ग्रन्थञ्जं, सुहृद्वर्णयिञ्जं मण्यति, शुल्लके वद्वते नो महान्त्वं ज्ञावते ततो शुल्लकज्ञापनार्थं
'मामं ठवणा०' ॥४२२-४६६॥ इत्यादि, नामशुल्लकं शुल्लक इति यस्य नाम, स्थापनाशुल्लकः असद्भावे अक्षादि, सद्भावे काष्ठकर्मो-
दिसुल्लकस्थापना, द्रव्यशुल्लकं ज्ञशरीरमव्यशरीरव्यतिरिक्तं सचिदादि, सचितं प्रथममयोत्पद्यं सूक्ष्मपनकजीवशरीरं, अचितं
परमाणु, मिथं तस्य पनकशरीरस्य परित्यागकाले केचित् सचिदाः केचिदचित्ताः शरीरप्रदेशाः, क्षेत्रे शुल्लकं आकाशप्रदेशः,
यस्मिन् वा क्षेत्रे शुल्लकं व्यावर्ण्यते, योगः व्यापारः, स च शैलेऽवस्थायां शुल्लको भवति, भावानामौपशमिक एव शु-
ल्लकः, सर्वस्तोक इत्यर्थः, एतेसि शुल्लकानां श्रुतिपक्षे महतगा होति, महंतशब्दोऽपि व्याख्यात एव । इदानीं नियंठशब्दस्य नि-
क्षेपः- 'निकस्वेवो नियंठमि०' ॥४२३-४६६॥ इत्यादि, गाथाद्वयं गतार्थं, भावनिर्ग्रन्थः पंचविधः-पुलाकाः यक्षुदाः कुशीलः निर्ग्रन्थः
स्नातको, निर्ग्रन्थः स च पंचविधः एभिर्विषयमात्रैः द्रव्यैरनुगन्तव्यः, तानि चामृनि-पण्णवण वेय रागे' इत्यादि गाथात्रयस-
द्वयहृतानि ॥ ४२५ ॥४२६॥४२७-४७१। प्रज्ञापना-एषां पुलाकादीनां स्वरूपकथनं, पुलाको पंचविहो पण्णचो, तंजहा-णाण-
पुलाए दंमणपुलाए चरित्रपुलाए लिह्णपुलाए अहासुहुमपुलाए णाम पंचमो, तत्थ णाणपुलाओ ज्ञानस्य विराधनो करोति, कथं ?

फलाविनयवदुमानादीनि न सम्यक्करोति, तथा ज्ञानस्य ज्ञानिनां च निन्द्याद्रेपमत्सरादीनि करोति, एवं ज्ञानं पुलकीकरोति, निस्सारीकरोतीत्यर्थः, एवं सर्वत्र, दर्शयपुलाए शंकादिदोषाहितं दर्शनं धारयति, गुणाद्योषदृष्टणादयः, नात्र सम्यक्करोति, तथा दर्शयिनां च निन्द्याद्रेपमत्सरादीनि करोति, एवं दर्शनं पुलकीकरोति, चरिषपुलाओ चारित्रस्य देहे देशस्य रुण्डनं सर्वतुलणं वा करोति, तथा चारित्रस्य चारित्राणां च निन्द्याद्रेपमत्सरादीनि करोति, एवं चारित्रं पुलकीकरोति, लिंगपुलाओ लिंग-रञ्ज-हरणसुरवस्त्रिभाणि तं अविधीए अणारेण वा धारयति, निन्द्याद्रेपमत्सरादीनि(वा)करोति, एवं दर्शनं पुलकीकरोति-निस्सारीकरोति, अहासुहुमताए एषं चतुर्णामपि सस्मान् अतिचारान् करोति, एवं पुलकी व्याख्यातः । सत्से पंचविहे पण्णत्ते, तंजहा-आभोगवत्से अणामोगवत्से संयुद्धवत्से असंयुद्धवत्से अहासुहुमवत्से णाम पंचमे, वकुस इति किमुक्तं भवति ?-रागेण सरीरो-पकरणादिषु विभूषां करोति, शरीरे देशस्नानं सर्वस्नानं वा करोति, केयादिषु संयमनं वा करोति, शरीरस्य वर्णरूपगन्धादि वा करोति, तथा आशनेन ज्ञानं करोति आभोगवत्कुशः, अनामोगेन अज्ञान-अज्ञानीभूत्वा करोति अनामोगंवकुशः, संयुजः सन् करोति, चारित्रावर्णीयकमोदयात्, असंयुक्तकुशः, असंयुतो वा करोति अज्ञानसंयुक्तकुशः, अथाप्य(यथा)सुहुमं वा यत्तिक्रिचिचान्मात्रं करोति, एवं उपकरणवसत्यादिषु करोति । कुसीले दुविहे पण्णत्ते, तंजहा-पडिसेवणकुसीले कमायकुसीले य, पडिसेवणकुसीले जहा पुलाए, नवरं कुशीलशब्दोच्चारणं कर्त्तव्यं, कुत्तिवत् शोलं कुशीलं मूलोत्तराणेषु, कपायकुशीले पंचविधे चैव जहा पुलाए, नवरं कपायशब्दोच्चारणं कर्त्तव्यं, कपायानुगतं शीलं । निर्यटे पंचविहे पण्णत्ते, तंजहा-पटसत्समयनिर्यटे अपटमसमयनिर्यटे चरमसमयनिर्यटे अचरमसमयनिर्यटे अहासुहुगणियटे णामं पंचमं, निर्यटप्रथो निर्यन्वः, कम्मपटविषं मिथ्यात्वाविरति दृष्टयोगाश्च,

यथा ग्रन्थो वायोऽप्यन्तरथ, वाक्काः स्वतन्वान्स्वधनकनकतवादि, अभ्यन्तरः क्रोधादि, अस्माद् ग्रन्थाद्विगतो निर्ग्रन्थः, असौ ग्रन्थममयोत्पन्नः ग्रन्थमसमग्रनिर्ग्रन्थोऽभिधीयते, आहसुदुमनियंठो निर्ग्रन्थत्वं यत्किंचित्चावमात्रेण वर्तते । सिंघाते पंचविदे पण-
ने, तं० अच्छवी असवते अरुमंसो संसुदुणाणदंसणधरे आहा विणो केवलो अपरिस्सावी, छानि-सरीरं, नास्य छवि विद्यत इति
अच्छवि, कथं?, यथा नास्य ग्रंथे मनागवि मूळो विद्यते, परित्यक्तशरीर इत्यर्थः, न चान्यशरीरप्रातिवन्धकः?, अश्वत्थः शुभा-
दुमरुमर्मविग्रमुक्ताः२, यातिकर्माणि श्रुति नास्य स्तोत्रोऽपि कर्मवन्धो विद्यत इति अकर्मशः, यातिकर्माण्येव प्रति३, संसुदुज्ञानदर्शन-
धरे, क्षाधिकज्ञानदर्शनधर इत्यर्थः४, देवासुरयजुस्तेज्यः पूजामर्हतीति आह, क्रोधादिजयाज्जिनः, केवलं-सम्पूर्णं ज्ञानदर्शनं धार-
यतीति केवलो, नास्य ज्ञानदर्शनसुखाणि परिश्रवतीति श्रपरिश्रावी५ । पुलकादीनां स्वरूपकथनमुक्तम्, इदानीं तेषामेव पुलकादीनां
वेदाविता-चे हि किं सवेदका अवेदका इति?, वेदास्त्रयः स्त्रीपुंनपुंसका इति, पुलाए सवेदए, णो अवेदए, जइ सवेदए किं वि-
अवेदए पुरिसियेदए नपुंसवेदए?, णां इत्येवेदए, पुलसवेदए वा णपुंसवेदए वा होज्जा, वतसा पडिसेवगा तीहिवि सवेदए
होज्जा, कप्पायकुसीलए सवेदए अवेदए उवसन्वेदए वा सीणवेदए वा होज्जा, सवेदए तीहिवि चेदेहि वा होज्जा, णियंठो स-
वेदए अवेदए होज्जा, जति अवेदए उवसन्वेदए वा सीणवेदए, जइ सवेदए तीहिवि सवेदए, सिंघावए अवेदए सीणवेदए
होज्जा । पुलकादयः सत्ताया वीतरागाः इति ग्रन्थः६, पुलाए सरातो, ण वीतरागो होज्जा, एवं जप कप्पायकुसीले, णियंठे णो
सरागो होज्जा, वीतरागो होज्जा, उवसन्वीतरागे सीणवीतरागो वा होज्जा, सिंघाते सीणवीतरागे णियंठे होज्जा । पुलकादयः
किं स्थितकल्पे अस्थितकल्पे भवन्तीति प्रश्ने, कः स्थितकल्पो?, पुरिमणथिमानां तीर्विकराणां तीर्वेषु नियमात् क्रियते अयं कल्पः

ततः स्थितकल्पोऽभिधीयते, शेषाणां अनियता, स चार्ये-आचलकुद्दसिष सज्जाय रागार्थं कथितकम्मा । वत जेटु पडिक्कमणे भासं
 पज्जोसवणकल्पे ॥ १ ॥ कल्पशब्दश्च करणं वर्तते, यथोक्तं-“सामर्थ्ये वर्णनाकाले, छेदने करणे तथा । औपम्ये चाधिकारे (वासे)
 च, कल्पशब्दं विदुर्बुधाः ॥ १ ॥” पुलकादयः सर्वेऽपि स्थितकल्पे अस्थितकल्पे वा संवतीति, अथवा कल्पसामान्यात् पुलाए
 किं लिणकस्य धेरकल्पे कल्पतीति वा होज्जा^१, णो लिणकल्पे, णो कम्पानीए, अरकल्पे होज्जा, वतसे पडिसवणाकुसीले यं लिणकल्पे
 धेरकल्पे वा होज्जा, णो कम्पानीते, कसायकुसीले तिहिहि होज्जा, बिचंठे सिणातो कल्पतीते, पुलाए सामार्थ्यसंज्ञएण वा छेदोव-
 द्वावणिगतातो वा होज्जा, सेससु पडिसधो, एवं वडसपडिसवगावि, कसायकुसीलो आइहसु वडसु संजमेसु होज्जा, णो अह-
 क्काए, निपंठासिगायमा नियमा अहक्कात्संज्ञमे होज्जा । पुलाए किं पडिसवए अपडिसवए^१, बियमा पडिसवते, जति पडिसे-
 वए मूलगुणपडिसवए उचरगुणपडिसवए^१, मूलगुणसु पंचपदं भद्वयाणं अक्षरं पडिसेविज्जा, उचरगुणसु दसविहस्स पञ्चकंखा-
 णस्स अक्षरं पडिसेविज्जा, वडसे उचरगुणपडिसवए, तो मूलगुणपडिसवए, पडितेवणाकुसीले जहा पुलाए, उवरिल्ला तिष्णिदि
 अपडिसेवमा । पुलाए कतिहि गाणेहि होज्जा^१, दोहि वा तीहि वा, वडसपडिसवगादि, एवं कसायकुसीले, निपंठया दोहि वा
 तीहि वा वडहि वा होज्जा, पुलाओ न अपुज्जाइं वीहिज्जंजा, वडसो जहणेणं अह पवयणमाताओ उक्कोसेणं दस पुच्चाइं अहि-
 ज्जेज्जा, एवं पडिसवगोऽवि, कसायकुसीलो निपंठो यं जहणेणं अह पवयणमाताओ उक्कोसेणं चोदस पुच्चाइं अहिज्जेज्जा;
 सिणातो सुयवतिरित्तो । पुलायो तित्थे होज्जा, णो अतित्थे, एवं वडसपडिसवगावि, कसायकुसीलो तित्थे वा अतित्थे वा होज्जा,
 जति अतित्थे तित्थकरो वा एत्थेवुद्धो वा होज्जा, एवं निपंठासिगावावि । पुलाओ किं सल्लिगे होज्जा अणोसिं लिंगे वा होज्जा^१,

द्व्यलिंगं पटुञ्च महिने वा अन्तर्लिंगे वा होञ्जा, भाव्यालिंगं पटुञ्च णिवमा सल्लिगे होञ्जा, एवं चाव सिणातो । पुलानो कर्हहि
सरिहि होञ्जा, दीहि ओराब्बियावेयकम्मएहि, वउत्तपडिसेवमाणं वेडाविषयं अब्बहिणं, कप्पायकुसीलो पंचहि सरिरोहि मय-
णाए, णियंठमिणाता उवा पुलानो । पुलानो किं कम्मभूमिए होञ्जा, जम्माणं संविभावं पटुञ्च कम्मभूमिए होञ्जा, गो अ-
कम्मभूमिए होञ्जा, एवं सेसावि, ताहारणं पटुञ्च कम्मभूमिए वा होञ्जा अकम्मभूमिए वा होञ्जा, (पुलाओ कंमि काले होञ्जा ?
तम्मणं संविभावे च पटुञ्च सुसमदुसमाए दुसमाए,) एवं सेसावि, साहारणं पटुञ्च उमुनि, जम्मणे, सुसमदुसमाए दु-
सममुसमाए दुसमाए दिगुनि कालेसु होञ्जा, उस्सोपणीए जम्मणं पटुञ्च दुससमुसमाए सुसमदुसमाए य दोसु कालेसु हो-
ञ्जा, गहाविदेहं चतुर्थमिभागं त्रयं कालमेव भवेञ्जा, संविभावं पटुञ्च पटुमदुगं छट्ठो य कालो य षड्विंशति, सेसेसु होञ्जा,
तम्मणं जोगि काले जन्मोत्पत्तिः, संविभावो यास्मिन् काले विद्यमानत्वं, एवं वउत्तकुसलिनियंठमिणायावि साहारणं पटुञ्च
पाप्पय होञ्जा, णवरं णियंठमिणाताण साहारणं जत्थि । पुलान् कालगतं समाणे कर्हि उववज्जेञ्जा ! जहण्णेणं सोहम्मं
कप्पे, उवकोसेणं सहस्सारे, वउत्तपडिसेवमाणं जहण्णेणं तं चैव, उवकोसेणं अन्तुते कप्पे, कप्पायकुसीले जहण्णेणं तं चैव, उवकोसेणं
अञ्जुते कप्पे, कप्पायकुसीले जहण्णेणं तं चैव, उवकोसेणं अणुचरोववाएत्तु, नियंठस्स सन्धाए, षड्विंशति अहमिदचाए उववज्जे-
ञ्जा, सिणातो सिद्धिगतीए उववज्जेञ्जा, पुलान् देवेसु उववज्जेञ्जा, पुलान् देवेसु उववज्जेमाणे किं इदंचाए सामागियचाए ता-
यसीमाणाए लोकापालचाए अहमिदचाए उववज्जेञ्जा ! अविराधणं पटुञ्च एवेसु सन्धेसु उववज्जेञ्जा अहमिदयज्जं, विराहणं
पटुञ्च अण्णतंगु उववज्जेञ्जा, एवं वउत्तपडिसेवमावि, कप्पायकुसीले अहमिदचाए उववज्जेञ्जा, णियंठे जउदुष्णमणुजकोसेणं

सब्यद्वसिद्धे उवमञ्जज्जा, एवं वउसपडिसेवयादि । पुलगस्स देवलोगट्टिती जहणेणं पलिओवमपुहुत्तं, उक्कोसेणं अट्टारमसागरो-
वमाहं, वउसपडिसेवयाणं जहणेणं तं चेव, उक्कोसेणं चावीससागरावमाहं, कसायकुसीलस्स जहणेणं तं चेव, उक्कोसेणं तेचीस-
सागरोवमाहं, णियंठस्स अजहण्यमणुक्कोसेणं तेचीससागरोवमाहं । पुलगस्स असंख्खजा संजमट्टाणा, एवं जाव कसायकुसीलस्स,
णियंठसिणाताणं एगे अजहण्यमणुक्कोसेणं संजमट्टाणे, एतसिं पुलामादीणं संजमट्टाणाणं कवरे क्त्तरेहिंत्तो अप्पगा वा बहुगा वा
उमया वा विसेसादिया वा । णियंठसिणाताणं अजहण्यमणुक्कोसा संजमट्टाणा सवत्थोवा, दोण्हवि तुब्बा, पुलगस्स असंख्खज-
गुणा, एवं वउसकुसीलाणं असंख्खगुणा, पुलगस्स अणंता चारित्तपञ्चवा, एवं जाव सिणातस्स, पुलामेणं पुलगस्स सट्टाण-
सण्णिगासेणं चरित्तपञ्चवेदि य सिधं दीणे सियं तुब्बे सियं तुब्बे सियं तुब्बे सियं तुब्बे सियं तुब्बे सियं तुब्बे सियं तुब्बे सियं तुब्बे सियं तुब्बे
उज्जगुणदीणे वा, एवं अब्भाहिंयएवि, पुलए वउसस्स पराढाणसंनियसेणं चरित्तपञ्चवेदिं दीणो, णो तुब्बो, णो अब्भाहिंए, जइ
दीणे अपंतणुदीणे सेसेहिं, एवं पडिसेवगस्स कसायकुसीलस्स छट्ठणपडिए, णियंठसिणाता जहा वउसस्स, एवं सेसेहिंवि सह
संजोगो क्कायवो, उवारिज्जा अब्भाहिंया हेदिछ्छ(का दीणा)पुलाए सजोगी तीहिंविजोगेहिं, एवं जाव णियंठो, सिणातो सजोगी वा अजोगी
वा । पुलए सागारोवउत्ते चेव अण्णागरोवउत्ते चेव, एवं जाव सिणातो । पुलए सकसायी तं संजलणेहिं वउहिं, एवं जाव पडि-
सेवओ, क्त्तायकुशीलो छहिं, णियंठो एक्कत्ते सुक्कलेसाए, सिणातो परमसुक्कलेसाए । ते पुलए चट्ठमाणा हीयमाणा अबट्टिता,
तीहिंवि परिणामतेहिं, एवं वउसकुसीलावि, णियंठसिणाता वट्टमाणा अबट्टियपरिणामा वा, पुलए वट्टमाणा परिणामा जहणेणं
एकं समयं, उक्कोसेणं अतोसुहुत्तं, एवं हीयमाणेवि, अबट्टिए जहणेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं सत्त समया, एवं जाव णियंठो

सिणातो अमट्टियपरिणामए जहण्णेणं अंतोमुहंते, उक्कोसेणं देवणा पुल्लकोटी । पुलाए आउवज्जाओ सत्त कमपगडीओ
पंचथि, वउसो सत्त वा अट्ट वा वन्धति, एवं पडिसेवएवि, कत्तावकुसीले सत्त वा अट्ट वा छ वा वन्धति, छ आउपमोहणिज्जवज्जा-
ओ वंधति, गियंठे एगं वेदणिज्जे वन्धति, सिणाए बंधए वा अवंधए वा, जति बंधए वेदणिज्जे एगं वन्धति, पुलाए अट्ट कम-
पगडीओ वेदति, एवं जाव कत्तावकुसीले, विषंठो मोहणिज्जवज्जाओ सत्त वेदंति, सिणाए वेदणिज्जआउयणाभगोत्तओ
चत्तारि वेदंति । पुलाए चैव वेदणिज्जाउअज्जाओ छ उदीरेह, वउसे सत्त वा छ वा उदीरेति, आउवेदणिज्जवज्जाओ छ उदीरेति,
एवं पडिसेवएवि, कत्तावकुसीले सत्त वा अट्ट वा छ वा पंच वा उदीरेति, आउवेदणिज्जमोहणिज्जवज्जाओ पंच उदीरेति, (गियंठे)
पंच वा दोन्नि वा उदीरेति, दोन्नि उदीरमाणे गामं गोत्तं च उदीरेति, सिणाए उदीरए वा अणुदीरए वा, जति उदीरेति गामं
गोत्तं च उदीरेति । पुलामं पुलामत्तं चइत्ता कत्तावकुसीलत्तं वा अंतजमं वा उवसंपज्जति, पडिसेवओ पडिसेव चइत्ता वउसत्तं
वा कत्तावकुसीलत्तं वा अंतजमं वा संजमासंजमं वा उवसंपज्जह, कत्तावकुसीले कत्तावकुसीलत्तं चइत्ताणं पुलामत्तं वा वउसत्तं वा
संजमं वा संजमासंजमं वा उवसंपज्जति, गियंठत्तणं चइत्ता कत्तावकुसीलत्तं वा सिणापत्तं वा अंतजमं वा उवसंपज्जति, सिणा-
वदो सिणापत्तं चइत्ता सिद्धिगतिं उवसंपज्जति । पुलाए गोसनावउत्तो होज्जा, वउसपडिसेवणकत्तावकुसीला उभयं वावि । गियंठ-
सिणात्ता जहा पुलाए आहए होज्जा, एवं जाव गियंठे, सिणाते उभयहावि । पुलाए जहण्णेणं एगं मयं होज्जा, उक्कोसेणं तिग्णिण-
मवगाहणाई, वउसे जहण्णेणं एगं उक्कोसेणं अट्ट, एवं जहा कत्तावकुसीले, गियंठे जहा पुलाए, सिणाए एकं । पुलामत्तस एग-
भनगहणिया आगरिसा जहण्णेणं एकको उक्कोसेणं सतगसो, एवं जाव कत्तावकुसीलत्तस, गियंठत्तस जहण्णेणं एकको उक्कोसेणं

दोन्नि, सिणातस्स एकको, पुलागस्स भाणामवग्गहविषा आगरिसा जहण्णेणं दोन्नि उक्कोसेणं सच, वउत्तस्स जहण्णेणं दोन्नि उक्कोसेणं सहस्सग्गसो, एवं जाव कत्तायकुसीलस्स, निर्योदो जहण्णेणं दोन्नि उक्कोसेणं पंच, सिणातस्स णत्थि एक्कोऽवि। पुलाए कालो केन्चिरं होति?, जहण्णेणं अंतोमुहुचं उक्कोसेणावि अंतोमुहुचं, वउत्तं जहण्णेणं एककं समयं, उक्कोसेणं देयणा पुब्बकोडी, एवं जाव यत्तायकुसीले, निर्यंठे जहा पुलाए, सिणाए जहा वउत्ते। पुलाक्का यहव; पुलाक्कत्तेन क्रियन्चिरं कालं [अंतरं] होति?, जहण्णेणं एककं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुचं, एवं निर्यंठावि, अवत्तेसा सब्बदं। पुलागस्स केवत्तियं कालं अंतरं होति?, जहण्णेणं अंतोमुहुचं उपकोसेणं अपत्तं कालं, अवट्ठपोमलपरियहं देयणं, एवं जाव निर्यंठस्स, सिणातस्स नत्थि अंतरं, पुलागाणं केवत्तियं कालं अंतरं होति?, जहण्णेणं एककं समयं, उक्कोसेणं संरोज्जाइं यासाइं, एवं निर्यंठाणवि जहण्णेणं, उक्कोसेणं छम्मासो, सेसाणं णत्थि अंतरं। पुलागस्स विन्नि समुन्याता पण्णजा, तंजहा-व्वेदणा कत्ताया मासत्तिया, वउत्तपडिसेवगाणं पंच, तित्थि ते चैव, विउत्थिए तेएए य, कत्तायकुसीलस्स छ, पंच ते चैव, आहारए य, निर्यंठस्स नत्थि एक्कोऽवि, सिणातस्स एकको, केवत्तिसमु-
ग्गत्तो। पुलाए लोमस्स कत्तिमात्ते होज्जा?, किं संरोज्जाविभागे अंसरोज्जाविभागे होज्जा? संरोज्जेसु माएसु होज्जा? अंसरोज्जेसु माएसु होज्जा? सव्वलोएसु होज्जा?, गोयमा। अंसरोज्जाविभागे होज्जा, सेससु पडिसेहो, एवं जाव निर्यंठे, सिणाते सव्वेसु होज्जा, एवं वउत्तगाणरि। पुलागो एओवसमिते मावे होज्जा, एवं जाव कत्तायकुसीले, निर्यंठे सएए वा उवत्तमिए वा भावे होज्जा, निणाते सएए मावे होज्जा, एवं पुण माणा, पुलाए णं पुब्बपडिवण्णरा) विषा पडिवज्जयाणवावि होज्जा?, गोयमा। सिय अत्थि, सिय णत्थि, जति अत्थि जहण्णेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं सब्बमुहुचं, पुब्बपडिविचिया सिय ओत्थि सिय णत्थि, जति अत्थि

ਅੰਤਿਮ ਚਾਰਾ ०

॥

2

महाराष्ट्र

निर्णयः

112521

जहणेणं एकको वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं सहस्सपुद्गलं, वउत्तावि एगसमणं केवति या पडिवज्जमाणया, (सिय अत्थि सिय णत्थि) जति अत्थि जहणेणं एकको वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं सहस्सपुद्गलं, पुब्बपडिवणया जहणेणं उक्कोसेणवि को-
डित्तपुद्गलं, एवं कुमीत्तपडित्तसंगवि, कत्तावकुमीला पडिवज्जमाणया जति अत्थि जहणेणं एकको, उक्कोसेणं सहस्सपुद्गलं,
पुब्बपडिरणया जहणेणवि उक्कोसेणवि कोडित्तसहस्सपुद्गलं, णियंठा पडिवज्जमाणया जति अत्थि जहणेण एकको वा दो वा
तिन्नि वा, उक्कोसेणं शब्दं [ति]मितं, एवमाणं चउण्णया होति, उवसमाण उ पुब्बपडिवणया जति अत्थि जहणेणं एकको वा
दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं सयपुद्गलं, सिणया पडिवज्जमाणया जति अत्थि जहणेणं एकको वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं
अहमयं, पडिवज्जस जहणेण उक्कोसेणानि कोडिपुद्गलं। एते णं मंते, पुलगवकुसकुसलियंठसिणयासणं क्तरे क्तरे हितो अप्पा वा
वहुवा वा तुल्ला वा विससहिया वा १, गोतमा । सव्वरथोवा णियंठा, पुलगा संखेज्जगुणा, सिणता संखेज्जगुणा, वउत्ता संखे-
ज्जगुणा, पडिसेणणाकुसलीला संखेज्जगुणा, कसायकुलीला संखेज्जगुणा इति ॥ उक्को नाम निणसो निक्षेयः, इदानीं धराशालक-
स्यावसरः, अस्मिन् धरे कस्यालपक्काः, धानं च धानुगमे भविष्यति, तत्रानुगमो द्विविधः-ध्वानुगमो निर्धुसयनुगमश्च, निर्धु-
स्यनुगमो द्विविधः-निक्षेपनिर्धुकिः उषोद्यातनिर्धुकिः ध्वानुगमो ध्वानुच्चार्यते, तच्चेदं-‘सिद्धाण णमोकिञ्चा’ (६९) इत्यादि, सिद्धस्य-
युगपद्च्छति, एत्थ य सुत्ताणुगमो इत्यादि, ध्वानुगमे ध्वानुच्चार्यते, तच्चेदं-‘सिद्धाण णमोकिञ्चा’ (६९) इत्यादि, सिद्धस्य-
याध्ययनस्य प्रकटार्थस्यादि यत्किंचिद्वक्तव्यं तदुच्यते-सिद्धार्थानां परिनिष्ठितार्थानां न्यस्तत्वा संयत्तानां च, भावतः परमार्थानां
धर्मवर्तानां तथ्या अनुदास्ति दृशुत मम, क इवमाह-सुधर्मस्वामी, आल्लानकप्रबंधेन कथयति, अत्थि मगहाविसए रावगिहं

नयं, नाथ मणिआं राया विहारलचार्तं निम्मतो, विहारलचा परिमणिषा प्रणति, तन्निमंच निम्मतण मंडिकुच्छीनाम चेइयं, नहिठितो साह दिहो, क्षाणं विषायति, तस्य तेसिं समुद्रावो-रणो साधुस न, एत्थ अज्जयणे यण्णिज्जति, श्रयसः प्रकटाथं एव, ए राजा नं साधुं इट्ठ्या परं विस्सयं गता, अहो अस्य साधोः रूपतामान्वसोमवचा क्षांतिमुक्ति असंगवचा च भोगेषु लस्यन्ते, तस्य पादां प्रणम्य प्रदक्षिणं च कृत्वा नातेरेरे निपण्णः, ततो ब्रवीति, (कथं तरुणो रूपवान् प्रवर्जितः, साधुरुवाच-अना-योश्चं, मम गृहम् विद्यते, अनुकंपको वा, ततो रात्ना प्रदक्षितः, एवंगुणसमेतस्य कथं माथो तव न विद्यते ?, अहं तव नाथो भवामि, साधुनाच-एवमपि अनाथ एव, मम नाथत्वं कथं करिष्यसि?, एवं साधो राक्षस्य संवादो वर्ण्यते, जाय विहरति वसुधं वि-गतपापांनि ब्रवीमि, नयाः पूर्वम् ॥ विंशतितममध्ययनं महाविन्यंठिज्जं २० ॥

उक्तं विंशतितममध्ययनं, इदानीं एकविंशतितमं, तस्य कोऽसंख्यः १, विंशतितमे निग्रयोऽभिहितः, एकविंशतितमे विरिक्तयोर्योऽभिधीयते, स च निग्रयो विविकचर्यासहित एव भवतीति, नान्यः, अनेन संबधेतायातस्यास्याध्ययनस्यानुयोगद्वार-गत्यैव व्याख्येयं नामनिष्क्रेयं निक्षेपे आदाणपदेन समुद्रपालिज्जं नाण, अर्थतो विविकचर्यानामाध्ययनमिदानीं एकाग्रिज्ञातितमं, नामनिक्षेपं करोति 'समुद्रपालिय'मिति, 'नियस्सेवे' इत्यादि (४२९) नामादिक्षो चतुर्दो निक्षेपः, नामस्यापनाद्रव्याणि पूर्वपदं, भावे समुद्रपालिवापुर्नंदतो भावतो तु गतव्यो, ततो समुद्रितमिणं समुद्रपालिज्जमन्वयणं, उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः, इदानीं ग्रन्थालापस्तथावसरः, अस्माद्यावत्पूवं निपतितं तावद्वक्तव्यं, यत्तं चेदं—'चंपाए पालिए नाम'मित्यादि (७१९-४८४) यद्योदमेवार्थं यत्पुनः निर्गोष्ठकारो ब्रवीति तत्पुनरुक्तं, तद् ज्ञापयति— वैसायभावना येन ज्ञायते

न तदुनरुक्तं, यत्सपपुष्टिकारमेव भवति, तथा च आह— 'सद्वायव्यावतं०' गाथा ॥ इदानीमास्यानप्रवर्धन-
 वस्योत्पत्तिर्नर्धे कारणं चार्थमधीयते—चैषा शास जगती, तस्य पालिचो णाम सत्यवाहो, अहिगतो जीवार्थे (दि)पु पदार्थेषु, अरहंत-
 सातनरतो, सो अक्षया कस्यार्थे पोषणं गन्थितो, भणिमयारिभरिणं, गन्धिमं पूजाफलञ्चाविफलभक्कोलादि, समुद्वीरे पिहंडं
 नाम नगरं संपचो, तस्य य योणियणं दारिया दिन्ना, विवारिता य, अक्षया कयाइ तं पंचि आवणासत्तं घेन्नणं पत्थितो
 एदेसरत्ता, सा समुद्रमव्दोमि पसरती पुत्तं पियदत्तणं तभउणजुत्तं, तस्सा समुद्रपालोचि नामं कयं, एवधारोहिं परिकित्तो परिव-
 पसदादि, पारत्तरिकलापडिओ जातो, ततो जुवणपपात्स कुल्लवाणुसरित्तं चउसइगुणोपेत्तं रुविणंनानभारियं आणावेवि, सो
 सविणीए ताहितो देगुदओ य देयो रेडवि भोए निरुब्बिम्मो। अहं जम्मया कयाइ सो ओलोयणाचिद्विदे पसच्चि(नगरं), वच्चं गीणि-
 ज्जो। पामोदि, ए दद्वणं समी विवेसी जाणी मुंकिवदुक्कियाणं कम्मणं जाणती फलविवाणं, चरित्तारवर्णयकम्माणं खवोवसमे-
 णं य एतुओ संभेमणुपर य संभओ आपुच्छिऊण जणावि पियसंतो, सायकिचीओ, काऊण तदव्वरणं बहूणि वासापि सो धुय-
 णित्तो य दानं रंगचो जं संपच्चा न सोयेति, एपोऽर्थं मुत्तेडभिहित एव, तथापि नियुत्तिकारेणाभिहितं, दिवदं मुपदं भव-
 मांमि। इदानीं ग्रंथे मर्दित्वादिफलं तद्वृत्तीभिर् 'अहिंसस्समंगं' ॥ (७५९-६८६) ॥ इत्यादि, 'ओहाकृत्याने' त्यक्त्वा असद्वृत्त्यं-
 कर्म अशोभनं कर्म अदुःखकर्ममतिपन्थाकं, नरकवियोगेनित्रायोग्यमित्यर्थः, तं, महान् फलशो वस्मिन् तं महाफलं, महा-
 न्नोदो यस्मिंस्तन्महागोहं, कृष्णं कृष्णलेखापरिणाभि, मयानकं, आतद्वृत्त्यं त्यक्त्वा संयमयार्थे स्थित्या द्युतधर्मं अभिरुचिं
 फलोधि, प्रसादि-यहाप्रदानि, श्रीकानि च उच्यगुणानि, तानि च अभिरुचयानि, तथा परिपहा सदावि अहिंसयान्त्यादि, सत्त्वोहिं

परमार्थपदानि-ज्ञानदशुनचारित्राणि, तेषु तिष्ठति, विध्यादर्शनादीनि श्रोतांसि छिदानि-अपगतानि तस्य, न क्वचित् ममीकारः, ततः न किञ्चन विद्यते तस्य । 'विविक्तानि' ॥७८०-४८॥ क्षीपणशुण्डकविवर्जितानि लयनानि सेवति, तान्येव विद्येयन्ते, अकृतमकृतिमयंरूपितानि संयमोपधातविरहितानि पूर्वश्रमिभिः आचीर्णानि सेवति, तथा परीषदांश्च सहति, शोभनं ज्ञानं सज्जानि, सुज्जानेन उपगतः महर्षिः, नास्य उच्चगे विपत इत्स्तुचरं, सर्वप्रयात इत्यर्थः, तं अनुचरं धर्मसंयमं चरेत्ता मूलगुणज्ञानधारी भ्राजते द्रव्यं इव अन्तरिक्षे, स एवंगुणविशिष्टः शुभाशुभकर्मविश्रमुक्तः संशुद्धज्ञानदर्शनधरः तत्त्वो संसारं समुद्रमिव समुद्रपल्ले समाप्तः ॥

अधुनागमं गतिं गतोति, इति परिसमाप्तो, नयाः पूर्ववत्, प्रवीम्याचार्योपदेशात् ॥ इत्यादि शतशतानि ।
उक्तं एकविंशतितमं, इदानीं द्वाविंशतितमं, तस्य कोऽभिसम्बन्धः ? एकविंशतितमे विविक्तचर्याऽभिहित्वा, द्वाविंशतितमे
वृत्ति(श्रुति)रचरणं च वर्णयते, सा च विविक्तचर्या श्रुतिमत्ता चरणसहितेन च श्रुत्यतः कर्तुम्, अनेन सम्बन्धेन वातस्यास्याध्ययनस्यानुयोग-
द्वाराचतुष्टयं पूर्ववत् व्याख्येयं नागनिष्कञ्च निक्षेपे रहनेमी निवेकस्त्वचो' ॥४४३॥४४४॥४४५-४८८॥ इत्यादि
गाथात्रयं गतार्थं, तत्र कोऽसौ हरि(रह)नेमीः, तस्योत्पत्तिः गाथानुसारणैव च विज्ञेया, सिवति देवी अणोज्जंगी, किमुक्तं भवति-
अनुपमाद्वी, प्रथमाद्वी इत्यर्थः, रहनेमिस्व नचारि वरिसश्वते गिरथचं, एगं वरितं धुउमथे, पंच वर्षश्वते केवली, उक्तो नाम-
निष्पन्नो निक्षेपः । इदानीं द्वात्रालापकस्यावसरः, अस्मात् यावत् स्रग्ं निपतितं तावत्कल्पं, द्रग्ं चेदं- 'सोरिघपुरंमि नयरे' ।
॥ ७८३-४०१ ॥ इत्यादि, सर्वं गाथानुसारणैव ज्ञेयं यावत् 'जहा से पुरिसोचमो' ति येमि, नयाः पूर्ववत्, प्रवीम्याचार्योपदेशात्,
द्वाविंशतितममध्ययनं रहनेमिज्जं समाप्तम् ॥

उक्तं दार्पित्यतितमं, इदानीं त्रयोविंशतितमं, तस्य कोऽभिसम्बन्धः । द्वाविंशतितमे धृतस्वरणं च वर्णितं, सा धृतियर्थमे कर्तव्या, चरणं पुनस्त्वरियधर्म एव, अनेन सम्बन्धेनायातस्यासाध्ययनस्यानुवोगद्वारचतुष्टयं पूर्वषड् व्यावर्णं नामनिष्कण्णे निक्षेपे त्रेसीगीतमिज्जति - 'निजत्वेवो गोअममी पउक्कओ' ॥४५१॥४५२॥४५३-४५८॥ इत्यादि गाथात्रयं गतायं, उक्तो नामनिष्कण्णो निक्षेपः । इदानीं खालापकस्यावसरः, अस्माद् यावद् सूत्रं निपातितं तावद्रोद्धृत्यं, सूत्रं चेदं - 'जिणे पास-
स्ति णामे' इत्यादि (८३३-४९९) सर्वं हृदि ध्यवस्थाप्य यत्किञ्चित् वक्तव्यं तदुच्यते, अस्य पार्श्वस्वामिनः केशी नाम शिष्यो, ज्ञान-
चरयसंपन्नो बहुश्रेष्ठपरिभारः श्रावस्त्यो विदुक्कनाम उद्यानं तत्र समवसृतः, अथ तस्मिन्नेव काले वर्द्धमानस्यामिनः शिष्य इदं
भूती गीतमगोत्रः, तस्यैव नगरस्य ग्रहिः कोष्ठकं नामोद्यानं तत्र स्थितः, द्वावपरी अत्यर्थं लीनौ, मनवाक्काययुग्मावित्यर्थः, सुस-
माहितौ, ज्ञानादिसमाधिपुक्तावित्यर्थः, उभयोरपि शिष्याणां चिन्ता समुत्पन्ना - तुल्ये तथैकत्वे किमिति शिष्योपादाननानात्वं,
अथ तौ तत्र विद्याय शिक्षायां श्रवितार्कितं समागमकृतमतीको द्वावपि केशिगीतमौ पूर्वतरं ज्येष्ठ इतिकृत्वा केशी गीतमः प्रति
विनयाद् यावद् शिष्यपरिवृतौ तिरुकोद्यानमुपगतः, तत्सेदानीं केन्वाचार्यः (स्य) अनुरूपं प्रतिपत्तिं कर्तुमुद्यतः, पलालाकुशतृणानि च
साधुप्रायोग्यानि भूनी निषयादुपरि निषद्यां च दापयति, तौ केशीगीतमौ ब्रालेते चंद्रसूर्यसमग्रमौ । तौ समागतौ ज्ञात्वा बहवः
पापंढा गृहस्था देवदानसाय सभागतः, तयोः किल विवादो भविष्यति, ततः केशी गीतमं पृच्छति, गीतमोऽपि केशी ब्रवीति,
पृच्छ पृच्छत्येति, यमा-महाव्रतानि, तत्र तत्र पार्श्वस्वामिना चत्वारि महाव्रतानि अधिषीयंते, तानि वर्द्धमानस्यामिना पंच, एक-
कार्यप्रवृत्तानां किमिति निस्वादाः, कार्यं मोक्षः, केशेभ्यं मुगणं गीतमः स प्रज्ञायेते प्रज्ञा प्रज्ञा-ज्ञानेनालोच्य तत्रावतत्तानां च

पदार्थानां त्रिनिश्रयं आलोच्य देशकालानुरूपं धर्मं कथयति तीर्थकारः, किं तद्विप्रत्ययकारणं १, तदुच्यते, द्वादश कारणानि, द्वादशोक्तानि) एष नियुक्तिरूपेण शोक्तानि, 'सिक्त्वा वया य' इत्यादि (४५५-६-७) माथाश्रयसंगृहीतानि, शिक्षापदानि पंच महाव्रतानि, चत्वारि किम्पिथितानि श्रवण, तथा लिङ्गद्विविधं किमिति द्वितीयं, आत्मा कथाया इन्द्रियाणि च शस्त्रं तन्त्रवीर्यं, पादानां अवरुच्यं, वृत्तीच्छेदने पादार्था छेदनमित्यर्थः, रागद्वेषादयः पादाः, चतुर्थं तत्तद्वरणवर्धने, तन्मृ-भवलता उदरण-नाशनं तद् वधने कृते भयलता(उद्धृता)भयवि. अग्निविधायनं च पचनं, अग्निः कषायः निर्वापणं धृतं शीलं च ६, दुष्टाशो मनः ७, पथः सम्मगज्ञानदर्शनचारमाणि तस्य परिज्ञानं ८, महापरिधोतानि-मिथ्यादर्शनाविरतिप्रमादकषाययोगाः तेषां निवारणं ९, संसार-र्णवस्य पारगमनं १० तमः-अज्ञानं तस्य विघाटन-प्रकाशोक्तिः ११, मोक्षस्थानस्य उपसंपदा, मोक्षस्थानप्राप्तिरित्यर्थः १२, एवमेतानि द्वादश स्थानानि ह्ये व्याख्यातानि, पुरिमाण दुर्विज्ञोद्धो उ इत्यादि, प्रथमतीर्थकारशिष्याणां दुर्विज्ञोध्यः संयमः, क्षुब्धजडत्वाद, पश्चिमतीर्थकारशिष्याणां दुरुत्पालकः संयमः, वक्रजडत्वात्, मध्यमतीर्थकारशिष्याणां श्रुतुप्रज्ञत्वात् सुविशोध्यः सुखं चानुपालयः, अतो-जनेन कारणेन द्विधा प्रकल्पितः साधु गोतम-इत्यादि, सर्वत्र पृच्छा उत्तरं च बोद्धव्यं, तथा अ(स)चेलको मच्चमतीर्थकारः, स(अ)चेलकः प्रथमपथिर्मर्मः प्रदक्षितः, लिङ्गद्विविधेऽपि हृदयेव कारणं, तथा च संयमशायार्थमश्रमको(ग्रहणं)अग्रहणं भवितव्यमिति, परमार्थस्तु ज्ञानदर्शनचारिशाणि मोक्षकारणं, न लिङ्गादीनि, एवं द्वादशसु कारणेषु व्याख्यातेषु केस्याचार्यो गोतमस्य स्तुतिं करोति, साधु गोतम ! पन्ना ते, छिन्नो मे संसरो इमो । नमो ते संसयाति !, सञ्चसत्तमश्चोदही ॥ ११६ ॥ एवं तु संसप छिन्ने, केसी घोरपरक्कमो! वंदितु पंजलिउडो, गोतमं तु महामुणी ॥ ११७ ॥ पंचमहञ्चयजुतं, भावतो

इन्द्रियाव्याधिमेन गंतव्यं, न च स्वाध्यायं कुर्वता गंतव्यं, तन्मूर्तिना उदेव पुरस्कृत्य गंतव्यं। इदानीं मायासमितिः-‘कोहे माणे य’ इत्यादि गाथाद्वयं (९२२-३०५१७) क्रोधादिविरहितेन उपयुक्तेन यागा मायाभीया, तथा चोक्तं-‘पुत्रं बुद्धीं पातेचा, पच्छा वक्क- मुदाहरे’ इदानीं एषमासमितिः ‘गयेसजा य’ इत्यादि गाथाद्वयं (९३१-२५१७) अन्वेपणग्रहणपरिभोगेभिः कारणेराहारलपधिद्युव्या विद्याधरेत्, उद्गमेत्पादना च गयेषणाऽभिधीयते, ततः ग्रहणं, ततः परिभोगः, पठकं विशेषयेत्, संयोजना प्रमाणं अंगारः धूमे कारणे च। इदानीमादाननिक्षेपासमितिः-‘ओहोवाहिबुग्गाहितं’ इत्यादि गाथाद्वयं (९३३-४) द्विविधो उपधिः-औधिको औपग्रहिकश्च, इमं विधिं प्रयुज्यते-यै चक्षुषा प्रतिहेत्य पथाद्यन्तेन मुदना प्रमाणयेत्, इदानीं प्रतिष्ठापनासमितिः-‘उच्चारं पास्ववणं’ इत्यादि गाथा (९३५-५१८) गतायै। उक्ताः साऽतयः, इदानीं गुप्तयोऽभिधीयते, मनोगुप्तिः वचनगुप्तिः काचगुप्तिरिति, तत्र मनोगुप्तिश्चतुःप्रकारा, सत्या मृषा सत्यामृषा असत्यामृषा चेति चतुर्विधा मनोगुप्तिः, संरभसमारंभात्मकं सत्यं न चित्तयति, एवं सत्यामृषं न चित्तयति, संकल्पः संरभः परिस्रापकरो भवेत् समारभः। आरंभः व्यापककः शुद्धतयानां तु सर्वेषां॥१॥ एवं वागुप्तिरिति विज्ञेया, इदानीं काच- गुप्तिः ताणे निसिपणे’ इत्यादि गाथाचउक्तां (९४४-७५२०) स्थानं काचोत्सर्गादि, निर्पादनं स्ववचनं ऊर्ध्वं लब्धं उल्लेखनं, उत्क्षेपणं विक्षेपणं चेत्यर्थः, इन्द्रियाणं युवनं, स्थितिरकल्पे विनकल्पे वा स्थिताः समारंभे आरंभे वा काचं वचमानं निवर्त्तयेत् यत्नेन, समितय- श्रवणस्य प्रवर्त्तने, गुप्तयः अक्षुभनिवृत्तये, ता एताः प्रवचनमातारा यः समाचरति संसारादियुव्यत इति, नयाः पूर्ववत्। माया रूपं २४॥

इदानीं पंचविंशतितयं, तस्य कोऽयमसंबन्धः, चतुर्विंशतितमे समितयो गुप्तव्य व्यावर्णिताः, पंचविंशतितमे ब्रह्मगुणा व्यावर्ण्यते, तच्च ताम् समितिर्निर्गुप्तिभिर्विना नैव भवति, अनेन संबन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्यामुयोगाद्वाचतुष्टयं पूर्ववद्यावर्ण्यं नामनिष्पन्ने

निधये उन्नाहन्, 'निवर्तेक्यो जण्णमी' त्यादि गाथाद्वयं (४६३-४५२) व्यातिरिक्तं ब्राह्मणादीनां जयनं, भावयद्वाः तपःसंप्रमादुष्टानं, यययनविहङ्गताया 'जययोसा' हत्यादि (४६५-५२१) गतायां । उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः, इदानीं दृष्टालापकस्यावधारः, प्रथमारूपायान् यथं निवर्तितां तावद्वक्तव्यं, यथ चेदं- 'याहणकुलसंमृतो' (४४८-५२१) हत्यादि श्रावसः गतार्थं, तथापि यात्किंचिद्वक्तव्यं तदुत्पत्तेर्यथा इदं प्रवृत्तं तथा कृष्येन-गणामीए नगरीए दोविप्पा भायतो य, जमलाऽऽसी, जयघोसो विजयघोसो, तस्य जयघोसो धर्मात् महो गंगं, ताथ पेच्छन्ति सण्णेण मेरुक्कं गगिज्जन्तं, सण्णोऽपि मज्जाणेण छन्नो, मज्जायां मय्यं अकामिउं ठितो, तथापि सण्णो मेरुक्कं विजययनं तायेति, मज्जासोमि सण्णं पउप्पडमाणं तायेति, तं मज्जमम्यपात्त इत्यादि द्वारां नियुक्तिगाथा गतायां, जायाई जयनगीसः, 'जमजसंति' (यम) पुत्त्यां यमयत्त, मात्तात्तक, इंदियव्राणं निगृह्णाति, सब्बन्दुदनादिमार्गगामी, अयं तस्मिन् काले वसणोमेण यत्तः प्रन्नुगः, ततोऽग्रां (गि) जयघोषः मामधएणपाण्णे मेमिधारं समुपोस्यता, तेनासो प्रविपिदः, न ते दास्यामि मो विधो, ये च पेदविदो विहा, ये च यत्तस्य याजिनः । ज्योतिर्गमविदो ये च, ये च धम्मस्य पासोः ॥१॥ ये ममपोश्च उद्वत्तुं, आत्मानं समेव ता । वेत्तामिदं तु दातव्यं, अपरादानं हितविप्पा ॥२॥ अक्षयं वेदमुपं धेदि. यस्मान्मायपि यन्मुत्तं । नवव्राणां मुखं यत्तं यत्त, धर्माणां पापि वग्गुत्तं ॥३॥ ये ममपोश्च उद्वत्तुं, आत्मानं समेव ता । तेनापि दं न जानीये, अयं जानी वेतो सण ॥४॥ अस्याक्षयस्य उत्तरं दातुं श्रद्धकः, ततोऽग्रां पापिमाः अरिणि-भगवन् प्रेरि मुवं यथा तथा-अधिपेहोत्रमुगा वेदा, यत्ताये वेदनां मुखं । नवव्राणां मुखं पं३, एवमानां पाप्मणं मुखं ॥ १ ॥ साहुमुक्कं यथा चं३, नमस्संति अजानक्काः । एत्तं वेदाविदः केचिद, ब्रह्मतत्त्वं न जानते ॥ २ ॥ पो गुराभिर्गम्यन् न पुनस्तत्रा मज्जन्ति, यत्तं प्रउत्तं न ओचिदि, आचावरचनं च रमते, रामद्वेषो च न इच्छे, तं वसे

कर्मब्राह्मणं प्राणातिपातादिवर्तते, वयं ह्यं ब्राह्मणं पशुव्याधिराणकर्मशहितं, निरतं न ते ब्राह्मणं मः, एवं अवयोपेण वि-
जययोपो भवति प्रतिपादितः, तत्सर्व सक्ताद्ये शत्रुजितः, ॥१॥ कृत्वा 'स्वविता पुण्यकस्माद्' इत्यादि वार्तायाः (९९१।५३१) नयाः
पूर्वपत् ॥ अण्णइत्तं माम पंचवीसइसमज्जसयणं ॥

उक्तं पंचविंशतितमं, इदानीं षड्विंशतितमं, तस्य कोऽभिस्तंबधः, पंचविंशतितमे ब्रह्मगुणा व्यावर्णिताः, षड्विंशतितमे सामा-
चार्य, ब्रह्मगुणवस्थितेन अवश्यमेव सामाचार्य करणीया, अनेन संश्लेषनायातस्वास्यापचयनस्यानुयागद्वारचतुष्टयं पूर्वव्यावर्ण्ये
नाभनिष्पन्ने निक्षेपे सामाचार्ये 'निकम्बेचो सामंभि' इत्यादि गायत्रयं (४८३-४५३) व्यतिरिक्तं धोरदुर्करादीनां सामभावो, भावसामं
इच्छामिच्छादिकं, आपारे निकम्बेचो इत्यादि गायत्रयं ४८७-८९।५३३ व्यतिरिक्तो नामादिनामने तिणिसलता, घोवने हरिद्रारोगः,
यागने कपिहृन्नादि, शिक्षापने द्युक्तसारिकादि, सुक्राणे सुवर्णादि लोन्वि(दच्चा)साद्वं गुहाः, एष द्रव्याचारः, भावे दशविषसामाचार्यो-
चरणं, उक्तो नामनिष्पन्ने निक्षेपः, इदानीं ब्रह्मालापकस्मावसरः, अस्माद्यावत् स्रवं नियतितं तावकव्यं, स्रवं चेदं-सामाचार्यं पच-
कृत्वाभि' इत्यादि (९९२-९९४) सर्व प्रायः गतार्थं तथापि यत् किंचिद् कव्यं तदुच्यते-दिवा पौर्णमिषमाणं छाप्रया आपते, आसादमासे
इत्यादि प्रयोगेण, रात्रौ बुनः कथं नातं तदं, उच्यते, यन्नक्षत्रं रात्रि परिसमापयति तस्मिन्नक्षत्रे चतुर्भागे स्थिते प्रथमप्रहरः कालिक-
श्रुते तस्य तस्मिन् स्वाध्यायः क्रियते, तस्मिन्नत्र नक्षत्रे बभोमध्वे स्थिते अर्द्धरात्रः, तस्मिन्नत्र नक्षत्रे चतुर्भागे द्वितीयस्थिते पश्चिमः
प्रहरः, दशविधा सामाचार्य चक्रबालसामाचार्यो न अत्रामिहितः, (ओषरूपा च) तौ च आवस्मकानुसरेण ज्ञातव्यामिति, नयाः
पूर्वपत्, षड्विंशति-तमं सामाचार्यनामकं समाप्तं ॥

इदानीं सप्तविंशतितमं, तस्य कोऽधिसंबन्धः?, पञ्चविंशतितमे सामाचारी अभिहितेति सप्तविंशतितमे अशठता व्यावर्णिता, सा च साधुना सर्वप्रयोजनेषु कुर्वन्त्या, अनेन संबन्धेनायतस्यस्याभ्यनस्यानुयोगद्वारात्तदुप्यं पूर्ववद्भावर्यं नामनिष्पन्ने निक्षेपे 'म्वष्टुकिज्जाभि' इत्यादि गाथाद्वयं (४९०-१५४८) व्यतिरिक्तो बलीवदो मारी, सुलुक्का गली मरालो शठो प्रतिलोमे अविनीत इत्येकार्थः, माये सुलुको प्रतिलोमो, सर्वेषु मोक्षप्रयोजनेषु सलप्रकार 'अबदाली' इत्यादि (४९२-५४८) अबदाली स्कंधानुगं योजनं च सुविषणासति, उग्रमतिः, बोधे पुनं च भाटं मनोक्तं, उत्पयेन गच्छति, विपयेन-विषयेषु पथा गच्छति, 'जे किर द्रव्यं खुब्जे' इत्यादि गाथाद्वयं (४९३-४५४८) गतार्थः, 'दंसमसक' इत्यादि (४९१-५४८) दंसमतश्चतुल्या आत्त्यादिदुदनसीला, जलूकतुल्या दोषप्राहिनिः, कपिफुल्ल्या असमाधिकारिणा, 'तीक्ष्णा' निर्विघ्ना मृदुवः- अत्यंतं यज्ञाः चंडा-रोषणाः सार्दविकान-अत्यंतमलसा, एते भाव-सुलुक्का । 'जे किर गुरुपाटिणीया' इत्यादि गाथात्रयं ४९६-७-८ (५४८) गतार्थः, उक्तो नायनिष्पन्नो निक्षेपः, इदानीं द्वात्रालापकस्या-वसरः, अस्मापावत्तुं द्रवं निषतितं तावद्द्रव्यं, द्रवं चंद-धिरे गणधरे गरगे' इत्यादि (१०४४-५५०) स्थिरीकरणान् स्थविरः, गणधारयतीति गणधरः-गणी, गच्छआचार्य इत्यर्थः, गरगतमोत्र इति, मन्यते त्रिकालावस्थितं जगदिति मुनिः, विद्याद हेतोः, संग्रहो-पग्रहदुष्टल इत्यर्थः, गणिमावं प्रति आधीर्णः, सुतसो आचार्यगुणोपेतः, ज्ञानादिसमाधिकारकः, स इदानीं आचार्यः शिष्यस्योपदेशं ददाति-चहन्-रयादि तस्मिन् शुक्तस्य बलीवदतिर्वहत वातव्योपदेशः अभिवर्तेत, अथ न बहेवे तत् तस्यैवाशोभनं भवति, एवं शिष्यस्यापि संयमयोगान् सम्यग्वदतः संमारच्छेदो भवति, यः पुनः संयमयोगेषु अविनीतान् सुलुक्कान् योजयति अमो विधि-चोदनामपि कुर्वन् छिद्रयति, असमाधिं च लभेत, लापवं च ग्रामोति, यस्यमाणबलीवदसद्व्याः छिद्रिष्या भवति, ते च इमे

‘एवं हसति पुच्छंभि’ (१०४७-५५२) इत्यादि गायत्रा सर्वा. एकं वलिवदेति शेषं पुच्छं पीत्स्यति, अन्यमभीक्ष्णं तुदयति, अन्यदतस्तत्र दुष्टस्तत्कारणं कृत्वा पार्श्वस्थं उल्लाप्य नश्यति, एवमादि कियत् वर्णमिष्यामि, यादृशस्ते दुष्टवर्त्तवर्त्तदो दुष्टमिक्षा अपि तादृशा एव, धर्ममाने वा योजिता भव्यन्ते धृतिदुर्वला एभिः कारणैर्मन्यन्ते, सिद्धिरसमागुल्लयात्, सकलशीलत्वात्, क्रोधनत्वात्, मिश्राऽनसिक्तत्वात्, स्वप्नपक्षमानमौक्तित्वाद्भज्यन्ते, अन्यैः अलुतास्मानोऽपि अन्तरभाषया दोषोदघट्टनात् कुरुते, आचार्याणां वचनं प्रतिहृत्यति, कथं !, एवंचिह्नं प्रेषमाणो ग्रीति नासौ मम जनानि, अथवा नासौ मम दास्यति, अथवा निर्गता सा एवमहं मन्ये, अन्यं तत्र प्रेष्यतां, प्रेष्यमानो प्रतिहृत्यति, ततः स्वच्छन्दं सुखं विहरति, राजवंशिभिरभ्यमानो भृकुटि कुर्वति, आचार्येण वाचिता संगृहीता मत्कृपानेन रोपिता जातपथा फलायते हंसा इव दिशोदिशं, ततो आचार्यो विचित्रयति-
खलुर्कैः सह समागतः किं मम दुष्टमिष्ये ? आत्मा मेऽसीदति-’ यादृशा मम शिष्यास्तु, तादृशा गतिर्गर्हसा । गतिर्गर्हमे परि-
त्यज्य, दृढं गृह्णात्यसौ तपः॥१॥ आचार्यः मृदुगंभीरसुसमाहितः शीलसमाहितो विदहतीति, नयाः पूर्वगत् । सत्ताविशतितमं समासम् ॥

उक्तं सप्तविंशतितमं, इदानीमष्टाविंशतितमं, तस्य षोऽभिमतान्वः ? सप्तविंशतितमे अश्वत्ता व्याधर्जिता, अष्टाविंशतितमे मोक्षमार्गोऽभिधीयते, मोक्षमार्गोऽश्वत्तस्यैव भवति, अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्यानुषांगद्वारचतुष्टयं पूर्वपदयावर्ण्य नाम-
निष्पन्ने निक्षेपे शेवतयमगती-’ निक्खेवो मोक्खंदि’ ॥१८१९-५००-५५५॥ इत्यादि, गायत्र्या, श्रुत्यव्यतिरिक्तो निगलदिष्टु, भावमोक्खो अट्टविहकम्ममुक्खो नायवो भावमोक्खो, ‘निक्खेवो मग्गमि’ ॥५०१-२५५५॥ इत्यादि गायत्र्या, व्यतिरिक्तो बले स्थले वा, भावमार्गो ज्ञानद्वयवचरिणाणि, ‘निक्खेवो उ गती’ ॥५०३-४५॥ इत्यादि गायत्र्या (५०३-४५) व्यतिरिक्तं जीवानां

पुद्गलानां वा गतिः, भावमती पंचप्रक्षारा, मोक्षयतीए अधिकारो, उक्तो नाभनिष्पन्नो निष्पन्नः, इदानीं सूत्रालापकस्यावसरा, अस्माद् शयत् ह्यत्र निपतितं तत्त्वद्वक्तव्यं, यत्र चेटं- 'मोक्षममगार्तिं तत्त्व०' ॥१०६१-५५६॥ इत्यादि, सर्वे प्रायः प्रकटार्थे, तथापि यत्किंचिद्वक्तव्यं तदुच्यते, चचारि कारणा ज्ञानदर्शनचारित्र्यपांसि चतुष्टयमपि, ज्ञानदर्शनलक्षणं कथं ? येन ज्ञान- दर्शनाभ्यां विना आरम्भार्थं न लभते, गुणानामाश्रयो द्रव्यं, जीवद्रव्यस्य ज्ञानादयो गुणाः, अर्जवद्रव्यस्य रूपादयः गुणाः, द्रव्या- सूत्राः पर्यायामृताश्च, पर्यायाः गुणाश्चिताश्च, धर्मोपमाकाद्यानि एकद्रव्यानी, न तेषां स्वतः प्रदेशकल्पना विद्यते, जीवाः पुद्गलाः कालाश्च अनन्तानि, वर्तनलक्षणः कालः गालयुवायुदत्त्वादिभिलक्षणलेप्स्यते, पुद्गलक्षणं तत्रान्यकारश्चावगोचोदादीनि, पर्यायलक्षणं एकत्वं पृथ- स्वं एकद्विआदिका संख्या संस्थानं-आकाराभिधेयः, संयोगवियोगो, देवदत्तस्य गृहेण सह सम्बन्धः संयोगः, तस्माद् वियोगो विभागाः, जीवादयस्तथ्याः पदार्थाः, तस्या(ध्या)नां भावानां निसर्गोदधिगमाद्वा बुद्धानां रुचिः सम्प्रदर्शनं, तद्व्यप्रकारं निसर्गादि, कथं लक्ष्यते ?, तत्त्वानां भावानां गुणोत्कीर्तनेन सम्यग्ज्ञानानुष्ठानेन व्यापकबुद्धेर्ज्ञानवर्त्तनेन च लक्ष्यते, सम्प्रदर्शनाविरहितं चारित्रं न भवति, दर्शनं तु चारित्र्यविरहितमपि भवति, तथा ज्ञानं च दर्शनरहितं न भवति, ज्ञानेनापि विना चारित्रं न भवति, ज्ञानादिगुणविरहितस्य मोक्षो न भवति, अमुक्तस्य च निर्वृतिर्नास्ति, सुखं नास्तीत्यर्थः, ज्ञानादीनां विषयं प्रदर्शयति ज्ञानेन सर्व- पदार्थान् जानाति, दर्शनेन तानेव ग्रह्यते, चारित्र्यावस्थितस्य पूर्वपणग्रहणं न भवति, तपसा पुरुषोपाचस्य कर्मणः क्षयं करोति । नयाः पूर्ववत् ॥ अष्टाविंशतितमं मोक्षमार्गगतनिनामकमध्ययनं समाप्तं ॥

उक्तं अष्टाविंशतितमं, इदानीमेकोनविंशत्तमं, तस्य कोऽभिमतम्बन्धः?, अष्टाविंशतितमे मोक्षमार्गोऽभिहितः, एकोनविंशत्तमे अवश्य-

मेवाप्रमादः करणीयः, स एव मोक्षमार्गः, अनेन सम्बन्धेनापातस्यास्याध्ययनस्यानुयोगद्वरचतुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्ण्य नामानिर्णये
निर्णये अप्यमादृक्षायणंति, आदानपदेनदयध्ययनं सम्यक्तत्पराक्रममभिधीयते, गौरी संज्ञा अप्रमादभुतामिति, अन्ये तु वीतरा-
गशुद्धीमिति, तत्र द्रव्ये पत्रादिलिखितं, अथवा व्यतिरिक्तं द्वयं प्रचक्रार-अंडजादि, उक्तो नामनिष्कर्णो निक्षेपः, इदानीं मृगाला-
पकस्यावसरः, अस्माद्भावतु द्वयं निरपतितं तावद्वक्तव्यं, द्वयं चेदं 'सुतं मे आउसं' ! त्रेण' (१३ख०५७२)मित्यादि सर्वं, सम्यक्तत्पराहितस्य
पराक्रमः सम्यक्तत्पराक्रमः, पराक्रमः- उत्साहो, वक्ष्यमाणेषु प्रयोजनेषु उत्साहः करणीयः, प्रत्येकरागानि सिद्धयन्ति, संसारं
स्थितय भवति संविद्य, 'ओषिबी मयचलनयो' ससारोद्विग्नः, उक्तं च- यथा मृगा मृत्युमयस्य भीता, उद्विग्नवासा न लभन्ति
निद्राम् । एवं बुधा ज्ञानविशेषाधितात्मा, संसारभोता न लभन्ति निद्रां ॥१॥' संवेगेन कुतेन को गुणो भवति ? तदुच्यते- 'संवे-
गेन भंते' (जीवि) किं जणयति?, गोयमा! संवेगेनं रुद्धा जणयति' (१५ख०५९८ एवं सर्वेषु पदेषु पुच्छानिवन्धनं वाच्यं, निर्व्ये-
तेन सातासौख्यात् गृहस्वप्नमन्याच निर्वेदं करोति, निर्बिंबः सन् धम्म उद्यमं करोति, मावसत्यं प्रतिलेखनादिक्रियां यथोक्तो
सम्यगुपयुक्तः करोति, योग्या-मनोवाक्कायाः, सत्यमतोयोगः कर्तव्यः, नास्त्यमनोयोगः, एवं वाशपि, क्षये लेशनद्वयनदेवनादि
न करोति, एवं यावत् संभोगमत्तत्त्वकलणं अभियार्द्धं जणयति, अत्र प्रवृत्तौ प्रत्याख्यानशब्दो, यथा अमृगश्रोतः, अनिष्टचित्त
तस्मिन् सयोगे भवति 'सेलेसी णं भंते' ! किं जणयति ? अकस्मत्ताए लीवा सिद्धीति शुद्धाति शुच्येति परितिव्यापयति सव-
दुक्खार्ण शंतं करोति, त्वमीमिति, नयाः पूर्ववत् ॥ समाप्तं एकोनविंशत्तमम् ॥

उक्तं एकोनविंशत्तमं, तस्य कोऽभिमतमन्धः ? एकोनविंशत्तमे आप्रमादो व्यावर्णितः, त्रिंशत्तमे तपोऽभिधीयते, तच्च तपः

अप्रमदगदितस्वर भवति, अनेन सम्बन्धेनायातस्याध्ययनस्यानुयोगद्वाराचतुष्टयं (५१३-४५-६५-९९) पूर्ववद् व्याख्येयं नामनिष्पन्नं निधेये तपोमार्गगती ' निवर्त्येवा तु तवमी ' त्यादि, गाथाचतुष्टयं, व्यतिरिक्तो पंचतपादि, भावे द्वादशविधं तपः शेषं भवत्ये, उक्तो नामनिष्पन्नो निधेयः, इदानीं श्रुत्यालपकस्यावसरः, अस्माद् शब्दं यत् निमित्तं तपवत्कृत्यं, यत्र चेदं- 'जहा न पायगं कम्मं ' इत्यादि(१०९८-६००)भवे, 'तप संतापे' तपसो मार्गः तपोमार्गः, गमनं गतिः, तपोमार्गस्य गतिः २, तपो येन प्रभारेण श्रियते इत्यर्थः, यदि पूर्वं संशुताश्रयद्वारः ततः तपसा निःशेषं कर्म धरयति, प्राग्विधादीन्याश्रयद्वाराणि, अनशनं द्विरिष्यंश्वरं यावत्कथितं च, इत्थं चतुर्थादि, तदा अनेन प्रकारेण पशुविधं भवति श्रेण्यादि, चतुर्थपष्टाष्टमादि एवमासपर्यन्तं माना धेयी, धेयी श्रेण्या गुणिता प्रतरं भवति, प्रतरं श्रेण्या गुणितं घनं भवति, तदा घनो वर्गितो घनो भवति, सोऽपि वर्गः शुभरापि वर्णने ततो वर्गवर्गो भवति, एष्टोऽपि चित्तो नानाप्रकारो श्रद्धार्णितपोऽभिधीयते, तदस्यशाभिहितं, शेषं दशवैकालिक-वर्णो अभिहितं, एवमेवं तु द्विविधं, त्रै सूत्रं आचरे सुणीः से दिप्यं संसारा मुंचति षोडशेति चेमि, नयाः पूर्ववद् ॥ इति श्रिदासं अस्पृश्यं समाप्तम्

उक्तं त्रिनुपमं, अपेक्षार्थनुपमं, तस्य कोऽप्रमितम्बन्धः?, विश्वचमं तपोमार्गगतिभिहिता, एकत्रिदुचमे चरणत्रिविधभिधीयते, एवमा न पिता चरणं नैव मयूषं भवति, अनेन तन्मन्थेनायातस्यास्याध्ययनस्यानुयोगद्वाराचतुष्टयं पूर्ववद् व्याख्येयं नामनिष्पन्नो निधेये चरणत्रिविधेति, 'निधेयं चरणमिमं इत्यादि गाथा पंच (५१७-८-९-१०-११-६११) व्यतिरिक्तो वेत्यवन्दनको गच्छति, मोक्षकं भवत्येति, भावे पंचरिषभापाराधयति, व्यतिरिक्ते इन्द्रियाशानां विधिः, भावे संयमयोगस्य उपसम्य चो विधिः, उक्तो नामनिष्पन्न-

णां निक्षेपः। इदानीं द्वालापकस्यावसरः, अस्माद् यावत् द्रवं निपतितं तादृक्तन्यं, द्रवं चंदं चरणविधिं एव स्वस्थामि' इत्यादि (११३५) सर्वे, अयं यमाद् विरतः, संयमे प्रवर्तनं, मंडलग्रहणाच्चतुरंतं. संसारः परिगृह्यते, नारकविर्यग्योनिमनुष्यामरभावः, विंडेपनायां अवग्रहशक्तिभूतु भयस्यानेषु ब्रह्मयुग्मिषु च एवं प्रतिक्रमणाधुसाणेन ज्ञेयं, इत्येतेषु स्थानेषु यः प्रयत्न करोति असौ तेषां विमुच्यते इति त्रयीभीति, नयाः पूर्ववत् ॥ इति एकात्रिंशत्तमं अध्यायनं समाप्तम् ॥

उक्त एरुगिराचम, इदानीं द्वायिदचमं, एकायिदचमं चरणविधिरभिहितः, द्वायिदचमे प्रसादस्थानान्याभिधीयते, चरणं च अग्र-
मत्स्यैव समूहं भवति, अनेन समन्वेतायातस्याध्ययनस्यानुयोगाद्वारचतुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्ण्य नाभिनियंत्रं निकलेवे प्रसादस्थानं,
'नियवदो उ पमाते' इत्यादि गाथा अष्ट ॥ १५२२ ३-४५ ६-७-८-१६२० ॥ व्यतिरिक्तो द्रव्यप्रसादः मद्यमधुप्रसन्नादि, भाव-
प्रसादः निद्रा विक्रया रुपाये इन्द्रियाणां च क्रियास्थानं पूर्वोक्तं, तीर्थकराणां अग्रमयचता व्यावर्ण्यते, मद्यमत्स्योमितो यर्षसहस्रेऽपि
संक्षलित्वमागे अदोरात्रं प्रसादः, वर्द्धमानस्याभिनः द्वादशसु वर्षेषु समाधिषु संक्षलित्वमागे अदोर्मुहूर्ते प्रसादो, ये पुनर्निरपं
प्रसादास्ते संज्ञातसागरं पर्वतान्ति, उक्तो नाभिनियंत्रो निक्षेपो, इदानीं द्वालापकस्यावसरः, अस्माद् यावत् द्रवं निपतितं तावद्
पक्तव्यं, द्रवं चंदं अचंचतं कालस्स० ॥ ११५६ ६-२२ ॥ इत्यादि, सर्वं, अत्यन्तकालः त्रयीतोऽजायतो वर्चमानः परिगृह्यते, समूलस्य
तवदुःखास्य यः प्रमोदस्तस्य, सर्वमूलस्योति दुःखस्य मूलं कर्म, कर्मणां मूलं रागद्वेषौ, दो छिन्ना भवति मोक्षो तन्मे प्रतिपादयितुः
एकान्तहितं भृशुत, त मोक्ष एवं भवति ज्ञानप्रभावजया अज्ञानमृगवर्जनेन रागद्वेषक्षयेण गुरुद्वेषवया यालज्जनवर्जनेन स्याच्छायेन
श्रुत्या च भवति, तथा आहारेण भित्तेन एष्यायेन च, निष्पणार्थे बुद्धिरस्य स सेव्यो गीतार्थः, निकेऽनं स्थानं तद्विकेपोयं समाधि-

प्यभिधीयन्ते, श्रमादवशमो जीवः कर्म वच्चाति, अनेन सम्बन्धेनावगतस्यास्यप्रत्ययानुयोगाद्वास्तुतुल्यं पूर्ववद् व्यावर्ण्यं नाम-
 नियचे निक्षेपे कर्मपणहो 'कर्ममपि निवसेवो'॥ इत्यादिगाथा अष्ट (५३०.१-२-३-४-५-६-७-८-९.नियुक्तौ॥) व्यतिरिक्तं कर्म-
 इव्यं च नो कर्मद्रव्यं, अनुदयः कर्मणो, नो कर्मद्रव्यं लेपकर्मोदि, मात्रे कर्मणां उदयः, व्यतिरिक्तो द्रव्यप्रकृतिः कर्मणो कर्मा-
 म्नां कर्मणि अनुदयः, नो कर्मं ग्रहणप्राप्तेष्वपि मुक्तानि द्रव्याणि, मात्रे मूलोत्तरप्रकृतीनां उदयाः- पयतिद्विद्वि अणुभागो
 पदे सकर्मं च सुदृढं गालयं । एतेति संखरे एतु एवमेव स्याति अशक्यं॥१॥ उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः, इदानीं दृष्टालापकस्या-
 यसरः, अस्माद्यावत्स्ये निधित्वं तावद्द्रव्यं, स्यं चेदे-अदृष्ट कर्मादं द्योच्छासी' त्यादि(१२६७-६४१) सर्वं, तेषां कर्मणो चतुः-
 प्रकारा वन्वो भवति प्रकृतिवन्वः स्थितिवन्व अनुभागवन्व प्रदेववन्व इति, प्रकृतिवन्देव स्वभावो भेदश्चाभिधीयते, स्थितिः
 कालावस्थानं, अनुभावो यो वस्य कर्मणः शुभो अशुभो वा विपाकः, प्रदेववन्वः लोचप्रदेशानां कर्मपुद्गलानां च सम्बन्धः, तत्र
 प्रकृतिवन्वो द्विविधः मूलोत्तरमेदा, अष्टौ मूलप्रकृतयः, तवथा-ज्ञानावरणीयं वेदनीयं मोहनीयं आपुङ्गं नाम गात्रं
 अन्तराणामिदं, ज्ञानमाहुषोतीति ज्ञानावरणीयं, दर्शनमाहुषोतीति दर्शनावरणीयं, वेदनां करोतीति वेदनीयं, मुखतीति मोहनीयं,
 येन नोरकादिभावस्तिष्ठति तदापुङ्गं, गतिवात्स्यादिभिः श्रकार्तेनाभ्यवर्तीति नाम, प्रधानमप्रधानं वा करोतीति गात्रं, अन्तरायं
 करोतीति अन्तराणिकं, इदानीं उत्तरप्रकृत्याभिधीयते-ज्ञानावरणं पंचप्रकारं आधिनोबोधिकमुदावधिभनःपर्यायकचलानि, एषा-
 नावरणं, दर्शनावरणं नवमेदं चक्षुरचक्षुराधिकचलानि तेषामावरणं, निद्रा निद्रानिद्रा श्वला श्वलाप्रचला स्वानादिरिति, एषामुदयं
 क्रान्तीति, वेदनीयं सातमसातं च, वयोसदयं करोतीति, मोहनीयं अष्टाविंशतिभेदं, वस्तुमासदो द्विविधं-दर्शनमोहं चरित्तमोहं, दर्शनमोहं

कामा भवन्ते, रागद्वेषौ कर्मवर्जं, मोहप्रमदं कर्म, कर्म च जातिमरणस्य मूलं, जातिमरणं दुःखमूलं, रागद्वेषौ मोहश्च यथा उच्यथियते
 गदुत्तारं यस्य, एषा ते धामं न निपेयवीर्याया, आमेरिता दौमिमरा भवन्ति, ग्रीणिषत् कुर्वन्तीत्यर्थः, ग्रीणिषत् च कामा समभिद्ववन्ति,
 दुर्नं यथा स्वादुक्तं दि पक्षिणः, यथा दवाग्निः प्रचुरेष्वनः मयात्थो नोपशमं गच्छति, तथेन्द्रियाग्निरापि प्रकाममोजने शुभं न
 गच्छति, शिरिक्राव्याग्नयंत्रिणानां ओमसमवाणं दमिनेन्द्रियाणां रागादयो नाभिमगन्ति चित्तं, पराजितो व्याधिर्विविधधीभिः
 दे शिन्द्रियानां विप्रा यनाद्या न तेषु रागं करोति, अमनोजेषु च द्वेषं, तदात्मा ममो भवति, यक्षु रूपं गृह्णानि, रूपेणापि गतते
 पशुः, स्वेगु यो गदिसुर्गनि तीर्थो न ग्रीमिषेव विनश्यति, आलोक्तलोको यथा पंथाः, रूपादुगतोऽमी चरान्प्राणिनो हिनस्ति,
 एवमाद्रागानुगमनस्य पीततो दोषः, यस्य आवृते पविशहादत्ताहारिरं ततो मृणवाद्, एवं रागद्वेषानुगतो बहुकर्ममंचयो भवति,
 स्वाद्राक्तो विद्योक्तो भवति, दुःखौगप्रापणेन च न लिप्यते, जलेन वा पयिनीपत्रं, एवं श्रोत्रप्राणाजिह्वास्पर्शा, विनाशमागच्छति
 एतौक्तं पतनोक्तं च, एतौक्तं तावत् दृष्टान् यमो प्राणान्मधुहः मच्छो विहया गतो स्पष्टेन, इहलोकं एवं विनाशमागच्छन्ति,
 विषयं न न दोषमुदाहयन्ति, किन्तु यत्नेन रागं द्वेषं वा करोति स चप्यते, एवं क्रोधादयोऽपि कर्मवचनधेतवो भवन्ति, यः
 पुनोर्द्विचारः स स्वर्गवर्णनं न लिप्यते, ततः गुमाप्यवसायिनः धूपक्रमेण्यनुप्राशः, ततः क्रमेण मोहनीयजानावराणीयदनुमात्रणी-
 दोषानेन धूपं गन्धं च गन्धं चैवं-भरूपं ज्ञानमृत्ययने, तत्र आपुः ययान् मादिकनन्तम्याषाधं निर्वोणमुनं प्राप्नोति, एवं अनानि-
 रागप्रमदस्य मोक्षो प्याप्नोतः, येन अत्यन्तमुमिन्नः भया भवन्ति । इति श्रीसि, नयाः पूर्वस्यां समाप्तं द्वाविंशतममध्ययनं॥

उक्तं गौरीतमं, दर्शनी ययविद्यमं उच्यते, तस्य कोऽयममन्वयः, द्वाविंशतमं प्रयादोऽभिहितः, अपविद्यमं कर्मा-

प्यभिधीयन्ते, प्रमादवशगो जीविः कर्मं वच्चाति, अनेन सधन्वेनाशतस्थास्याध्ययनस्यानुयोगद्वाराचतुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्ण्ये नाम-
 निष्यन्ते निक्षेपे कर्मापगर्ही 'कर्ममि निक्खेवो'॥ इत्यादिगाथा अष्ट (७३०.१-२-३-४-५-६-७-८-९-१०. निर्युक्ताः) व्यतिरिक्तं कर्ममे
 द्रव्यं च नोक्तकर्मद्रव्यं, अनुदयः कर्मणो, नोक्तकर्मद्रव्यं लेप्यकर्मणादि, यावे कर्मणां उदयः, व्यतिरिक्तो द्रव्यप्रकृतिः कर्मणो कर्मा-
 म्नां कर्मणि अनुदयः, नोक्तकर्म ग्रहणप्रयोगयानि मुक्तानि द्रव्याणि, यावे मूलोचरप्रकृतीनां उदया, - यद्यतिद्विष्टि अशुभागो
 पदेसकर्मं च सुदृष्टं यादृक्च । एतेषां संयरे एतु सवणे उ सयारि अस्तन्वा॥१॥ उक्तो नामनिष्यधो निक्षेपः, इदानीं सूत्रालापकस्या-
 वसराः, अस्माद्यावत्सदं निरखितं तावद्वक्तव्यं, स्रये चंद-अष्ट कर्माहं योच्छामी' त्यादि(१२६७-६४१) सर्वे, तेषां कर्मणो चतुः-
 प्रकारो यन्धो भवति प्रकृतिबन्धः स्थितिरन्ध अनुयागबन्ध प्रदेयबन्ध इति, प्रकृतिशब्देन स्वभावो भेदधाभिधीयते, स्थितिः
 कालावस्थानं, अनुभावो यो यस्य कर्मणः शुभो अशुभो वा विषाक्तः, प्रदेयबन्धः जीवप्रदेशानां कर्मपुद्गलानां च सम्बन्धः, तत्र
 प्रकृतिरन्धो द्विविधः मूलोत्तरभेदः, अष्टौ मूलप्रकृतयः, तद्यथा ज्ञानावरणायं दर्शनावरणीयं वेदनीयं मोहनीयं आयुष्कं नाम गोत्रं
 अन्तरायमिति, ज्ञानमावृणोतीति ज्ञानावरणीयं, दर्शनमावृणोतीति दर्शनावरणीयं, वेदनीयं मोहनीयं, मुह्यतीति मोहनीयं,
 येन नास्तीदिमावृणोति तदायुष्कं, गतिनास्यादिभिः प्रकारैर्नामयतीति नाम, प्रधानमप्रधानं वा करोतीति गोत्रं, अन्तरायं
 करोतीति अन्तरायिकं, इदानीं उत्तरप्रकृतयोऽभिधीयते-ज्ञानावरणं पंचप्रकारं आभिनिबोधिशुभावधिमनःपर्यायेकत्वानि, एषा-
 नावरणं, दर्शनावरणं नवभेदं चक्षुरचक्षुस्वाधेकत्वानि तेषामावरणं, निद्रा निद्रानिद्रा प्रचला प्रचलप्रचला स्वप्नादीरिति, एषासुदयं
 करोतीति, वेदनीयं सात्वतमासात् च, तयोस्तदयं करोतीति, मोहनीयं अष्टाविंशतिभेदं, तत्समासतो द्विविधं-दर्शनमोहं चरित्तमोहं, दर्शनमोहं

कामो भवते, रागद्वेषौ कर्मशानं, मोहप्रभवं कर्म, कर्म च जातिमरणस्य मूलं, जातिमरणं दुःखमूलं, रागद्वेषौ मोहश्च यथा उदश्रियते तदुपायं वक्ष्ये, रसा ते कामं न निगवणीया, आसक्तिरा दोषिभिरा भवन्ति, ग्रीणिणं कुर्वन्तीत्यर्थः, ग्रीणिणं च कामा समभिद्रवन्ति, कुमं यथा स्वादुक्तं हि पक्षिणः, यथा दद्यान्निः प्रचुरोधनः समाल्लो नोपशमं गच्छति, तथेन्द्रियाग्निरपि प्रकाममोलने शमं न गच्छति, विविक्तशय्यासनचरितानां ओमासणाणं दग्धेतिन्द्रियाणां रागादयो नाभिभवन्ति चिचं, पराजितो व्याधिशिषोषधीभिः दे शन्द्रियाणां विषया मनोहा न तेषु रागं करोति, अमनोवेषु च द्वेषं, तदाज्जो समो भवति, चक्षु रूपं गृह्णाति, रूपेणापि गह्वरे पशुः, रूपेण पां गद्विमुपति तीव्रां स श्रीप्रमेय निनरपति, आलोकलोलो यथा पतंगः, रूपादुगतोऽसौ चराचराणिनो हिनस्ति, तस्मादरागानुगतस्य परिभ्रष्टो दोषः, यस्य जायते परिभ्रष्टादक्षाशीलं ततो मृषावादः, एषं रागद्वेषानुगतो बहुकर्मसंचयो भवति, रूपादिल्लो निद्रासो भवति, दुःशौचपरंपरेण च न लिप्यते, जलेन वा पविनीपत्रं, एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वास्पर्शा, विनाशमागच्छति, इहलोकं परलोकं च, इहलोकं तावत् शब्दान् मृगो घ्राणान्मधुकरः भव्यो जिह्वा गतो सशर्णेन, इहलोकं एवं विनाशमागच्छन्ति, निधयेन न ते दोषमुत्पादयन्ति, किन्तु यस्तेषु रागं द्वेषं वा करोति स बध्यते, एवं क्रोधादयोऽपि कर्मबन्धहेतवो भवन्ति, यः पुनरिक्तमायः स कर्मबन्धेन न लिप्यते, ततः शुभाश्वभमायिनः क्षपकश्रेष्ठदुष्टमेषाः, ततः क्रमेण मोहनीयज्ञानावरणोदशानावरणीयतां वेषु धूपं गतेषु फलं-सम्पूर्णं ज्ञानमुत्पद्यते, तत आपुषः धृवात् सादिकमनन्तमव्याबाधं निर्योगसुखं प्राप्नोति, एवं अनादि-कालप्रभवस्य मोक्षो व्याख्यातः, येन अत्यन्तसुखिनः सच्चा भवन्ति। इति ब्रह्मि, नयाः पूर्वतः॥ समाप्तं द्वाविंशस्तममध्ययनं॥

उक्तं द्वाविंशतमं, इदानीं त्रयोविंशतमं उच्यते, तस्य कोऽपि सन्धः, द्वाविंशतमे प्रमादोऽप्योहः, त्रयोविंशतमे कर्मो-

मममेदं जनन्तानुबन्धितः। क्रोधापमानमायासोभ्याः। सम्यक्त्वं सम्यगिगम्यात्त्वं मिथ्यात्वं, चरितमोहनीयं एकविंशतिमेदं अग्रतयाख्यानाः।
 क्रोधादयधत्तारः। प्रत्याख्यानवशा क्रोधादयधत्तारः। संवत्सनक्रोधादयधत्तारः। हास्यत्यरातिमययोः। कुजुगुप्साक्षिपुंनपुंसकमेदा,
 एषामृदयोदितानि भवन्ति, आयुर्कं चतुर्मेदं नरकतिथयोनिसमुष्यदेवानि, एषामृदयात्, नाम द्विचत्वारिंशद्देदं शुभमशुभं च
 अनयोः। रुदयात्, गोत्रं द्विषेधं, शुभमशुभं च अनयोः। रुदयात्, अन्यदायं पंचप्रकारं— दानलाभयोगोपभोगवर्षीयाणि च,
 एतान्यपि तदुदयादेव भवन्ति । इदानीं स्थितिन्योऽभिधीयते- णाम्बावर्यस्य स्थितिः। जषन्येनान्तर्मुहूर्तं उत्कृष्टेन त्रिशतसाम-
 रोपमसोदासोदः। ग्रीणि च वर्षसहस्राणि आगया अंतरं भवति, वायु लेहने, न वाया अगया, तत्र उदयो न भवतीत्यर्थः, तैश्च
 मास्थितिन्ना भवति, एवं दशनवर्षाणामन्तरागयोः, वेदनीयस्थितिर्जषन्येन द्वादश मुहूर्तो उत्कृष्टेन त्रिशतसामरोपमकोटीकोट्याः,
 देवैर्देव, मोहनीयं द्विविधं-दयानमोहनीयं च, दर्शनमोहनीयं जषन्येनान्तर्मुहूर्तं उत्कृष्टेन चत्वारिंशतसामरोपम-
 कोटीकोट्याः, चत्वारि वर्षसहस्राण्यायाच अन्तरं भवति, देवैर्देव चरितमोहनीस्य जषन्येनान्तर्मुहूर्तं उत्कृष्टेन सप्तविः सामरो-
 पमसोदासोदः, तत्र वर्षसहस्राणि आगया अन्तरं भवति, देवैर्देव, आयुर्कस्य जषन्येनान्तर्मुहूर्तं उत्कृष्टेन त्रयस्त्रिंशत्सामरोप-
 मानि, नामागोपयोजिषन्येन अष्टौ मुहूर्तो, उत्कृष्टेन विद्यतिः। सामरोपमसोदासोदः, वर्षसहस्रद्वयं आवाधा अंतरं भवति, देवैर्देव ।
 इत्योपयस्य कर्मणः स्थितिर्जषन्येन उत्कृष्टेन च सप्तविः, अनुगावप्रदेशवन्यौ पूर्वोक्तौ, कर्मवन्धकालानां संवरः कर्त्तव्यः,
 पदानां घपनं प्रति यत्नः काशोऽय इति, ब्रह्मवि, नयाः पूर्ववत् ॥ इति त्रयस्त्रिंशत्तममध्ययनं समाप्तम् ॥

उक्तं त्रयस्त्रिंशत्तमं, इदानीं चतुर्विंशत्तमं उच्यते, तस्य कोऽभिगम्यन्ध्याः, त्रयस्त्रिंशत्तमे क्रमोक्तं, चतुर्विंशत्तमे उत्क्राणभूतां लक्ष्या,

अनेन सम्यग्धेनायातस्याध्ययनस्यनुयायोदात्तचतुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्ण्यं नामनिष्पन्नं निक्षेपं लेख्यवर्णं, 'लेखणं निक्षेपवो०' (५३८-४७नि० ६५१) इत्यादि भाषा दश, व्यतिरिक्ता द्रव्यलेख्या अकर्मद्रव्यलेख्या, अकर्मद्रव्यलेख्या द्विविधा- जीशनामजीवानां च, जीवलेख्या मव्यामव्ययोः, सा सप्तविधा, कृष्णादयः, सप्तमा संयोगजा, लेख्यायां योग्यद्रव्याणि परिगृह्यन्ते, जोगा वन्ता वक्ष्यतेना य पत्ता उदीर्यापालयं (५४८) जीवलेख्या द्विविधा च्छेदादि ग्रन्थत एव ज्ञायन्ते, कर्मद्रव्यलेख्या षड्विधा कृष्णादि, अत्रापि जीवसंबद्धानि द्रव्याणि परिगृह्यन्ते, आद्यलेख्या द्विविधा-विशुद्धा अविशुद्धाः उपक्रमे ध्रुवे च, शेषं सत्तार्यं, उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः, इदानीं सूत्रालापकस्यावसरः, अस्मादावत् सूत्रं निषेधितं तावद्रक्तव्यं, ध्रुवं चंद-लेख्यज्जयणं एव क्लृप्तामी० ॥१२९२-६५२॥ इत्यादि, सर्वे, लेख्यानां दश कारणानि नामादीनि वक्तव्यानि, कृष्णलेख्यावर्णः जीवतो-मेघः, स च स्निग्धः, गवलं-माद्विपं मृगं, रिष्टो-द्रोण-काकः, क्षापते कोहलछगो तेलकरका, रसा जह कङ्कतुंगार्दी, मंधा गोमहाती, रसश्च जहा करयादि, परिणामो उत्तमाद्यममव्ययस्त्रिविधः, स एव त्रिभिर्गुणिवो नवमदो भवति, नव त्रिभिर्गुणिताः सप्तविंशतिः, सप्तविंशति त्रिभिर्गुणिता एकाशीतिस्त्रिभिर्गुणिता द्वे शते चत्वारिंशे भवति, कृष्णाद्यास्त्रिंशो लेख्या दुर्गतिगमनाय भवन्ति, लेख्यापरिणामस्य आदिसमये अन्तसमये वा न कश्चिद् त्रिपये, यदा तु अन्तमुहूर्ते गते श्रेये वा भवति तदा परमं गच्छति, अपसत्तथाशो धरित्वेज्जो, पसत्तथाशो अहेष्टए मुणित्ति, वेमि, नयाः पूर्ववत् ॥ इति चतुस्त्रिंशत्तमं अध्ययनं समाप्तम्

उक्तं चतुस्त्रिंशत्तमं, इदानीं पंचत्रिंशत्तमं, तस्य कोऽभिमतम्बन्धः, चतुस्त्रिंशत्तमे लेख्याजमिहिता, पंचत्रिंशत्तमे अणगार-मुणा अभिधीयन्ते, अणगारश्च अमसत्तलेख्याविगृहीतो प्रशस्यलेख्यापुक्तो भवति, अनेन सम्यग्धेनायातस्याध्ययनस्य अनु-

रूपस्य संसृज्यः शुभा अद्युमाय । 'निकलेवो विभक्तो' इत्यादि गाथा सप्त (५५६-६२।६७१) विभजनं विभक्तिः, जीवानाम-
जीवानां च भेदप्रत्यारूपानं, जीवानां सिद्धानां ज्ञेयदानां च, भावे भावानां विभक्तिः भाववि-
भक्तिः, भावानां भेदप्रत्यारूपानं, अत्रापि कारः जीवद्रव्यविभक्त्या अजीवद्रव्यविभक्त्या च, जे इति निर्देशः, किलशब्दः परो-
धवाची, एवं किञ्च आचार्याः कथयन्ति-ये भव्यास्त्यामपि ये परीतसंसारिणो भवाष्टाभ्यन्तरे सेत्स्यन्तो, पुनरापि मध्यग्रहणं येषां
तदावर्णीयकर्मणां ध्रुवोपगमां विद्यते, किल पठान्ति घीरा छत्तसं उतरज्जाए, तम्हा जिणपण्णे से अणंतगमपज्जवेहि संशुचे । अज्जाये
जहोमो गुरुपसाया अहिंसांति ॥१॥ येषां सिद्धिर्भाविष्यति, ये च यंठियसत्ता रागद्वेषबहुला ये च अणंतसंसारिणः ते संकलितकृमा कर्म-
भिः ओतप्रोताः ते अयोग्याः उत्तराप्ययनानां, तस्माज्जिनप्रवृत्तं अनन्तगमपर्यायेः संपुक्तं तं स्वाध्याययोगेन यथायोगं यथाविधिं युञ्जीत,
यो यस्याख्ययनस्य योगः तेन गुरुप्रसादादधीते, उक्तो नामनिष्पन्नो निधेयः । इदानीं सत्रालापकस्यावसरः, अस्माद्यावत्सूत्रं निपतितं
तावद्वक्तव्यं, सूत्रं चेदं- 'जीवाजीविभर्त्ता' ॥१॥ ३७४ ६७२॥ इत्यादि, सर्वं, विभजनं विभक्तिः, भेदप्रत्यारूपानमित्यर्थः, शृणुत
तां मम, क एवमाह-सुधर्मस्वामी सम्मूनामं व्रवीति, तं जीवाजीवात्मको लोकः, स च क्षेत्रकालभाषादिभिरनुगन्तव्यः, अजीवाऽ-
रुधिणो दशविधा, धर्मातिथकायाधर्मास्तकायः सम्पूर्णः परिगृह्यते, देव्यः त्रिभागचतुर्भागादि, प्रदेशो निरंशः एव धर्मास्तिकायः,
आकाशं च, कालो, दशधा, धर्माधर्मौ लोकालोकप्रमाणं, समयक्षेत्रं कालः, द्रव्यार्थिकनयाभिप्रायात्सर्वं अनाद्यपर्यवसितं, पर्याया-
धिकस्य सादिपर्यवसितं, रूपिणश्चतुर्विधा, स्कन्धो अचित्तमहास्कन्धादि सम्पूर्णः परिगृह्यते, देशास्त्रिमासचतुर्भागादि, प्रदेशोऽ-
संख्येयतमोऽनन्ततमो वा प्रदेशः, परमथासावणुय परमाणु, निरंशः, क्षेत्रतः स्कन्धा, परमाणवः, लोकालोको भजनीयो, कालतः

थाउत्तरा०

चूर्णी

३६

जीवाजीवः

॥२८३॥

पातवे परिनिवृत्ते । छतीं उवाज्जयणे भवसिद्धय सण्णये ॥ १ ॥ तं इति परिसमाप्तौ उपप्रदर्शने च, प्रादुः प्रकाशे, प्रकाशकृत्य-श्रद्धाप-
यित्वा बुद्धः-अवगतार्थः ज्ञातकः ज्ञातकुलसमुद्भवः रद्दमानस्वामी, ततः एगिनिवाणे गतः, किं प्रज्ञपयित्वा १, पद्मविशुद्धराध्यप-
नानि भवसिद्धिकसंमत्तानि-भवसिद्धिज्ञानमेव संमतानि, नाभवसिद्धिज्ञानमिति, ज्ञान्याचार्योपदेशात्, न स्वमनीषिक्या, नयाः

पूर्ववत् ॥

वाणिज्जकुलसंभूओ, कोटियगणिओ उ वयरसाहीतो । गोवालियमहत्तरओ, विमलाओ आसि लोमंमि ॥ १ ॥
ससमयपरसमयार्थिऊ ओयस्सी दित्तिमं सुगंभीरो । सीसगणसंपरिबुद्धो वक्काणरत्तिप्पओ आसी ॥ २ ॥
तेतिं सत्तिण इमं, उत्तरअयणाण चुणित्वं तु । रइयं अणुगहत्थं, सीसाणं मंदबुद्धीणं ॥ ३ ॥
जं एत्थं उस्सुत्तं, अयाणमाणेण विरतितं होज्जा । तं अणुओगघरा मे, अणुचित्तं समोत्तु ॥ ४ ॥

पद्मविशोन्नाथवनचूर्णी समाप्ता, ग्रन्थाग्रं ॥ ५८५० ॥ उत्तराध्ययनचूर्णिः संमत्ता ॥

